Colecția Clepsidra

Petre Sălcudeanu

BUNICUL ȘI O LACRIMĂ DE FATĂ

EDITURA EMINESCU

PETRE SĂLCUDEANU

BUNICUL ȘI O LACRIMĂ DE FATĂ

Editura Eminescu   Bucureşti

Colecţia Clepsidra

Coperta de SERGIU DINCULESCU

1

Buick-ul lui Panaitescu se opri pe culmea dealului. În faţă se deschidea panorama văii Mureşului, şi, la vederea apei şerpuitoare, străjuită de-o parte şi de alta de sălciile bătrâne, Bunicul avu un oftat de zile mari, cum îi plăcea ajutorului lui de-o viaţă să spună, când îşi vedea superiorul impresionat peste măsură. De partea cealaltă a văii, pe un platou ca o tipsie, se zărea satul Sălcioara, mai mult se ghicea sub pânza de ceaţă aburind deasupra lui.

Era o dimineaţă de toamnă aurie şi vârtejul acesta de culori amestecate, de la negrul pământului abia arat, până la roşul de aramă al frunzelor de stejar, îi trezea maiorului simţăminte aparte. Era pentru el aproape incredibil ca într-un asemenea peisaj de basm cineva să moară în floarea tinereţii. Dar adevărul acesta era, pentru asta şi veniseră, şi Bunicul, ca să-şi odihnească ochii de atâta frumuseţe, răsfoi dosarul aflat pe genunchi şi, după prima filă întoarsă, privirile îi fură din nou izbite de fotografia fetei care se uita la el cu naivitate copilărească. De fapt, tocmai această naivitate stârnise curiozitatea Bunicului şi, bazându-se tot pe afectivitatea bătrânului său prieten, colonelul Leonte se hotărâse să-i încredinţeze acest caz, spre nemulţumirea lui Panaitescu, comod din fire, ca şi maşina lui, care era mereu mai nervoasă şi mai obosită când trebuia să se aştearnă la drumuri lungi.

— S-ar putea să nici nu fie vorba de o crimă, maestre, zise brusc Panaitescu, fericit că observase în dreapta turlei bisericii un cârd de gâşte albe zburând spre luciul apei.

Dacă înregistrase prezenţa gâşlelor, de existenţa verzei nu se îndoia nicio clipă, motive suficient de convingătoare şi reconfortante ca oboseala drumului şi, mai ales, lipsa de interes pentru cazul în speţă să-i dispară şoferului ca prin farmec.

— Ce te face să crezi, colega? întrebă Bunicul după o lungă pauză, neputându-şi desprinde privirile de pe fotografia Anei Draga.

— Am zis şi eu aşa, maestre, spuse concesiv şoferul, cu gândul la aburul dulce al copanului de gâscă pe un munte de

varză călită. Plutonierul din sat a stabilit că e vorba de un accident, or, un plutonier nu e un fitecine, conchise Panaitescu, având în vedere propriul său grad.

— Vom vedea, dragul meu, vom vedea, pentru asta am şi făcut atâtea sute de kilometri cu această superbă maşină, de care mă leagă atâtea amintiri de neşters. Şi pe urmă nu trebuie să uiţi, dragul meu colega, că în aceşti aproape treizeci de ani de când vieţuim profesional împreună am acumulat o experienţă greu de închipuit la un şef de miliţie comunală, oricât ar fi el de inteligent şi de priceput. Eu zic să pornim, dragul meu. Dacă se poate, însă nu cu viteză prea mare, ca să putem admira acest peisaj demn de penelul lui Andreescu.

Maşina se urni greoi şi, după ce dădu câteva rateuri asemănătoare unor explozii de grenade ofensive, se aşternu la drum cu viteza de croazieră sugerată de Bunic, adică, în înţelegerea lui Panaitescu, zece kilometri pe oră.

Frunzele umede ale toamnei erau aşternute pe drumul de țară ca un covor multicolor, şi maiorul numai dintr-o jenă ascunsă nu-l rugă pe Panaitescu să mai oprească o dată ca să poată medita îndelung la acest miracol al naturii cu care, nu avea nicio îndoială, avea să se înfrăţească şi el în curând. Toamnele aveau asupra Bunicului o influenţă deosebită, îi mobilau sufletul cu nostalgii uitate vreme de trei anotimpuri şi poate tocmai de aceea sezonul arămiu răbufnea în el cu forţe sporite, îndemnându-l discret la reflecţii metafizice. La ieşirea din păduricea de foioase, prin faţa maşinii trecu o căprioară singuratică; se opri o clipă locului, mirată de acea alcătuire neagră şi demodată, apoi îşi văzu de drum cu mersul ei elegant, deloc speriată, prezenţa maşinii prin acele locuri, unde rar se vedea şi câte o căruţă, paralizându-i doar pentru o clipă instinctul de conservare.

— Ce bună ar fi fost, maestre, într-un sos de vin, pulpa din faţă, am auzit că e o minune, îşi lamenta Panaitescu poftele, dar Bunicul nu reacţionă în niciun fel; era cu gândurile la ale lui şi apariţia misterioasă a căprioarei i se păru un semn al purităţii acelui anotimp atât de adânc înrădăcinat în sufletul lui. Toate evenimentele mai deosebite ale vieţii lui se petrecuseră toamna: toamna se născuse, din spusele alor lui fusese o toamnă superbă, toamna începuse să umble, cu oarecare întârziere faţă de graficul prescris de medici, şi tot toamna, într-

o toamnă apusă de mult, se îndrăgostise pentru prima dată. Dar anii, trecuţi de la acel unic eveniment al vieţii, erau anulaţi de amintirea proaspătă a acelui timp trăit parcă ieri în cumpăna sufletului şi tot parcă ieri însoţise pe ultimul drum prima şi ultima lui iubire. Era mai mult decât convins că tot toamna avea să sfârşească şi el. Ar fi fost o impietate faţă de crezul lui ascuns dacă nu s-ar fi întâmplat aşa. Toamna, dar desigur nu în toamna aceasta şi mai ales nu înainte de a rezolva cazul Anei Draga, ale cărei priviri nu încetau nici acum să-l urmărească din fotografie, cu toate că dosarul era închis şi se odihnea pe pernele din spate ale maşinii.

— Interesant, interesant, îşi oficie maiorul cuvintele care, pentru Panaitescu, însemnau mirarea supremă a Bunicului; ciudat cum într-un sat de azi, cu totul şi cu totul nou, se mai pot petrece crime. Altădată, înţeleg, se omorau pentru pământ, proprietatea particulară era un izvor nesecat de conflicte, dar astăzi, astăzi…

— Se mai petrec crime şi astăzi, maestre, e adevărat nu aşa de multe ca în trecut, îşi exprimă părerea Panaitescu, atent în ultima vreme să-şi menajeze superiorul şi prietenul.

— Lumea satului este cu mult mai pură, relaţiile antagonice au dispărut, o fraternitate izvorâtă din aceleaşi interese defineşte legic starea ţăranului de azi…

— Ar trebui, maestre, ar trebui, nu se putu abţine şoferul, dintr-un principiu străin filosofiei idealiste şi pus pe şicane atunci când îl vedea pe maior prins în mrejele unor gânduri rupte de realitate. Bag mâna în foc, maestre, că n-ai mai fost într-un sat de la cazul ăla pe care l-am rezolvat tot împreună, atunci cu Pomişorii… Aşa că nu înţeleg de unde la dumneata o ştiinţă, ca să zic aşa, atât de exactă asupra vieţii la ţară!?

Bunicul îşi aprinse o ţigară, spre nemulţumirea lui Panaitescu, apoi zâmbi superior.

— Dragul meu, uiţi că eu sunt abonat, spre deosebire de tine, şi la presa civilă, că viaţa satului ocupă un loc aparte în paginile atât de dense ale mijloacelor noastre de informare. Pentru unii ca noi nu este obligatoriu contactul nemijlocit cu satul, decât în cazuri care necesită special prezenţa noastră, ca acum, în rest…

Panaitescu avea o replică gata pregătită, dar cârdul de gâşte ce se bălăcea sub privirile lui pofticioase în apa lină a Mureşului îl făcu să nu mai dea importanţă teoriilor debitate de maior,

care, oricum, aveau să fie supuse judecăţii practice. Opri maşina cu o frână bruscă, încât pălăria Bunicului alunecă pe frunte şi, cu un ton în care extazul era dominant, zise:

— Ce gâşte, maestre, ce gâşte, şi bag mâna în foc că sunt curat autohtone, cu toate că, dacă le cercetezi mai cu atenţie, ş-ar putea să fie înrudite cu deşteptele alea care au salvat Italia, că mi se pare că mata aşa ai zis.

— Roma, dragul meu, Roma…

— Tot un drac, maestre, tot un drac.

2

Sediul Miliţiei comunale se afla în mijlocul satului şi clădirea nouă, cu un cat, terminată după toate datele exterioare doar de puţin timp, îi lăsă Bunicului o impresie plăcută. Era bucuros în sinea lui că unei asemenea instituţii i se dădea importanţa cuvenită, spre deosebire de trecut – o ştia din proprie experienţă – când localurile jandarmeriilor săteşti reprezentau şi pe dinafară abrutizarea ce se consuma înăuntru. Sediul Miliţiei se încadra armonios în arhitectura nouă a satului Sălcioara, semn de prosperitate generală.

La vederea maşinii demodate, dar strălucitoare ca o oglindă – la malul apei, Panaitescu obţinuse aprobarea Bunicului de a şmotrui maşina ca la carte –, apăru un plutonier adjutant, îmbrăcat impecabil, dar lent în mişcări, probabil din pricina uimirii că un maior venit tocmai din capitală se putea deplasa cu o asemenea hodoroagă. Dar după graba şi mai ales grija cu care Panaitescu deschise portiera din dreptul Bunicului, plutonierul adjutant Ion Amariei nu mai avu niciun dubiu că omul slab, cu tâmplele albite ce se vedeau de sub borurile pălăriei, nu era altul decât vestitul maior cunoscut în lumea criminalistica, şi nu numai acolo, sub denumirea ciudată de „Bunicul”.

— Bine aţi venit, tovarăşe maior, vă aşteptam de-aseară, spuse zâmbând Amariei cu un pronunţat accent moldovenesc, amănunt prins din zbor de Panaitescu, el însuşi cu vagi origini din răzăşii lui Ştefan cel Mare.

După ce parcurseră cele câteva încăperi ale proaspetei construcţii, mobilată sumar dar cu gust, Panaitescu îi şopti

adjutantului ceva la ureche. Amariei îi arătă printr-o fereastră fundul curţii şi şoferul, grăbit, se făcu nevăzut, fără să mai audă scuzele adjutantului privind lipsa de canalizare din comună.

— Ştiu pentru ce aţi venit, tovarăşe maior, am fost anunţat. În ceea ce mă priveşte, vă stau la dispoziţie cu toate datele, spuse Amariei, făcând în acelaşi timp semne disperate cu mâna curioşilor care se adunaseră în jurul maşinii lui Panaitescu. Era să uit, tovarăşe maior, cu cazarea am aranjat la directorul şcolii, are spaţiu suficient, în plus şi baie, noi aici…

— Frumoase găini aveţi, îl întrerupse pe Amariei Panaitescu, abia apărut. Adevăraţi gospodari, şi coteţele mi-au plăcut, ca să nu mai zic de grădina de zarzavaturi. Cred că aţi avut roşii frumoase. De varză nu mai zic, parcă ar fi nişte mingi de fotbal la defilare, mai spuse Panaitescu, râzând de comparaţia pe care o găsi din cale afară de reuşită.

— Ne gospodărim cum putem. Uneori, când avem treabă prea multă, mai luăm masa la cooperativă, dar în principiu preferăm să ne gătim noi. Suntem trei, tovarăşe maior, mai avem un sat şi un cătun în subordine.

Amariei îi lăsă Bunicului o impresie bună, cu toate că din obişnuinţă nu se prea grăbea să facă din primul moment aprecieri asupra oamenilor, indiferent de cele ce credea despre ei.

— Stimate tovarăşe plutonier adjutant, mie toată lumea îmi spune Bunicul, aşa că n-aş avea nimic împotrivă dacă mi-ai spune la fel, zise zâmbind Bunicul, dornic din primul moment să stabilească cu noua cunoştinţă relaţii cât mai apropiate. Personal, îi stima pe cei care ştiau şi puteau să păstreze distanţa impusă de grad, dar tot personal prefera cu subalternii un ton familiar, decent, atitudine dovedită nu o dată folositoare în activitatea lui.

— Vă mulţumesc, tovarăşe maior, dacă este un ordin…

— Nu, dragul meu, e o simplă rugăminte… Şi acum, dacă n-ai nimic împotrivă, deşi am dosarul Anei Draga la mine, ce mi-ai putea spune despre această nefericită fată a cărei viaţă s-a curmat, din motive, sper, posibil de elucidat, atât de prematur?

Amariei scoase din birou o mapă prinsă cu un elastic şi, cu o grabă aproape stânjenitoare pentru Bunic, dădu la iveală câteva hârtii pe care se vedea un scris ordonat cu litere neobişnuit de mari.

— Aşa: Ana Draga a crescut la un orfelinat la T., nu i se cunosc părinţii, a fost găsită la vârsta de două luni în faţa unui restaurant din Z. Şcoala elementară, până în clasa a opta, a făcut-o în T., apoi doi ani a urmat o şcoală agricolă în oraşul C., cu specialitatea horticultura, dar aici, din lipsă de flori, s-a ocupat de agricultură. Acum un an şi jumătate a plecat din gospodărie, adică s-a transferat în comuna Potârloagele. Cu două luni în urmă a revenit în Sălcioara. I s-au imputat pierderi din avutul obştesc de patru mii două sute de lei. La trei zile după ce comisia a plecat, a fost găsită în Mureş înecată. A fost descoperită de un pescar care prindea somn, dincoace de baraj, Ion Vasilescu, pensionar din oraşul C. Era goală. Hainele s-au găsit la vreo trei sute de metri mai sus, de unde am dedus că apa a târât-o la vale. Au fost ploi mari la munte, pe atunci, Bunicule, spuse plutonierul, ridicându-şi ochii din dosar şi ştergându-şi fruntea de sudoare. Avea câteva lovituri pe corp, dar medicul legist de la T. a tras concluzia că loviturile proveneau de la crengi şi pietre, cum a târât-o apa. La autopsie i s-a găsit apă în plămân, ceea ce a dus la concluzia clară că a fost vorba de un simplu accident. Anei îi plăcea să facă baie de una singură, cel puţin aşa zic oamenii care au văzut-o nu o dată pe malul Mureşului. N-a lăsat nicio scrisoare. În general s-a împăcat bine cu oamenii. Băiatul cu care voia să se căsătorească la data accidentului era la armată, aşa că… Am înmormântat-o în cimitirul satului… N-avea pe nimeni… Cam asta-i tot ce scrie aici, Bunicule, spuse Amariei, cuprins deodată de o tristeţe inexplicabilă pentru maior. De fapt, aici, la noi, în fiecare an se îneacă câte unul, doi; apa mare, bulboane, fac pe zmeii şi…

— Interesant, interesant, spuse Bunicul, şi Panaitescu, obişnuit cu această formulă, fu convins că, în sinea lui, maiorul era aproape sigur că la mijloc nu era vorba numai de un simplu accident.

— Pentru ce i-au imputat cele patru mii de lei? întrebă Bunicul brusc, urmărind de fapt mâinile uşor tremurânde ale plutonierului.

— Au fost lăsaţi pe câmp vreo sută de saci cu îngrăşăminte… Ploaia… Dar aici, Bunicule, nu cred să fi fost numai ea de vină.

Bunicul nu comentă în niciun fel răspunsul dat de Amariei. Îşi notă numele gazdei unde locuise Ana Draga, alte câteva nume

de care avea nevoie pentru începerea investigaţiilor, apoi zăbovi îndelung în faţa fotografiei care o reprezenta pe fată, aşa cum fusese găsită de pescarul de care amintise Amariei. Avu un gust amar la vederea acelui trup tânăr schimonosit de moartea la care fata probabil nu se aşteptase.

— Acum ce să vă mai spun, reluă Amariei după un timp. Satul se află în campanie agricolă de toamnă, oamenii trebuie să dea zor. Cooperativa e fruntaşă, dă cele mai multe tone de porumb la hectar… Oamenii sunt curioşi din fire, le place să tragă cu urechea, să piardă vremea, aşa că… Asta m-a rugat preşedintele, Urdăreanu, să nu care cumva… El vrea să-şi termine treaba, dar şi noi avem treaba noastră… Unii caută orice prilej să nu-şi vadă de lucru, au mulţi dintre ei propria lor variantă în privinţa morţii fetei… Aşa-i la ţară… Am uitat să vă spun, Urdăreanu ar dori să luaţi masa la Cooperativă, au crescătorie de porci şi de gâşte, nu-i o problemă.

Bunicul se uită mai atent la plutonier, la mâinile lui uşor tremurânde, la fruntea brobonită de sudoare, cu toate că în încăpere nu era cald, ba era destul de rece. Puse emoţia plutonierului pe seama obligaţiei lui de a transmite spusele preşedintelui. Se vedea cât de colo că Amariei nu prea fusese încântat de ultimele mărturisiri; le rostise greu, fără plăcere.

— Desigur, desigur, dragul meu, se declară de acord Bunicul cu temerile plutonierului, tocmai de aceea ar fi bine ca dumneata să-ţi vezi de treburile curente, bănuiesc nu puţine într-o asemenea comună. Nu-i bine să ne însoţeşti tot timpul, o să ne descurcăm, fără prea multă vâlvă şi fără să atragem atenţia mai mult decât trebuie, cu toate că adevărul, oricare ar fi el, în privinţa morţii Anei Draga, suntem datori să-l scoatem la lumină. Aş prefera ca, în final, eu şi colegul meu Panaitescu să ajungem la concluzii similare cu ale celor care au încheiat dosarul, deşi mă întreb de ce colegii de la T., înainte de a primi alte dovezi care ne-au obligat să recercetăm cazul, ne-au solicitat sprijinul. Înseamnă că au şi ei anumite dubii; dubiile fără argumente sunt simple presupuneri, or presupunerile lipsite de temei nu pot fi trecute la dosar. Menirea noastră este să elucidăm aceste semne de întrebare. Moartea Anei Draga nu este o simplă moarte, trecută ca atare în actul de deces, este o moarte survenită în condiţii aparte, şi tocmai aceste condiţii

aparte suntem datori să le clarificăm din unghiul atât de dificial al meseriei noastre.

— Vezi, maestre, spuse Panaitescu la ieşire, cu oarecare brutalitate, aşa se întâmplă aproape de fiecare dată când obligi oamenii să se bată cu dumneata pe burtă. Mă mir că nu ţi-a dat indicaţii ce să faci şi cum să faci, eventual să ajungi la aceeaşi părere cu ei, fără să mai întreprinzi nicio cercetare…

— Nu văd nimic rău, dragul meu colega, în faptul că mi-a atras atenţia asupra unor lucruri privind momentul psihologic local, cu toate că observaţia ta, dragă Panaitescule, nu este lipsită de oarecare profunzime. Deduc cu plăcere că anii petrecuţi împreună ţi-au fost de un imens folos, perspicacitatea ta uluindu-mă, uneori, de-a dreptul.

Plin de fericire, Panaitescu se urcă la volan, nu înainte de a deschide portiera Bunicului; aprecierile maiorului îl unseseră la inimă şi până în dreptul şcolii, unde locuia directorul, şoferul fredonă un cântec, spre stupoarea superiorului neobişnuit cu asemenea stări euforice la subalternul său.

3

Nu-l găsiră pe director acasă, cu toate că Amariei îi asigurase că-i aşteaptă. Bunicul nu numai că nu se supără, dar era chiar fericit; de mult nu mai văzuse un sat ardelenesc, voia să respire aerul rural mergând pe jos. După ce şoferul gară maşina în curtea cu poarta larg deschisă, maiorul şi plutonierul o luară cu pas domol pe una din uliţele comunei, mirându-se amândoi de liniştea deplină ce domnea pe stradă, de casele mari, cu ogrăzile la fel de liniştite.

— Astea nu mai sunt case, Bunicule, uite, spuse Panaitescu mereu cu mintea la combinaţii băneşti.

— Exact la acest lucru mă gândeam şi eu, dragul meu. Într-adevăr, sunt vile în toată legea.

— Şi mai spun gurile rele că ţăranii o duc prost; păi, în condiţiile astea, şi eu aş vrea să fiu ţăran. Mai mult ca sigur că în fiecare curte se află pe puţin treizeci de gâşte, ca să nu mai vorbesc de găini, care la ora asta nu mă interesează, cu toate că aici sunt crescute cu porumb, nu cu chimicale; de găinile crescute cu îngrăşăminte nici nu vreau să aud, au gust de peşte, de orice, numai de găină nu. Or dumneata ştii, maestre, că eu am un cult pentru mirosul natural, vreau ca balega să miroasă a balegă, şi găina a găină, ca să nu mai vorbesc de altele…

La ostreţele unui gard apăru o femeie cu faţa stafidită şi Bunicul fu surprins că femeia le face semn cu mâna de parcă nu i-ar vedea pentru prima dată.

— Probabil vreţi să ne comunicaţi ceva, începu Bunicul cu vorbirea lui delicată.

— Ce-aţi spus? Aşa, aşa, că eu sunt lelea Fira, dragu' mătuşii, că te văd cu vorba aleasă ca pe vremea grofilor, că fain mai voroveau, că şi în satul vecin a fost unul Bamfi, no, auzit-ai de el?… Că aţi vint pintru Anuţa, că lumea o aflat. Că era o fată tare bună, da or omorât-o.

— Cine a omorât-o, stimată mătuşă? spuse Bunicul, transpirând uşor de apropierea celor două cuvinte pe care le utiliza împreună pentru prima dată.

— Răii, dragu' mătuşii, că ţi-aş putea fi mătuşă, că am optzeci de ani. Că lumea o aflat pintru ce-aţi vint şi tare mă bucur dacă cumpăraţi de la mine ouă şi caş, că le vând mai scump o ţâră ca la târg, că-s proaspete şi dumneavoastră sunteţi domni.

În capul străzii apăru o maşină de teren şi Fira se îndepărtă, strigându-şi cârdul de pui aflat lângă grajdul mare cât o casă, din fundul curţii. Maşina se opri brusc, stârnind un nor de praf, şi Panaitescu, văzând roţile derapând prin pietrişul drumului mai bine de o jumătate de metru, suferi cumplit, ca şi cum le-ar fi plătit el din propria pungă. „Se vede că nu-i maşina lui", îşi zise el, apostrofându-l în gând pe şofer, apoi, zâmbind, întinse mâna omului jovial, cu faţa arsă de soare.

— Urdăreanu, preşedintele, se prezentă el şi, prieteneşte, îl luă pe Bunic de braţ, de parcă s-ar fi cunoscut cu el de când lumea. Mi-a spus tovarăşul Amariei c-aţi venit, am vrut să vă întâmpin personal, nu ne e dat să avem atât de des oaspeţi din Capitală.

Urdăreanu păşea pe uliţa satului voiniceşte, aproape târându-l după el pe Bunic, şi nu mai contenea să privească în dreapta şi-n stânga, explicându-le celor doi oaspeţi marile schimbări survenite în viaţa Sălcioarei.

— Două sute optzeci de case noi, o sută cincizeci de televizoare, optzeci şi şapte de maşini de spălat, de lumină electrică şi de încălzire nu mai vorbesc, am fost printre primii şi n-avem de gând să ne oprim aici. Avem şi lipsuri, că cine munceşte nu poate să nu mai calce şi pe de lături, dar realizările sunt cele care ne caracterizează. Dacă vă spun că scoatem şase mii de porumb boabe la hectar, poate pentru dumneavoastră nu înseamnă mare lucru, pentru noi însă da. Faţă de anul trecut am scos cu o mie în plus la hectar, trei lă cartofi şi două la sfeclă. Raportat la întreaga suprafaţă agricolă, asta înseamnă o avere, dragi tovarăşi, o avere.

Bunicul se opri locului, nu mai putea ţine pasul cu Urdăreanu, avea un mers de mărşăluitor şi, deoarece trebuia să găsească o explicaţie opririi neaşteptate, profită de nedumerirea preşedintelui şi se miră peste măsură de tot ce auzise.

— Într-adevăr, aveţi nişte rezultate demne de toată lauda, şi sunt convins că şi colaboratorul meu apropiat este sincer pătruns de tot ce ne-aţi povestit, şi, ca să-l oblige pe şofer la o încântare greu de ghicit pe chipul acestuia, îi făcu un semn discret cu ochiul.

— Asta nu-i nimic, vreau să vă arăt grajdurile, suntem la doi paşi, mâine – serele… Ştiu, pentru orăşeni satul înseamnă doar pâine, lapte şi brânză, carne şi făină de mălai, pentru noi înseamnă trudă de dimineaţa până seara, şi Urdăreanu, cu aceeaşi grabă de neînţeles pentru Bunic, îl apucă din nou de braţ şi porniră pe o ulicioară ieşind la marginea satului, de unde se vedea într-adevăr splendida panoramă a celor unsprezece grajduri, distribuite la distanţe egale pe o coamă de deal.

— Şase sute de capete, majoritatea dintre ele sunt la păscut, trei sute de viţei contractaţi până la ultima bucată cu statul, patru sute cincizeci şi şase porci, de gâşte nu vă mai vorbesc, deşi numai anul acesta am realizat. În urma valorificării lor, peste un milion cinci sute de mii de lei.

Urdăreanu, la fel de brusc, lăsă cotul Bunicului din palma lui mare şi osoasă şi, anulându-şi voia bună care-i însoţise până atunci explicaţiile, continuă pe un ton aproape grav.

— Vă întrebaţi, probabil, de ce v-am arătat tot ce-aţi văzut şi cu ce scop aceste laude din partea unui preşedinte, laude pe care le-am trudit cu palmele astea – Urdăreanu îşi arătă palmele – şi pentru care nu o dată am primit aprecieri din partea conducerii. Pentru că, stimaţi tovarăşi, simt că-mi crapă obrazul numai la gândul că într-un sat ca al nostru cineva îşi poate închipui că s-a petrecut o crimă.

— Bine, dar cine v-a spus dumneavoastră că s-a petrecut o crimă? interveni Panaitescu, intuind exact că Bunicul voise să pună de fapt aceeaşi întrebare şi s-ar fi grăbit s-o pună, dacă în clipa aceea n-ar fi fost obligat să-şi tragă sufletul din pricina oboselii.

Urdăreanu se opri perplex. Ochii cafenii, cu irisul pierdut aproape în dimensiunile mult prea mari ale corneii, deveniră şi mai albi, şi preşedintele, nepregătit fiind ca la întrebarea lui să i se răspundă printr-o altă întrebare, rămase cu gura întredeschisă şi cu o mână ridicată în sus.

— Bine, dar atunci de ce-aţi venit?! se miră sincer Urdăreanu şi râse de câteva ori sacadat, ca de o glumă bună.

— Tocmai pentru a elucida acest caz, spuse Bunicul, pentru a elimina orice urmă de dubiu posibil în privinţa sfârşitului acestei fete a cărei moarte văd că vă preocupă sincer.

— Bine, dar în ţara asta mor zilnic câteva persoane numai în accidente de automobile, oare pentru fiecare… Un accident este un accident, nu-l vrea nimeni, da’, ce, moartea te întreabă când are chef să intre pe uşă? mai spuse Urdăreanu şi zâmbelul lui larg puse iar stăpânire pe faţa sa… Să nu vă supăraţi că v-am întrebat, poate amestecul meu vi se pare aşa, nepotrivit, dar un sat e un sat… Dumneavoastră ştiţi că la ora asta toată comuna e la curent că au venit nişte tovarăşi de la Bucureşti, că aşa şi pe dincolo, iar mâine vor afla şi comunele învecinate şi, uite aşa, din sat în sat, până la centru nu-s decât patruzeci şi cinci de kilometri. Şi ce facem noi cu prestigiul, cu prestigiul ce facem?

— După toate câte ni le-aţi arătat, prestigiul dumneavoastră n-are decât de câştigat, şi el va spori considerabil la vestea că spiritul dumneavoastră de dreptate a fost acela care ne-a determinat să acţionăm în numele adevărului. Nu-i aşa, dacă oamenii au aflat pentru ce-am venit, nu văd niciun impediment în faptul ca dumneavoastră, cu stima şi autoritatea de care vă bucuraţi, să ne daţi concursul să luminăm această tristă

întâmplare în cât mai scurt timp şi, cum am mai spus, numai şi numai în folosul adevărului. Sunt convins că, intim, doriţi din tot sufletul acest lucru.

— Vai de mine, se poate, eu oricând vă stau la dispoziţie, cu toate că, la drept vorbind, de ce a mai fost nevoie de alte verificări, doar medicul de la T. a spus că nu are nicio îndoială că a fost vorba de un accident.

— Ascultă, tovarăşe, şi ce te deranjează dacă confirmăm şi noi? Ce, mai multe confirmări strică? se amestecă Panaitescu, care se uita cu disperare la soarele care trecuse de mult de amiază.

— Vai de mine, nu numai că nu mă deranjează, dar chiar mă bucură… Şi cu cât veţi confirma mai repede, cu atât va fi mai bine pentru noi toţi. Ştiţi, suntem în campanie, şi aşa avem destule greutăţi cu strânsul recoltei, şi n-aş vrea… Dar de ce s-o mai lungim când masa ne aşteaptă şi viţelul abureşte pe varză. Am avut un necaz cu doi viţei… Paznicul n-a putut supraveghea îndeaproape… Şi doi viţei de lapte au fost călcaţi de taurii care au intrat în grajd…

Panaitescu îşi frecă mâinile mulţumit, simţind cum glandele salivare îşi revărsau secreţiile într-un stomac care nu mai cunoscuse căldura unei adevărate hrane de două zile. Şoferul o luă înainte cu un mers ce semăna cu al preşedintelui în drum spre grajduri, spre nemulţumirea Bunicului, care încerca în faţa acestei autorităţi locale sentimente contradictorii.

— Aş fi foarte curios, iar dumneavoastră v-aş fi de-a dreptul recunoscător dacă ne-aţi spune ceva despre această Ana Draga. Aţi lucrat cu ea, nu mă îndoiesc că o cunoaşteţi foarte bine, dealtfel, după câte sunt informat în privinţa legislaţiei, în cadrul unei unităţi ca a dumneavoastră nu se poate imputa niciun leu fără semnătura celui care coordonează şi conduce întreaga activitate.

— Tovarăşe maior, imputarea ca imputarea, poate am fi putut trece peste ea. Nu numai Ana era de vină că s-a depozitat îngrăşământul în plin câmp şi că s-a deteriorat. Dealtfel, nu numai ei i s-au imputat banii, bani s-au imputat şi altora. Era tânără, şi ştiţi cum sunt tinerii, cred că tot ce zboară se mănâncă. Nu umbla decât după deficienţe, n-avea ochi pentru tot ce s-a făcut bun în satul ăsta, şi doar s-a făcut, aţi văzut şi veţi mai vedea. Consiliul a hotărât s-o scoată din funcţie acum

un an. Nu mint, am răsuflat uşuraţi. Era ca un ghimpe, mereu parcă avea de dat ceva în vileag, ca şi cum noi am fi fost nişte hoţi şi singurul om cinstit ar fi fost ea. Ba că asta nu merge cum trebuie, ba că aici se fac pierderi, ba că aşa şi pe dincolo. Sigur, toţi putem critica, toţi putem avea un cuvânt de spus dacă eşti pus numai să descoperi ce fac alţii rău. S-a transferat la o altă cooperativă. Acum câteva luni am văzut-o... Aştepta pe scări la centru... Lumea n-avea vreme de ea, ştiţi cum stau oamenii cu timpul în vremea campaniilor, iar noi şi cei ce răspund de munca noastră mai tot anul suntem în campanii... Când nu se culege, se ară, mereu avem câte ceva de făcut. A plâns şi m-a rugat s-o iert... Aşa am luat-o înapoi... În ultimele luni s-a purtat, cum să zic, a fost mai de-a noastră. Vreau să vă spun că şi noi, aşa ţărani cum suntem, am mai pus mâna pe carte, mai ştim şi noi. Câte ceva... Ea avea doi ani la şcoala agricolă, credea că ştie totul şi noi nimic... Bine, orfană, a nimănui, mi-am zis, hai, fată, înapoi, numai bagă-ţi minţile în cap. Şi le-a băgat, a fost la locul ei, pentru prima dată a avut inimă şi pentru greutăţile noastre, a încercat să le înţeleagă... Şi pe urmă s-a întâmplat ce ştiţi şi dumneavoastră... Mureşul e apă lină, dar e dată dracului... da', ca să fiu cinstit până la capăt, faptul că n-a avut lângă ea o mână de tată şi-o vorbă de mamă s-a văzut... Statul e stat, te ajută, te creşte, dar loc de mamă şi de tată nu poate ţine... Îşi cam făcea ea de cap, mai ales după ce Pricope, băiatul ei, şofer la noi la cooperativă, a plecat la armată... N-o să mă credeţi, şi la tovarăşul Amariei i-a purtat zâmbrele şi s-a lăudat peste tot că pune mâna pe el... Acu', de pus, putea să pună, nu văd nimic rău, ea nemăritată, el singur, numai că mai trebuie să vrea şi omul... Şi dacă cu adevărat îţi place de cineva, atunci îi respecţi, nu-i faci atmosferă... Dar să ştiţi că dacă mergem tot aşa viţelul de lapte se face vacă şi nu mai e bun de nimic, glumi Urdăreanu şi, prinzându-l pe Bunic de cot, îl târî după el, spre fericirea lui Panaitescu, al cărui refuz de a gândi în clipa aceea se datora unei foame cumplite.

4

Spre deosebire de Bunic, dispus după o masă copioasă la o siestă prelungită, dublată de un somn reconfortant, Panaitescu, abia după ce îşi simţea stomacul plin, era în stare să-şi pună creierul la contribuţie, dovedind deseori o agilitate în a raţiona demnă de invidiat.

— Maestre, spuse el după ce cu discreţie îşi dădu drumul la cureaua pantalonilor, ceva nu-mi miroase a bine. Uite, până şi prânzul ăsta din cale-afară de bogat în proteine şi vitamine nu mi se pare întâmplător. Pe de o parte, după spusele preşedintelui, viţeii sunt contractaţi cu statul, iar pe de altă parte…

— Dragul meu colega, noi n-am venit aici să constatăm micile sau marile neajunsuri în domeniul producţiei locale de carne, ci pentru cu totul altceva. Şi pe urmă, după ce ai ingurgitat nişte porţii de-a dreptul pantagruelice, mi se pare nepotrivit să iei în discuţie tocmai problema produselor din care te-ai poftit peste măsură.

Cuvintele Bunicului trecură pe lângă urechile şoferului; pentru el, într-o cercetare, nuanţele îşi aveau şi ele rostul lor, dar nu în aşa măsură încât să elimine factorii principali. Or, problema viţeilor şi mai ales nepotrivirile din spusele lui Urdăreanu i se păreau lui Panaitescu esenţiale.

— Orice-ai spune, Bunicule, mie nu-mi miroase a bine…

— Nici nu mă îndoiesc, dragul meu. Orice poftă satisfăcută anulează impulsurile care au determinat-o. Înainte de mâncare erai aproape leşinat din pricina mirosului de friptură, acum el îţi face rău. Biologic, explicabil.

— Ce-i tot dai cu biologicul şi cu alte chestii, Bunicule, parcă n-ai şti că eu nu mă refer la asta. Prea vor să nu se facă vâlvă, prea se străduiesc să rămânem la concluziile, cum zici matale, iniţiale, adică la concluziile lor. Adică de ce —dacă n-au nimic de ascuns?

— Nu uita, dragă Panaitescu, răspunse Bunicul cu calm, că nu cunoaştem încă mobilul presupusei crime. Dacă Ana Draga într-adevăr a fost omorâtă, înseamnă că au existat motive speciale ca făptuitorul s-o suprime. Care au fost însă aceste motive? — iată prima enigmă de dezlegat pentru noi. Din datele dosarului rezultă că fetei nu i-a dispărut nimic din modesta ei avuţie. Deci un asemenea mobil, al însuşirii unor obiecte, să le zicem de valoare, trebuie eliminat.

— Viţelul, maestre, viţelul, interveni Panaitescu, ţinând-o pe a lui.

— Dragul meu, pentru un viţel, admiţând că ar exista un asemenea motiv, nu se omoară în condiţiile noastre.

— Să crezi matale, maestre, dumneata habar n-ai. Pun pariu pe o pulpă de viţel că, cu toată cultura dumitale, n-ai citit o carte despre ţăranii de azi. N-ai pierdut mare lucru, da' uite, eu, când sunt obligat să stau la volan, ne- având ce face, citesc, şi trebuie să-ţi mărturisesc că citesc din greu. Ei bine, să ştii că nimic nu e exclus. Nu cred că a fost omorâtă nici din dragoste, nici din dorinţă de răzbunare, a fost omorâtă din cu totul şi cu totul alte motive, bag mâna în foc.

Bunicul, sufocat de pripeala şoferului, începu să dea semne vizibile de nerăbdare şi, dacă nu l-ar fi cunoscut pe Panaitescu foarte bine şi ciudatele lui reacţii după asemenea festinuri, cu prea multe „proteine", s-ar fi supărat de-a binelea. Ştia însă că, nu peste mult timp, surplusul de energie avea să-i scadă admirabilului său colaborator şi, în locul pripelii, judecata calmă a şoferului avea să emită alte raţionamente, mai puţin vulnerabile.

— Tocmai motivele astea nu le cunoaştem, dragul meu, în cazul de faţă, şi de aici imprudenţa, fie şi numai în discuţiile noastre intime, de a numi dispariţia fetei crimă. Cert este un lucru. Când Leonte ne-a cerut să elucidăm această dispariţie, mi-a spus că l-a pus pe gânduri o scrisoare, care se referea direct la acest caz. Or, datoria noastră este să-l luminăm. Şi pentru că tot eşti stăpânit, cum e şi firesc, de dorinţa de a acţiona cât mai repede cu putinţă, n-aş vedea nimic rău în faptul de a acţiona imediat, după un plan pe care l-am întocmit chiar în timp ce mâncam. Ştii că viţelul este un aliment greu, în ciuda gustului său ieşit din comun. Ca să nu riscăm o indigestie, mai ales eu, aş zice să acţionăm cu maximă promptitudine. Primo: interesează-te dacă Pricope a avut în zilele presupusei crime o permisie de la unitate; secundo: cercetează procesele verbale ale şedinţelor, nu atât din ultimele luni, ci de anul trecut. În acest timp eu voi sta de vorbă cu gazda Anei Draga. Nu uita amănuntele, amănuntele, dragul meu, ele sunt cheia care de obicei explică lucrurile mari.

Panaitescu ar fi vrut să replice că, în comparaţie cu o vacă sau un bou, şi un viţel poate fi considerat amănunt, dar renunţă din stimă pentru Bunic.

Se despărţiră, Panaitescu luând-o spre postul de Miliţie, adică în sus, iar Bunicul, după ce întrebă un copil aflat în apropiere unde locuieşte Iustina Crăciun, coborî uliţa, fericit că putea de unul singur să-şi ordoneze impresiile din ziua aceea... Şi impresiile nu erau puţine. Primele şi cele mai plăcute se legau de aşezarea pitorească a satului şi de schimbările survenite în ultima vreme în viaţa lui. Nu înţelegea un lucru: de ce gospodarii îşi construiseră nu numai case impozante, dar şi grajduri de dimensiuni de-a dreptul impresionante, în comparaţie cu ceea ce puteau ţine în ele. Toate la timpul lor, îşi spuse maiorul, încercând o uşoară apăsare pe nervul sciatic, rezultat al acelui tempo de maraton în care Urdăreanu ţinuse să le arate realizările. Celelalte impresii se refereau la Ana Draga, la moartea ei, la noutăţile aflate în plus faţă de cele pe care le ştia încă de la Bucureşti şi, spre părerea lui de rău, ultimele nu avură darul să-i îmbogăţească presupunerile într-atât încât să-l îndreptăţească să aleagă din multele piste posibile măcar una. Ceva, încă nedefinit, ascuns în acel loc unde îşi depozita senzaţiile neverificate îndeajuns, îi spunea că, în ciuda datelor sumare, cazul în speţă avea finalmente să scoată la iveală adevăruri mai mult decât senzaţionale.

Iustina Crăciun dădea de mâncare unui câine ciobănesc; era îmbrăcată cu o fustă nouă, plisată, şi la o cercetare mai atentă maiorul înţelese că femeia fusese anunţată de vizita lui, altfel nu şi-ar fi scos din lada de zestre, într-o zi de lucru, hainele cu miros de busuioc. Hrana pentru câine era un pretext de a se afla în curte, altfel câinele n-ar fi întors coada stufoasă spre cratiţa din care abureau tărâţele de griu amestecate cu lapte.

Femeia avea în jur de cincizeci de ani şi, cu toată hârtia creponată roşie cu care îşi îmbujorase faţa, o paloare alb-gălbuie stăpânea întinderea ridată a obrazului.

— Vă rog să mă scuzaţi, începu Bunicul ceremonios, dacă nu mă înşel, vă numiţi Iustina Crăciun. Eu, stimată doamnă, — şi Bunicul conform obiceiului îşi arătă legitimaţia – viu din Bucureşti în problema fostei dumneavoastră chiriaşe, Ana Draga.

Femeia nu se emoţionă deloc, nici de tonul oficial al maiorului şi nici de legitimaţia lui, pe care fără jenă o luă, zăbovind îndelung asupra fotografiei.

— Că tânăr şi frumos mai eraţi, spuse ea, cercetându-l atent pe Bunic, ale cărui trăsături, în ciuda anilor pe care îi avea, continuau să fie plăcute, lucru de care Iustina Crăciun îşi dăduse seama imediat, altfel nu s-ar fi uitat la omul legii ca la o icoană. Da’ poftiţi, că nouă nu ne e ruşine cu ce avem înăuntru, continuă ea şi trecu pragul prima ca să-i arate Bunicului drumul.

Casa Iustinei Crăciun, cu toate că nu era nouă, avea câteva încăperi mari, toate încărcate de perne şi de broderii, şi, după curăţenia care domnea înăuntru, se putea foarte bine ca Bunicul să se fi înşelat în privinţa straielor noi ale femeii, care puteau să facă parte din portul ei obişnuit: Bunicul se aşeză pe un scaun, în casa mare, şi, în ciuda protestelor lui, Iustina nu se lăsă până ce oaspetele nu gustă din prăjitura acoperită până atunci cu un ştergar înflorat.

— Vai, dragă domnule, ce m-am spăriet când mi-or spus că vine un domn tomna de la Bucureşti, că io n-am fost niciodată acolo, no, şi cum îs femeie singură şi n-am televizor, ca alţii, şi nici bărbat… Da’ văd că sunteţi ca tăţi oamenii şi n-aveţi nici haine ca miliţianu’ nost’, că el venea des pe la noi când trăia Ana, că tare faină fată o fost şi cum o murit, săraca de ea, şi Iustina îşi duse o mână la ochi, cu gând să-şi şteargă lacrimile ce nu voiau să curgă.

— Cât a locuit la dumneavoastră? întrebă Bunicul, dându-şi seama că, dacă nu va organiza discuţia, ea avea să dureze mult şi bine, femeia având, pare-se, disponibilităţi verbale greu de evaluat.

— Un’an şi ceva, că la mine şi mânca seara şi dimineaţa, la amiaz mânca ori la cooperativă, ori îşi lua ceva cu ea în geantă. No, cum face tătă lumea pe aici pe la noi, da’ mult nu mânca, nu voia să se îngraşe, măcar că o femeie slabă, după mine, nu preţăluieşte nici doi bani.

— Dar poate îmi puteţi spune ceva despre ea, cum s-a întâmplat că s-a înecat, amănunte despre traiul ei, care să-mi dea mie, omul care n-am cunoscut-o decât din fotografie, posibilitatea să-i refac puţin viaţa. Nici nu ştiţi, în meseria noastră, ce importanţă au amănuntele, mărunţişurile, de câte ori nu ne scot din impas, uneori un singur amănunt

nesemnificativ pentru cei mai mulţi nouă luminându-ne fapte de o importanţă covârşitoare.

Iustina Crăciun rămase câtva timp cu gura căscată de mirare; mai auzise ea oameni vorbind, dar ca cineva să întrebuinţeze asemenea cuvinte şi să le cânte atât de frumos, ca la vioară aproape, nu i se întâmplase până acum. Orice urmă de emoţie dispăruse cu desăvârşire, ar fi preferat să-l asculte pe omul din faţa ei până seara, ca să aibă apoi ce povesti un an oamenilor din sat.

— Domnule Bunic, ori tovarăşe, că Amariei mi-o zis că aşa vă place să vă zică lumea, că numai a bunic nu prea arătaţi, că, dacă aţi vrea, odată v-aţi putea însura, aşa tânăr şi fain arătaţi. Că Amariei o zis să spun tăt ce ştiu şi numa’ adevărul, da’ eu şi fără porunca lui tot aşa aş fi vorbit, că io îs credincioasă şi de minţit nu minţăsc dacă n-am oarece interes. Că lucrez în colectivă, ori cooperativă cum îi zice acum, io acolo am interesul, dar nici acolo nu minţăsc, că avem brigadieri şi ei pontează, că aş zice altfel c-am lucrat măi mult, dar cum să spui când ai normă şi norma se vede?! Fată săracă şi a nimănui era Anuţa, că eu aşa-i ziceam, o crescut la copiii găsiţi, că acolo i-or pus numele de Draga, era dragă la tătă lumea şi aşa or numit-o. Nu-i luam decât două sute de lei pe lună: tăte i le dădeam, şi haine de pat, şi cum v-am zis şi mâncare, că io copii n-am, dragostea n-o aveam cu cine împărţi, numai cu ea. Că puteam şi io să mă mărit, în tinereţuri, n-am fost urâtă, da’ io la copii străini n-am vrut să mă duc şi nici nu m-o cerut unul care să-mi fie pe plac. Mi-or dat în cărţi, şi aşa mi-o ieşit cartea, la drum cu vedere şi pe drum ficior frumos s-o arătat. Da’ anii trec, dragă domnule, vai cum trec, şi pe urmă omul se obişnuieşte aşa, şi aşa am rămas, că ficiorul frumos n-o vint. Că mă mir tare că Amariei nu v-o spus ce cinstită era, că dumnealui venea pe la noi şi-i plăcea de fată, cred io, şi nici ea nu se purta urât cu el. Io i-am zis, tu, fată, vorbeşte cu mai mulţi, da’ alege-ţi numai unul, că omul o viaţă are şi nu şi-o poate lega de altul fără dragoste. Acu’ îl avea şi pe Pricope, şofer la noi, el o plăcea, şi-o gelozea, şi pentru asta îi plăcea şi deţul, şi eu am sfătuit-o de oameni geloşi şi iubitori de băutură să se ferească, că, vai, Doamne, rău e cu om beţiv la casă. Că avem în sat destui, numai trai n-au bietele muieri cu ei. Că ori te culci c-un stârv, ori cu un beat, totuna e. Pe Pricope îl ţinea de rezervă, dar inima nu poci ca să

zic pintru cine o avea, că nu prea o avut vreme săraca de ea, că tot pe arie o găseai, de dimineaţă până seara. Nici vreme de mâncat nu avea, odată a adormit cu capul pe masă, că nu era ca noi, ţărăncile, cu putere, era slăbuţă ca fusul, da' altfel frumos fus, că avea nişte ochi ca albăstreaua, că aşa-s copiii fără părinţi, ori din flori cum se zice pi la noi, mintoşi şi arătoşi foarte.

Bunicul îşi ceru voie şi îşi aprinse o ţigară. Îi plăcea felul de a povesti al femeii, dar, dincolo de frumuseţea cuvintelor, în ceea ce îl privea nu înainta deloc; nu aflase aproape nimic despre Ana şi în felul în care evoluau faptele nici nu avea mari şanse să afle. Era un om cu experienţă, dar până acum niciodată nu cercetase, în totalitatea lui, un caz la ţară. Aici oamenii aveau alte legi, timpul pentru ei era altfel drămuit şi era greu să-i faci să înţeleagă să debaraseze lucrurile importante de cele neimportante. Ceea ce era important pentru el se dovedea a nu fi important pentru Iustina; femeia avea logica ei asupra amănuntelor, şi Bunicul înţelese că numai cu calm şi diriguind cu răbdare dialogul va putea până la urmă să ajungă unde voia.

— Dar una din distracţiile ei, se înţelege, în timpul liber, era şi aceea de a se duce la Mureş de una singură. Este adevărat că-i plăcea foarte mult să înoate?

Întreruptă din povestit şi punându-i-se o întrebare care o scotea din făgaşul obişnuit, Iustina nu mai ştiu ce să spună. Tăcu pentru o clipă, ca pentru a-şi aduce aminte unde a rămas, apoi continuă:

— Acu' lumea zice multe, domnule dragă, că uite şi eu îs crescută pe malul apei, dar de înotat n-am înotat niciodată. Când am fost de vreo câţva ani, un băiat, Toaderul lui Bena, fie-i ţărâna uşoară, c-o murit mai an, m-o ţinut cu capul sub apă şi de-atunci, de frică să nu mă înec… No, mă crezi dumneata? Că eu cu ea să văd n-am fost, că femeile mai cu ani nu se duc decât la topitul cânepii. Şi atunci intră în Mureş, la zăcătoare, unde apa e până la genunchi.

— Dar nu ţi-a spus niciodată că merge să facă baie? Pentru fetele de azi, adică vreau să spun, pentru noua generaţie, înotul este un sport, insistă Bunicul urmărind un anumit gând;

— Noi nu ne vedeam decât sara, cum v-am spus, eu lucrez în altă brigadă, la păsări, adică la gâşte, că avem plan de export, adică la pene avem, că-s la căutare, apăi sara cui îi arde să se

scalde? Îmi zicea că merge la preumblare, ba cu Pricope, când era acasă, ba cu alte fete; noi avem vii pe malul Mureşului, adică pomi fructiferi care s-or uscat, că înainte erau vii, dar oamenii n-au avut grijă de ele şi s-or uscat. Pe-acolo se plimbă cei tineri, vara, şi bag samă că pe-acolo se preumbla şi ea. Că de ştiut să înoate trebe că ştia, că altfel nu se îneca, omul care nu ştie să înoate nu intră în apă, că la noi cu Mureşul nu-i de glumit. Că ce frumoasă era şi ce fată cumsecade, că de fiecare dată când venea de la oraş îmi aducea ba o turtă, ba bomboane, că mie tare îmi plac bomboanele, şi, brusc, aproape fără niciun motiv, Iustina Crăciun se puse pe plâns şi de data asta lacrimile îi curgeau de-adevărat, altfel culoarea roşie de la hârtia creponată nu s-ar fi scurs pe obraz.

Bunicul fu de-a dreptul înduioşat de reacţia neaşteptată a femeii, ar fi vrut s-o îmbuneze, dar nu ştia cum şi, până la urmă nemaiştiind ce să facă, îşi scoase batista lui de un alb imaculat şi, cu jenă, i-o întinse Iustinei.

— Vă rog, nu trebuie, vă asigur că vom afla adevărul despre fată, vă asigur…

— Că plângeam că tare semănaţi cu ficiorul ăla de care mi-o vorbit ţiganca când mi-o dat în cărţi, că şi el era bun şi finuţ cu mine când îl visam, da’ n-am avut parte de el că n-o vint. Că puteam să am şi eu acum casă nouă, copii în ogradă şi o fată să aibă grijă de bătrâneţele mele. Că la noi în colectivă or intrat toţi cu voie bună şi pace. Şi cu toate că Urdăreanu nu-i de prin părţile noastre s-o purtat cu omenie cu noi, trecu Iustina la alt subiect şi tocmai această trecere bruscă la treburile cooperativei, tocmai această dorinţă a femeii de a vorbi despre Urdăreanu într-un anumit fel îl puseră pe gânduri. Se hotărî să plece, n-avea rost să mai rămână, era aproape sigur că Iustina avea s-o ţină pe-a ei, răspunzând la întrebările lui altfel decât ar fi dorit.

— Nu vreau să abuzez de timpul dumneavoastră, n-au intrat zilele în sac, spuse Bunicul voind să se apropie de felul de-a vorbi al femeii, mai ales că sunteţi în campania de recoltare, după câte am aflat. Ne vom mai vedea, cu voia dumneavoastră, rugându-vă de pe acum să vă gândiţi la acele fapte care ne-ar putea ajuta în trudnica noastră meserie.

— Că vreme am, domnule dragă, şi nu vă uitaţi că mai dau şi eu apă la şoareci, că dară veniţi când vreţi, încheie Iustina,

conducându-şi oaspetele până la poartă, nu înainte de a-şi şterge cu năframa dungile de pe obrajii gălbejiţi.

5

Ajuns la o oarecare depărtare de casa Iustinei, Bunicul privi în urmă. La poarta de unde abia ieşise se strânsese un mare număr de femei şi, cu gesturi largi, Iustina le povestea de zor. Bunicul îşi văzu de drum. Voia să meargă spre casa unde aveau să fie găzduiţi, nu pentru că ar fi simţit o oboseală anume, ci mai ales pentru a-şi împrospăta provizia de ţigări, secătuită după obositoarele ore de mers cu maşina şi mai ales de Urdăreanu, care la masă considerase probabil că-i face Bunicului o mare cinste servindu-se din mărăşeştile lui. Se uită în pachet. Nu mai avea decât două.

Discuţia cu Iustina Crăciun nu-l satisfăcuse pe maior, nu atât pentru sărăcia faptelor aflate, ci mai ales din pricina tonului fals ghicit în strădania femeii de a-i povesti orice pe lume numai ceea ce dorea el, nu… Nu îndrăznea să creadă că Iustina fusese prelucrată, că i se impusese un anumit mod de a discuta; femeia era mult prea simplă pentru asemenea jocuri, dar, cu toate acestea, era aproape convins că meandrele prin care îl purtase fosta gazdă a Anei Draga nu erau rodul unei simple întâmplări. Aflase că Amariei stătuse de vorbă cu ea, Iustina i-o spusese direct, şi se întreba de ce oare plutonierul adjutant ţinuse să-i atragă femeii atenţia de a spune numai şi numai adevărul. Oare acest interes aparte, manifestat de omul ordinii din comună, avea un substrat particular? Oare era chiar adevărat că între plutonier şi Ana Draga au existat relaţii mai apropiate decât s-ar fi părut la prima vedere? Dacă era adevărat, atunci nu înţelegea de ce Amariei nu se referise direct la ele. Când ajunse în dreptul Monumentului eroilor, văzu venind în întâmpinarea lui un om în vârstă, care de departe îşi divulgă intenţiile, zâmbindu-i apropiat, ca unei vechi cunoştinţe. Moraru îi întinse Bunicului mâna încă de departe şi maiorul i-o strânse cu căldură.

Apostol Moraru era director doar cu numele, în virtutea vechilor lui răspunderi la şcoala din sat. De mai bine de zece ani

ieşise la pensie, dar lumea continua să-l numească ca pe vremuri şi să-l cinstească, altfel mulţii săteni care se întorceau de la munca câmpului nu s-ar fi descoperit, la trecerea pe lângă el, cu atâta respect.

— Îmi pare rău că nu m-aţi găsit acasă. S-au certat doi foşti elevi de-ai mei, acum soţ şi soţie; oameni în toată firea, şi m-am dus să-i împac, asemenea treburi obşteşti nu refuz, spuse Moraru râzând. Oamenii îmi mai ştiu de frică, ăsta e adevărul, n-am fost un învăţător prea blând, pe vremea mea îi aduceam uneori la şcoală cu cureaua, împotriva voinţei părinţilor lor. Colegul dumneavoastră s-a întors, se odihneşte, mai spuse Moraru şi-i făcu semn Bunicului cu mâna, poftindu-l în felul acesta spre casă.

— Mă bucur că v-am cunoscut, domnule Moraru, sper să nu vă deranjăm prea mult, în mod obişnuit, atunci când e cazul, locuim în incinta sediilor noastre, dar aici…

— Şi noi le-am dat o mână de ajutor la construcţie, satul e săritor la nevoie, iar Amariei e un om mai mult decât cumsecade, se înţelege pentru oamenii paşnici, ţinu Moraru să precizeze, ca să nu existe nicio confuzie.

— Domnule Moraru, mărturisesc că nu mă simt obosit deloc şi, dacă n-aţi avea nimic împotrivă, mi-ar face o deosebită plăcere să mai facem câţiva paşi. Ador natura, iar aici la dumneavoastră aveţi parte de un aer şi de un peisaj de-a dreptul minunate. Regret că nu m-am născut într-un sat, supralicită Bunicul pentru a-i face plăcere interlocutorului său. Apropierea de natură simplifică sufletul omului, îl face mai pur şi, în acelaşi timp, mai puternic în faţa vicisitudinilor vieţii. Înţeleg că toată viaţa v-aţi petrecut-o aici.

— De la terminarea şcolii normale, adică mai bine de cincizeci de ani.

— Să păstoreşti un sat vreme de o jumătate de secol nu e deloc simplu, spuse Bunicul cu un soi de jenă, amintindu-şi că vorbele abia rostite aparţineau unui cărturar şi că le citise de mult într-o carte oarecare. Cu îngăduinţa dumneavoastră, aş trece acum la ale mele. Din moment ce v-aţi întâlnit cu prietenul şi colaboratorul meu nu mai e dealtfel un secret pentru dumneavoastră motivul care ne-a adus aici.

— Ştiam de acum două zile, mi-a spus Amariei. Eu m-am oferit să-l ajut cu cazarea; am rămas singur, soţia mi-a murit

acum patru ani, iar băiatul, atâta m-am învrednicit să am, un băiat, e inginer la C. Deşi nu stăm unul de altul la prea mare distanţă, ne vedem rar. E constructor, or, pentru ei, Dumnezeu a făcut anul fără duminici. Da, mi-a spus colegul dumneavoastră câte ceva, dar, ca să fiu sincer, aş prefera să fiu numai gazdă.

— De ce, domnule Moraru, aveţi vreun motiv anume?

Apostol Moraru râse şi dădu din cap, apoi dintr-o dată de pe faţa lui dispăru orice urmă de zâmbet.

— Poate că am, dar chiar dacă n-aş avea, am un principiu, să nu mă amestec acolo unde nu mă pricep. Am citit câteva cărţi despre dumneavoastră, aproape că vă cunosc pe dinafară, cum se spune, pentru asta mi-am şi permis să-l rog pe Amariei să-mi facă mie cinstea de a vă găzdui. Voiam chiar să vă întreb, tot ce se scrie despre dumneavoastră este adevărat?

— Nu mă pot defini singur, în orice caz cred că autorul dispune de o fantezie pe care deseori nu mi-o pot atribui. Mai mult ca sigur că aţi avut cândva neplăceri cu miliţia, altfel nu văd… Aş putea chiar spune cu precizie şi când. În timpul colectivizării…

— De unde ştiţi?

— Dacă dumneavoastră ştiţi atâtea lucruri despre mine, de ce n-aş avea şi eu dreptul să ştiu despre dumneavoastră măcar atât cât ştie toată lumea în acest sat?

— În cazul ăsta înseamnă că ştiţi totul.

— Nu, domnule Apostol, nu mă pot lăuda cu aşa ceva, ce se întâmplă unui om îi aparţine cu precădere numai lui, nu ţin minte ca vreodată, prin simpatie, neajunsurile şi necazurile unuia să fi trecut automat şi la celălalt. Deci, am înţeles că nu trebuie să vă inoportunez cu întrebări despre Ana Draga.

Apostol Moraru tăcu câtva timp. Ajunseseră la marginea unui deal şi de pe coama lui Mureşul se vedea şerpuind stins.

— Vedeţi locul acesta pe care stăm, domnule maior? Aici, în primăvara lui patruzeci şi nouă, m-au adus câţiva dintre proprii mei consăteni. De aici, până jos, în Mureş, prăpastia are cincisprezece metri. Au vrut să mă lichideze, pentru că, după spusele unuia, am împins satul la colectivizare. Nu întâmplător am pronunţat termenul de împins, şi o să vedeţi de ce. Deşi satul nostru poartă denumirea unui lemn de esenţă moale, a fost un sat dârz, cu oameni dintr-o bucată. Jumătate din ei, pe vremea Iancului, s-a dus în armata lui şi nu puţini au plătit

curajul cu propria lor viaţă. Am început să desferec capul oamenilor din propria mea voinţă, nu atât din convingere pentru noua formă de lucru asupra pământului, ştiam şi eu foarte puţine despre ea, ci din teamă pentru ei, de consecinţele ulterioare pe care le-ar fi avut de suportat. Am scăpat datorită lui Urdăreanu, preşedintele de azi. Se căsătorise cu o fată de la noi; e străin de sat, de pe undeva din sud. Avea o armă de vânătoare şi i-a somat pe cei ce voiau să mă lichideze, elevi sau părinţi de-ai elevilor mei. Patru nopţi m-a păzit Urdăreanu cu arma, de furia acelor oameni. Voind să mă stârpească pe mine, au uitat de paza comunei şi, într-o noapte, în faţa casei mele, au fost împresuraţi de oamenii ordinii, veniţi cu un camion de la o fabrică din apropiere. Unii au fost pedepsiţi pe drept, alţii pe nedrept, important este că de atunci au început răfuielile, şi eu, cu dragoste de sat şi de oamenii lui, n-am putut răbda. Nu trecuseră nici cinci luni de când scăpasem ca prin urechile acului, şi am fost declarat duşman de clasă. Ţin minte că m-a însoţit pe jos un fost elev de-al meu, Artemie, din comuna vecină. Se făcuse miliţian, şi el răspundea de satul nostru. Pe la mijlocul drumului spre raion, Artemie mi-a zis să fug. Am prins momentul şi, în loc de răspuns, i-am luat arma, apoi l-am legat pe Artemie cu cureaua de la pantaloni. În apropierea raionului i-am dat arma şi totul s-a sfârşit cu bine; eu am făcut trei ani, iar el s-a întors la casa lui. M-am întors şi eu, poate mai îmbătrânit. Mi-am văzut de şcoală, apoi am ieşit la pensie. Ce să vă spun despre sat? Nu vă pot spune nimic. E satul meu şi-l iubesc, în ciuda faptului că unii oameni s-au schimbat, şi nu numai în bine. Mă duc la nunţile lor, le botez copiii, îi împac atunci când se ceartă, dar atât. Ana Draga face sau, mai bine zis, a făcut parte din viaţa acelui sat în problemele căruia eu nu mă mai amestec de mult. Nu pentru că nu i-am iertat pe oameni. Nu port duşmănie nimănui, şi nimeni nu mă duşmăneşte; am vaga impresie că vor să-şi plătească, unii dintre ei, greşeala de atunci, iar alţii nu se apropie de mine din credinţa lor secretă că dacă n-aş fi fost eu nu s-ar fi luat pământul, cu toate că dacă i-ai oferi acum cuiva în dar o sută de hectare ţi-ar râde în nas. Nu mai au ei nevoie de pământ, au alte griji, alte preocupări.

— Aţi cunoscut-o, totuşi, pe Ana Draga? întrebă Bunicul, încercând să-l antreneze pe fostul director în preocupările lui.

— Am cunoscut-o, mai mult în trecere, nu ne prea încrucişam paşii. Cu câteva zile înainte de a muri, a venit la mine şi mi-a spus că vrea să-mi mărturisească nişte gânduri foarte importante. Am refuzat să discut. M-am considerat apoi laş, un om de nimic. Urdăreanu îşi pusese viaţa în pericol, atunci, ca să mă salveze, iar eu n-am făcut nimic pentru ea. Dar de unde era să ştiu că avea să moară? Vin deseori la râpa asta, încercând să retrăiesc sentimentele de atunci. Apa are aici peste douăzeci de metri, e plină groapa de şerpi şi de somni, ştiu din timpul războiului; aruncau tinerii grenade ofensive, câte zece deodată; apa se despica lovită parcă de topor şi şe vedea fundul gropii însângerat de trupurile şerpilor, ale peştilor sfârtecaţi, un adevărat abator subacvatic.

— Interesant, interesant, spuse Bunicul, gândindu-se la ceva anume, şi în sinea lui îi mulţumi lui Moraru pentru povestirea lui.

Se întoarseră amândoi spre casă şi, cu toate că Bunicul ar mai fi vrut să-l întrebe câte ceva pe Moraru, să-l descoasă în legătură cu Ana Draga, până la urmă renunţă; în orice anchetă stima tăcerea şi amărăciunea oamenilor, pauzele prelungite ale interlocutorului, ştiind că, mai devreme sau mai târziu, tocmai acest respect al tăcerii va deschide sufletul celuilalt. Apostol Moraru călca apăsat, într-un fel de uitare, cu fruntea aplecată în pământ, făcând cu voia sau fără voia lui abstracţie de faptul că nu era singur. Uitase de omul care-l însoţea, prea era cu mintea la ale lui, la discuţia abia purtată şi nemulţumirea, o nemulţumire adâncă, îl făcu să se simtă mai însingurat ca oricând.

— Îmi pare rău că v-am răscolit amintirile, dar adevărul este că în meseria noastră suntem datori să investigăm chiar şi acolo unde ştim că nu vom afla mare lucru. Nu putem ajunge la certitudini decât orbecăind uneori printr-o sumedenie de incertitudini, de date false sau adiacente cazului în speţă, dar perseverăm, aceasta este una din devizele noastre.

Bunicul îşi aprinse o ţigară. Moraru nu fuma şi refuzul lui la invitaţia maiorului de a lua ultima mărăşească venise tot fără vorbe, doar printr-o simplă înclinare a capului, abia perceptibilă, repetată de câteva ori, ca răspuns la un alt refuz, de data asta interior. Ce se petrecea cu Apostol Moraru, ce-l determinase să devină atât de tăcut şi de trist? Amintirile, clipele grele prin care trecuse în acei ani şi iritarea la aducerea lor aminte, sau

tulburarea venea din altă parte, avea altă sursă? Deasupra lor se auzi zgomotul făcut de un stol de rândunele care îşi purtau destinul spre alte ţări, şi la vederea lor Bunicul se opri, ducându-şi o mână streaşină la ochi. Moraru, după ce mai făcu câţiva paşi, se opri şi el, speriat parcă; nu înţelegea de ce se oprise maiorul. Numai după ce privi şi el cerul senin şi umbra stolului îndepărtat, faţa i se mai linişti. Ar fi vrut să facă unele remarci privind viaţa acestor păsări, ştia atâtea despre ele, de când deasupra ferestrei lui două dintre ele îşi făcuseră cuib: le studiase îndelung, timp avusese destul şi ele fuseseră o vreme singurii lui prieteni. Dar i se păru ciudat să intre în discuţie după o tăcere atât de îndelungată vorbind despre păsări, când maiorul venise în sat pentru altceva, acest altceva despre care el n-avea putere şi nici dorinţă să vorbească.

6

Bunicul îl găsi pe Panaitescu plimbându-se prin cameră; trei paşi înainte şi trei înapoi, apoi unul la dreapta şi alţi trei înainte, semn că şoferul se afla într-o stare sufletească specială. La vederea maiorului, şoierul îşi supse pântecul, ceea ce în limbajul lor cifrat însemna că-și reţine nervii; nervi mulţi, altfel degetele mâinilor duse la spate n-ar fi stat ca nişte colăcei împletiţi, vinete de atâta încleştare.

— Bănuiesc că ai descoperit ceva deosebit, dragul meu, intră Bunicul în discuţie cu un soi de sfială în glas, voind parcă să se scuze că-şi lăsase colaboratorul atâta vreme singur. M-am întâlnit cu domnul Moraru, Apostol Moraru, admirabila noastră gazdă, şi am cedat invitaţiei de a lua puţin aer curat. Nu în fiecare zi avem ocazia să ne bucurăm de puritatea unui mediu pe care oraşele l-au pierdut de mult, se justifică maiorul, privind figura încruntată a şoferului. Panaitescu, tot fără o vorbă, îşi scoase din buzunar un carnet cu coperte de vinilin, îşi umezi un deget, îndoi câteva file cu însemnări mai vechi şi continuându-şi plimbarea începu, în sfârşit, să citească.

— Cazul în speţă mi se pare deosebit de interesant, maestre, concluzionă el şi, vârându-şi însemnările la loc, îi făcu semn Bunicului, să se aşeze pe un fotoliu acoperit cu o cergă. El continuă să se plimbe, ţinându-şi bărbia rotundă cu palma mâinii drepte. Era un răgaz de meditaţie.

— În perioada de când Ana Draga s-a angajat la această cooperativă, intră Panaitescu brusc în subiect, n-a luat cuvântul niciodată, procesele verbale nu consemnează aşa ceva. Dealtfel, trebuie să menţionez că hârtiile se află în cea mai perfectă ordine. Dosarele sunt bine legate, acte, după cercetările mele minuţioase, n-au fost sustrase, aşa că…

— Aşa că ce? repetă Bunicul ultimele cuvinte şi, ca să-i dovedească colaboratorului său cât e de interesat de cele ce aveau să urmeze, îşi aprinse o mărăşească, dintr-un pachet proaspăt.

— Aicea-i aici, Bunicule. Dacă experienţa mea de-o viaţă nu mi-ar fi spus, înainte de a intra în sediu, să stau puţin de vorbă cu oamenii care tăifăsuiau prin curte, aş fi rămas cu această, ultimă concluzie privind hârţogăraiele. Panaitescu nu mai rezistă tentaţiei şi se aşază şi el pe un scaun, în faţă Bunicului. Deci intru eu în vorbă cu unul Maftei, da, Maftei îl cheamă, şi-l iau eu pe departe. Tot satul ştie, maestre, pentru ce-am venit, şi simpla mea apariţie, deşi eu când apar fac impresie, nu apar aşa simplu, i-a făcut pe oameni să şuşotească între ei. Ba câţiva şi-au găsit rapid cine ştie ce treburi şi s-au făcut nevăzuţi prin şuri. Mă îndrept direct spre obiectiv; mi l-am ales imediat ce-am intrat pe poartă pe acest Maftei, aşa că omul n-a putut nici să se facă nevăzut, nici să evite întâlnirea. A crezut c-am să mă reped în el, dar Panaitescu, care şi-a dat seama, zâmbeşte şi scoate pachetul de ţigări recuzită-consumabilă şi împarte în stânga şi-n dreapta. Aşa şi pe dincolo, cum staţi cu roşiile, cu porumbul, le-am spus două bancuri noi, ştii, ăla cu puricele şi elefantul…

— Dragă colega, de câte ori să-ţi spun că dacă o investigaţie se poate duce într-un mod deconectant, pe ocolite, în schimb, raportul asupra ei…

— Bine, maestre, eu stau şi crăp aici de nervi aşteptându-te un ceas, îmi fac în cap fraze ca să vezi că n-am trecut pe lângă cursurile serale de instruire generală cum trece câinele pe lângă gard şi matale vrei să-mi distrugi toată poezia din vorbire…

— Dragă Panaitescule, nu vreau să-ţi distrug nicio poezie, departe de mine acest gând, totdeauna ţi-am apreciat diapazonul larg al intonaţiei şi bogăţia de cuvinte cu care îţi alcătuieşti frazele, dar…

— Bine, maestre, mă pun în locul dumitale, la urma urmei ce mă costă, văd eu că aerul ăsta tare de podiş nu-ţi prieşte, mi-am dat seama după cum ai mâncat; mai mult risipă, de parcă în Capitală te-ai fi întâlnit la tot pasul cu carne de viţel. Cum am zis – şi Panaitescu se îmbujoră de plăcere — am intrat în vorbă cu oamenii, aşa cum stau eu în Colentina cu vecinii mei, că dacă se fac blocurile noi şi ne demolează mai văd eu cu cine o să joc seara şeptic la poartă, şi după câteva minute, când au văzut că am un accent aproape ardelenesc, s-au dat pe brazdă. Maestre, pot să spun în deplină cunoştinţă de cauză că există o mare diferenţă între ţăranul de aici şi cel din sudul patriei noastre dragi; ăla – vorbăreţ, ăsta – tăcut, dar până la urmă, cum ţi-am spus, i-am dat pe brazdă. Şi, ce crezi, întreb eu de Ana Draga, că am auzit că vorbea frumos pe la şedinţe, adică arunc un fitil, maestre, şi Maftei al meu se prinde. Da, vorbea foarte frumos, că era înşcolată, că la o şedinţă, zice Maftei al meu, a vorbit aşa de frumos că nimeni n-a înţeles nimic, că şi tovarăşul de la centru, care era un intelectual, a rugat-o să vorbească mai pe înţelesul tuturor…

Bine, maestre, te întreb eu, plutonierul Panaitescu, care lucrează de treizeci de ani ca ajutor al celui mai mare criminalist, te întreb, dacă fata a vorbit aşa de frumos, de ce nu scrie nimic la procesul verbal şi de ce paginile sunt numerotate de parcă n-ar lipsi nicio hârtie? Una la mână. A doua, şi Panaitescu îşi pocni falanga celui de-al doilea deget, de ce după ce m-am întors din clădire, Maftei a venit după mine şi a ţinut, pe ocolite, să-mi spună că l-a luat gura pe dinainte şi că, de fapt, Ana Draga n-a fost la şedinţa de care el a amintit, că atunci fusese plecată pe arie cu îngrăşămintele. Te întreb eu pe dumneata, maestre, care ai întârziat, în timp ce eu fierbeam aici în mine, cine l-a îndemnat pe Maftei să-şi retragă cuvintele, în timp ce eu mă uitam în dosare, că cineva a fost, nu? Am întrebat atunci şi pe alţi oameni care mai erau pe acolo în privinţa spuselor lui Maftei şi nici nu crezi, Bunicule, nu numai că au ridicat din umeri, dar, când le-am amintit numele fetei, parcă

le-aş fi pomenit de ţara aia pe care am uitat-o, de care ai zis mata, acolo pe unde a trecut Magellan cu ultima lui corabie.

— Patagonia, dragul meu colega…

— Exact, maestre, aşa, aşa, că nici nu mai e a doua cu un asemenea nume. Te întreb atunci: cine este interesat în acest sat ca noi să nu aflăm adevărul, că cineva este, nu-i aşa? Deci, dacă cineva se opune descoperirii adevărului, atunci pot trage concluzia definitivă…

— Nu, dragă Panaitescule, concluzii definitive eu zic să nu tragem încă, deşi remarca dumitale mi se pare din cale-afară de interesantă.

— Păi, vezi? Dar asta nu-i nimic, maestre. Plec eu de acolo cu gând să-i spun vreo două preşedintelui, de la obraz, cu toate că mâncarea a fost de zile mari la prânz, că-s foarte curios ce o să ne dea deseară, dar nu deschid eu gura bine că Urdăreanu mi-o şi ia înainte şi zice, ce crezi, maestre, că-mi zice? Să am răbdare, că aşa-s oamenii pe aici şi să nu mă mir dacă a zis unul ceva, pe urmă vine şi zice că de fapt a fost altfel. Nemaipomenit. Bun. Plec eu de la sediu şi, ca să nu mă vadă oamenii că bat iar strada principală, şi tot pentru a lua şi eu aer, ocolesc şi mă întorc pe după sat. Maestre, sper să nu mă fi ramolit, dar am impresia că cineva m-a urmărit. Adică a vrut să vadă unde merg.

— Interesant…

—Nu, maestre, foarte interesant, mai ales că urmăritorul, nefiind prea dibaci, l-am observat de câteva ori; era o femeie.

— O femeie! se miră Bunicul şi îşi stinse ţigara într-o scrumieră făcută dintr-un patron de proiectil retezat la câteva degete mai sus de capsă.

— Maestre, de aici trag concluzia, aşa de la început, că degeaba spui că se trag la urmă, ele se pot trage la fel de bine şi înainte, că accidentul nu-mi miroase a fi simplu accident. Bun… Vin acasă, nu te găsesc şi îmi aduc aminte că trebuia să trec şi pe la Amariei, să mă interesez de Pricope ăla, băiatul fetei. Maestre, aici altă bombă, băiatul, din spusele celor de la unitate, a fost în permisie două zile, exact înainte ca Ana Draga să moară. Dar cum tânărul peste câteva zile se liberează şi cum eu nu cred ea până atunci să putem încheia acest caz, zic să-l aşteptăm aici. Cu atât va fi surpriza mai mare pentru el.

— Dragă Panaitescule, trebuie să recunosc că, în ciuda vârstei, progresezi într-un mod cu totul lăudabil. Nici nu mi-aş fi închipuit ca într-un timp atât de scurt să afli lucruri atât de valoroase. Dar, dragul meu, una din devizele noastre este să nu ne pripim şi mai ales să nu ne grăbim să alegem o pistă până n-avem certitudinea valabilităţii ei. Deocamdată să reţinem faptele, numai faptele. Dacă Pricope, logodnicul Anei, a fost în permisie înainte de moartea ei, cu siguranţă că vom afla de la ei lucruri noi.

— În cazul că nu e el, se simţi dator să sublinieze Panaitescu.

— Dragul meu, ţi-am spus că deocamdată adunăm fapte şi atâta tot, spuse Bunicul şi se ridică de data asta el în picioare.

Maiorul era agitat şi contrariat totodată de cele aflate de la Panaitescu. Venise în satul Sălcioara într-o acţiune considerată, dacă nu de rutină, în orice caz nu de complexitatea marilor cazuri cu care avusese de-a face până atunci. Dar un sat, în ciuda populaţiei restrânse şi a întinderii lui modeste, se dovedea mai dificil de investigat, într-un oraş sau chiar într-un bloc dintr-un mare oraş, lumea nu se prea cunoaşte, aşa că riscul ca oamenii să se acopere unul pe altul e în parte eliminat. În afară de aceasta, într-o urbe nu e o problemă să acţionezi fără ca să ţi se urmărească fiecare gest, ceea ce aici e aproape imposibil. Oamenii nu numai că vieţuiesc din moşi strămoşi împreună, dar cei mai mulţi dintre ei au grade de rudenie apropiate, apoi sentimentul de solidaritate al aceluiaşi loc de muncă îi face să fie şi mai solidari în a se apăra. Şi pentru Bunic nu era niciun dubiu că, în concepţia lor, ţăranii simţeau nevoia să se apere de aceşti străini veniţi să le tulbure liniştea. La toate astea bătrânul criminalist nu se gândise înainte de a pune pasul pe pământul considerat prieten şi cu un peisaj socotit de el ca de basm. Satul Sălcioara se dovedea a fi un mic bastion în care fiecare loc de pătrundere în interior era apărat deocamdată cu străşnicie. Acum era mai convins ca oricând că până şi gazda Anei Draga, în ciuda aparenţelor de solicitudine de care, dăduse dovadă, voise să-l poarte cu vorba, să se arate cât mai plăcută, dar fără să-i spună nimic esenţial. Dacă aşa stăteau lucrurile – şi Bunicul era convins că aşa stăteau –, atunci avea să scoată din arsenalul lui acele metode care până la urmă se vor dovedi eficace. Şi, în timp ce Bunicul medita asupra cărei metode să se oprească pentru a sparge unul din zidurile exterioare, Panaitescu, care

cunoştea obiceiurile superiorului său, îşi făcea şi el planul de atac, ştiind că în anumite domenii metodele lui directe, lipsite desigur de eleganţa ce le-o conferea Bunicul, erau incomparabil mai puţin vulnerabile. Dacă atunci când avea de-a face cu oameni a căror instruire îl depăşea, se fâstâcea şi se încurca, aici, unde se considera un diplomat, orice urmă de trac sau de emoţie profesională erau lipsite de sens.

— Deci, la atac, spuse el fără să vrea, cu voce tare, şi Bunicul, aflat şi el la capătul lungilor sale meditaţii, consideră scurta alocuţiune a ajutorului său de-o viaţă foarte consistentă şi de un realism total.

— Da, dragul meu colega, la atac!

7

Bunicul şi plutonierul adjutant Ion Amariei efectuau câteva măsurători pe malul Mureşului. La cererea superiorului de a fi însoţit, Amariei îşi oferise ajutorul cu plăcere, cu toate că Bunicului, în virtutea vastei sale experienţe, nu-i fu greu să citească pe faţa acestuia o uşoară adumbrire. Nu se grăbi nici să-l întrebe ce s-a întâmplat cu el şi nici nu folosi una din metodele lui fără greş – aceea de a-şi lua partenerul pe ocolite – ca să afle motivele acelei stări de nelinişte în care se găsea şeful de Miliţie din Sălcioara. Până la urmă avea să afle, era sigur, aşa că tot drumul până la râu vorbiră de lucruri care nu aveau nicio legătură cu Ana Draga.

Cotul la care apa aruncase trupul tinerei fete avea un mal destul de dulce, aşa că maiorul şi plutonierul coborâră fără dificultăţi.

— Chiar în acest loc a fost semnalată, tovarăşe maior, spuse Amariei, dar, la privirea uşor ironică a bătrânului, plutonierul ţinu să se corijeze, Bunicule, adăugă el, şi chipul lui destins pentru o clipă se crispă din nou.

— Cine a venit să identifice cadavrul? întrebă Bunicul, aplecându-se să vadă în mâlul săpunos ceva ştiut numai de el.

— Am chemat-o pe Iustina Crăciun, la ea locuise în ultima vreme, şi omul care a descoperit-o, de fapt ei au semnat procesul verbal.

Bunicul scoase din servietă dosarul moartei şi privi la fotografia Anei Draga aşa cum arăta ea înainte de a se îneca, apoi la cealaltă, pusă la dispoziţie de plutonier. Dădu din cap a mirare şi făcu un pas înainte. Nu plouase de trei săptămâni şi în clisa untoasă a pământului se mai vedea adâncitura unde zăcuse trupul neînsufleţit al fetei.

— Îmi este foarte greu de înţeles un lucru, dragul meu, poate dumneata, care ai văzut totul, s-ar putea să mă lămureşti. Apa, aici, mi se pare destul de puţin adâncă, dealtfel vom verifica; n-ai impresia că pe trupul ei au fost prea multe lovituri, cred că fotografia tocmai aceste lovituri le evidenţiază.

Amariei se dădu un pas în lături ca să nu mai vadă fotografia; avea oroare la vederea acelui trup mutilat, şi după ce îşi ţuguie buzele se pomeni zicând:

— La început am crezut şi eu că sunt lovituri, Bunicule, dar medicul legist… Pentru asta avem oameni de specialitate ca să ne încredem în spusele lor, nu-i aşa? Dacă el a spus că sunt răni provocate de crengi şi de pietre – ce era să fac? Să cer o contraexpertiză? Pentru asta ar fi însemnat să am dubii, ori dubii nu aveam.

— Nu pot nici eu să-mi dau seama prea bine din fotografie, pentru asta îmi şi permit să te întreb; n-ai citit pe chipul ei ceva deosebit, un indiciu care să ne poată da acum o cheie asupra adevăratei sale morţi? Cu teribila incertitudine de care sunt cuprins în clipa de faţă, încerc totuşi să-ţi atrag atenţia asupra acestui ochi uşor întredeschis, priveşte, te rog, uite, ochiul ăsta dă feţei o expresie de teamă, dar o teamă survenită nu în clipa decesului, ci înainte.

Amariei se uită speriat la Bunic.

— Nu înţeleg, Bunicule, adică aveţi într-adevăr impresia că Ana a fost omorâtă?

— Întrebarea a fost a mea, dragul meu, şi nu pot să-ţi răspund până nu-mi dezvălui cu maximă sinceritate propria dumitale părere în privinţa nedumeririi mele.

— Credeţi, tovarăşe maior, că aş putea să fiu nesincer în răspunsurile mele?

— Dragul meu, nu judecăm acum sentimentele şi mai ales cele reciproce, la nevoie le putem discuta şi pe ele. Ai vreo părere în privinţa întrebării puse de mine? Sau poate propria

mea părere să nu fie altceva decât o simplă iluzie? În orice caz, dumneata ai fost de faţă la găsirea ei, eu, nu.

— N-aş putea să spun nimic, Bunicule. Fata asta nu mi-a fost indiferentă. N-am vrut să vă spun de la început. Eram sigur că tot o să aflaţi şi că va veni clipa să mă întrebaţi dumneavoastră. Sunt de doi ani în sat... Am vrut să întemeiez un cămin. Am crezut acum că a sosit momentul... Adevărul este că de amărăciune n-am văzut nimic. Nu murise un om oarecare, murise un om care îmi era apropiat, în legătură cu care îmi făcusem anumite planuri, chiar dacă ea nu ştia... N-am văzut decât atât, că şi această ocazie îmi era luată, deşi. Ca să fiu sincer, atunci, în clipa aceea, am zis, nu luată, ci furată. Ce mai puteam să descopăr pe faţa ei? La început, când m-aţi chemat să viu cu dumneavoastră, am vrut să vă refuz, indiferent că n-aveam dreptul. Ştiu, aici reprezint ordinea, şi în virtutea acestei atribuţii am venit.

Bunicul ascunse fotografia Anei Draga în buzunar, apoi, ca şi când s-ar fi jucat, începu să arunce cu pietricele în apă.

— Ştii să înoţi? întrebă Bunicul.

— Nu, nu ştiu... În satul în care m-am născut eu nu curge niciun râu... S-au străduit instructorii la şcoală să mă înveţe, n-au reuşit... Poate pentru asta şi sunt aici... La câteva discipline, notele... Dar ce să mai zic...

— Te-am întrebat, dragul meu, cu un scop precis. Uită-te la pietre. Nu ştii să înoţi, în schimb, nu poţi să nu apreciezi ce semnificaţii are bolboroseala asta a pietrei aruncată în apă... Apa aici, dragul meu, nu are mai mult de un metru şi un sfert, ori poate nici atât... Să urcăm malul, de fapt din prima clipă am înţeles că apa aici nu este adâncă.

Urcară malul şi făcură vreo două sute de metri în sus, spre locul unde fuseseră găsite hainele Anei Draga.

— Aici, Bunicule, exact în acest loc, spuse Amariei oprindu-se.

— Ce haine s-au găsit?

— O rochie, un furou, o pereche de sandale...

— Mai departe...

— O pereche de chiloţi, spuse înroşindu-se uşor plutonierul.

— Şi fata a fost găsită goală.

— Da.

— Înseamnă că nu purta sutien.

Plutonierul avu un moment de reţinere.

— Nu purta.

— Bine că ştii măcar atât, spuse Bunicul cu un anumit ton de reproş care nu-i scăpă plutonierului.

— Dacă aveţi să-mi reproşaţi ceva, puteţi să-mi spuneţi, tovarăşe maior…

— Să-ţi fie un om drag şi să n-ai grijă de el, adică să-ţi scape din mână în aşa hal încât să ajungă la acest sfârşit. Parcă n-ai fi fost bărbat. Sau v-a învăţat cineva că în disciplina noastră trebuie să ne comportăm ca nişte copii?

— Regulamentul, tovarăşe maior…

— Regulamentul… Desigur, dar în regulament nu scrie că un om care lucrează în Miliţie nu trebuie să fie bărbat.

— Nu scrie, recunoscu Amariei cu tristeţe.

— Exact ce-ţi reproşam eu, dacă ţii neapărat să afli… Un nepriceput, nu se sfii să adauge maiorul…

— Nu sunt chiar aşa nepriceput, Bunicule, spuse cu o voce joasă, spăsită, plutonierul…

— Nu mă refeream la pricepere în domeniul meseriei, ci la altă pricepere… Şi dacă tot am ajuns aici, vreau să adaug că îmi vine foarte greu să cred că în doi ani de zile n-ai aflat dacă fata ştia sau nu ştia să înoate…

— Mai mulţi oameni au dat declaraţii că au văzut-o nu o dată stând pe malul Mureşului, alţii că au văzut-o înotând.

— Eu te-am întrebat pe dumneata, dragul meu…

Amariei îşi scoase batista din buzunar şi îşi şterse fruntea asudată.

— Nu mi-am permis s-o invit niciodată la Mureş.

Bunicul aruncă din nou cu pietricele in apă, dar de data asta nu se mulţumi numai cu ele. Văzu în apropiere o barcă trasă pe mal, o barcă pe jumătate plină cu apă, şi Bunicul împreună cu plutonierul pierdură destul timp ca să o golească cu căuşul palmelor. Scoaseră parul de care era legată barca şi cu ajutorul lui o împinseră la vreo zece metri de ţărm.

— Aici apa n-are nici măcar un metru, spuse Bunicul şi fără greutate aduse barca la ţărm. Dragul meu, continuă Bunicul aşezându-se pe un ciot din pricina oboselii, eu zic să mergem pe ambele variante, cu toate că, din moment ce varianta dumitale cu înotul n-a fost luată în considerare, e cazul s-o supunem pe ea în primul rând probei. Deci, Ana Draga nu ştia să înoate. Era normal ca un om care nu ştia să înoate să aleagă un loc unde

apa e mai puţin adâncă, un loc pe care îl ştie foarte bine, unde a mai fost nu o dată, singură sau însoţită de cineva. Că de data asta a fost singură ne-o dovedeşte ţinuta ei, nu? Nu aşteptă răspunsul plutonierului. Să presupunem că a intrat în apă, nu ne interesează imediat, faptul cum anume a putut să se înece, ci cu totul altceva. Pe această distanţă de două sute de metri, cum se poate vedea dealtfel, Mureşul nu ascunde sub undele lui rădăcini şi nici pietre prea mari; mi-am dat seama după cum am pipăit fundul apei cu băţul cu care am condus barca. Deci, rănile de pe trupul ei nu puteau proveni în totalitatea lor din această zonă a râului, ci din altă parte. Apoi, pare puţin probabil ca apa, destul de iute, după cum se poate observa, să fi ţinut timp de două zile trupul ei la fund. Mie, cel puţin, mi se pare de-a dreptul incredibil. La viteza de scurgere a apei, cadavrul ei trebuia să apară undeva pe lângă pod, spuse Bunicul şi arătă cu capul spre podul de cale ferată ce se vedea la aproape un kilometru distanţă de ei. Acesta este ultimul cot pe care îl face apa până la pod. Acolo este al doilea.

Bunicul tăcu. Îşi scoase din buzunar carnetul de însemnări, apoi cu febrilitate fabrică dintr-o filă ruptă din carnet o bărcuţă, sub privirile mai mult decât mirate ale plutonierului. O privi îndelung, scrise pe o margine a ei cu stiloul – Bunicul – şi urcându-se în barcă aşeză fragila alcătuire din hârtie pe apa tulbure a râului. Bărcuţa se învârti de câteva ori în jurul propriei axe, apoi prinsă de curent începu să alerge la vale. Bunicul nu comentă jocul sub nicio formă, până ce mesagerul lui de hârtie nu se pierdu undeva în vale, într-o bulboană.

— Te-ai putut convinge singur, tovarăşe plutonier, de viteza apei. Cadavrul Anei Draga n-a putut timp de două zile să rămână în acest spaţiu, este exclus.

— Bine, dar atunci? întrebă consternat Amariei…

Bunicul se ridică şi se hotărî să se întoarcă spre sat pe alt drum.

— Nu se poate pe acolo, Bunicule, sunt nişte smârcuri, spuse plutonierul, dar maiorul nu voi să ţină seamă de spusele lui.

Intră în noroi până la glezne şi dacă n-ar fi avut în dreapta lui braţul puternic al plutonierului, cu greu ar fi ieşit din mocirlă care făcea clăbuci la suprafaţă, din pricina putreziciunilor pe care pârâiaşul, ce se strecura prin verdeaţa ierbii, le depozita acolo. Ieşiră din tufele dese de arini, zgâriaţi pe obraz şi murdari

de sus până jos. Când ajunseră în primul luminiş, Bunicul se opri locului consternat. Chiar în faţa lui, la cincizeci de paşi, ascunsă privirilor de păduricea prin care trecuseră, se vedea râpa unde numai cu câteva ore înainte îl dusese Apostol Moraru. Bunicul îşi scoase batista. Se şterse la faţă, apoi spuse ca pentru el:

— Cineva în acest sat a văzut ce s-a petrecut cu Ana Draga.

La cuvintele rostite de Bunic, plutonierul se uită la el mirat peste măsură.

8

Panaitescu, conform planului stabilit de comun acord cu Bunicul, se îndrepta spre casa Iustinei Crăciun. Se însera, şi gâştele cooperativei trecură în stol larg şi greu precum nişte ghiulele albe proiectate peste sat cu încetinitorul. La vederea lor, şoferul se opri cuprins de admiraţie. Le urmări traiectoria cu o bucurie nespusă, visând la bunătăţile ce se puteau găti din ele, şi nu-şi văzu de drum până nu auzi bătăile scurte ale aripilor, semn c-au atins pământul. După ele, trecură alte câteva cârduri căutându-şi din înalt locul de aterizare. Bună şi „proprietatea personală”, mustăci Panaitescu, sugându-şi o buză şi, temându-se să nu întârzie de la întâlnire, se uită la ceasul lui mare cu capace de argint, dăruit de Bunic, semn al nedezminţitei prietenii, în ciuda diferenţei de pregătire şi de grad dintre unul şi celălalt. Înainte de a pleca la atac, cum definise Bunicul imperativ pornirea la acţiune, în afara tehnicii de investigaţie, Panaitescu îşi făcuse propria lui pregătire. Nu o dată dăduse în bară, cum îi plăcea lui să-şi califice insuccesele, şi, mai ales, de aici, nemulţumirile pricinuite Bunicului, la a căror aducere aminte mai transpira şi acum; dar asta fusese cândva, acum lucrurile stăteau cu totul altfel, îşi concepu de la bun început vizita ca particulară, în afara serviciului, şi pentru asta se îmbrăcă civil şi-şi puse o cravată cm picăţele de un albastru şters ca să fie în ton cu ochii lui cam de aceeaşi culoare. Îi trimisese vorbă Iustinei să-l aştepte, prin femeia care-i gătea directorului, o fostă elevă de-a lui Apostol, acum vecină cu el, aşezată la casa ei. Femeia fu chiar fericită că are de dus la îndeplinire o asemenea sarcină, mai ales că Panaitescu, în ciuda

anilor nu puţini la număr, se ţinea bine; în Sălcioara mustăţile erau la mare căutare, or, în privinţa mustăţilor, şoferul era de neîntrecut.

Iustina Crăciun îl aştepta pe Panaitescu în pridvor, îmbrăcată într-o rochie înflorată, plisată de la mijloc în jos şi care ascundea sub ea încă patru fuste, una cu dantelă la margini, de culoare albă, iar celelalte trei din pânză de in apretată, toate astea ca mijlocul să pară tras prin inel în comparaţie cu restul dorit de ea cât mai mare cu putinţă, conform uzanţelor locului. Şi obrajii Iustinei erau mai îmbujoraţi, cu toate că nici nu se atinsese de ei hârtia creponată; de vină era cuptorul încins în care Iustina, ca să schimbe mirosul stătut al casei, pusese în tavă o gâscă care acum se topea ca untul de fragedă ce era.

Panaitescu îşi scoase de la poartă pălăria cu boruri largi, o pălărie de intelectual, cum o considera el, şi tot de acolo veni cu mâna întinsă spre femeia care asuda în pridvor din belşug, de căldură şi bucurie.

— Ce miros, scumpă leliţă, ce miros ademenitor, aşa ceva nasul meu n-a mai adulmecat de mult, şi Panaitescu, cu o dezinvoltură pe care i-ar fi apreciat-o şi Bunicul, sărută mâna femeii, împotriva voinţei ei. „Săpun Stela”, îşi zise plutonierul, neuitând nicio clipă pentru ce-a venit.

— Mi-o spus Măria Cucului că aţi dorit să poftiţi pi la noi… Poate tot pintru fata aia, că, vai, Doamne, lumea numai de ea voroveşte, că nu era o fată rea, fie-i ţărâna uşoară, dar sunt şi femei vii, no, că era să zic oarece prostie, şi pe ele nu le bagă nimenea în samă.

— Stimată leliţă, am spus de la început că vreau să vin într-o vizită particulară, adică neoficială, care n-are nici în clin, nici în mânecă cu… dar ce frumoasă sunteţi şi bag mâna în foc că în cuptor se prăjeşte ceva delicios.

Panaitescu se aşeză de cum intră în prima încăpere lângă cuptor.

— Da, că aici e conia, ori bucătăria, cum se zice la oraşe, domnule dragă, dară oaspeţii, noi…

— Te rog să nu te deranjezi. Ştii, eu n-am fost căsătorit niciodată, aşa a fost să fie, spuse Panaitescu fără să-şi ascundă tristeţea, aşa că pentru mine bucătăria este locul cel mai plăcut. Mi-a vorbit prietenul meu, maiorul care a fost la dumneavoastră, atât de frumos de această casă, încât am vrut neapărat să vă

cunosc şi să vă aduc omagiul meu de bucureştean, zise Panaitescu şi se miră şi el cât de curgător îi ieşeau vorbele din gură şi mai ales cât de frumos se alcătuiau în împreunarea lor. Din toată peroraţia lui, Iustina nu înţelese decât un singur lucru, că oaspetele ei era necăsătorit şi acest amănunt avu asupra ei efectul aşteptat de Panaitescu. Pe masa de lângă cuptor apărură farfuriile din casa mare şi, din cămară, aburită încă de apa rece de la fântână în care fusese ţinută, o sticlă al cărei conţinut Panaitescu nici nu se mai obosi să-l ghicească.

— Ţuică din asta n-am băut decât în străinătate, minţi Panaitescu şi repede se chestionă dacă acest neadevăr ar fi putut jigni instituţia din care făcea parte. Ajunse la o concluzie pozitivă, în fond, străinătate putea să însemne orice în afara oraşului lui de baştină, şi, înveselit că n-o făcuse de oaie, îşi recapătă jovialitatea de la început şi dădu de duşcă rapid două pahare de ţuică, spre fericirea femeii care de emoţie bău şi ea tot atât.

— Că asta-i casa mea, şi la cooperativă am până acum patru sute de zile muncă, şi în grajd am o vacă şi un viţel contractat, şi am şi şaisprezece gâşte de doi ani şi patru de un an, că asta din cuptor e tare tânără, că o să vedeţi; porci n-am, că toată ziua îs la colectivă şi n-am vreme, îşi enumeră ea în grabă zestrea, ca omul din faţa ei să n-aibă impresia că singură fiind n-are de nici unele. Că şi Anuţa, că noi aşa-i ziceam, dacă nu era cu gura mare…

— Dragă Iustino, uite eu îţi zic Iustino şi tu-mi zici Panaitescu, vrei, aşa ca nişte prieteni, şi Panaitescu turnă în paharul ferpeii încă un rând de ţuică ucigătoare… Eu am venit, Iustină, neoficial, nici nu vreau să aud de Ana Draga, odihnească-se în pace şi noi să ne bucurăm aici pe pământ…

— Că bine zici, Panaite dragă, că amu' tot satul o să vorbească de cinstea ce ne-ai făcut-o.

Ciocniră din nou, şi Panaitescu, ca să nu se mai întindă peste masă, îşi trase scaunul mai aproape de femeie şi de aproape Iustina îi părea mai frumoasă şi mai atrăgătoare, cu tot mirosul ei de săpun „Stela”.

Iustina se duse la cuptor, deschise uşa de tuci şi aburii calzi năvăliră în afară spre încântarea plutonierului, sincer înduioşat de strădania femeii. O clipă, îi trecu chiar prin minte să abandoneze planul cu care venise; era cu mult mai nimerit să

mănânce cu poftă şi să se arunce apoi în braţele vieţii, dar ochii vii ai Bunicului, ale căror priviri străpungeau parcă aburii ademenitori ai fripturii adusă de Iustina la masă, îl treziră ca un duş, şi Panaitescu avu un moment de reală suferinţă, la fel de sinceră pe cât de sinceră şi adevărată îi fusese bucuria de până atunci.

— Că ţi-am zis, dragă Panaite, no că mie aşa-mi place să-ţi zic, Panait, că am avut io în tinereţe un drăguţ cu aşa nume, că ziceam de Anuţa, că dacă n-avea gura aşa mare şi nu era proastă, se aşeza şi ea la casa ei şi avea de toate, că la noi numa leneşii şi proştii n-au de nici unele. Că s-o apucat, dragă, să numere grajdurile oamenilor şi să facă socoteli… Ia târtiţa, că se zice că ajută la bărbăţie, spuse Iustina şi la fel de grăbită, aplecată înainte de la mijloc în sus şi cu dosul umflat de fuste undeva în urma ei, turnă vin în pahare, căpşunică de un an, după cum aprecie imediat Panaitescu. Auzi, dragă, continuă Iustina aşezându-se şi ea la masă, ceva mai aproape de şofer, încât acesta îi simţea pe sub masă căldura fustelor.

— Bine, dar ce avea ea cu grajdurile oamenilor, chiar că era o prostie, se miră Panaitescu printre mestecături şi pentru că târtiţa avea un gust dulce şi era fragedă din cale afară, şoferul închise pentru o clipă ochii şi prin ceaţa pleoapelor o văzu pe Iustina mai ademenitoare, cu mici modificări de structură chiar o posibilă tovarăşă de viaţă.

— Păi asta-i, că o numărat grajdurile de piatră, goale, că vezi tu, Panaite dragă, nu toată lumea vrea să mai ţie vite. Înainte se uitau oamenii la boi, acum ne uităm la televizor, că mai acu’ câteva zile Istrate, ăla de stă pe Forţate, şi-o omorât porcu’ că sară de sară începea să guiţe când se dădea buletinul de ştiri la şapte şi jumătate, că Istrate tare se ocupă de politică. No, şi Ana o făcut socoteli. Că amu’ cooperativa n-are decât vreo şase sute de vaci şi înainte oamenii aveau la un loc cu ciurda de bivoliţe, că pe la noi oamenii ţineau înainte bivoliţe, numai pentru lapte, no, mai multe, că numa’ tata o avut zece perechi de boi. Şi când s-or construit grajdurile alea, ea a zis că de ce s-aruncă banii pe fereastră, că grajdurile vechi ar trebui folosite şi că din bani să sporim şeptelul. No, ce treabă o avut ea să se amestece, spune tu, dragă Panaite, că tare mă bucur că văd că mănânci cu poftă.

— Adică atâtea vite aţi avut înainte? Multe, ce-i drept…

— Păi înainte, dragă Panaite, satul nost o fost frunte la multe, că şi cu viţeii nu i-o tăcut gura, că mai murea unu, doi şi de sărbători mai mulţi, că paznicul toca furajele cu drot cu tot, ori cu sârmă, cum se zice la oraşe, că furajele erau legate, şi bietul animal mai înghiţea şi sârmă, şi cum viţeii îs gingaşi odată li se spărgeau maţele, şi doctorul dădea aviz să să taie, că şi el are nevastă şi copii. Acu' ce mare necaz or făcut oamenii că s-or mai îndulcit şi ei, că doar Urdăreanu şi nu ea ne-o adus Ordine peste Ordine, că la anul vrem să luăm Steaua, şi-o luăm... Uite aşa a ajuns de oamenii n-or mai văzut-o cu ochi buni... Că dacă or zis să facem colectivă, noi am făcut, că acuma suntem socialişti şi nime pe lume n-ar mai vra pământul înapoi. Că vezi tu, dragă Panaite, înainte se scula omul înainte de răsăritul soarelui şi venea de la câmp după ce el murea peste deal, da' acu' mere omul ca domnu' la lucru şi tot ca domnu' să întoarce.

— Iustino dragă, ce-mi povesteşti este foarte interesant, da' mă mir foarte de ce la culesul porumbului sunt atâţia elevi, ca să nu mai vorbesc de militari, iar oamenii stau pe la porţi şi joacă şeptică. Nu toţi, se înţelege. Dar ia şi mai bea, că vinul, dacă aş fi Isus Cristos, aş da ordin ca în toată lumea numai din ăsta să se dea la împărtăşanie...

— Am un petec de vie, spuse Iustina confidenţial, apropiindu-şi buzele subţiri şi umede de urechea lui Panaitescu... Nu prea aş avea voie, că am şi grădină aducătoare, da acu', că mai toată lumea are, facem vin şi tăcem.

— Iustino dragă, când vii la Bucureşti, să nu mă ocoleşti, am casa mea şi o grădină, maşina pe care ai văzut-o e a mea, adică vreau să înţelegi că nu sunt nici eu un terchea berchea. Şi eu sunt gospodar, dar gospodină ca tine n-am pomenit...

— Că ai putea rămâne la noi, Panaite, în locul plutonierului, mamă, ce mai viaţă ai duce, că Amariei e prost, nu ştie să trăiască, io zic că nici nu-i bun de femei, că nimeni nu l-o văzut de când o venit pe aici cu vreo muiere... Umbla el după proasta asta de Ana, că şi asta, ce să mai zic... No, acu' să mâncăm nişte palaneţe cu brânză, dragă Panaite, să se aşeze vinul şi să nu te doară capul, şi Iustina, trăgând scaunul lângă cuptor, se urcă pe el şi pentru o clipă Panaitescu avu imaginea unor picioare zdravene, bine rotunjite şi albe. Iustina, ştiind că musafirul se uită la ea, se apleacă şi mai mult, încât fustele nu mai ascunseră sub ele mare lucru. „Tulai, Doamne'', strigă

femeia gata să cadă şi de ciudă aruncă un triunghi de lemn pe şubrezenia căruia se sprijinise fără să-şi dea seama. Panaitescu din doi paşi fu lângă ea şi, prinzând-o de mijloc, o aduse cu plăcinte cu tot lângă masă…

— Vai, da' în putere mai eşti, mă Panaite, şi, drept mulţumire, îi dădu lui Panaitescu o plăcintă cu brânză de oaie, numai de oaie putea fi, îşi zise şoferul, adulmecând cu nesaţ mirosul pe nările larg deschise. Că era să-mi rup picioarele, că şi Ana asta îşi arunca lemnele numa' pe cuptor, cu toate că i-am zis nu o dată să le puie în altă parte.

— Da' ce lemn e ăsta, dragă Iustină, că dacă ar fi să-l luăm aşa la bani mărunţi seamănă cu un triunghi… da, da, da, interesant, foarte interesant, zise Panaitescu şi se uită la cele trei bucăţi de scândură bătute în cuie sub formă de triunghi.

— Proasta, în loc să se ducă la dans ori la oarece petreceri, ea seara măsura pământul, că atunci or dat-o afară când or văzut că măsoară pământul. Da' lemnul aici a rămas, şi după ce s-o întors în sat tot aici l-o găsit, că tare fată bună o fost, Panaite dragă.

— Iustino, dacă tu ţii puţin la mine, dă-mi mie lemnul ăsta, eu am o cameră la Bucureşti numai cu unelte de gospodărie şi cu fleacuri din astea rurale, aşa că…

— Dragă Panaite, dar un lemn vrei tu să pui în cameră?… da' îţi dau eu blide şi o icoană, că la noi vin de la oraş profesori şi artişti după blide şi icoane…

— Nu, Iustino, spuse Panaitescu categoric, mie dă-mi lemnul şi mâna să ţi-o sărut, că eşti o femeie pe cinste, spuse Panaitescu, şi în loc de mână sărută femeia pe obraz, cu toate că Iustina se şterse cu un anumit înţeles pe gură.

— Acum eu plec, dragă, ca' să nu zică lumea că stau prea mult. Cu toate că e seară, se scuză Panaitescu, dar lasă că… şi, în locul cuvintelor nerostite, Panaitescu îi făcu cu ochiul.

Pe drum, cu triunghiul de lemn în mână, Panaitescu avu chiar un moment de slăbiciune pentru Iustina şi, ca o străfulgerare, îi trecu prin minte să se stabilească în Sălcioara, oricum, ar fi avut şi el la bătrâneţe un suflet lângă el.

Pe cerul de sfârşit de octombrie căzu o stea şi, odată cu ea, Panaitescu uită de planurile lui casnice. Cum? Să-l lase pe Bunic singur în Bucureşti şi el să se mute la ţară? Era o prostie. Ridică triunghiul de lemn în sus şi dădu din cap. „Pentru ce Dumnezeu

o fi măsurat fata aia pământul?“ îşi puse întrebarea şoferul, dar pentru că starea de spirit în care se afla nu-i permitea să-şi ofere un răspuns convingător, îşi zise că asta, la urma urmei, e treaba Bunicului, pentru asta căpătase gradul de maior.

9

— Nu, domnule Moraru, nu mi-o lua în nume de rău, dar nu pot fi de acord cu dumneata, spuse Bunicul, sorbindu-şi ceaiul bine aromat, făcut de Apostol. Să spui că intelectualitatea sătească se înfruptă dintr-o laşitate generală, ea, care ar trebui să fie mentorul adevărului şi curajului, uite aici, cel puţin parţial, şi asta pentru a nu rupe orice punte de discuţie între noi, nu pot fi de acord.

Apostol Moraru zâmbi vag şi se uită pe fereastra care dădea spre cimitirul satului. Apăruse luna, înjumătăţită de acul de metal al clopotniţei, şi lumina ei gălbuie dădea crucilor răsucite o lucire stranie.

— Domnule maior, nu m-am referit la o laşitate în sine, ca o trăsătura de caracter a intelectualităţii, ci la o laşitate concretă în care, spre regretul meu, mă integrez şi eu. Dar, oare, n-am motive suficiente să fiu aşa? Pentru mine politica are valoare doar în măsura în care consecinţele ei sunt vizibile în viaţa satului meu, în pământul căruia stau îngropaţi toţi moşii şi strămoşii mei. Iar, pentru că v-aţi referit la istorie, eu nu cunosc istoria în general decât în măsura în care ea îmi poate da reprezentări clare, practice, asupra vieţii mele şi a semenilor mei de aici. Deoarece istorie pentru mine înseamnă tot istoria satului meu. Ştiu, veţi putea spune, aşa cum o spun deseori şi alţii; cine vă opreşte să vorbiţi, cine vă împiedică să vă spuneţi părerea? Desigur, nimeni. Dar ce se întâmplă atunci când ai certa convingerea că aici, la noi, adică în satul meu, lucrurile nu merg chiar aşa cum ar trebui? Cred că răspunsul nu trebuie să vi-l dau eu, într-un caz concret, particular, fireşte, tocmai pentru asta aţi venit.

— Şi dumneata crezi că Ana Draga, mai bine zis moartea ei este o consecinţă logică a modului ei de a gândi în opoziţie cu modul de a gândi al „satului”?

— Nu ştiu, domnule maior, nu ştiu sau poate ştiu câte ceva şi nu vreau să mă amestec. Cum v-am spus, am motivele mele temeinice. Nu că mi-ar fi teamă că s-ar mai putea întâmplă ceva cu mine, aşa cum s-a întâmplat înainte. Nu. Sunt bătrân, domnule maior, nu mă refer la ani, sufleteşte sunt bătrân, deşi mi se pare că este prea delicat spus în ceea ce mă priveşte, poate mi s-ar potrivi mai bine, un bătrân învins, da, asta sunt, şi este cu atât mai grav cu cât sunt în stare să recunosc.

Bunicul îşi aprinse o ţigară şi trase câteva fumuri pe tăcute, privindu-l din când în când cu coada ochiului pe Apostol Moraru. Ar fi vrut să înţeleagă exact ce anume ascundea în el acest om, ce motive avea să se considere, aşa cum singur mărturisise, un bătrân învins. Trecutul, prezentul, sau amândouă la un loc? În orice caz, Bunicul era sigur că numai o amărăciune adâncă, şi nu de moment, îl putuse determina să ajungă la o asemenea concluzie, deloc măgulitoare pentru el, încât să arunce cuvinte atât de grele.

— Într-un fel, mă bucur, domnule Apostol, că Ana Draga şi tristul ei sfârşit nu vă sunt indiferente, aşa cum pentru o clipă am crezut la început.

— Mi-este complet străină, domnule maior. Aici vă înşelaţi. Nu că moartea ei mi-ar fi indiferentă, nu, pentru nimic în lume. Moartea ei m-a uluit şi m-a întristat profund, cu toate că n-am cunoscut-o prea mult, aş putea spune, deloc. Mi-a fost străină, cum îmi sunt străini consătenii mei. Mai beţi un ceai? E bun diuretic, îl culeg eu din pădurea apropiată, e un amestec de plante, sau poate e puţin prea amărui?

— Nu, mulţumesc, e chiar foarte bun, dacă nu vă deranjează, aş mai bea o cană. Seara nu prea am obiceiul să mănânc, aşa m-am obişnuit…

— De la o anumită vârstă trebuie să ne obişnuim cu multe, spuse Apostol Moraru, gândindu-se cine ştie la ce.

Bunicul luă o bucată de zahăr cubic, o rupse în patru şi punându-şi o bucată sub limbă bău din licoarea gălbuie cu gust puternic de floare de soc. Cu toate că trecuse mai bine de o oră de când stătea de vorbă cu fostul director al şcolii, nu se simţea obosit şi nici iritat, aşa cum s-ar fi simţit în alte cazuri. Apostol se dezvăluise în faţa lui aşa cum puţini ar fi făcut-o, probabil în virtutea faptului, aşa cum singur spusese, că nu mai avea ce apăra, nici ce pierde. Că nu mai avea ce pierde, cu asta Bunicul

era aproape de acord, dar că un om care şi-a dedicat întreaga viaţă şi energie satului nu avea ce apăra, cu asta nu se putea împăca. Ar fi putut să pună capăt de mult discuţiei, mai ales că învăţătorul intrase în zone străine muncii lui, dar viaţa satului era o lume nouă pentru maior şi tot ce era în legătură cu ea îl fascina. Şi-i mai reţinuse atenţia ceva. Francheţea omului. O sinceritate aproape totală, cu care nu era obişnuit. În meseria lui oamenii căutau de obicei să-l încurce, să spună din cele ce gândeau cât mai puţin. Apostol Moraru îi declarase de la bun început că nu vrea să se amestece, şi cu toate astea amărăciunea lui ca şi autobiciuirea erau pentru el un indiciu că de fapt nimic din ce se petrecea în sat nu-i era străin. Se crease un divorţ între învăţător şi unii oameni din sat, un divorţ mai mult ca sigur bazat pe fapte care contraveneau modului lui de a gândi, dar cum acest mod de a gândi era singular sau aproape singular, învăţătorul se supărase ca văcarul pe sat şi nu se sfia să explice această stare în care trăia în termeni generalizatori şi de aceea puţin plauzibili pentru realităţile care nu vizau direct satul Sălcioara. Dar care era adevărata stare a satului sau a acelei părţi din sat de care se despărţise Moraru? Poate că tocmai moartea Anei Draga avea să scoată la lumină ceea ce Apostol refuza acum să recunoască.

— Te-ai uitat, domnule maior, la cimitir? Un om cu meseria dumneavoastră, care îşi bazează deseori raţionamentele pe mici amănunte nesemnificative pentru alţii, nu putea să nu remarce cât e de dezolant. Oamenii care îşi uită morţii şi nu-i mai stimează se îndepărtează de propria lor viaţă, îşi privesc propria lor existenţă ca pe ceva trecător. Cimitirul acesta nu era aşa. Nu că ar fi dat înainte oamenii bani pe cruci de marmoră, dar de primăvara până toamna târziu era tot o verdeaţă şi un câmp de flori. Acum printre crucile astea pasc vacile. Dar asta poate n-ar fi nimic, rar vezi un om să vină să stea de vorbă cu străbunii lui, să-şi cinstească trecutul, parcă le e ruşine de morţii lor, de trecutul lor…

— Sau poate teamă, domnule Apostol… Poate teamă, se amestecă Bunicul în această discuţie nouă care-i favoriza şederea în casa învăţătorului. Desigur, am fost în cimitir, m-a interesat în primul rând mormântul Anei Draga; l-am dibuit cu greu şi cred că nici n-aş fi dat de el dacă nu mi-ar fi arătat un copil locul unde a fost înmormântată. Uite, aici, vă împărtăşesc

punctul de vedere, cine nu-şi stimează morţii nu-şi stimează nici propria lui viaţă, zise Bunicul.

La auzul acestor cuvinte, Apostol se destinse şi o mulţumire lăuntrică, uşor de băgat în seamă după ochii senini, se citi pe chipul său.

— Exact, domnule maior, nu-şi stimează propria lor viaţă. De ce dintr-o dată această lipsă de preţuire pentru viaţa şi pentru obiceiurile lor?

— Cred că mai în măsură eşti dumneata, domnule Apostol, să dai răspuns la această importantă întrebare. Eu sunt pentru a doua oară într-un sat, şi asta de-a lungul unei vieţi.

— Da, desigur, eu sunt în măsură şi nu numai în măsură, dar port în mine-şi răspunderea acestui răspuns, domnule maior. Eu am fost păstorul lor de minte, preot nu mai au de mult, oamenii au încetat să mai meargă la cimitir, nedându-şi seama că din această înstrăinare faţă de morţii lor s-a născut înstrăinarea faţă de ei înşişi.

— Dacă-mi îngăduiţi, domnule Apostol, cred că aici exageraţi, spuse Bunicul cu o delicateţe calculată.

— Vedeţi, deja exagerez. Închipuiţi-vă, domnule maior, ce termen de apreciere ar avea ei, spuse Apostol, arătând undeva spre sat, auzindu-mă că vorbesc aşa? Cu toate asta, vă asigur, domnule maior, că în ciuda unei aversiuni faţă de mine, dacă mâine s-ar întâmpla să mor, poate aş fi cel mai plâns om din sat, deoarece odată cu moartea mea unii dintre ei văd distrusă o ultimă posibilitate de reconciliere cu propria lor conştiinţă.

— Înseamnă că sunteţi depozitarul unor fapte de care se tem şi pe care, în egală măsură, fără prea mari seisme exterioare, le-ar dori reînviate; poate m-am exprimat nu prea clar, dar am certa senzaţie, domnule Apostol, că de fapt dumneavoastră ştiţi cu mult mai multe lucruri despre Ana Draga şi despre oameni, mă refer la acele lucruri intime, greu de ajuns la ele, indiferent de investigaţiile ce le-am face.

— Credeţi şi dumneavoastră cum cred şi ei, zise zâmbind Apostol. Dar dacă în ceea ce-i priveşte pe ei le dau speranţa falsă că aş fi într-adevăr depozitarul unor fapte cu care îi „pot“ avea la mână, în schimb dumneavoastră nu vreau să vă dau niciuna, deoarece, dacă v-aş da, ar însemna să vă mint. V-am spus, de ani şi ani de zile sunt străin de preocupările lor; sunt ca

o sperietoare într-un ogor, menirea mea este să stau nemişcat şi să sperii.

Apostol râse cu o satisfacţie ascunsă şi, pentru o clipă, Bunicul, contaminat de veselia aparentă a celuilalt, râse şi el, până când înţelese că, de fapt, râsul învăţătorului purta în el bucuria răzbunării, o răzbunare secretă, la fel de plină de taine ca şi adevărata lui credinţă despre sat şi rosturile lui.

— Sunt chiar curios, domnule maior, ce anume veţi descoperi până la urmă? Unii oameni din sat sunt convinşi că eu am să vă dezvălui totul, adică acel tot pe care ei cred că-l ştiu, că într-o zi sau două „marele adevăr” are să fie dat în vileag. Dar sincer să fiu, nici eu nu ştiu ce poate fi dat în vileag; părerea mea este că la mijloc nu este vorba de o crimă, aşa cum vă închipuiţi, iar dacă e o crimă, ea nu este atât de simplă cum s-ar părea la prima vedere.

Bunicul era acum sigur că Apostol poartă în el taina morţii Anei Draga şi că, de fapt, învăţătorul, din prima clipă a venirii lor în sat, nu făcuse altceva decât să le urmărească paşii, trăgând propriile lui concluzii asupra capacităţii lor, bucurându-se de eşecurile lor şi întristându-se totodată că aceste eşecuri vor persista până la capăt. Era bucuria şi tristeţea unui jucător aflat în afara terenului de joc, care ştie de la început datele fundamentale în atacul şi apărarea unei părţi şi aşteaptă să descifreze capacitatea sau incapacitatea celuilalt partener de a percepe strategia şi tactica minuţios elaborată de adversar. Această senzaţie stranie era vizibilă pe chipul învăţătorului. Şi mai era convins de ceva Bunicul, şi anume că în caz de eşec nu numai că Apostol va fi foarte trist şi dezamăgit, dar, trecând peste orice precauţii, va scoate din el acel depozit de fapte al cărui probabil unic deţinător era.

Frecându-şi mâinile amorţite de răcoarea serii, Bunicul îşi zise că la adevăr va ajunge oricum, cu ajutorul sau fără ajutorul învăţătorului. Apoi intră în camera lui. Voi să aprindă lumina, dar o apariţie ciudată în fereastră îl făcu să se oprească. Lipită de geam, văzu o faţă omenească schimonosită; nasul, bărbia şi o parte de frunte, proptite de geamul aburit, descompuneau trăsăturile chipului, creând senzaţia unei măşti groteşti. Un moment, maiorul avu chiar credinţa că mintea lui obosită de drum şi discuţii îi joacă un renghi, dacă aburul respiraţiei celui de afară n-ar fi acoperit treptat porţiunea de fereastră dând

sentimentul real al existenţei celui din spatele ei. Deschise uşa cu precauţie, dar probabil mişcarea lui fusese observată, deoarece ajuns la colţul casei nu mai văzu altceva decât o umbră cum se strecoară grăbită printre crucile întunecate ale cimitirului. Bunicul ar fi vrut să urmărească acea arătare, dar lumina lunii se topi într-un nor întunecat şi dintr-o dată cimitirul deveni negru ca smoala şi vântul pornit brusc înghiţi orice urmă de zgomot. Când se întoarse, Bunicul îl văzu în pragul casei pe Panaitescu ţinând sub braţ un triunghi de lemn şi fredonând vesel o melodie dintr-o operetă oarecare, singura melodie dealtfel pe care o ştia.

10

Panaitescu era într-o formă bună; povesti Bunicului cu lux de amănunte întâlnirea particulară cu Iustina Crăciun şi zăbovi îndelung asupra acelor amănunte din spusele femeii, care se refereau la grajduri şi la atitudinea oamenilor faţă de muncă, amănunte pe care Bunicul le ascultă cu vădită plictiseală, aşteptând momentul ca şoferul să-i spună de ce ţinea cu atâta străşnicie lemnul acela sub braţ.

— Trebuie să-ţi mărturisesc, maestre, că dacă ar fi să mă căsătoresc, atunci o asemenea femeie mi s-ar potrivi, ca Iustina; curată, curată, gospodină, ce mai, şi… dar ultimele cuvinte, care trebuiau să se refere la frumuseţea femeii, Panaitescu le înghiţi admonestat de privirile deloc prietenoase ale maiorului.

— Nu te-a urmărit nimeni până aici, colega? întrebă Bunicul încă impresionat de arătarea din fereastră.

Panaitescu se întoarse şi privi uşa, apoi fereastra, îşi ţuguie buzele, neînţelegând cine anume ar fi trebuit să-l urmărească, apoi, aducându-şi aminte că el şi nu altul îi atrăsese atenţia maiorului asupra arătării care-i urmase din umbră paşii, se dumiri şi se scărpină la ceafă.

— Nimeni, maestre, în afară doar de mirosul de gâscă pe care îl simt, aproape, aproape… voise să spună că-l simte material, aproape ca pe o statuie, dar renunţă la comparaţie, ştiind că niciodată comparaţiile lui nu fuseseră savurate de maior, cu toate că el personal era încântat de ele.

Panaitescu se încruntă, arătă Bunicului triunghiul de lemn şi simţi nevoia să comenteze obiectul proaspăt descoperit.

— Iustina spune că e pentru măsuratul pământului. L-a folosit Ana Draga.

Bunicul deveni subit preocupat de relatarea ajutorului său şi câtva timp studie cu atenţie alcătuirea celor trei lemne pe care din ochi le aprecie ca având fiecare un metru. Scoase apoi lupa din buzunar, obiect de care nu se despărţea niciodată, şi privi la capetele ascuţite ale compasului. Prin sticla groasă, resturile de pământ se vedeau la alte dimensiuni, şi Bunicul, tot mai interesat de ceea ce vedea, îşi scoase batista din buzunar şi culese cele câteva bucăţele de pământ galben rămase pe lemn.

— Interesant, interesant, spuse Bunicul. Dragă colega, întrebă el dintr-o dată, mai bine dispus, ce culoare are pământul de prin această parte de ţară? Pusese întrebarea intenţionat, voind să verifice spiritul de observaţie al subalternului său, deseori la fel de aprig ca şi mirosul, simţul dealtfel cel mai dezvoltat la şofer.

— Negru, maestre, cernoziom rezultat an de an din depunerile aluvionare, remarcă Panaitescu după ce privi la pământul din batista Bunicului. În orice caz, nu acest pământ, maestre, aflat în batista dumitale, este propriu acestui sat, continuă Panaitescu, care, de fiecare dată când avea în stomac câteva pahare de vin, era mai volubil şi mai căutat în felul de a se exprima.

Bunicul se uită la ceas, apoi, fără să comenteze cu şoferul următoarea mutare pe care voia s-o facă, ieşi şi cu discreţia lui arhicunoscută bătu de câteva ori în uşa lui Apostol Moraru. Nu-i răspunse nimeni. Abia după ce Panaitescu repetă bătăile, dar la altă intensitate, învăţătorul îşi făcu apariţia în pijama.

— Vă rog să mă iertaţi, domnule Apostol, că vă deranjez din nou, dar dumneata, care eşti un cunoscător al acestui sat şi neîndoios al acestui pământ, poate ai putea să ne spui dacă ţărâna aceasta este de pe ogoarele satului sau din altă parte.

Învăţătorul privi câtva timp la firimiturile din batista Bunicului, apoi, fără să-i invite pe cei doi oameni ai ordinii în casă, se duse la un dulap şi privi la sumedenia de borcane care erau rânduite pe cele câteva rafturi.

— Poftiţi, domnule maior, poftiţi şi iertaţi-mă că m-aţi găsit aşa. Prefer seara să mă culc mai devreme şi dimineaţa să mă scol înainte de cântatul cocoşilor. Mi-e frică de noapte şi prefer

să trec peste ea dormind cât mai mult… N-am avut onoarea să vă văd în după-amiaza asta, domnule Panaitescu, mai spuse Apostol şi îşi văzu mai departe de sticluţele lui, fiecare purtând pe ea câte un sfert de etichetă pe care se vedea scrisul mărunt şi caligrafic al învăţătorului. Un mic laborator pe care l-am făcut singur în urmă cu mulţi ani, când problema pământului mă preocupa nu numai ca formă de proprietate. Dar de unde aveţi acest pământ? întrebă el, şi Bunicul, profitând de faptul că Apostol era întors cu spatele, îi făcu şoferului un semn discret cu cotul.

— O ciudăţenie de a mea. De meserie, dacă vreţi. Pe unde merg adun câte un bulgăre de pământ. Pe acesta l-am găsit în buzunar, învelit în batistă şi…

Bunicul se opri. Privirea tăioasă a învăţătorului întors spre el îl dezorientă pe Bunic, atât era de neprietenoasă. Numai pentru o clipă. Învăţătorul îşi uitase parcă gândul potrivnic şi, revenit la calmul de dinainte, zise:

— E loess cu granulaţie foarte fină, singurul teren cu asemenea pământ se află la vreo opt kilometri de aici, în inima ogoarelor, domnule maior, aşa că mă îndoiesc că aţi fost special până acolo, să culegeţi aceste câteva firimituri. Evident, nu mi-aţi spus adevărul, domnule maior, este dreptul dumneavoastră, şi pentru o clipă am vrut să vă răspund cu aceeaşi monedă, adică să vă induc în eroare, mi-ar fi fost atât de uşor…

Bătrânul maior roşi la admonestarea învăţătorului, nu calculase, n-avusese timp să calculeze şi o asemenea posibilitate, n-avea de unde să ştie că asemenea pământ se află tocmai la dracu în praznic.

— Vă rog să mă scuzaţi, domnule Apostol, am vrut să menajez la dumneavoastră dorinţa de a nu participa la rezolvarea cazului nostru. Singur mi-aţi spus că nu vreţi să vă amestecaţi, aşa că, având nevoie neapărat de un consult asupra terenului, am ales această formă pentru care îmi cer din nou sincere scuze.

Bunicul îşi luă batista cu firimiturile de pământ şi se retrase spre uşă, încercând un sentiment de imensă jenă faţă de învăţător. Cu mâna pe clanţă şe întoarse spre Apostol, neputându-se abţine să mai pună o întrebare, fără de care tot deranjul şi situaţia în care se pusese s-ar fi dovedit inutile.

— Aţi putea, domnule Apostol, să localizaţi geografic această porţiune de pământ din perimetrul satului?

Apostol Moraru se uită o clipă la maior, apoi la ajutorul său, încercând parcă să-şi adune gândurile:

— În sufletul oamenilor, domnule maior, spuse el.

Intrat în camera alăturată rezervată lor, Bunicul, făcând un scurt bilanţ al poziţiei învăţătorului, ajunse la concluzia că, dacă până atunci Apostol Moraru se dovedise zgârcit în referirile la adresa Anei Draga, de acum înainte, datorită incidentului petrecut, atitudinea lui avea să fie de-a dreptul ostilă. Panaitescu pufăia nervos şi se plimba cu mâinile la spate, neînţelegând delicateţea superiorului său faţă de un ins vizibil duşmănos cercetării lor şi pricepând şi mai puţin motivul pentru care plutonierul adjutant Ion Amariei îi cazase la el. Şoferul dădu din cap şi îşi mărturisi gândurile Bunicului, dar, spre mirarea lui, în locul reproşului la care se aştepta, maiorul se mulţumi să folosească expresia lui cheie în asemenea situaţii.

— Interesant, interesant, zise el.

— Interesant pe dracu, meştere, atacă Panaitescu, înlocuind cuvântul maestre cu meştere, semn de subliniat dispreţ pentru modul supraelegant şi total ineficace utilizat de prietenul lui de-o viaţă.

— Şi eu mi-am pus această întrebare, dragul meu, dar crede-mă că mă bucur că ai formulat-o personal, în termeni atât de categorici. Eu nu mi-aş fi permis. Nu vreau să mă grăbesc în a face legături insidioase, dar aceste legături există între Amariei şi învăţător. Am simţit de la început, din partea lor, un soi de nervozitate aparte faţă de acest caz. Dar dacă această modalitate poate fi scuzabilă pentru Apostol, în schimb, pentru Amariei…

— Amariei, maestre, reveni Panaitescu la formula de maximă stimă faţă de superiorul său… ce să mai zic.

— Nu te pripi, dragul meu, nu te pripi. Am sentimentul, dragul meu, că ne aflăm nu numai în faţa unui caz dificil de rezolvat, dar şi în faţa câtorva oameni a căror îndărănicie în a tăcea mă pune serios pe gânduri.

— Aşa eşti dumneata, meştere, totdeauna ai fost prea bun cu mocofiţii ăştia care scot panglici din gură. De parcă cu asta s-ar prinde răufăcătorii. Ia să-l fi băgat la dos pe ăsta de alături, şi Panaitescu arătă spre peretele alăturat, să fi văzut cum ar fi

vărsat tot ce avea în el. Uite, mie, din punctul ăsta de vedere, îmi pare rău de vremea aia când mănuşile nu se prea găseau la magazine…

— Dragă Panaitescule, acum în tine vorbeşte ciuda oarbă. Brutalitatea este forma primitivă a puterii şi deşi vorbeşti de brutalitate ca şi cum cu ajutorul ei ţi-ai fi câştigat marea stimă de care te bucuri în ochii mei, ştii foarte bine că nu e aşa.

— Asta aşa e, maestre, aşa e, dacă nu era aşa, nu ai fi lucrat cu mine. Spune-mi cu cine te aduni ca să-ţi spun cine eşti, iar, din acest punct de vedere, sigur, ai dreptate, numai că uneori dreptatea dumitale mă enervează, Bunicule, mă enervează de-mi vine să te părăsesc pour totdeauna, cum zici mata că zice franţuzul. Aici e clar că cineva din sat vrea să nu ni se spună nimic, să ne lase să bâjbâim, crezând că nu vom da de capăt cazului nostru…

— Tocmai asta, dragul meu, tocmai asta-i concluzia mea, dar, în acelaşi timp, cu atât va fi descoperirea noastră mai valoroasă. Dar, dragă Panaitescule, am impresia că la fereastră… Panaitescu se întoarse brusc şi ieşi în goană să prindă arătarea care apăruse, diformă aproape, în fereastră. Ieşi şi Bunicul, dar Panaitescu apăru după colţul casei ridicând din umeri.

— Numai dumneata eşti de vină, Bunicule… Că dacă dumitale nu-ţi plac armele de foc, crezi că ele n-au nicio valoare pe lumea asta. Dacă aveam un pistol, îi trăgeam una în…

— Dragă Panaitescule, de câte ori ţi-am spus că vulgaritatea este neputinţa primitivă…

— Lasă, maestre, ai să vezi, când o să-ţi ardă dumitale ăştia una acolo unde am zis eu, cum o să-mi dai dreptate.

Intrară în casă fără chef de vorbă. Pe chipurile lor se citea o anumită înfrigurare. Primul care sparse tăcerea fu Bunicul.

— De data aceasta am avut certa senzaţie că e bărbat, dragul meu, s-ar putea foarte bine să fie acelaşi care te-a urmărit pe tine şi care a mai apărut la fereastră cu câteva ore înainte şi pe care l-ai luat drept femeie din pricina maxilarelor lipsite de dinţi. Dar dacă a apărut, înseamnă că a vrut ceva, şi trebuie neapărat, cu toate că nu mă încântă, să stăm de vorbă cu el.

— Stai dumneata de vorbă, Bunicule, eu n-am niciun chef, crede-mă… Uite, copanul ăsta l-am adus pentru dumneata, are un gust dumnezeiesc, şi Panaitescu, dezvelind piciorul de gâscă

din hârtia în care era împachetat, se uită câtva timp la el ca la o icoană.

— Gustos, foarte gustos, spuse Bunicul, după ce cu delicateţe rupse cu dinţii din carnea fragedă. Aici, până şi gâştele au un gust deosebit, continuă el, ştergându-se cu batista bine călcată la gură.

Bunicul nu se lăsă până ce osul piciorului de gâscă nu deveni alb şi curat, spre bucuria şoferului, îngrijorat în ultima vreme de felul sărăcăcios în care se alimenta şeful lui şi de a cărui viaţă activă depindea în cea mai mare măsură şi viaţa lui.

— Ce crezi, maestre, întrebă Panaitescu, de ce o fi măsurat pământul Ana Draga? Uite asta nu pricep nici să mă tai. Meseria ei era alta, în orice caz…

— Toate la timpul lor, dragul meu, la timpul lor. Acum zic să ne culcăm, ca mâine, cu forţe proaspete, să ne continuăm cercetarea acestui caz nesperat de interesant. Cu aceste cuvinte Bunicul închise ochii şi şoferul îi auzi respiraţia regulată. După ce-l acoperi cu un pled, Panaitescu îşi trase scaunul lângă Bunic şi multă vreme se uită la el, veghindu-i somnul cu dragoste de părinte.

11

În faţa casei în care locuiau Bunicul şi Panaitescu se opri o maşină „Aro“ nou-nouţă şi din ea sări un tânăr tuns scurt, îmbrăcat într-o canadiană cu guler de blană. Bunicul îşi sorbea tocmai ultimele picături de lapte, dintr-o ceaşcă de lut, lapte adus de Panaitescu şi fiert tot de el, când. Îl văzu prin fereastră pe tânărul care, oprit lângă poartă, îşi pierduse dintr-o dată vioiciunea, ţinând mâna pe clanţă. Nu era nicio îndoială, tânărul nu putea fi altul decât Pricope, şoferul care-i ceruse mâna Anei Draga; fruntea brăzdată de cute, ochii puţin oblici, nasul ascuţit

şi buzele cărnoase, nodul lui Adam proeminent şi aflat într-o continuă mişcare din pricina emoţiei, împlineau exact descrierea făcută de plutonierul adjutant Amariei, încă din prima zi a sosirii lor. Probabil tânărul se eliberase cu o zi mai devreme şi preşedintele cooperativei sau chiar Amariei îi ceruseră să se prezinte la Bunic. Maiorul continua să privească prin fereastră, fără să fie văzut, chipul neliniştit al şoferului, bărbia lui voluntară cu o mică adâncitură la mijloc, sprâncenele stufoase arcuite aproape feminin spre tâmple, mâna lui mare, ca o lopată, ce se odihnea deasupra porţii nu prea înalte.

— Am impresia că vom afla lucruri noi, colega, îşi permise Bunicul să-l anunţe pe Panaitescu, care, aşezat pe un scaun cu trei picioare, asudând vârtos, se căznea să dea lustru pantofilor lui, la fel de vechi şi de bine păstraţi ca şi Buick-ul său.

Curios, Panaitescu se ridică în picioare şi, lăsându-şi jumătate de pantof în faza de semioglindă, privi pe fereastră, dar, chiar în clipa aceea, Pricope, luându-şi probabil inima în dinţi, se hotărî să intre, şi colaboratorul Bunicului nu mai văzu afară decât maşina nouă pentru care avu imediat un dispreţ suveran, ca pentru toate maşinile care nu semănau cu a lui.

— Cine-i, maestre?

O bătaie destul de tare în uşă îl făcu pe Panaitescu să se întoarcă. În rama uşii, deschisă timid, apăru faţa lui Pricope. Bunicul, neavând nicio îndoială în privinţa vizitatorului, îi făcu semn să intre.

— M-a trimis tovarăşul preşedinte, mi-a spus că aveţi nevoie grabnică de mine, spuse tânărul, umezindu-şi buza de jos cu vârful limbii.

— Domnul Pricope, dacă nu mă înşel, zise Bunicul şi fără să aştepte confirmarea îi arătă şoferului un scaun.

— Eu m-am întors azi-noapte din armată şi când m-am prezentat azi-dimineaţă, tovarăşul…

— Domnule Pricope, îţi mulţumesc că ai venit, într-adevăr, prezenţa dumitale ne este de mare folos. Dacă te-a trimis preşedintele, probabil că ţi-a spus şi pentru ce aveam nevoie de dumneata, zise Bunicul şi tacticos îşi aprinse o ţigară.

— Da, mi-a spus că în legătură cu Anuţa, ştiţi, noi eram prieteni…

— Din câte suntem informaţi, aţi fost mai mult decât prieteni, insinuă Bunicul fără nicio urmă de gând ascuns, şi Pricope,

răşucindu-şi şapca soioasă, care contrasta cu pantalonii şi canadiana nouă, aprobă din cap.

— Să ştiţi însă că eu nu ştiu nimic de moartea ei. Am fost cu două zile înainte acasă, adică de la gară am venit direct la Iustina, că ea acolo locuia, la Iustina Crăciun. Aveam o permisie de douăzeci şi patru de ore; eu trag foarte bine cu arma şi am luat premiul întâi pe regiment, şi tovarăşul comandant…

— Te-a mai văzut cineva, în afară de Ana Draga, în seara aceea în care ai venit în permisie?

— Da’cum să nu, că pe urmă m-am dus acasă, că eu am casă în sat, şi pe drum spre casă m-a văzut Corbei, chiar el mi-a dat foc la ţigară şi m-a întrebat când am venit şi unde am fost.

Pe faţa lui Pricope trecu o uşoară umbră de nemulţumire, cuta orizontală de pe frunte i se adânci şi mai mult şi ochii, din pricina efortului făcut de muşchii frunţii, deveniră parcă şi mai oblici.

— Cum ai aflat că a murit Ana Draga?

— Mi-a trimis o telegramă mama, dar cum nu eram… n-am mai primit permisie, mai ales că la mijloc era o sărbătoare şi noi trebuia să defilăm, că eu sunt mitralior pe tanc; cu toate că eu am vrut şofer, ştiam meseria dinainte… Dar n-au vrut, au zis că nu strică să învăţ şi altceva…

Stânjeneala tânărului şi emoţia lui tot mai vădită, broboanele de sudoare apărute pe frunte, mişcarea permanentă a ghetelor pe covorul de iută, ca şi şapca maltratată de mâinile mari – toate acestea îl făcură pe Bunic să creadă că tânărul era gata să spună tot ce ştia.

— Ana Draga, aşa cum ştii probabil din telegrama primită şi aşa cum ai putut afla şi acum la întoarcerea în sat, s-a înecat în condiţii necunoscute. Până la proba contrarie, este vorba de un simplu accident. Un accident regretabil, fireşte, pentru noi toţi, şi cred că într-o cu mult mai mare măsură pentru dumneata. Deoarece ai fost cu ea în relaţii mai apropiate, prieteneşti cum le-ai numit, neîndoios, ştii mai multe despre ea decât ştim noi toţi la un loc. Crezi că Ana Draga avea vreun motiv să se sinucidă?

Tânărul se îndreptă de spate şi nodul lui Adam, cuminte până atunci, îşi reîncepu du-te-vino-ul într-un fel ciudat.

— De ce să se omoare?

— Te-am întrebat dacă avea motive, motive speciale, un om nu se sinucide fără un motiv.

— Ce pot să spun eu, tovarăşe maior? Mie Ana mi-s fost dragă, cu toate că ea nu mă prea plăcea. M-a văzut de câteva ori beat, un om mai bea, şi pe urmă eu totdeauna am băut din pricina ei… Poate i se părea că meseria mea e neînsemnată, poate aşa, numai cu şcoala elementară, nu eram ceea ce dorea ea, dar dragostea nu ţine cont, adică ea, dacă ar fi fost chiar o simplă îngrijitoare la păsări, mie tot mi-ar fi plăcut. Cum zicea, ea nu voia să facă în sat prea mulţi pureci, voia să muncească un an, doi, cum scrie la carte, aşa zicea, să se afirme şi pe urmă… Voia să se înscrie la facultate, avea visuri… Şi eu aveam visuri, voiam o nevastă, să-mi fac casă, să am copii, eu de harnic îs harnic, pot munci cât şapte, dar şcoala nu mi-a plăcut. Şi în armată la pregătirea teoretică…

— Ce-aţi discutat în seara aceea, când dumneata te-ai întors din permisie? întrebă Panaitescu, întrerupându-l pe Pricope. Avea oroare şoferul de oamenii care nu povesteau esenţialul, care nu intrau direct în subiect, or tânărul din faţa lui, după cum începuse, avea toate şansele să n-o mai sfârşească niciodată.

— Am cerut-o în căsătorie, i-am spus că fără ea nu pot trăi…

— I-ai spus dumneata că fără ea nu poţi trăi? se amestecă din nou Panaitescu, şi Bunicul de data asta îşi aprobă colaboratorul, întrebarea era mai mult decât binevenită.

— Aşa spun tinerii, aşa am spus şi eu, nu că n-aş fi putut trăi fără ea, vedeţi doar bine că trăiesc, dar mi-ar fi plăcut tare mult să-mi fie nevastă. Ana era din fetele alea care puteau să dea unui bărbat, cum să zic, aşa, dorinţă de mai multe. V-am spus asta, deoarece până la urmă i-am zis că dacă lipsa mea de şcoală nu-i place îmi pot termina liceul, dar numai liceul, mai mult nicio clasă, şi Pricope apăsă pe ultimele cuvinte ca într-adevăr să nu existe niciun dubiu în privinţa efortului pe care ar fi fost în stare să-l facă pentru Ana Draga.

— Şi nu ţi-a spus în seara aceea, când ai venit în permisie, nimic care să-ţi atragă atenţia în mod special, adică, vreau să spun, n-ai reţinut niciun element care să-ţi dea de gândit în privinţa viitorului ei? După câte ştim, şi sunt convins că ştii şi dumneata, Ana Draga a lucrat mai bine de un an la altă cooperativă, de ce a plecat de aici şi mai ales de ce s-a întors în locul unde a avut destule neplăceri?

Pricope rămase o clipă pe gânduri; nu putea răspunde deodată la mai multe întrebări, mai ales când aceste întrebări n-aveau o legătură directă una cu alta. Se foi pe scaun, îşi aranjă şapca boţită peste măsură şi răspunse într-un târziu:

— Cum v-am spus, ea nu voia să stea prea mult în sat, eu asta am înţeles, şi, atunci, în tot ce făcea credea că numai ea are dreptate, că alţii nu, ori pe aici sunt oameni pricepuţi, chiar dacă n-au atâta carte ca ea, ştiu ce şi cum…

— Anume la ce te referi când spui că ea voia să aibă în toate dreptate? Poate ai putea să ne dai un exemplu.

— Ce-a fost în satul în care a lucrat nu ştiu, eu eram în armată, da' aici la noi ea zicea că altfel trebuie lucrat şi tratat pământul dacă vrem să avem creşteri de producţie reale…

— Cum adică reale? se interesă Bunicul, bucuros că în sfârşit deţinea un cuvânt cheie, de care putea să se agaţe.

Întreruperea tânărului se dovedise cu folos, deoarece Pricope se înroşi uşor, pometţii obrajilor, palizi până atunci, se colorară, devenind şi mai proeminenţi şi cele două cute de pe frunte se adânciră nespus de mult, încât Panaitescu, care se uita la tânăr cu atenţie, avu impresia că tizul lui de meserie a fost apucat subit de o durere cumplită de măsele.

— Adică aşa, să fie reale, aşa am auzit eu odată la şedinţă, când am venit într-o permisie mai lungă…

— Domnule Pricope, nu uita că fata căreia dumneata ai vrut să-ţi dedici viaţa nu mai e printre noi. Gu fata aceasta dumneata ai vrut să întemeiezi o familie, probabil ai vrut să ai copii şi să fii fericit. Fata aceasta a murit, aşa cum am spus, în împrejurări necunoscute. Noi ne aflăm aici tocmai pentru a lumina aceste pete întunecate din dispariţia ei, or, văd că dumneata, omul cel mai apropiat de ea, omul care a venit de la sute de kilometri în sat ca să o ceară de nevastă, cu două zile înainte de a muri, are rezerve în a ne spune tot ce ştie. Nu eşti obligat, fireşte, să ne mărturiseşti altceva decât doreşti, dar nu uita că în fiecare om există o conştiinţă, că această conştiinţă, mai devreme sau mai târziu, se poate revolta şi atunci remuşcările sunt fără margini.

Mâinile lui Pricope începură să tremure uşor. Bunicul privea palmele lui mari, cu degete butucănoase, ce erau într-o totală discordanţă cu încheieturile subţiri, împrumutate parcă de la alte mâini.

— Ştiţi, tovarăşul preşedinte a spus să nu stau mult. Trebuie să mergem la oraş, facem contractările pentru zarzavaturile de iarnă.

— Bine, tinere, dacă la toate întrebările mele acesta este singurul răspuns pe care ni-l poţi da, du-te, noi nu te mai reţinem.

Pricope se ridică bucuros, îşi puse şapca pe părul scurt şi se îndreptă spre uşă.

— A, era să uit ceva, numai un minut dacă eşti bun, de ce măsura Ana Draga pământul, avea vreun motiv special? Din discuţia noastră parcă am reţinut ceva în sensul acesta.

— Am spus eu aşa ceva?

— A spus, Panaitescule? ceru Bunicul confirmarea colaboratorului său, şi şoferul înţelese pe dată că, de fapt, maiorul nu urmărea decât să scoată un gând tăinuit de tânăr.

— Da, da, cum să nu, întări Panaitescu, cu o siguranţă care excludea orice dubiu.

— Cum era să spun aşa ceva, tovarăşe, adică credeţi că eu sunt prost şi nu ştiu ce spun?

— Atunci înseamnă că numai mi s-a părut, cu toate că în seara când dumneata ai venit de la gară, Ana Draga se întorcea de la câmp cu acest triunghi de lemn, aparent inofensiv, dar care se dovedeşte ceva mai cinstit decât dumneata, domnule Pricope.

— De unde ştiţi, că doară dumneavoastră nici nu eraţi aici? Înţeleg că vreţi să vă bateţi joc de mine, aşa-i?

— Ştii ce, tinere, eu cred că n-ai iubit-o pe Ana Draga şi, dacă ea ţi-a refuzat mâna, a ştiut de ce o face, n-o meritai.

— Pe ce maşină lucrai înainte, că alaltăieri am văzut maşina asta cu alt şofer? se interesă Panaitescu, şi tânărul avu iar prilejul să nu se simtă în largul lui.

— Mi-a dat-o tovarăşul preşedinte, că eram pe o Buceagă, dar acum pe Buceagă e colegul meu.

— Cum îl cheamă?

— Noi îi zicem Ilă.

Tânărul ieşi grăbit, ca să nu mai fie asaltat de alte întrebări, dar, odată ieşit pe poartă, graba îi dispăru şi foarte nemulţumit de tot ce spusese deschise uşa maşinii încet, apoi stătu câlva timp pe gânduri.

— De ce l-ai întrebat, meştere, de măsuratul pământului şi, pe urmă, de unde ştii dumneata că în seara când a venit el din permisie Ana Draga tocmai se întorcea de la măsurat?

— Dragă colega, întrebarea am pus-o ca să fiu sigur dacă trebuie sau nu să măsurăm pământul. Faptul că pe acel triunghi pământul era de dată recentă presupune că obiectul în posesia căruia ne aflăm făcea parte din ultimele ei preocupări. Am pus întrebarea fără să ştiu şi fără să fiu convins, dar după răspunsul lui Pricope mi-a venit confirmarea. Şi mai sunt convins de ceva, dragul meu, spuse Bunicul cu tristeţe. Argumentul morţii Anei Draga, indiferent că moartea ei a fost întâmplătoare sau nu, este de o natură mai profundă. Aş vrea să înţelegi că există la mijloc un motiv, că anumiţi oameni din sat sunt interesaţi ca noi să nu-l cunoaştem, şi tare mi-e teamă că până la urmă, în aceste condiţii, nici n-o să-l aflăm prea uşor. După mine, acest motiv reprezintă cheia morţii ei. Dar, ca să ajungem la cheie, probabil că vom avea încă de parcurs un drum greu. Dacă ai observat, şi adevărul este că ai observat, ne lovim, în fiecare discuţie, de un punct peste care interlocutorii noştri nu vor să treacă. Uite, la Pricope – printre altele, îţi mulţumesc pentru întrebarea pe care i-ai pus-o, ceea ce dovedeşte, dragul meu, marea experienţă la care ai ajuns –, a preferat să-mi răspundă la cea de-a doua întrebare, nu la prima, care se referea la ce era mai important pentru el, adică, din dorinţa de a nu spune ceva ce nu trebuie, nici n-a băgat de seamă că eu negam de fapt dragostea lui. N-a priceput jignirea, era în afara ei, nu pentru că n-ar fi avut ce spune, ci pentru că era mult prea atent la cea de-a doua întrebare. Dragostea era a lui, putea trece peste ea, întrebarea a doua conţinea un miez ce trebuia ascuns şi a preferat să-l ascundă. Sunt mai mult decât convins, dragă colega, că venirea noastră aici va da roade, roade a căror importanţă în rezolvarea acestui atât de simplu şi atât de dificil caz nu le bănuim nici noi.

12

Aproape o zi întreagă, Bunicul nu se preocupă, în mod special, de nimic. Lunga lui experienţă îi dovedise nu o dată că după câteva zile de anchetă este nevoie de un răgaz, atât pentru el cât şi pentru presupusul vinovat. „Maestrul se află la faza uităturii şarpelui”, avea Panaitescu obiceiul să spună atunci despre şeful lui. Definiţia îi aparţinea şoferului, el o născocise după ce, cu ani în urmă, maiorul îi povestise de însemnătatea acestui moment de gândire, asemănător stării şarpelui, care, înainte de a ataca, îşi fixează victima, o hipnotizează, făcând-o aproape inofensivă. Că exista un vinovat în privinţa morţii Anei Draga, Bunicul nu se mai îndoia nicio clipă, el era real, cum reală era prezenţa lui proprie în satul Sălcioara, şi mai mult ca sigur că în clipa aceea vinovatul îşi punea întrebarea, nu fără spaimă, de ce oamenii ordinii lăsau timpul să treacă fără să acţioneze în vreun fel. Numai că de acest răgaz Bunicul profita din plin. Mintea lui ordonată ca un calculator electronic elimina piste socotite false şi adăuga celor viabile amănunte, aşa cum ai adăuga cărămidă lângă cărămidă pentru alcătuirea unei construcţii. În mintea lui, construcţia cazului Anei Draga era departe de a fi gata, dar câţiva piloni solizi stăteau deja la baza ei; raţionamentele maiorului evoluau cu repeziciune, clădind câteva variante arhitecturale, din care până la urmă avea să aleagă singura posibilă, cea adevărată, cea care avea să-l ducă cu o precizie matematică la vinovat. Şi, pe măsură ce se apropia de primele concluzii, ce nu mai puteau fi contrazise, devenea tot mai trist şi tot mai des se uita la chipul Anei Draga, chip ce-l privea din fotografie într-un fel atât de ciudat. Dacă multe din impresiile sale le povestea şoferului, în schimb, stările ascunse, ca aceea în care se afla acum, le păstra numai pentru el; făceau parte din viaţa lui intimă, din experienţe ce nu se pot divulga, trăiri mult prea personale pentru, a fi povestite altora. Şi una din aceste stări, devenită obicei, era să stea în singurătate de vorbă cu victimele, uitând uneori aproape cu desăvârşire că se află, ca acum, doar în prezenţa unei fotografii neînsufleţite; în faţa ochilor săi înconjuraţi de păienjenişul cutelor, fotografiile prindeau viaţă, din fibra celulozei apărând ca dintr-o ceaţă albă

contururi, fiinţe umane cu care Bunicul începea să vorbească pe tăcute, cerându-le sprijinul când se afla la mari răscruci în cercetările sale. Ana Draga îl privea melancolică, decupată de pe cartonul fotografiei, şi Bunicul avu senzaţia că fata plânge, că între pleoapele ei strânge chinul unor lacrimi şi odată cu ele întreaga ei suferinţă. „O lacrimă de fată“, spuse maiorul, ca pentru el, şi Panaitescu, care dormita pe un scaun, se trezi brusc; orice şoaptă îl trezea din cel mai profund somn, aşa era el, şi cuvintele abia rostite de prietenul său îl făcură să tresară.

— Ce s-a întâmplat. Maestre, ne-a atacat cineva?

— Gândurile, dragul meu, gândurile, răspunse Bunicul şi odată cu aceste cuvinte chipul Anei Draga dispăru în ceaţă şi se aşeză cuminte la loc, în fotografia din dosarul deschis în faţa lui. Ai adormit, colega, ai adormit, zise maiorul cu o căldură aparte pentru bunul său prieten.

— N-am adormit, maestre, am visat, fir-ar să fie. Eu când visez nici nu pot să spun că dorm, după vise sunt mai obosit ca oricând, iar după un asemenea vis, ca cel de acum, sunt de-a dreptul la pământ. Auzi, să visez că dincolo, adică dincolo, şi Panaitescu arătă cu mâna spre tavan, există viaţă… Ce prostii, maestre, ce prostii, deşi, dacă stau bine să mă gândesc, ar fi foarte interesant să fie dincolo viaţă; şi dacă ar fi viaţă, ar fi niscai răufăcători, criminali şi tipi certaţi cu buna cuviinţă. Dar, din păcate, o asemenea lume nu există, maestre, nu-i aşa, dumneata care le ştii pe toate ai şti cu siguranţă dacă ar fi rost de ceva activitate pe acolo.

— Niciun mort nu a înviat să spună cum e dincolo, colega. Universul e zgârcit în a-şi destăinui ascunzişurile. Dar în această privinţă, a existenţei unei alte lumi, nu-ţi face iluzii. După noi rămân faptele noastre, aici, pe pământ, şi încă ceva mai rămâne, existenţa fiecărui cuvânt pronunţat, care aleargă pe lungimea lui de undă în această imensitate care se cheamă univers. Dacă într-o posibilă viaţă extraterestră cineva şi-ar pierde timpul să stabilească lungimea ta de undă, dragă colega, peste mii şi milioane de ani lumină, vocea ta se va auzi la fel de clar cum se aude acum.

— Adică, maestre, dumneata crezi că vorbele noastre circulă aşa şi dincolo, în prostie?

— Tot ce s-ar putea, dragul meu, tot ce s-ar putea. Vezi, deseori discutăm de suflet, o noţiune abstractă, nu-i aşa,

născută din nevoia de a explica inexplicabilul. Sufletul este tocmai acel fluid verbal, material, eliminat de fiecare dintre noi şi răspândit datorită undelor în zonele unei materii superioare, din afara noastră.

— Bunicule, dumneata, chiar crezi în toate astea?

— Mă gândesc, dragul meu, mă gândesc şi eu. Am convingerea că Ana Draga îşi va şterge lacrima ei nevinovată, în clipa când vom da de cel care, voit sau fără voia lui, a curmat superba ei viaţă, deoarece, dragul meu, viaţa la douăzeci de ani e de-a dreptul extraordinară.

Panaitescu se frecă la tâmple, apoi la ochi, se convinse că nu visează, şi, pentru că nu visa, se simţi şi mai nelalocul lui datorită celor auzite.

— Eu cred că nu ne-ar strica o cură de ape minerale, la Sovata, de exemplu; dacă femeilor se zice că le face bine într-un fel, despre bărbaţi se spune că le întăreşte mintea. Că zău, maestre, dacă uneori nu mă sperii că ai dat în mintea copiilor, pă cuvânt. Auzi, extra, şi chestii, şi spre alte lumi, şi aia cu lacrima, când mata n-ai văzut-o decât în poze. Am să vorbesc cu Alexiu şi cu colonelul Leonte, pă cuvânt, nu ne-ar strica nişte băi, urmate, bineînţeles, de nişte mese consistente.

Bunicul râse, ca de fiecare dată când reuşea să-l înspăimânte pe amicul lui de-o viaţă cu poveşti ce nu puteau intra nicicum în înţelegerea lui.

— Sunt oameni care visează în somn, dragul meu, alţii cu ochii deschişi. De ce n-aş avea şi eu dreptul să visez, mai ales că felul meu de-a visa nu numai că nu-mi dă coşmaruri, mă reconfortează. Dar cred că este timpul să ieşim puţin la aer; nu uita, oamenii trebuie să ne vadă, să ne simtă prezenţa şi, mai ales, unii dintre ei trebuie să-şi pună întrebarea de ce le oferim această linişte de-o zi. Apropo, dragul meu, oare mâncarea pe care i-am lăsat-o vecinului pentru alsacian crezi că e suficientă? Întotdeauna când plec pentru mai mult timp în deplasare am impresia că-mi înşel prietenul patruped. Nici nu ştii ce mult te poţi lega de un câine.

— Te legi, maestre, că dumneata niciodată nu vezi în animal un animal şi atâta tot, dumneata în animal vezi altceva, pă cuvânt. Nu că n-aş avea înţelegere pentru necuvântătoare, mai ales pentru un câine-lup care se ştie cât ne este de folos, dar

dumneata exagerezi, uneori cred că eşti în stare să ţii mai mult la un câine decât la un om.

— Depinde de oameni, şi depinde de câini, spuse Bunicul şi se ridică de pe fotoliul cu pernele lui moi şi odihnitoare. Cred că n-ar strica, colega, să treci pe la Amariei şi să-i relatezi esenţialul din cele spuse de Pricope. N-aş vrea să creadă că-l ţinem departe de preocupările noastre, deşi trebuie să-ţi mărturisesc că mă aşteptam să ne facă el o vizită.

— N-aş vrea să greşesc, maestre, dar piticul ăla mic din mine îmi spune că până şi Amariei se fereşte de noi.

— Nu greşeşti prea mult, colega, şi să ştii că atitudinea lui face parte dintr-un plan, de asta sunt sigur. Acesta este şi motivul pentru care nu vreau să-l deranjez prea mult. La această concluzie am ajuns ieri, iar azi, după ce-am supus-o verificării, aproape că nu mai am nicio îndoială.

— Adică, cum dintr-un plan… Ce, poate avea el planuri în afara planurilor noastre?

— În acest caz particular cred că atitudinea lui, aşa cum am zis, trebuie cât mai mult cu putinţă respectată.

Bunicul se duse la oglindă, îşi aranja nodul la cravată, se uită apoi la unghii, întinse o mină înainte, să vadă dacă degetele-i mai tremură şi, după ce constată că artrita dormea liniştită în falange, începu să fredoneze o melodie. Lucru rar la el, altfel Panaitescu n-ar fi rămas cu gura căscată.

Afară, Apostol Moraru mătura curtea; mai mult îşi făcea de lucru în aşteptarea maiorului, deoarece îndată ce-l văzu puse mătura deoparte şi veni la el.

— Nu ştiam ce s-a întâmplat, aproape toată ziua v-am aşteptat să ieşiţi. M-am jenat să bat la uşă. N-am vrut să deranjez. Nu vă simţiţi bine?

— Dimpotrivă, domnule Apostol, mă simt excelent, spuse Bunicul, ocolind privirea cercetătoare a învăţătorului.

— Credeam c-aţi renunţat, că… Dimineaţă l-am văzut pe Pricope, credeam că după el… Şi dintr-o dată – linişte de mormânt. Şi Urdăreanu m-a întrebat ce s-a întâmplat. I-am spus că nu ştiu nimic. Nu m-a crezut.

— Interesant, interesant, spuse Bunicul… Când am venit, am fost rugat şă nu deranjez prea mult oamenii… Sunt în campanie şi, orice s-ar spune, pâine trebuie să mâncăm.

— Da, sunt în campanie, murmură ca pentru el Apostol şi nu-şi putu ascunde zâmbetul fugar din colţul gurii. Poate vreţi să vedeţi cum muncesc unii din oamenii noştri în campanie? Cu mare plăcere vă arăt.

— Domnule Apostol, iată-te, în sfârşit, om de iniţiativă. Puteam să jur că în toată perioada şederii mele aici n-ai să-mi mai faci nicio propunere, mai mult, voiam să-ţi respect refuzul de a colabora cu mine… Nu, nu, nu te gândi la cine ştie ce… Mă refeream la o colaborare pur intelectuală, omul mai simte nevoia, în afara problemelor lui de serviciu, să mai discute şi altceva. Cu colaboratorul meu am discutat atâtea, vreme de treizeci de ani, încât fiecare gest pe care îl facem este dinainte calculat de celălalt. Uneori ne şi amuzăm pe chestia asta. Dar, dacă nu te superi, domnule Apostol, de ce-ţi era teamă că am să plec? Din primul moment am avut convingerea că sosirea noastră nu-ţi era pe plac, ca dintr-o dată… S-a întâmplat ceva între timp?

— Nu, absolut nimic, domnule maior, poate n-am folosit termenul cel mai potrivit, nu era vorba de teamă… de fapt, îmi dau seama că trebuie să fiu foarte atent ce vorbesc cu oameni ca dumneavoastră, gata să interpreteze fiecare cuvânt.

— Din cuvinte interpretate, într-un fel sau altul, ajungem uneori, în meseria noastră, domnule învăţător, la concluzii extraordinare, venite să ne lumineze pe drumul atât de întortocheat al cercetărilor. Un defect profesional, recunosc. Dar ce-a fost acolo? întrebă Bunicul, arătând cu capul spre vale, unde la un cot al Mureşului se vedeau rămăşiţele unei clădiri. Din spatele zidului se vedea un horn şi din el şerpuia o dâră de fum săracă, ca un fuior.

Fără să dea importanţă întrebării Bunicului, Apostol Moraru începu să povestească:

— Cât vedeţi cu ochii, de partea aceasta şi cealaltă a Mureşului, erau numai păduri de stejar. Berc, aşa-i ziceam noi acestui loc de câteva sute de hectare. Nu mai e nimic. Din cauza dispariţiei lor s-a erodat pământul şi Mureşul îşi face în fiecare primăvară şi toamnă de cap. Au fost tăiate, fără nicio logică, din duşmănie pur şi simplu, din dorinţa de a distruge un bun ce nu le aparţinuse până atunci lor.

— Dar cui aparţineau pădurile? Înţeleg să se fi îndreptat duşmănia asupra oamenilor, în orice caz e mai firesc, dar asupra naturii…

— Nu, să nu credeţi că aparţineau vreunui moşier, noi moşieri în sat n-am avut. Un singur bogătan, cum spunem noi, am avut, poveste lungă, Crăciun îi zice. Îi zice, pentru că trăieşte şi acum şi probabil veţi avea ocazia să-l cunoaşteţi. Pădurile erau ale statului, dar, la început, oamenii, sau cel puţin o parte din ei, credeau că ce-i al statului e şi al lor. Dacă ar fi avut măcar nevoie de lemne pentru foc. Nu, nu aveau… Prin această parte de ţară satele sunt destul de evoluate… Eliberarea i-a prins pe consătenii mei cu lumină electrică la poartă. Din casa lui Crăciun, conac nu-i pot spune, n-avea decât vreo cinci camere, o s-o vedeţi în fotografie, o am eu, pentru că n-au mai rămas din ea decât urmele pe care le vedeţi, acolo jos, au făcut adăpost pentru o şatră de nomazi, într-un an n-a mai rămas nimic, iar nomazii, conform obiceiului, au plecat în altă parte. Deci, acolo jos era o casă de o frumuseţe rară, domnule maior. Dacă veţi vedea fotografia, veţi observa că de fapt casa aceea, care practic nu mai există, e multiplicată în zeci de case noi. Oamenii şi-au ridicat clădirile după chipul şi asemănarea casei lui Crăciun, deşi atunci nimeni n-a înălţat un deget măcar să o apere de pârjolul nomazilor. Şi o moară de apă era jos, domnule maior, tot a statului, dar s-a socotit, în vremea cotelor, că e mai bine să fie închisă. Moara s-a prăpădit, şi prăpădită a rămas. Cel care i-a semnat pe atunci actul de deces – deşi putea să fie monument istoric prin originalitatea ei, toată era din lemn, până şi roata mare—, acum, de curând, a venit şi a cerut voie să-şi facă în cimitir un cavou. Puţin a lipsit ca să nu-şi lase zilele pe aici. Oamenii nu uită răul făcut de alţii, uită numai răul, imensul rău, pe care şi-l fac cu mâinile lor.

Apostol şi maiorul călcau alene, fără grabă. Era un soare de sfârşit de toamnă, un soare gata să apună, roşu ca focul domolit de prima lui vâlvătaie. În faţa privirilor se întindea un covor verde; răsărise grâul de toamnă în smocuri firave şi umede şi în lumina de văpăi a soarelui avea o culoare crudă cu sclipiri minerale.

Începură să urce. Deşi panta era dulce, Apostol gâfâia din greu. O respiraţie şuierătoare, astmatică, întreruptă deseori de tuse, puse stăpânire pe învăţător, şi Bunicul, temător să nu se

întâmple ceva cu el, se opri. Apostol îi făcu semn cu mâna să fie liniştit şi după câteva clipe de răgaz îşi reluară drumul.

— Am fost în Deltă în anii aceia. Am făcut malarie, apoi, din pricina umezelii şi a polenului de stuf, această plăcere de care nu pot să scap, astmul. Mă apucă numai seara la apusul soarelui.

Învăţătorul tăcu. Respira mai uşor şi tusea se domolise şi ea. Ajunseră pe partea stângă a dealului şi în faţa privirii lor se vedeau, ca o nemărginire, ogoarele cu grâul abia încolţit. Undeva în zare, o salcie plângătoare îşi profila contururile în aerul mişcător şi cald, şi pentru o clipă Bunicul avu senzaţia că, de fapt, nu e o singură salcie, ci mai multe, disociate din acelaşi trunchi gros şi din aceeaşi coroană mereu mişcătoare ca o umbră albă. În clipa aceea de linişte şi de contemplare se auzi în dreapta lor un zgomot ciudat, un soi de bolboroseală omenească. Bunicul se întoarse, dar nu văzu pe nimeni. Numai după ce maiorul făcu câţiva zeci de paşi spre dreapta ca să observe panta până atunci nevăzută a dealului, Apostol Moraru îşi dădu seama şi el de zgomotul care venea din vale. Îl ajunse pe Bunic din urmă şi îşi duse conspirativ un deget la gură, solicitând maximă linişte. Ajunseră într-un loc de unde se zărea Mureşul. Holda se întindea aproape până la mal, dar ceea ce îi atrase atenţia maiorului nu fu întinderea de apă lucitoare şi calmă, ci un om care, aplecat pe spate, vorbea de unul singur şi, cu o grabă incredibilă, săpa cu o plivitoare pământul şi-l băga apoi cu o mână în buzunare.

— De ce strânge pământul? întrebă mirat Bunicul, în şoaptă.

— Nu-l strânge, îl mănâncă, spuse Apostol şi îi făcu maiorului semn să se dea înapoi, ca omul aflat la poalele dealului să nu-i vadă.

— Cum îl mănâncă? se miră Bunicul, consternat de spusele lui Apostol.

— Foarte bine, aşa cum se mănâncă pâinea sau orice altceva. E Crăciun de care v-am vorbit, domnule maior, locuieşte în fosta pivniţă a casei lui. O poveste întreagă dacă termenul poate cuprinde în sensurile lui cele mai adânci toate cele trăite de acest om. Cum v-am spus, noi n-am avut moşieri în sat. Cel mai avut era acest Crăciun, avea vreo douăzeci de hectare, adică pământul unde suntem noi, până pe Forţate, adică dincolo de salcia aceea erau hotarele lui. De o zgârcenie rară şi nemilos

până la neomenie. Aveam în sat în perioada aceea pe unul Turdean, era slugă la Crăciun, şi mai era încă unul Corbei, tot slugă. Au venit să-i ia pământul lui Crăciun, adică, să mă fac mai bine înţeles, s-au apucat să are şi să semene pe pământul lui. Crăciun a ieşit cu nevastă-sa şi cu slugile la câmp. Ţin minte aşa de bine, deoarece eram acolo lângă salcie, mă trimisese tata, Dumnezeu să-l ierte, să am grijă de salcie să n-o taie cineva; e singura salcie în sat şi se spune că de la ea ni se trage numele, cel puţin aşa susţinea tata. Probabil că Turdean şi Corbei erau înţeleşi cu cei care se aflau la arat, deoarece, când Crăciun şi-a încărcat puşca, Corbei l-a trântit la pământ, i-a luat armă şi a lovit-o de trunchiul sălciei de a făcut-o ţăndări. Apoi, în văzul oamenilor, Corbei a prins-o pe nevasta lui Crăciun şi a îmbrâncit-o spre focul care ardea în preajmă. Am sărit în ajutorul femeii, mi se părea de datoria mea de dascăl să intervin. Acest Turdean m-a lovit şi pe mine şi n-a lăsat pe nimeni să se apropie. Înnebunită, femeia a alergat spre Mureş şi, cu rochia aprinsă, s-a aruncat în apă. S-a înecat. Noaptea, Crăciun s-a dus acasă la Turdean şi l-a omorât în timp ce dormea. A făcut douăzeci de ani de puşcărie. S-a întors de câţiva ani, şi de atunci vine în fiecare zi şi mănâncă pământ. S-a smintit.

— Şi e singur, n-are copii, cine-l ajută? se interesă Bunicul cu o participare în glas care-l mişcă pe Apostol.

— Are o fată, Iustina Crăciun, mi se pare că aţi şi fost la ea. Dar bătrânul, de când s-a întors, s-a mutat în ceea ce a mai rămas din casa lui, pivniţa, şi stă acolo. Nu poate s-o vadă pe fiică-sa din clipa când a aflat că a intrat în cooperativă.

— Adică Iustina Crăciun e fata lui?

— Da, domnule maior, dar de ce mă întrebaţi?

Bunicul nu mai spuse nimic. Pe lângă ei trecu bătrânul Crăciun, trecu zâmbind, fericit, arătându-şi burta imensă, vineţie şi scorojită, ca şi pământul pe care-l înghiţise.

— După felul cum s-a uitat la dumneata, am impresia că te recunoaşte, domnule Apostol.

— Nu numai că mă recunoaşte, dar uneori, când stau de vorbă cu el, sincer cred că nici măcar nu e nebun, că nebunia la el e o mască, un fel de a doua existenţă, ca să-şi ascundă adevărata lui nebunie, aceea de a-şi putea arăta în fiecare zi

satisfăcut burta lui neagră, să i-o vadă satul şi să se teamă de ea.

Bunicul îşi căută ţigările. Povestea lui Apostol Moraru îl uluise. Când aprinse chibritul văzu în faţa lui prăpastia care pornea din deal, direct în Mureş. Jos, câteva bulboane cu gurile larg deschise plescăiau molatic, şi maiorul, la vederea găurilor adânci căscate în apă, se trase un pas înapoi. Se uită la Apostol. Acesta, zâmbea, un zâmbet ascuns care aducea mai mult a rânjet.

13

Sub pretextul că mai vrea să admire priveliştea văii Mureşului la sclipirile lunii, Bunicul se despărţi de Apostol. De fapt, voia să rămână singur din cu totul şi cu totul alte motive. Văzuse jos, printr-un petic de fereastră, nu mai mare de o palmă, lumină în zidul unde altădată se înălţase casa lui Crăciun. O curiozitate puternică îl îndemnă să coboare dealul şi să se apropie de pivniţa unde Apostol Moraru îi spusese că locuieşte omul care, numai cu o oră în urmă, trecuse pe lângă ei cu burta descoperită, având aerul satisfăcut al unui învingător.

Maiorul se uită prin peticul de fereastră prins la margini în lut, ca să nu cadă, dar sticla era atât de murdară, încât în afara unei umbre mişcătoare nu desluşi nimic. Coborî pe lângă zid câteva trepte de ciment şi ajunse la o uşă însăilată din câteva scânduri, în spatele cărora se vedea o placă de metal. Bunicul ciocăni în uşă şi, spre surprinderea lui, din hruba subpământeană se auzi glasul limpede al lui Ghideon Crăciun, poftindu-l să intre. Bunicul îl zări pe Ghideon aplecat peste o masă largă, modelând din argilă înmuiată o machetă care – din cele povestite de Apostol, Bunicul o recunoscu imediat – reprezenta fosta lui casă. Bătrânul îşi văzu mai departe de aşezatul acoperişului la acareturi şi numai în momentul când Bunicul tuşi ca să-şi facă remarcată prezenţa, Ghideon se întoarse. Faţa lui nu trăda nici mirare, nici spaimă, era calmă, aşa cum îi erau şi mişcările, calculate şi sigure, în munca migăloasă pe care o făcea.

— N-am omorât-o eu pe Ana Draga, spuse bătrânul şi, ca şi cum ar fi fost în continuare singur, îşi văzu mai departe de lucru

cu un soi de frenezie greu de închipuit la un om de anii lui. Dintr-o ochire, maiorul remarcă curăţenia care domnea în acea pivniţă igrasioasă, ordinea în care se aflau puţinele lucruri. În afara mesei unde bătrânul lucra, se mai vedeau o sobă de tuci, un cuier de care atârnau o haină şi o pereche de pantaloni, un pat din scânduri acoperit cu câteva velinţe, o ladă şi un blidar în care se rânduiau cele câteva crătiţi şi farfurii. Într-un colţ al beciului era adunată o movilă de pământ umed depozitat acolo ca să aibă materie primă pentru construcţia la care lucra cu atâta ardoare. Înfiptă în pământ, unealta cu vârf metalic pe care Ghideon o folosise la scurmatul ţărâriii. Fără să fie poftit, Bunicul se uită la machetă, apoi se aşeză pe singurul scaun existent în încăpere; un scaun cu trei picioare, dar suficient de înalt ca să se poată odihni în voie.

— Scuză-mă că te-am deranjat, domnule Crăciun. Îmi dau seama că eşti foarte ocupat şi din câte văd n-ai nevoie de vizite, dar vreau să fiu sincer, eram curios să te cunosc, mai ales că învăţătorul mi-a povestit nu puţine despre dumneata.

— Să ştii că pământul nu-l dau înapoi, e pământul meu…

— N-am venit pentru pământ, domnule Crăciun, am venit pentru altceva. Nici n-am apucat bine să intru pe uşă şi ai ţinut să subliniezi că nu dumneata ai omorât-o pe Ana Draga. Din moment ce-ai spus că n-ai omorât-o, înseamnă că porţi în dumneata convingerea că a fost omorâtă, nu-i aşa?

Ghideon Crăciun se întoarse spre Bunic, şi maiorul, pentru prima dată, văzu atât de aproape chipul acelui om. Era o faţă chinuită, brăzdată de sumedenie de cute mărunte şi murdare. Buzele îi atârnau vinete, în gură nemaiavând niciun dinte. Numai ochii purtau în ei sclipiri ciudat de tinereşti, sclipiri ce se stinseră încet, pe măsură ce Ghideon îl cerceta cu atenţie pe musafirul său, ca apoi să se aprindă din nou, în clipa când bătrânul îşi deschise larg gura şi începu să râdă.

— Casa mea, aşa cum arăta ea înainte, aşa cum am văzut-o vreme de douăzeci de ani. De trei ani lucrez la ea, de trei ani, p-ormă om vedea… În treizeci de ani car tot pământul, cu burta asta, şi-mi refac gospodăria, sub ochii lor. Bătrânul se puse pe râs din nou, şi Bunicul avu impresia că, de fapt, râsul şi cuvintele smintite pe care le rostea, ca şi timpul enorm pe care bătrânul credea că-l mai poate fura vieţii, pentru a-şi reface în acel mod stupid gospodăria, nu ţineau de nebunie ca boală, ci

de o nebunie a voinţei. Nu, după părerea lui, şi Bunicul avea destulă experienţă în acest sens, Ghideon Crăciun nu era nebun. Bătrânul se minţea şi voia să mintă pe cei ce-l înconjurau; era unica lui armă de a fi lăsat in pace. Şi Ghideon uza de ea, se vedea cât de colo, ori de câte ori avea nevoie.

— Domnule Crăciun, îndeletnicirile dumitale mă preocupă mai puţin, deşi trebuie să recunosc că nu eşti lipsit de un anumit talent în a modela. Eu am vrut pur şi simplu să te cunosc, ţi-am cunoscut fiica şi, văzându-te pe deal, am zis că n-ai să mi-o iei în nume de rău dacă îţi fac o vizită. Văd că eşti la curent cu preocupările care m-au adus în sat, aşa cum sunt şi eu acuma la curent cu ocupaţia dumitale. Dar nu înţeleg un lucru, de ce trişezi, de ce vrei să păcăleşti oamenii? Pe mine în orice caz nu mă poţi duce, după mine, ai mintea la fel de limpede ca oricare alt om, ca a mea, de exemplu, dacă această comparaţie nu te deranjează.

— Ca să scap, să scap de toţi proştii ăştia care mă înconjoară, spuse bătrânul calm şi se aşeză pe pat, înfrânt. Ochii i se stinseră şi de sub pleoapele boţite câteva picături mari îi curseră încet, şi Ghideon le şterse fără sfială, ca unul care ştie că acest drept nu i-l poate lua nimeni. Un om care a trecut prin ce-am trecut eu nu se mai teme de nimic, domnule maior, vedeţi, Iustina mi-a spus şi gradul dumneavoastră. Ştiu şi pentru ce aţi venit şi mai ştiu că nu veţi afla nimic, nici de la alţii şi nici de la mine. De la alţii, pentru că ştiu să tacă dacă într-adevăr ştiu ceva, iar de la mine nu veţi afla, deoarece eu sunt străin de viaţa satului. Am viaţa mea. Poate muream de mult acolo unde am fost dacă n-aş fi avut tovarăş un om care mi-a spus că nu se poate trăi fără o speranţă mare. Uite, speranţa mea, copilărească pentru alţii, reală pentru mine. Acolo am învăţat să modelez, acolo am învăţat multe. Vedeţi, eu n-am avut parte de o pedeapsă nemeritată. Vina mea era vină, nu era ceva presupus. Am omorât un om. La nebunia durerii l-am omorât. Nu trebuia, îmi dau seama că toată viaţa mea de până atunci a fost o prostie, din falâ şi neştiinţă. Poate nu mă credeţi, dar am convingerea că şi acum unora le e teamă de mine. Din prima zi le-am spus că nu-l lucrează ca lumea, că n-au drag de el şi că pământul trebuie iubit. Pe pământul meu, acela din deal, scoteam două mii de kilograme grâu la hectar, ei spun că scot patru mii cinci sute, dar Urdăreanu minte, domnule maior. Când

i-am spus asta, Urdăreanu i-a spus plutonierului să mă scoată din sat că aţâţ oamenii împotriva cooperativei. Ca să scap, am făcut pe nebunul şi, deşi toată lumea ştie că sunt la fel de întreg la minte ca şi ei, se bucură de nebunia mea falsă, sunt liniştiţi cu ea.

— Adică dumneata, domnule Crăciun, crezi că n-au scos patru mii cinci sute de kilograme la hectar?

— Nu numai că n-au scos atât, dar nu scot nici patru mii. Acum doi ani au scos trei mii cinci sute; eu ştiu cântări din ochi, adun zece spice, număr boabele şi pot spune cât dau la hectar, cu o diferenţă în plus sau în minus de o sută de kilograme.

— Domnule Crăciun, poate în această poveste a reintegrării v-aş putea fi cu ceva de folos, nu ştiu cu cât, dar, oricum, cred că le-ai putea fi util.

— Nu, domnule maior, nu le pot fi util şi nici nu mă poţi ajută cu nimic, crede-mă. Al doilea om de care unii se tem acum eşti dumneata, de dumneata se tem chiar mai mult. Tare aş vrea să ştiu şi eu de ce, dar nu ştiu, ăsta e adevărul. Fată-mea vine noaptea să-mi aducă câte ceva de mâncare, nu vrea să fie văzută şi nici eu nu doresc să aibă neplăceri din cauza mea. A suferit destul. Dar să nu-ţi faci iluzii, domnule maior, nu vei afla nimic, dacă într-adevăr vrei să afli adevărul.

— Domnule Crăciun, cred că părerile dumitale sunt mult prea înrădăcinate, ca o opinie diferită de aceea pe care o ai să-ţi mai poată fi de folos. Desigur că exagerezi, viaţa pe care ai dus-o te face să vezi lucrurile într-un anumit fel, printr-o optică deformată.

— Ei m-au obligat să-mi inventez nebunia, şi atâta vreme cât o s-o păstrez mă pot bucura în linişte de imparţialitatea lor şi le pot fura pământul. Despre Ana Draga, atâta pot să spun că a vrut să trăiască fără minciună. N-a avut părinţi, n-a avut pe nimeni, a avut doar educaţia unor oameni care n-aveau niciun interes să o mintă, erau străini de ea şi aveau pentru sufletul ei doar atâta căldură câtă pot avea nişte părinţi adoptivi. A aterizat de la şcoală aici.

— Înseamnă că ai cunoscut-o îndeaproape, domnule Crăciun, din moment ce ştii atâtea amănunte despre ea.

Ghideon râse.

— Sigur că am cunoscut-o. Era singurul om, în afară de fata mea, care venea la mine. Al treilea eşti dumneata. Pentru, asta,

domnule maior, nici nu m-am ferit de dumneata să-ţi spun tot ce ţi-am spus. Un om care îmi trece pragul merită stima de a-i spune ceea ce crezi. Dar mai mult nu-ţi pot spune, domnule maior, presupunând că aş şti mai multe. Ghideon Crăciun luă de pe sobă o cratiţă şi cu o furculiţă începu să scoată muieţii din lapte. Îi ducea la buze, sugea laptele din ei, apoi îi mesteca vreme îndelungată cu ochii mijiţi.

— Stau şi mă întreb, domnule maior, cum de nu mă arestezi? Lucrurile pe care ţi le spun nu pot fi pe placul dumitale. Poate asta şi urmăreşti, să scoţi de la mine cât mai multe. Te previn însă, am învăţat arta de a fi nebun şi niciun doctor de pe lume n-o să pună mărturie în favoarea minţii mele treze. S-ar putea însă tot atât de bine să se fi schimbat lucrurile mai mult decât îmi închipui eu şi să doreşti sincer să prinzi pe cei sau pe cel care s-a descotorosit de Ana Draga. În cazul, acesta în Sălcioara nu sunt singurul nebun, ascultă ce-ţi spun.

Bunicul îşi aprinse o nouă ţigară. Fumul albăstrui se ridica până la tavan, apoi, în pături subţiri, se retrăgea spre podeaua rece de beton.

Ascultase mai tot timpul în tăcere, aproape uimit de felul cum se exprima Ghideon Crăciun, şi mai ales uimit de lucrurile pe care acesta i le spunea. Erau domenii de activitate străine lui, dar nu acesta era motivul pentru care nu-l contrazicea pe bătrân. Ghideon îşi formase o părere considerând că lumea lui închisă era lumea de afară, şi că lumea de afară nu mai avea nevoie să fie verificată ca să-şi dea seama dacă într-adevăr credinţele lui erau. Suportate de realitate sau nu. Apoi, ceea ce avea el în cap ştia foarte bine, ceea ce aveau alţii n-avea cum să afle. Maiorul aşteptase ca printre multele gânduri rostite de Ghideon, a căror valoare îl interesa mai puţin, acesta avea să spună şi câte ceva ce-i putea fi de folos. Aşa se şi întâmplase. Cel puţin câteva supoziţii de-ale lui, strict personale, fără acoperire şi fără argumente încă, se dovedeau, după cele aflate de la Ghideon, valabile pentru construirea pistei la al cărei început abia se afla. Şi pentru asta îi era recunoscător lui Ghideon.

Bunicul se ridică de pe scaun. Se uită la ceas. Era târziu.

Ajuns în vârful dealului, se opri. Era obosit. Urcase panta direct, fără să meargă pe drumul şerpuitor; voise să-şi verifice rezistenţa şi, cu toate că respira din greu, rămase mulţumit de condiţia lui fizică. Privi în vale la fereastra unde locuia Ghideon Crăciun, apoi ochii îi alergară spre valea Mureşului, destul de largă între cele două capete de podiş. Undeva în zare se vedeau luminile de la gară, iar spre stânga se auzea uruitul balastierelor care scoteau din apă prundiş, aruncând în spaţii zgomote stridente de fundaţii năruite. Bunicul exersă de câteva ori respiraţia indiană, ţinând cât mai mult timp aer în piept, dar când voi să expire văzu prin faţa lui trecând în galop un călăreţ. Cal şi om se pierdură în noapte ca nişte năluci. Cine să fi fost? Bunicul dădu drumul aerului din plămâni şi clătină din cap. Simţea un gol în stomac şi, oricât era el de obişnuit să nu mănânce mult, postul involuntar din ziua aceea îi readuse pofta de mâncare, de atâta vreme pierdută. Tocmai se gândea la câteva ouă prăjite şi la o cană cu lapte, alimente de care mai mult ca sigur Panaitescu făcuse rost, când auzi în urma lui paşi domoli, de parcă cel ce umbla îşi avea încălţările învelite în cârpe. Bunicul se opri şi îşi aprinse o ţigară, fiind aproape sigur că în spatele lui zgomotul paşilor se va curma şi el. Se înşelase. Paşii înaintau la fel de tiptil şi Bunicul se întoarse brusc. La lumina searbădă a becului care răzbatea de lângă şcoală, maiorul desluşi silueta unei femei. Voi s-o întrebe ceva, dar femeia, gângăvindu-se, i-o luă înainte. În efortul de a se face înţeleasă făcea spume albe la colţurile gurii. Bunicului nu-i trebui prea mult timp să înţeleagă că avea de-a face cu o surdomută. Ridică din umeri, dându-i de înţeles că nu pricepe nimic, şi atunci femeia îl prinse de braţ şi câţiva metri aproape îl târî pe maior după ea. Mâna ei osoasă şi aspră se prinse zdravăn de cotul maiorului, şi acesta, când înţelese că ea vrea să-i arate ceva, se lăsă condus. Femeia bolborosea întruna şi gesticula cu cealaltă mână, de data asta vocea fiind, lipsită de icnelile şi ţipetele de la început. O luară pe o uliţă laterală şi, în apropierea unei case. Surdo-muta se trase lângă gard şi îşi duse o mână la gură. Aşteptară în tăcere mai bine de un sfert de oră, până ce din casă apăru un copil, apoi o femeie, dar surdo-muta dădu din cap; nu, nu pe aceştia îi aştepta ea. Bunicul aproape că

îşi pierdu răbdarea, când în pridvor îşi făcu apariţia un bărbat de vreo cincizeci, cincizeci şi cinci de ani, mustăcios şi cu căciula trasă pe o ureche. Maiorul îi văzu bine chipul; becul de la, colţul casei lumina întreaga curte şi omul intra în raza de lumină din faţă, aşa că îi observă şi cicatricea din colţul buzei drepte, unde bărbatul ţinea un capăt de ţigară aprins.

Surdo-muta îl trase încetişor pe Bunic de braţ şi după câţiva paşi, pe o cărăruie făcută de gâşte printre două garduri în paragină, ajunseră la marginea satului, spre partea dinspre Mureş. Acum femeia nu-l mai ţinea de braţ, o luase voiniceşte înainte; aproape alerga, încât Bunicului nu-i fu uşor să se ţină după ea. Se îndreptau spre culturile abia văzute cu câteva ceasuri înainte împreună cu Apostol Moraru şi Bunicul se întrebă dacă nu face o imprudenţă că se lasă condus undeva în afara satului. Cine ştie unde avea de gând să-l ducă şi de unde să ştie el că la locul unde îl ducea nu se putea afla altcineva? Ajunseră la marginea râpei. Bunicul o simţi mai mult decât o văzu, după bolboroseala apei; zgomotul lugubru i se întipări în urechi şi, instinctiv, se opri, nemai-voind să facă un pas înainte. Surdo-muta gesticula din nou, iar din gură zgomotele nearticultate ieşeau într-un fluid continuu, fără însă ca Bunicul să priceapă despre ce era vorba. Văzând că e neînţeleasă îşi scoase broboada, îşi desfăcu cocul şi îşi ridică părul într-un anumit fel. Maiorul, surprins la început, se dumiri treptat şi până la urmă se încruntă. Părul Anei Draga din fotografia pe care o avea în dosar era tăiat scurt şi dat pe-o parte, şi surdo-muta asta şi voise să-i arate. Bunicul înclină din cap şi femeia de bucurie zâmbi, ca apoi să înceapă iar să gângăvească. Bunicul intră din nou în zona necunoscutului; cuvintele măcinate în gâtlejul femeii nu-i spuneau nimic, şi atunci surdo-muta recurse iar la gesturi. Fără jenă, îşi dădu fusta jos şi, când rămase numai în poalele albe, se aşeză pe tăpşanul încă verde, cu faţa în sus. Bunicul pricepu, era vorba de Ana Draga care stătuse la soare şi ca s-o facă pe femeie să înţeleagă că a priceput desenă în aer un soare şi îşi masă faţa cu palmele. Surdo-muta dădu din cap, apoi arătă spre sat, spre casa omului pe care abia îl văzuseră. Brusc, se apropie de Bunic şi-l împinse spre buza prăpastiei. Gestul fusese atât de categoric, încât maiorul avu impresia că s-a zis cu el, dar forţa nemaipomenită a femeii îl reţinu la timp şi aceleaşi mâini viguroase îl traseră înapoi. Înţelese ce voise să-i spună femeia.

Surdo-muta îşi luă fusta şi începu să se îmbrace. Acum, demonstraţia fiind încheiată, se îmbrăca cu ruşine, cu o imensă jenă, şi gângăvitul ei moale care suna a scuză îl impresionă pe Bunic. Pe aceeaşi cărăruie se întoarseră spre sat. La o încrucişare de drumuri femeia o luă la dreapta, arătându-i cu mâna maiorului pe unde s-o apuce, ca să ţintească direct la casa învăţătorului.

Rămas singur, Bunicul mai merse câţiva paşi, apoi, văzând un trunchi de copac doborât la marginea cărăruii, se aşeză pe el; era obosit şi emoţiile prin care trecuse, ca şi neprevăzutul la care fusese supus storseseră din el ultima vlagă. Apariţia femeii şi tot ce a urmat după aceea îl copleşiseră şi, în acelaşi timp, îi aruncaseră peste bord bruma de presupuneri la care ajunsese până atunci în privinţa morţii Anei Draga. Deci, din spusele femeii, exista un om, unul singur, care curmase viaţa tinerei, dar, oare, spusele mutei puteau fi dovedite, puteau fi luate în serios? Şi pe urmă, de ce femeia aşteptase sosirea lui, de ce îl aşteptase tocmai pe el, când era foarte simplu ca, exact acelaşi procedeu să-l utilizeze cu Amariei şi cu cei care veniseră în Sălcioara? Ce se ascundea în spatele acestei mărturisiri, ce urmărea femeia dându-l în vileag pe făptaş? Deşi se afla doar de câteva zile în sat, lumea aceasta atât de mărginită ca întindere îl uluise prin noianul de interese, prin caracterele dificile cu care avusese de-a face, printr-o asprime la care nu se aşteptase. Fusese chiar fericit când sosise în sat, considera această deplasare o simplă reconstituire de rutină, crezuse că are să se odihnească puţin în acest aer pur de podiş transilvănean, când în realitate sub acest calm aparent, sub această viaţă care nu-i amintea cu nimic de trepidaţia marilor oraşe, se petreceau drame şi suferinţe pentru el de-a dreptul incredibile. Dacă într-adevăr omul arătat de surdomută era adevăratul vinovat, ce anume îl îndemnase la acest pas, sau poate el fusese doar mâna, şi creierul era cu totul în altă parte? Dintr-o dată, tot ceea ce i se păruse oarecum simplu se complica; apariţia femeii, ca şi cele povestite de Ghideon Crăciun îi schimbaseră optica asupra lucrurilor, şi casele noi, arătoase, aceste adevărate vile pe care le vedea ca ciupercile, la tot pasul, începură să-l încânte mai puţin şi să-i tulbure sufletul mai mult decât şi-ar fi închipuit. Era un sentimental Bunicul în străfundul fiinţei lui, şi în toată cariera de criminalist avusese posibilitatea să-şi păstreze nealterată

această substanţă firavă cu care natura i-a înzestrat pe unii oameni; putea să treacă în răgaz de câteva minute de la concentrarea raţională asupra faptelor la contemplarea lumii înconjurătoare şi această lume dominată de soare, de anotimpuri, de oameni, cu necazurile şi bucuriile lor, fusese de totdeauna cel mai mare suport moral pentru el; această lume îl făcea să uite de fiecare dată un caz încheiat, părţile lui murdare şi neplăcute şi să vadă viaţa aşa cum era, plină de spectaculosul optimismului ei. Pornise totdeauna de la convingerea că o crimă nu este altceva decât un accident în univers, o răutate a naturii care se răzbuna pe propriii ei copii, ca să-şi facă simţită forţa, rezultatul unui echilibru deteriorat, care deseori îl obliga la compasiune faţă de cel ce avea să fie supus pedepsei. Dar acum îşi dădea seama că explicaţiile lui erau simpliste şi copilăreşti; existau cauze sociale care determinau un comportament sau altul şi, în privinţa morţii Anei Draga, trebuia să pornească de la aceste determinări, ele dând până la urmă explicaţia mai adâncă a sfârşitului ei tragic. Bunicul se gândi să se ducă neîntârziat la învăţător şi să-l întrebe amănunte în privinţa mutei, dar dintr-o dată o aversiune oarbă, aproape inexplicabilă, puse stăpânire pe el; învăţătorul, care neîndoios ştia ceva, se dovedise laş şi mărunt pe lângă această femeie căreia mai mult ca sigur nimeni nu-i dădea nici cea mai mică atenţie şi care reprezenta în viaţa satului o existenţă singulară, admisă de rest tot aşa cum îl admiteau şi pe Ghideon Crăciun. Nu, nu se va duce la el. O parte din planul lui mai stătea în picioare, va merge mai departe pe acest drum alcătuit teoretic după primele date dobândite de la venirea în sat şi va încerca să asambleze restul de elemente noi la vechea construcţie, din care el însuşi înlăturase ziduri întregi de supoziţii, în urma celor aflate în ziua aceea. Dar dacă surdo-muta era abil introdusă de cineva în anchetă ca să-i strice calculele, dacă prezenţa omului devenit acum unul din cei mai importanţi martori era doar un simplu element menit să încurce drumurile ce duceau spre adevăr? Trebuia să aibă în vedere şi această posibilitate şi tocmai pentru că sugerările femeii erau covârşitoare prin acuzaţiile ce le conţineau, era dator, cu răbdare şi discreţie, să verifice totul pentru a nu face vreo greşeală. Se ridică de pe trunchiul de copac şi îşi continuă drumul spre casă. Cerul era senin, peste sat mugea arar câte o vacă, iar un câine de pripas urla la lună.

La o răscruce de drum se încurcă. Îşi lua ca punct de orientare turla bisericii, aflată chiar în preajma şcolii şi, făcând un ocol, ajunse în faţa clădirii prin ale cărei ferestre îl vedea pe Panaitescu plimbându-se nervos.

— Unde umbli, maestre, pă cuvânt, dacă nu-mi vine să-ţi zic două, să mă pomeneşti, spuse Panaitescu, uitând cu totul de grad, cu gândul la cele ce i se putuseră întâmpla superiorului său, în ciuda anilor mulţi la număr, de când lucrau împreună; Panaiteseu continua şi acum să aibă griji de părinte pentru Bunicul, al cărui fel de a fi nu o dată îi dăduse de furcă.

— Unde să fiu, dragul meu, dacă nu acolo unde cere meseria noastră? Şi pe urmă, crede-mă că am depăşit vârsta când mai pot fi întâmpinat cu afronturi de acest gen. Ce dracu, doar nu mai sunt un copil, spuse Bunicul şi roşi pe dată. Rar se întâmpla să utilizeze cuvinte în afara unui vocabular ales, şi faptul că acum nu se cenzurase faţă de Panaitescu îi provocase o reală părere de rău. Nu o dată conveniseră să se anunţe unul, pe altul de locul unde se aflau pentru ca la nevoie să se poată acţiona la timp şi iată că tocmai el, care ţinea atât de mult la respectarea hotărârilor luate în doi, trecuse peste una din ele. Panaitescu citi părerea în privirile lui spăsite şi în sinea lui îl iertă pe dată.

— Am fost la Amariei, Bunicule, sparse gheaţa Panaitescu, ştiind că numai intrând în fondul problemei îl putea scoate pe Bunic din starea neplăcută în care se afla. L-am căutat întâi la sediu, şi nu l-am găsit; sergentul major care era de serviciu mi-a spus că s-ar putea să fie în satul vecin, ştii că satul Albioara ţine tot de ei. Ce era să fac? M-am gândit că n-ar strica să merg după el, tot n-aveam ce face. Trecând pe lângă cimitir, l-am zărit pe Amariei acolo. Ce crezi că făcea, maestre? Stătea la mormântul Anei Draga cu capul descoperit. N-am vrut să-l deranjez. Mai mult ca sigur că s-ar fi simţit stânjenit observându-mă acolo şi, aşa cum mi-ai spus dumneata nu o dată, că durerile oamenilor se cer respectate, am aşteptat mai bine de un ceas în dosul gardului până ce s-a hotărât să plece. În drum, l-am întâlnit ca din întâmplare şi am mers cu el de-a lungul satului. Nu ne ardea, nici lui şi nici mie, să ne închidem în sediu şi mai ales n-am uitat că cineva trebuia să ne vadă împreună, aşa cum m-ai sfătuit că e cazul să fac. Maestre, eu cred, pă cuvânt, că plutonierul adjutant n-avea, ca să zic aşa, o simpatie oarecare faţă de moartă, că dacă e să luăm timpul cât

a stat în cimitir nu e greu de ghicit locul pe care îl ocupa fata în viaţa lui. S-a mirat şi el că nu ne-a văzut o zi întreagă şi, din temerea lui că ne-am schimbat hotărârea de a continua cercetările, am înţeles că acest caz îi stă pe suflet într-un fel aparte şi că ne-ar fi recunoscător dacă lucrurile ar ieşi aşa cum ar dori el. Stai, maestre, nu mă întrerupe, spuse Panaitescu văzându-l pe Bunic că ridică un deget în sus, aşa cum făcea de fiecare dată când voia să-şi întrerupă interlocutorul, ştiu că vrei să mă întrebi în ce fel ar dori el să se sfârşească cercetările. Păi e simplu ca bună ziua. Ar dori ca adevărul să iasă la lumină şi nu invers.

— Alte noutăţi, Panaitescule?

Panaitescu căscă ochii mari. Nu i se mai întâmplase până atunci ca în toiul unei relatări obiective să fie obligat brusc să renunţe la o serie de amănunte, amănunte ce constituiau de obicei marea plăcere a Bunicului, şi să vorbească despre altceva, ca şi cum întrebarea pe care o pusese chiar el, Panaitescu, în legătură cu tăcerea plutonierului adjutant, ar fi fost minoră, lipsită de importanţă. Panaitescu se gândi că maiorul vrea să i-o plătească pentru felul nedelicat cum îl întâmpinase, dar degetul Bunicului ridicat în sus şi mai ales cutele adunate pe frunte, semn că avea de comunicat ceva important, îl făcură pe şofer să-i găsească superiorului său circumstanţe atenuante.

— Dragă colega, îmi pare rău că sunt obligat să temperez zelul şi farmecul cu totul special cu care povesteai, îl flată Bunicul, dar am să-ţi spun lucruri care te vor uimi pur şi simplu. Dar pentru că disciplina este mama vieţii noastre, continuă, dar continuă cu acele fapte care ar putea să îmbogăţească datele despre cazul în speţă, urmând ca întrebările şi nedumeririle să le lămurim înainte de a trage concluziile acestei zile nesperat de fructuoasă în dezlegări.

— Bunicule, spuse Panaitescu complet liniştit, suflându-și într-o batistă mare cât un prosop nasul borcănat, când i-am povestit de triunghiul de lemn al Anei Draga, am citit pe faţa lui că se bucură. Or, Bunicule, te superi ori nu te superi, dar nu pot continua fără să-mi pun mie însumi din nou o întrebare, de ce te bucură un lucru despre care n-ai ştiut până acum nimic?

— Mda... Mda... se mulţumi să spună Bunicul.

— Vezi, Bunicule, că nu m-am întrebat degeaba, deşi, conform regulamentului, eu am dreptul să mă întreb după dumneata. Secundo, maestre, că matale tot aşa zici; primo şi secundo, de parcă secundo n-ar putea fi şi primo, deci, aşa cum am zis, Amariei m-a purtat prin sat şi pe lângă anumite curţi îşi încetinea mersul. Ba se făcea că-şi aprinde o ţigară, ba se încheia la bocancii şi aşa încheiaţi reglementar, dar de spus nu-mi spunea nimic. Şi în acest răgaz al lui, ce să fac, fireşte că mă uitam prin curţi şi dădeam bună ziua, doar vin din capitala patriei noastre şi se cade să fiu un cetăţean civilizat. Prin vreo şapte curţi i-am văzut pe gospodari jucând cărţi, iar pe alţii stând pur şi simplu de vorbă. Am impresia că el mă obliga, Bunicule, să văd şi să trag concluzii, cu toate că de data asta te las pe dumneata să le tragi, ca să nu zici că fac pe deşteptul, cu toate că nu mi-e greu deloc să spun că prea făcea Urdăreanu pe grozavu cu campania lui, când oamenii îşi fac campania acasă, pe lângă fustele nevestelor, că şi din ăştia am văzut, că prima şarjă de ţuică, din spusele Amariei, s-a şi făcut la cazanul cooperativei. Şi încă ceva am făcut, maestre, dar asta la întoarcere, că era seară şi nu mă vedea nimeni; am luat de lângă monument câteva margarete albe; dumneata ştii că pentru, mine numai margaretele sunt flori, ai văzut şi la mine, la Bucureşti, am margarete cu miile; margarete creponate, cu puţin roz spre rădăcină, şi le-am dus Iustinei Crăciun. S-a înroşit, maestre, de m-am simţit eu nu ştiu cum. În sinea mea mi-am şi spus că, la anul, patru zile din concediu în Sălcioara le mărit, că om sunt şi eu şi femeia e singură cuc.

— Nu e chiar aşa de singură, dragul meu, şi Bunicul, fericit că Panaitescu terminase, se apucă să povestească tot ce văzuse şi aflase în ziua aceea. Pe măsură ce asculta, şoferul transpira uşor, dându-şi de-abia acum seama că întreruperile Bunicului nu avuseseră în ele nimic jignitor, că erau pe bună dreptate dictate de importanţa lucrurilor pe care voia să i le comunice.

— Maestre, păi în cazul ăsta în două zile am terminat, deşi, ca să fiu sincer, îmi pare rău, deoarece aerul de aici, pe care până ieri nu l-am prea băgat în seamă, are asupra mea o influenţă cu totul şi cu totul specială. Ai văzut, am plecat din Bucureşti cu nasul cât o sarma, iar acum pot respira în voie şi nici noaptea nu m-a trezit din somn propriul meu sforăit.

— Nu e chiar aşa de simplu, dragul meu, şi Bunicul îi comunică şoferului propriile sale bănuieli şi nedumeriri.

— Maestre, de ce-ar minţi muta aia, nu pricep?

— Atunci de ce a „tăcut'' până acum?

— Asta-i adevărat, spuse Panaitescu şi se scărpina în cap.

Tăcură câtva timp, Panaitescu gândindu-se la tot ce-i povestise Bunicul în privinţa tatălui Iustinei Crăciun, Bunicul verificându-şi încă o dată planul care i se înfiripase în cap în urma datelor aflate.

— Dar noi nu mâncăm nimic, dragă Panaitescule? întrebă Bunicul, şi şoferul, cu o iuţeală care-l uimi pe maior, se duse la un coş acoperit, aşezat până atunci la răcoare lângă fereastră, şi scoase din el fel şi fel de bunătăţi.

— De la Iustina, colega, nu-i aşa?

— Maestre, dacă ştiam că tatăl ei a fost..., pă cuvânt că renunţam. Dar aşa? Cred că nici cele patru zile concediu n-am să le mai petrec aici. Eu cu duşmanii sau foştii duşmani nu vreau să am de-a face.

— Să nu exagerăm, dragul meu, să nu exagerăm. Sper însă că într-un fel sau altul n-ai rămas dator, financiar, se înţelege, faţă de femeia asta care văd că găteşte admirabil, spuse Bunicul, mirosind papara ce se odihnea galbenă şi uşor rumenită într-o tigaie cât toate zilele.

— Am vrut să-i ofer totul la preţ de stat, maestre, doar ştii, eu nu mă scumpesc şi nici nu sunt cărpănos, mai ales cu femeile, dar n-a vrut şi pace. A zis că în viaţa ei nimeni nu i-a dat flori, că cele trei margarete fac pentru ea mai mult ca o sută de lei, că florile au atins-o la suflet şi aşa mai departe, Bunicule, că femeile ştii matale cum sunt, cu toate că n-ai experienţă în privinţa lor nici de doi lei. Păi dacă lua bani de la mine se schimbau raporturile, maestre, deveneam nişte oameni oficiali, ori eu de fiecare dată am fost în afara programului şi o anunţam că vin în calitate particulară.

— În cazul ăsta, dragul meu, tot în calitate particulară să ne gândim să-i plătim la plecare.

— Acum, după cele spuse despre tatăl ei, nici nu ştiu, Bunicule, dacă e cazul să mai calc pe acolo.

— De ce să nu calci? Ar fi chiar trist, dragul meu, ca după cele aflate să procedezi cum procedează ceilalţi. Un om, după ce şi-a ispăşit pedeapsa, este un om...

— Lasă-mă cu teoriile, maestre, teoriile sunt frumoase, numai că oamenii nu trăiesc numai din teorie…

— Atunci, dragul meu, conform practicii tale, cred că nu ar fi indicat să mănânci din aceste bunătăţi. Conform teoriilor mele, eu pot mânca liniştit şi crede-mă că într-adevăr femeia găteşte foarte bine, zise Bunicul, muşcând cu delicateţe dintr-o pătlăgea murată cu un gust cu totul şi cu totul deosebit.

Panaitescu se încruntă. Bunicul nu glumise, tot ce spusese spusese cu maximă seriozitate şi iată-l pe el acum obligat să se uite la maior şi să înghită în sec.

— Dragul meu, eu zic că pentru o zi poţi face pace între teorie şi practică, luând puţin din teoria mea şi uitând tot atât din practica ta, în felul acesta cred că nu faci niciun compromis gustând din acest copan cu arome străbune.

Panaitescu se lumină şi cu o grabă de avar puse mâna pe cea mai mare bucată de carne şi cu o poftă nebănuită începu să înfulece, reproşându-şi în acelaşi timp graba cu care lua hotărâri, grabă care şi de data asta era să-l coste destul de mult, dacă Bunicul cu mintea lui n-ar fi găsit la iuţeală o soluţie care să-i salveze şi demnitatea, şi imensa lui poftă de mâncare.

15

Ora opt de dimineaţă îi surprinse pe Bunic şi pe Panaitescu pe uliţa principală a satului, maiorul purtând sub braţ, ca pe o geantă, triunghiul de lemn al Anei Draga, Panaitescu având subsuoară geanta scorţoasă de atâta întrebuinţare a superiorului său. Se vedea în capul satului coborând ciurda de vaci, şi Panaitescu, fricos din fire faţă de necuvântătoarele cornute, se trase mai spre Bunic, obligându-l pe acesta să meargă cât mai aproape de un gard de piatră, pe lângă care gospodarul pusese prundiş din belşug, ca trecătorii să nu înoate în noroi în dreptul gospodăriei lui pe vreme de ploaie. Un tăuraş rămas la coada cirezii se opri la trecerea celor doi şi fără sfială se apropie de şofer cu intenţii vădit paşnice, dar teama șoferului fu atât de mare, încât Bunicul îi auzi bătăile inimii. Tăuraşul îi mirosi haina şi îşi văzu de ale lui.

Bunicul nu dormise aproape toată noaptea din pricina gândurilor care-l asaltaseră nemilos şi, pentru că ştia dintr-o mai veche experienţă că oricât s-ar fi străduit să adoarmă n-ar fi reuşit, se lăsase pradă lor şi în liniştea întunericului îşi alcătuise planul de acţiune pentru ziua ce avea să vină; plan pe care, dintr-o invidie reală faţă de sforăitul calm al subalternului, i-l împărtăşi, trezindu-l pe acesta din somn. Panaitescu aprobase planul printr-un căscat şi, în semn de elogiu adus trudei de noapte a Bunicului, adormise imediat, continuând să sforăie, de data asta însă cu fluierături uşoare.

Era o zi cu soare, un soare blând pentru acel sfârşit de toamnă, şi Bunicul, revenind spre mijlocul uliţei, nu încetă să se uite când pe o parte a drumului, când pe cealaltă la casele arătoase. Simţămintele sumbre din seara trecută, când şezuse pe trunchiul de copac, stupefiat de cele „aflate'' de la surdo-mută, îi dispăruseră şi ajunsese iarăşi la concluzia că într-o asemenea aşezare, cum nu văzuse prea multe în viaţa lui, era greu de conceput un act inuman ea acela pentru care venise. Nu, trebuie să fie la mijloc o greşeală, îşi spuse el, probabil că o deformare profesională mai puternică decât logica obiectivă a lucrurilor înconjurătoare îl făcuse să nu vadă la adevăratele ei dimensiuni transformarea în bine, nu numai dinafara oamenilor, ci şi din ei, a noilor vremi, în care se strecurase trista şi neplăcuta întâmplare cu Ana Draga, poate, până la urmă, un simplu accident, aşa cum socotise, pe bună dreptate, şi medicul legist. Ziua frumoasă şi toate câte-i încântau ochii îl făcură pe Bunic să se simtă subit vinovat şi ruşinat pentru supoziţiile referitoare la oamenii care erau neîndoios cinstiţi, devotaţi cei mai mulţi dintre ei. Într-un sat atât de frumos ca Sălcioara, Bunicul, sentimental cum era, fu înclinat în dimineaţa asta să nu vadă greşelile decât în el; era dispus să salveze tot ce se putea salva şi să-şi reproşeze doar lui eventualele defecte, ale oamenilor, neesenţiale şi ele desigur. Ajunseră în faţa sediului Cooperativei „Drumul socialismului victorios'', o clădire veche, asemănătoare unui depozit cu multe încăperi şi, fără să stea prea mult pe gânduri, intră pe poarta ce abia se mai ţinea în balamale. Îi întâmpină un moşuleţ cu părul alb, purtându-şi peste gulerul hainei pletele lungi, cum era obiceiul prin aceste locuri odinioară, şi Bunicul, la această apariţie, se înclină adânc cu stima imensă pe care o avea pentru istoria acestui neam; la

rândul său, bătrânul paznic îşi scoase cuşma dintr-o oaie, arătându-şi fruntea înaltă şi încreţită şi părul bogat din care nu-şi pierduse niciun fir.

— Să trăiţi, tovarăşe maior, că maior sunteţi, că aşa zic oamenii, cu toate că după mine aţi putea fi şi gheneral.

— Atunci la anii dumitale, stimate domn, zise Bunicul fără să observe grimasa de reproş a lui Panaitescu, ce anume aţi putea fi? Cred că cu mult mai mult.

— Apăi, domnule dragă, că-mi pare bine că mi-aţi zis aşa, că, nime pe astă lume până la domniile voastre nu m-o făcut domn. Acu firţăngăii, că nici nu le-o dat bine tuleiele sub nas, ne cântă ca să jucăm. Aşa că bine-aţi venit pi la noi la sediu şi nu vă uitaţi la podele, că vreme n-am avut să le mătur, că ieri şi alaltăieri m-am învoit că am fost la nuntă, în satul vecin; mi s-o măritat o strănepoată, că eu am optzăci şi nouă de ai, cu tăte că eu zic că am trecut suta, că acte pe vremea mea nu se făceau şi primul reghistru în care se pomeneşte de mine e unul care o rămas de la jândari, când l-am tăiat pe unul cu cuţitul. No, şi-am zis că tot vreau să mă mai însor o dată, că am fost de şase ori, cu lege, că eu altfel nu m-am însurat, şi că anii de când sunt trecut în reghistru, ăia să fie ai mei, da' dumneavoastră ce-aţi pofti, că aşa de florile mărului la ceasul ista n-aţi venit.

— Moşule, poate ne spui dumneata unde vin Forţatele, aveţi aici un loc care se cheamă aşa, interveni Panaitescu, temându-se că Bunicul, cu felul lui larg de-a vorbi şi cu delicateţea lui înnăscută, n-o să se încumete să-l ia direct pe bătrân şi să-i spună ce anume i-a adus acolo.

— Forţatele? Păi Forţatele îs pe Forţate, dragii mei, că acolo or fost de totdeauna. Da' dumneata, domnule maior, că tare îmi place vorba iasta, domnule, că la noi numa' grofului îi ziceau aşa, ăla din comuna vecină, că la noi în sat n-or fost decât români de când lumea. Aşa că, domnule dragă, de ce ţii măsurătoarea aia sub braţ, că doară amu n-ai venit cale de o ţară să ne măsori pământul?

— Moşule, eu te-am întrebat ceva, insistă Panaitescu autoritar, ca bătrânul să-şi dea seama că n-aveau prea mult timp de pierdut.

Moşul dădu din cap, nu prea încântat de tonul puţin prietenos al omului care abia i se adresase, şi, punându-şi cuşma cu grijă

pe cap, îşi scutură cu palma cioarecii albi, bine strânşi pe picioarele slabe, şi zise supărat,:

— Apăi, pe Forţate, că doar n-or fi la Cluj, şi, cu o iuţeală pe care Bunicul n-ar fi bănuit-o la un om de vârsta lui, urcă scările sediului.

— Vă arăt eu, tovarăşi, că am treabă într-acolo, se auzi o voce de la poartă, şi când maiorul se întoarse văzu chipul omului pe care-l arătase cu o seară înainte surdomuta.

Bunicul avu o uşoară tresărire interioară, nemărturisită pe chip în niciun fel, dar Panaitescu, care îşi cunoştea superiorul mai bine ca nimeni altul, înţelese imediat din uşoara strângere a fălcilor că noul venit intra în calculele maiorului.

— Corbei, Corbei Iona îmi zice, spuse omul şi, văzând că maiorul nu-i răspunde imediat la propunerea de a-i conduce spre Forţate, continuă: Acu', dacă vreţi…

— Vă sunt chiar recunoscător, adică vă suntem, răspunse Bunicul.

Cu mâinile în buzunarele hainei cenuşii, ţesută din lână la un război de casă, cum înregistră maiorul, Corbei ieşi prin fundul curţii.

În spatele sediului cooperativei se întindea un drum care tăia ogoarele în diagonală, şi Corbei. După ce-i aşteptă pe cei doi să iasă din ogradă, închise poarta de nuiele şi arătă cu capul spre unica salcie ce se vedea în depărtare.

— În partea aia, zise el. Acolo avem câteva hectare de porumb târzielnic, că locul ţine apa. Dacă vreţi să ne ajutaţi, cu plăcere, mai zise Corbei voind să glumească, fără însă să-şi ia ochii de la triunghiul pe care Bunicul îl ţinea stângaci subsuoară.

— Aţi venit pentru fata aia, aşa-i, da' cum să nu fie aşa, că tot satul vorbeşte, zise Corbei şi vocea lui de bariton. Degajarea şi siguranţa cu care vorbea îl făcură pe Bunic să aibă îndoieli în privinţa omului arătat de surdomută că ar fi un ucigaş.

— Şi anume ce se vorbeşte, domnule Corbei? întrebă Bunicul, încetinind anume pasul să vadă dacă omul înregistrează faptul.

Corbei mergea mai departe şi numai într-un târziu simţi că pe drumul colbuit se afla singur, iar cei doi însoţitori undeva în urma lui.

— Îs cam grăbit, eu îs brigader şi stăm prost cu culesul… Adică m-aţi întrebat ce ştiu… Apăi, ştiu şi eu ce ştie satul sau poate o ţâră mai mult, da' la noi aşa-i, dacă moare omul viaţa îşi

vede de ale ei, n-avem timp pentru morţi, n-avem timp nici pentru noi. Am cunoscut-o, domnule maior, a lucrat la mine în brigadă. Şi în ziua de dinainte de a muri am văzut-o. Veneam din satul vecin, e pe lângă Mureş un drum, pe sub vii, aşa-i spunem noi. Ana era sub coama dealului, stătea la soare, cu toate că era aproape dus soarele. Când m-a văzut, a coborât malul. Mi-am văzut de ale mele. Numa' când am ajuns în vârf m-am uitat înapoi, aşa-s bărbaţii, răi de ochi. N-am mai văzut-o. Am crezut că se ascunde sub mal. Am plecat. A treia zi, am auzit că s-a înecat.

— Înseamnă că ultimul om care a văzut-o ai fost dumneata, zise Bunicul surprins de relatarea lui Corbei, mai ales că omul vorbea calm, ca de un fapt oarecare.

— Nu ştiu dacă am fost ultimul, dar de văzut am văzut-o, spuse răspicat brigadierul şi din mers îşi scoase pachetul cu mărăşeşti şi cu o dexteritate nebănuită îşi aprinse una.

— N-am văzut nicio depoziţie în dosarul Anei Draga în acest sens, domnule Corbei.

— Nici nu-i de mirare. Dacă mă întrebau, le spuneam, zise el şi zâmbi arătându-şi pe obrazul drept cicatricea care se întindea până aproape de bărbie. V-am văzut ieri stând de vorbă cu Crăciun, tare aş fi vrut să fiu la uşă, să aud cum spune şi ce spune despre mine, mama lui de duşman. Că tăt satul l-o umplut cu minciuni pe seama mea. Că bag mâna în foc că v-o zis ce-am făcut cu nevastă-sa, atunci demult, că eu am fost slugă la ei pe vremea aia. Că i-am dat foc şi aşa şi pe dincolo. Că v-o povestit, am înţeles, de cum am intrat pe poartă v-aţi uitat la mine, aşa, ca la un duşman, aşa-i? îl interogă el pe Bunic, şi maiorul cu greu îşi putu ascunde mirarea. Sau era într-adevăr nevinovat şi atunci siguranţa şi calmul lui porneau din această nevinovăţie, sau Corbei avea o stăpânire de sine nemaipomenită, aproape ieşită din comun. Numai criminalii cei mai înrăiţi erau capabili să arboreze o asemenea indiferenţă, să aibă un asemenea sânge rece. Bunicul avusese de-a face cu. Destui indivizi la viaţa lui ca să-şi dea seama acum că omul cu care mergea avea conştiinţa curată şi că surdo-muta fusese pusă de cineva ca să-i plătească brigadierului cine ştie ce poliţă mai veche.

— Aşa-i, aşa, zise tot Corbei, că altfel aţi recunoaşte că v-a spus.

— Nu sunt obligat, domnule Corbei, să destăinui depoziţii care au doar valoare de dosar, zise Bunicul uşor iritat de insistenţele brigadierului.

— Că bine ziceţi, numa' că mie nu mi-e indiferent ce se spune în sat despre mine. Eu trag toată ziua pe câmp, iar el înghite pământ, îl varsă şi-şi ridică vechea lui casă şi avere.

— Dar de unde ştii toate lucrurile astea, domnule Corbei? Te-ai dus singur să vezi? Nu-mi închipui că a venit Crăciun la dumneata să-ţi spună ce face cu pământul furat.

Corbei râse, un râs sănătos, arătându-şi dinţii tari, uşor înnegriţi spre rădăcină, din pricină tutunului.

— Cine nu ştie? Toată lumea ştie. Acolo în curtea aia a lui de pământ mi-a făcut şi mie mormânt, bolundul. Crede că acolo mă îngroapă. Că adevărul e altul, tovarăşe, cu toate că dumneata îmi zici mie domn, că-mi zici aşa poate după cele aflate de la Crăciun, dar mie mi-e totuna cum îmi zici. Uite acolo, lângă salcie, s-or petrecut toate atunci. Era acolo un foc, mi se pare că domnul învăţător Apostol l-o făcut, că şi el o fost. Noi am vrut să arăm pământul şi ea a venit la mine cu o bâtă, în vreme ce Crăciun îşi încărca arma. Am împins-o, doar nu era să mă las bătut de o femeie. Cum era vară şi era îmbrăcată într-o rochie de mătase, rochia a luat foc şi ea s-a îndreptat spre Mureş arzând. S-o aruncat de sus şi jos o rămas.

— Domnule Corbei, îmi spui nişte lucruri interesante. Dar dacă sunt aşa, de ce Crăciun l-a omorât pe Turdean şi nu pe dumneata, nu era normal ca el să se răzbune pe cel care, după părerea lui, fireşte, era vinovat de moartea nevestei lui?

Corbei se opri brusc, mai trase un fum din ţigara înmuiată de salivă la capăt şi o aruncă apoi direct sub talpa bocancului.

— Uite, aici încep Forţatele, dacă vă interesează. Că tăt drumul m-am întrebat doară n-aţi vinit de la Bucureşti să ne măsuraţi pământul. Tare mi-e frică că lui Urdăreanu n-are să-i fie pe plac.

— Te-am întrebat ceva, domnule Corbei. Te-am întrebat de ce n-a încercat să te omoare Crăciun pe dumneata, dacă nu Turdean a fost autorul, ca să spun aşa…

— Încearcă el, tovarăşe maior. Dacă ar putea, m-ar omorî el şi acuma, dar n-are cum şi nu-i dă mâna. Iară ce s-a petrecut atunci, la ce bun să-mi mai aduc aminte şi la ce te-ar putea interesa pe dumneata, că pe-atunci Ana Draga nu era aici, ba,

dacă stau bine şi mă gândesc, nici nu se născuse încă. Şi pe urmă, aveţi oarece drept să ţineţi oamenii de vorbă, că bag seamă că pe tăţi îi ţineţi…

— Asta-i bună, sări Panaitescu, şi Bunicul nu-şi întrerupse şoferul.

La o asemenea întrebare nu se putea da decât un răspuns, pe ton egal, or tonurile dure într-o anchetă îi aparţineau lui Panaitescu, jignit de fiecare dată în propria lui fiinţă când cineva încerca să nu se poarte cuviincios cu superiorul lui. Iar întrebarea lui Corbei, după părerea lui, era mai mult decât jignitoare.

— Tovarăşe Corbei, că parcă aşa te cheamă, în primul rând, că dumneata te-ai oferit să ne conduci, în al doilea, îmi permit să-ţi pun o întrebare: oare dumneata nu eşti interesat să ştii exact ce s-a întâmplat cu Ana Draga? Dumneata ai fost ultimul om care ai văzut-o. Nici măcar n-ai vrut să te oboseşti să mergi la miliţie şi să spui ce-ai văzut, şi s-ar fi cuvenit, crede-mă, dacă n-aveai cumva alte motive să nu te duci. Ne întrebi de dreptul nostru, de parcă am fi venit din altă lume, dar la obligaţiile dumitale strict cetăţeneşti nu te gândești?

Vorbirea apăsată a plutonierului şi uşoara lui roşeaţă de pe obraz îl făcură pe Corbei să zâmbească, apoi râsul lui nestăvilit, în cascade, îl determină pe Panaitescu să creadă că omul din faţa lui nu era normal. Corbei se opri într-un târziu, se şterse la ochii umeziţi, apoi cu două degete îşi suflă nasul şi fără jenă îşi şterse mâna de pantalonii subţiri de doc.

— Bată-te să te bată, tovarăşe, no, uite că bucureştenii nici nu ştiu de glumă. Păi cum să nu mă intereseze moartea fetei? Numa că, dragii mei, dacă legea a spus până acum că a murit de moarte bună, vreţi ca eu să spun altceva? Şi, pe măsură ce vorbea, vocea lui Corbei devenea tot mai aprinsă, încât până la urmă el îşi recăpătă timbrul normal de la început, greu, apăsat.

Bunicul înţelese că starea prin care trecuse Corbei fusese o stare de spaimă, voise să anuleze din pricina fricii felul lui ţepos de la început şi, în acelaşi timp, să-şi dea lui însuşi, recunoscând că a glumit, posibilitatea să răspundă la întrebarea maiorului fără să lase impresia că el cedase cu ceva. Nu era pentru prima dată când maiorul întâlnea asemenea oameni şi Bunicul nu se înşelase deloc în aprecierile lui, deoarece Corbei, ca şi cum n-ar fi auzit ceea ce îi spusese Panaitescu, se apucă să povestească

ce se întâmplase în noaptea când Crăciun voise să-l omoare pe el şi în locul lui fusese ucis Turdean.

— Turdean are o fată, pe-atunci avea vreo cinsprezece ani, şi mie îmi cam plăcea de ea. Crăciun ştia că eu merg seara la ea, poate mă pândise şi înainte, poate aflase de la lume. Că ştia ce şi cum, nimeni nu poate tăgădui, n-a tăgăduit nici el la proces, numa că niciodată n-a recunoscut că, de fapt, pe mine a vrut să mă omoare şi nu pe Turdean. Nu voia să recunoască în faţa lumii că tăt ce făcuse el era un greş, că greş era din vreme ce l-o omorât pe Turdean şi nu pe mine. Eu seara mă băgăm cu Saveta în şură şi acolo pe fân ne drăgosteam şi taman acolo a venit Crăciun. Numai că în seara de poveste eu nu m-am dus, Saveta era în casă, iar în şură dormea Turdean, de frică să nu se întâmple ceva cu el, că doară noi amândoi am fost slugi la Crăciun şi la o adică nici Turdean nu-i era chiaburului mai drag ca mine. Aşa a murit Turdean, tovarăşilor curioşi din cale afară, şi acum dacă-mi ziceţi cu ce v-o ajutat asta să vedeţi cum o murit Ana Draga să-mi spuneţi şi mie.

— S-ar putea totuşi să ne ajute la ceva, domnule Corbei, chiar la foarte multe.

— M-aş bucura tare, tare m-aş bucura, spuse Corbei. Mă copile, strigă el unui elev care culegea porumb la marginea unui hat, de ce arunci ciucălăul în noroi? Dacă maică-ta ţi-ar da să mănânci mămăligă cu noroi, ţi-ar plăcea?

La capătul ariei cu porumb îşi făcură apariţia mai mulţi elevi însoţiţi de o profesoară tânără.

— Ce s-a întâmplat, bade Corbei? întrebă învăţătoarea, şi Corbei lovi aerul cu mâna în semn că nu s-a întâmplat nimic şi să fie lăsat în pace.

— Te uiţi, tovarăşe de nu ştiu cum te cheamă, se adresă Corbei lui Panaitescu, de parcă ţi-ar fi milă de ei că lucrează. Să lucreze ’tu-le mama lor, să vadă cum se mănâncă de uşor pita…

— S-ar putea crede că n-aveţi destule braţe de muncă, se arătă curios Bunicul…

Corbei se încruntă şi se şterse de data asta cu mâneca hainei la nasul permanent umed.

— Avem, chiar dacă nu destui, avem, numai că-s daţi dracului consătenii ăştia ai mei. Să nu credeţi că n-am băgat seama cum vă uitaţi prin ogrăzile oamenilor, înainte de a ajunge la cooperativă. Băgat, da. Da’ acu ţăranul, vedeţi dumneavoastră,

se pensionează, cu ce-i mai dă grădina şi coteţele o duce, mulţam frumos, nu mai rău decât o duceţi dumneavoastră la oraşe, care trăbă să cumpăraţi de toate. Acum s-au domnit unii, iar alţii care au copii pe la făbrici nici nu prea vor să audă de noi. Tineret nu prea avem. Uitaţi-vă la mucoşii ăştia cum culeg porumbul, te apucă greaţa. Parcă n-ar fi născuţi la coada vacii. Cum trec peste clasa a opta, cum se cară. Că de ce să vă mint, că doară dumneavoastră din câte am înţeles nu iubiţi decât adevărul, spuse Corbei mijindu-şi ochii, ziua noastră muncă e zi de muncă de ţăran, adică cum s-ar zice necalificată. Şi atunci, dacă nu câştigă, cât ar vrea ei, nu vin la lucru, ori vin numa atât cât să-şi facă zilele muncă planificate. Da' să-ţi arăt, tovarăşe maior, cum se măsoară pământul, că dacă îţi arăt poate mi-i spune şi la ce îţi foloseşte, zise Corbei şi fără voia Bunicului luă măsurătoarea de sub braţul lui, o privi câtva timp cu un interes aparte, apoi cu o iuţeală nebănuită pentru cei doi, care nu mai văzuseră în viaţa lor aşa ceva, începu să poarte compasul de lemn cu podul palmei şi să-l împingă înainte cu degetul arătător, încât în niciun minut Corbei şi făcuse vreo douăzeci şi cinci de metri. Se întoarse zâmbind şi se uită la Bunic într-un fel anume.

— Pământul, da, spuse Corbei, pământul poate să omoare, mai zise el şi vârându-şi mâinile în buzunare vru să-şi vadă de drum.

— Domnule Corbei, nu te supăra, nu-ţi aminteşti, în ziua aceea, când ai venit din satul vecin şi ai văzut-o pe Ana Draga, se prăjea la soare deasupra prăpastiei sau la poalele ei?

Corbei arătă cu degetul în sus, adică deasupra.

— Şi pe dumneata în seara aceea nu te-a văzut nimeni pe drum sau, poate, ai văzut dumneata pe cineva?

Corbei se întoarse şi după asprimea figurii era lesne de înţeles că abia se mai putea stăpâni.

— Ascultă la mine, tovarăşe maior, dacă mă bănui pe mine de ceva, spune-mi. Ai înţeles? N-am văzut pe nimeni şi nu m-a văzut nimeni. Mai ai ceva de întrebat, că-s grăbit, că acolo în vale, dincolo de Forţate, mă aşteaptă oamenii cu ţigările?

— Domnule Corbei, dacă dumneata spui că nu te-a văzut nimeni, înseamnă că aveai motive serioase să te uiţi în jur ca să nu te vadă cineva. Aveai într-adevăr?

— Da, aveam, că omului, mai ales bărbatului, când îi vine să facă vorba aia pe care o faci şi dumneata, se uită primprejur, să

nu-l vadă cineva, că de asuprirea pământului am scăpat, da de asuprirea ruşinii încă nu, zise el şi, vesel, se îndepărtă fără să vadă cum Panaitescu îşi strângea pumnii lui mari ca două măciuci.

— Ce obrăznicătură, maestre, spuse mirat Panaitescu, neobişnuit să înghită asemenea afronturi.

— Nu, dragul meu, nu, se apără omul cum poate şi el n-a făcut tot drumul altceva decât să se apere şi mă întreb de ce? Că îi e frică, e limpede, dar nu simt în el, dragul meu Panaitescu, frica aceea de care am eu nevoie.

— După mine, ar trebui arestat, Bunicule. Avem un martor. Chiar dacă nu poate vorbi, o reconstituire ar putea să-l dea în vileag pe Corbei.

— Toate la timpul lor, dragul meu, la timpul lor, am impresia că drumul nu e chiar aşa de scurt pe cât îţi închipui, mai mult chiar, am siguranţa că până la capătul lui vom avea încă destule surprize.

— Că aşa eşti dumneata, meştere, ce, parcă nu te ştiu? Totdeauna complici când aici lucrurile mi se par clare ca lacrima.

— Mie totdeauna mi-a fost teamă de lacrimi, dragă Panaitescule, şi totdeauna am avut o milă stranie faţă de ele.

16

Mai bine de trei ore le trebuiră Bunicului şi lui Panaitescu să măsoare o latură a pământului, din locul de unde le arătase Corbei că încep Forţatele şi până într-o vale pe unde trecea un pârăiaş şi unde un lemn înfipt în pământ indica terminarea porţiunii din lotul care îl interesa alât de mult pe maior. Compasul de lemn părea o ghioagă grea în mâinile Bunicului, neîndemânarea lui făcând copiii veniţi la cules de porumb să uite de orice bună cuviinţă. Se adunaseră la marginea lanului şi se hlizeau în voie, în ciuda protestelor şi ameninţărilor tinerei profesoare. Bunicul însă îşi vedea nestânjenit mai departe de lucru, sarcina lui Panaitescu fiind aceea să numere fiecare metru de pământ odată parcurs. La un moment dat, nemaiputând suporta veselia copiilor, Panaitescu luă compasul

din mâna maiorului, convins fiind că el se va descurca mai uşor, dar, spre necazul lui, se dovedi şi mai nepriceput decât superiorul său, fapt pentru care aruncă vina ba pe pământul moale, ba pe triunghiul de lemn construit nu pe măsura gabaritului său.

— Maestre, dacă mi-ai spune la ce ne foloseşte măsuratul ăsta afurisit, zău că ar merge treaba mai uşor, zise şoferul ştergându-şi transpiraţia de pe frunte cu podul palmei.

— Asta vreau să aflu şi cu, dragul meu colega, la ce anume a putut folosi măsuratul acestui pământ, subliniez: acesta şi nu altul. Din analiza solului ai văzut că era vorba de acest pământ galben şi nu de altul, deci înseamnă că una din ultimele activităţi ale Anei Draga aceasta a fost. La ce i-a folosit nu ştiu şi nici nu mă întreba la ce ne-ar putea folosi nouă. Vreau să constat o anumită reacţie, în urma căreia să trag concluziile necesare. Deci, nu te grăbi, dragul meu, sau cum îţi place să, zici, nu da în gât. Timp avem destul. Graba ne poate strica planurile şi, îţi repet, după părerea mea, în acest măsurat stă o cheie de care am acum neapărată nevoie.

Dinspre lanul de porumb apăru o fată cu părul blond, cu două codiţe legate la capăt cu mătase de porumb. Se opri în faţa Bunicului fâstâcită, uitând probabil pentru ce venise şi abia când învăţătoarea spre care fata se uita cu disperare îi făcu semn de încurajare, fata fu în stare să spună:

— Nene, dacă vreţi, eu pot măsura, că eu ştiu, că m-a învăţat tata.

— Cum te cheamă, draga mea? întrebă Bunicul plăcut surprins.

— Lucreţia Rusului, zise fata, că pe tata Ion Rusu îl cheamă.

— Şi adică vrei să măsori tu pământul?

— Eu ştiu.

— Atunci încearcă, draga mea, să vedem, zise Bunicul.

— Că nici nu-i greu, zise fata şi cu triunghiul în mâna stângă şi cu paşii direct pe arătură, adică exact invers decât măsuraseră ei până atunci, fata se apucă să-şi potrivească mersul după compas, numărând în acelaşi timp cu voce tare metrii parcurşi.

La un moment dat fata se opri şi se întoarse spre Bunic.

— Da, nene, nici nu-i nevoie să măsuraţi latura asta. Că dacă aţi măsurat două laturi puteţi afla suprafaţa, că aci pământul e

ca un dreptunghi. Că două laturi ajung, că eu am văzut că două aţi măsurat şi asta ar fi a treia.

— Ai perfectă dreptate, dar noi măsurăm pur şi simplu din obişnuinţă, neavând ce face, mai spuse maiorul luând compasul din mâna fetei şi mulţumindu-i pentru ajutor.

Lucreţia se duse spre colegii ei, mândră, în timp ce Panaitescu se uita cu ochii măriţi la superiorul său, neştiind de ce acesta o minţise pe fată.

— Acum ce facem, dragă maestre, că ne apucă seara.

— Pănaitescule – spuse cu un umor secret Bunicul –, trebuie să recunosc, nu fără o anumită jenă, că eu niciodată n-am stat prea bine cu matematica. Poate faci un efort şi ieşim la liman.

Panaitescu se scărpină la ceafă şi frânt de oboseală se aşeză pe o rădăcină de salcie ieşită la suprafaţa pământului şi cu fruntea încreţită de efort se apucă să gândească.

— Dragă maestre, uite, mă poţi omorî, dar ceea ce-mi ceri dumneata nu pot să fac în clipa asta. Şi nici măcar nu mă simt prost pentru această neştiinţă de moment.

Bunicul zâmbi.

— Dragă colega, zise el într-o excelentă dispoziţie, datorită activităţii fizice depuse, precum şi a aerului deosebit de curat cu care îşi oxigenase plămânii, uite, a trebuit ca viaţa să ne pună într-o situaţie, ce-i drept, oarecum specială, ca să ne dăm seama că nu mai trebuie să plecăm de acasă fără cărţi de matematică.

Panaitescu abia în clipa aceea observă că pantofii lui au suferit zdravăn de pe urma mersului pe arătură şi supărat începu să-i cureţe cu un beţişor găsit în preajmă. Răspunse cu întârziere firească, din pricina proaspetei îndeletniciri şi nu fără o anumită enervare în glas.

— Ce nevoie am eu, maestre, de algebră şi alte chestii? Poţi să-mi spui? Eu trebuie să ştiu perfect să adun, nu-i aşa. Un salariu se adună, şi datoriile se adună, că mai fac uneori şi datorii la dumneata. Dacă ai nevoie de adunări, să ştii că poţi conta pe mine ca pe un adevărat specialist.

— Dragul meu coleg, spuse cu blândeţe Bunicul, vreau să-ţi mărturisesc în mare taină că odată ajuns la Bucureşti am să-mi reiau îndeletnicirile matematice. Nu pentru că aş avea nevoie de ele. Sper că asemenea cazuri încâlcite să nu mai avem, dar simt nevoia acestei personale reciclări, dintr-un sentiment de stimă

faţă de fetiţa asta care ne-a spus că măsurăm cea de-a treia latură de pomană.

— Mare brânză, maestre, să măsori o suprafaţă când eşti elev într-a patra sau a cincea, cum e ea, şi Panaitescu arătă cu capul spre porumbişte. Dar ce văd acolo, Bunicule? Dacă vederea nu mă înşală, călare pe bicicletă, e plutonierul adjutant Amariei.

Pe drumul colbuit dintre pământuri se vedea gonind o bicicletă, şi maiorului nu-i fu greu, după ce scoase din buzunar binoclul său de mărimea unei tabachere, să-şi dea seama că într-adevăr omul care venea întins spre ei nu era altul decât comandantul postului de miliţie din comuna Sălcioara.

— Trebuie să recunosc că am dat greş cu calculele mele. Eram sigur că o să vină cineva, dar nu omul nostru, dragă Panaitescule.

— Adică cine trebuia să vină. Bunicule?

— Oricine, dragul meu, dar nu el. Am impresia că tot timpul nostru pierdut cu măsurătoarea este inutil.

— Atunci să rup hârtiile astea cu metri?

— Nu, dragul meu, de rupt nu rupi nimic, nu se ştie niciodată la ce ne pot fi de folos aceste măsurători.

Maior şi subaltern se ridicară în picioare, şi Panaitescu, dornic să şteargă proasta impresie lăsată de neştiinţa lui în privinţa ştiinţelor exacte, luă compasul de lemn sub braţ, iar cu mâna liberă se apucă să-l perie pe Bunic de toate scamele şi spinii prinşi pe stofa pantalonilor.

Amariei se apropia cu repeziciune, atât cât îi permitea mijlocul lui de locomoţie, – singurul dealtfel cu care se putea încumeta să atace hârtoapele unui asemenea drum, şi Bunicul, după forţa cu care plutonierul apăsa pe pedale şi mai ales după lipsa de precauţie cu care se avânta prin gropile drumului, fără să-i pese că ar fi putut cădea la fiecare pas, deduse că mesajul cu care venea comandantul din Sălcioara era de o extremă gravitate. De departe, Amariei le făcu semn cu mâna, un semn din care nimeni nu putu pricepe mare lucru.

Amariei frână bicicleta direct, cu picoarele lui lungi, pe care le târî pe pământ, şi cu sufletul la gură zise:

— Bunicule, la telefon Bucureştiul, te sună colonelul Leonte peste un sfert de oră. Vino aici pe ghidon, te duc eu, altfel întârziem. Tovarăşe Panaitescu… Scuză-mă, dar cu jumbojetul ăsta nu pot lua decât o…

— Nu te deranja, tovarăşe, mergeţi, că eu vă urmez, dar mergi cu grijă, tovarăşe plutonier, că Bunicul e sensibil şi în plus are şi pietre la rinichi. Mai ocoleşte dracului gropile alea, că n-au intrat zilele în sac dacă întârzie puţin.

Bunicul se aşeză pe cadrul bicicletei – nu mai călătorise aşa din copilărie – şi cu o reală plăcere se lăsă dus de plutonier, care de data asta, având în vedere încărcătura preţioasă pe care o transporta, mergea incomparabil mai cu grijă.

— Ai vorbit dumneata cu el, dragul meu? întrebă Bunicul cu un calm desăvârşit, pentru a-l scoate pe Amariei din panica în care intrase.

— Da, Bunicule, personal, îţi închipui dacă mă căuta Bucureştiul şi nu mă găsea. E pentru prima dată când vorbeşte cu mine cineva de la Bucureşti prin telefon.

— Şi nu ţi-a comunicat nimic?

— Nu, Bunicule, dar după voce, dacă îmi permiteţi, era cam supărat. Mi se pare că ştia ceva în legătură cu satul, pentru că m-a întrebat dacă într-adevăr te afli la măsurătoarea parcelei de aici, de pe Forţatele.

— A întrebat colonelul asta?

— Da, Bunicule. M-am şi mirat de unde ştie. Era să pic sub masă când mi-a spus el, de acolo, şi eu de aici nu ştiam unde eşti.

— Dragul meu, dar asta întrece toate aşteptările, şi Bunicul, din pricina bucuriei, se balansă, punându-l pe Amariei în grea cumpănă.

— Dumneata te bucuri, Bunicule?

— Mă bucur şi încă foarte tare, dragul meu… Uite, ştii ce te rog, vezi acolo în faţă băltoaca aia? Treci prin ea, aş vrea să-mi mai amintesc de vremea copilăriei. Pe atunci una din marile mele plăceri era să intru unde era noroiul mai mare.

— S-ar putea să fie adâncă, Bunicule, şi să cădem.

— Dragul meu, dumneata nu ştii ce e acela un ordin?

— Am înţeles, să trăiţi, tovarăşe maior, şi Amariei apăsând în forţă pe pedale se avântă direct în mijlocul bălţii nu prea adânci, aşa cum se dovedi când roata ieşi din ea fără dificultăţi.

— Bunicule, un lucru nu pricep, sau poate la dumneavoastră este altfel, aici, la noi, când sună câte un superior e de rău. Niciodată n-am fost anunţat de vreo veste bună, pe când dumneata văd că…

— Ai vrut să spui că ţopăi de bucurie, să ştii că nici nu e prea departe sentimentul pe care-l încerc, deşi, în condiţiile acestea de transport, mi-ar fi aproape cu neputinţă să mă manifest în vreun fel.

Ajunseră la marginea satului şi bicicleta nu mai întâmpină chiar atâta rezistenţă la drum. Prin dosul satului intrară în curtea postului de miliţie, şi Bunicul, fluierând, se îndreptă spre clădirea nouă cu miros persistent de mortar proaspăt. Nu deschise bine uşa, că telefonul sună strident şi sergentul puse mâna pe receptor cu o religiozitate ieşită din comun.

— Da, să trăiţi, tovarăşe colonel, tovarăşul Bunic, da, să trăiţi, acum, gata…

Bunicul luă receptorul şi se aşeză pe scaunul lăsat liber de sergentul-major. La aparat era într-adevăr colonelul Leonte şi vocea lui nu era cea mai calmă din lume. Glasul lui Leonte se auzea atât de puternic, încât Amariei voi să iasă din încăpere ca să nu participe la o discuţie probabil secretă, dar Bunicul îi făcu semn cu mâna să rămână şi Amariei rămase.

Din stimă pentru cele două grade superioare care comunicau între ele, Amariei se duse la fereastră şi, în poziţie de drepţi, privea la uliţa mare şi pustie a satului.

— Bine, Bunicule, ce se întâmplă acolo? De trei zile niciun raport, în schimb, aflu că dumneata măsori pământul cooperativei, spre nemulţumirea tovarăşilor de acolo care se plâng că le încurci campania de recoltare.

— Din moment ce măsor pământul, tovarăşe colonel, înseamnă că motive temeinice m-au împins la asta.

— Dar ce are moartea fetei ăleia cu pământul, Bunicule? Sau uiţi că nu mai suntem pe vremea proprietăţii private, când pentru un hat…

— Tovarăşe colonel, regret foarte mult că aţi fost deranjat, dar probabil că de vină sunt eu. Faptul că vi s-a comunicat dumneavoastră, care sunteţi la aproape cinci sute de kilometri, şi că nu am fost anunţat eu înseamnă că, de fapt…

— Fii serios, Bunicule, vezi-ţi de treabă, dacă e nevoie, măsori şi cerul, deşi mă mir, doar dumneata eşti un om discret şi delicat şi n-ai deranja munca oamenilor cu…

— N-am deranjat pe cei ce muncesc, tovarăşe colonel, dar am impresia că de deranjat tot am deranjat pe cineva şi asta mă

bucură nespus. Aşteptam să mi se spună să nu măsor pământul. Înseamnă deci că trebuia măsurat…

— Bunicule, crezi că e necesar să zăboveşti mai mult? Eşti sigur că nu e vorba de moarte… adică de un accident?

— De-abia acum sunt sigur, tovarăşe colonel, că nu e vorba de un accident, spuse Bunicul, apăsând pe ultimul cuvânt şi privind cu insistenţă spre fereastră, unde se afla Amariei. Plutonierul major nu reacţionă în niciun fel, doar poziţia de drepţi se transformă într-un pe loc repaus autocomandat.

Bunicul puse receptorul în furcă şi tocmai îşi freca mâinile mulţumit, gândindu-se la un prânz bun, când se auzi din stradă o voce şi Amariei deschise fereastra.

Bunicul se îndreptă şi el spre geam şi văzu în drum maşina lui Urdăreanu şi pe preşedinte făcându-i semn cu căciula.

— Nu veniţi la masă la mine, tovarăşe maior? Nu se cade să nu mâncaţi o dată cu mine… Am fost cam ocupat, dar uite că azi am scăpat mai iute.

— Cu plăcere, tovarăşe Urdăreanu, cu imensă plăcere, îmi aştept colegul şi cum soseşte ne înfăţişăm, aducând cu noi şi o poftă de lup.

Maşina preşedintelui demară cu Pricope la volan, şi Bunicul, rămas numai cu Amariei, îi spuse acestuia:

— Ar trebui să fiu foarte supărat pe dumneata,Amariei.

— De ce, tovarăşe maior? Ce-am făcut, să trăiţi?

— Toate la timpul lor, dragul meu, la timpul lor, că acum este timpul unei mese la care râvneam de mult, spuse Bunicul şi deschizând uşa îşi scoase binoclul lui minuscul şi se uită peste câmp. Îl prinse pe Panaitescu în obiectiv şi prin cele două oculare îl zări pe şofer îndreptându-se spre sat cu toată viteza de care era capabil.

17

Gospodăria lui Urdăreanu se afla pe una din uliţele laterale ale satului. De la marginea grădinii din spate, începea un scoborâş plin de mesteceni, ce ajungea până lângă albia largă a Mureşului. Curtea era împrejmuită din trei părţi de un gard de scânduri, lucrat cu grijă, fiecare scândură având decupată în

partea de sus câte-o inimă. Numai în faţă gardul era din fier forjat, vopsit în verde, un verde deschis, aşa cum era vopsită dealtfel şi lemnăria casei. Înainte de a-i pofti în casă, Urdăreanu simţi de datoria lui să le arate musafirilor agoniseala lui de gospodar: coteţele păsărilor, coteţul pentru porci, clădit din beton, cu scurgeri anume spre un puţ colector, şi grajdul de vite, mai arătos decât casa, împărţit în două, la mijloc având şura pentru unelte agricole şi fânarul. Uneltele nu existau în şură, iar în cele două încăperi, ce puteau adăposti o duzină de vite, Bunicul nu văzu decât o vacă de lapte şi un viţel de curând fătat. Urdăreanu se îndreptă spre vietatea ce abia se putea ţine pe picioare şi o scarpină între cele două ridicături acoperite cu piele, de unde aveau, să iasă nu peste mult timp corniţele.

Bunicul se simţi dator să mângâie şi el viţelul cu miros de lapte şi la atingerea botului jilav, vaca, mereu cu ochii spre străinii din grajd, mugi uşor.

— N-are decât o zi, spuse Urdăreanu, şi Panaitescu, care-l urmărea pe preşedinte cu o atenţie sporită, citi pe chipul lui o bucurie ciudată.

— Dar de ce v-aţi construit grajduri aşa mari, că văd că stau goale? întrebă maiorul după ce ieşiră din nou în curte.

— Obiceiul. Nu l-am făcut acuma; v-am spus, mi se pare, iar dacă nu v-am spus, bag mâna în foc că v-au spus alţii. Nu sunt de prin părţile astea. Am venit aici cu colectivizarea, să tot fie de atunci douăzeci şi ceva de ani. M-am luat după oameni, odată ce-am rămas printre ei. Dacă mi-aş fi clădit casa acum, fireşte, altfel mi-aş fi făcut-o şi n-aş mai fi ridicat poiata ca un castel. Dealtfel, niciodată nu mi-a trecut prin cap să rămân aici. Au vrut tovarăşii, şi am rămas. Nu totdeauna face omul ce vrea, mai spuse el şi se şterse pe frunte, ca şi cum ar fi vrut să alunge nişte năluciri. De felul meu sunt din partea de sud a Bărăganului, dintr-un sat aşezat între Dunăre şi drumul Hoţilor; era pe acolo un asemenea drum; mă şi mir de ce constructorii de drumuri când au proiectat şoseaua spre Constanţa n-au mânat-o pe acolo, e cel mai scurt drum şi cel mai ferit de oameni, zise Urdăreanu şi scoase apă din fântână, pe care o deşertă într-un lighean adus din casă de nevastă-sa. Ea mi-e jumătatea, o recomandă el pe femeia mică de statură, care mai păstra în trăsăturile, acum ofilite, urmele unei trecute frumuseţi.

— Jumătatea aia de care un bărbat de la o vreme nu mai are nevoie decât ca să-i dea să mănânce şi să-l spele, nu-i aşa, Vasile? îşi chestionă ea soţul arătându-şi dinţii ciudat de albi şi de sănătoşi pentru vârsta ei. No, poftiţi în casă dacă tăt v-o adus, spuse femeia, că aşa face, mă trezesc numa cu musafiri, da să dea veste înainte dumnealui nu dă, n-are vreme. Aşa-s preşedinţii, spuse ea zâmbind în continuare, obişnuită, probabil, cu felul de-a fi al bărbatului.

— Tu, Emilie, oamenii or crede, după felul cum le vorbeşti, că nu-i primeşti cu drag.

— Ba pe dumnealor îi primesc aşa cum primesc eu pi tătă lumea, numa pe tine te primesc ca pe-un străin, că doară numa străinii vin aşa de rar pe acasă.

— Ardeleancă rea de gură, şi când a fost tânără rea şi de muscă, altfel nu prindeam eu rădăcini aici, spuse Urdăreanu şi-şi pofti musafirii pe terasa largă acoperită cu viţă-de-vie. Tu, Emilie, eu zic să ne dai ce ai, aici, afară, că frig nu-i şi, fără să aştepte răspunsul femeii, trase o masă aflată lângă zid şi o puse în mijlocul terasei. Panaitescu ochi două laviţe şi, ca să scurteze drumul gazdei până la aşezarea bucatelor pe masă, se simţi dator să dea o mână de ajutor.

Sosi Emilia cu o bucată mare de slănină, brânză în coajă de brad şi pâine albă. Urdăreanu aduse şi el două sticle cu ţuică şi câteva pahare şi se aşeză el întâi la masă, făcându-le celorlalţi doi semn din cap.

— Ca la dumneavoastră acasă, rogu-vă, zise el umplând paharele. De aseară şi până acum, uite că s-o făcut două şi jumătate, n-am băgat nimic în gură. Tu, femeie, dar ceva cald ai, că eu i-am invitat pe tovarăşi la masă, nu la o gustare?

— Tu vezi-ţi de ale tale şi nu te amesteca. Rostul tău e să chemi, dacă aşa îţi place, al meu să am ce vă da, că de-aia îs gospodină, spuse femeia şi-i făcu lui Panaitescu cu ochiul într-un fel complice.

— Uite aşa mă freacă ori cu cine aş veni. Mai acu o lună a venit tovarăşul secretar de la judeţ. Era cât pe-aci să se scoale şi să plece. Ea crede, doamna, că fiecare om trebuie să se obişnuiască cu felul ei de-a fi. Tu bei?

— De ce să nu beau, îs oprită de doctor? răspunse femeia şi veni cu strachina plină de supă aburindă.

Panaitescu înghiţi în gol.

— No, dă-te oleacă mai încolo, ajungă-ţi la cooperativă că eşti stăpân, zise femeia şi-l împinse pe Urdăreanu mai spre marginea mesei, spre hazul Bunicului, căruia îi plăcea felul de-a fi al Emiliei. Şi-acu să bem pintru mine, că mi se pare că la oraşe aşa se bea, întâi pintru doamne.

— În sănătatea dumneavoastră, doamnă Emilia, spuse Bunicul, şi Panaitescu, din stimă, se ridică în picioare ca să poată ciocni şi el cu femeia.

— No, mâncaţi, să nu se răcească zama, după aia io vă las, că tăt n-aveţi trebuinţă de mine, aşa-i, Vasile? îşi interogă ea bărbatul şi-i trase din nou cu ochiul lui Panaitescu.

— Tu, femeie, nu-ţi mai strica vederea, aşa că tovarăşul o să-şi închipuie… spuse Urdăreanu care surprinse ochiul mijit al nevesti-si.

— Şi ce dacă îşi închipuie, asta te doare pe tine? Şi dacă te doare, nu-i tomna rău, să vezi şi tu că nici eu, la o adică, nu-s chiar aşa de lepădat. Da’ mâncaţi brânză, că am amestecat-o cu de oaie, că doar avem şi oi pe aici, nu numa gâşte, şi Emilia iar se uită într-un fel anume la Panaitescu.

— Trebuie să recunosc că bucătăria ardelenească e admirabilă, începu Bunicul, şi Panaitescu îşi zise în sine că, până se va întuneca, Bunicul nu va mai termina cu laudele.

— Bună când ai din ce, spuse Emilia. Când n-ai, îi rea oriunde ai mânca-o. Da’ pe dumneata cum te cheamă, domnule dragă, că mi-a spus mie Iustina, dară mi se pare c-ai un nume lung, şi eu la nume lungi totdeauna mă încurc.

— Panaitescu, spuse şoferul, roşind uşor că Emilia îi dădea în vileag faţă de toată lumea întâlnirile cu Iustina Crăciun.

— Aşa, aşa, că tăt mai frumos e de la Panait decât de la Urdă, nu-i aşa, Vasile?

—Tu, femeie, tu vrei să mă faci de râs, zise Urdăreanu deloc supărat pe felul de-a fi al femeii, vorbind aşa, mai mult din obişnuinţă decât dintr-o supărare adevărată.

Bunicul râse în voie, iar Urdăreanu se mulţumi să încline capul când într-o parte, când în alta, văzându-şi mai departe de mâncat.

— Da’ făcut-aţi oarece cu Ana Draga? întrebă Emilia curioasă, în timp ce mai mult ciugulea decât mânca din brânza cu miros iute de răşină. Că n-o fost fată rea, iaba zic bărbaţii ăştia vrute

şi nevrute. D-apăi Dumnezo s-o ierte, că până la urmă toţi ajungem acolo, încheie ea, strângând primul rând de farfurii.

— Este foarte adevărat, stimată doamnă, dar nu ne este indiferent la ce vârstă ajungem acolo unde aţi spus, zise Bunicul şi-şi tăie o felie subţire de slănină, încât prin lumina ce răzbătea dintr-o parte se vedeau nervurile subţiri de lângă şoric.

— Apăi că asta aşa-i. Numa' că eu mă întreb cum de s-o înecat?

— Asta ne întrebăm şi noi, vorbi Panaitescu, aşteptând cu nerăbdare un semn, ca să poată intra cu forţe proaspete în supa de găină.

— Acu, tu, femeie, de ce nu laşi oamenii să mănânce? Eu i-am chemat la prânz şi tu vrei să… vai, vai, Emilie… Pesemne că nu mai ai mâine ce povesti femeilor şi vrei să-ţi refaci rezervele. Aşa-i, tu, că am dreptate?

— D-apăi tăt satul vorbeşte, aşa că eu de ce n-aş şti ce ştie tătă lumea.

— Ştii tu mai multe, Emilie dragă, mai multe ca mine, că dacă ai veni pe câmp la strânsul porumbului ar fi mai bine şi pentru tine şi pentru cooperativă.

— Acu' zici aşa, Vasile, că-s dumnealor aici. Da' frumos ţi-ar sta să nu fii în stare să ţii o nevastă acasă? Că doar copii n-ai, că nu te-ai învrednicit ca să avem pentru cine strânge.

— Asta cam aşa-i, Emilie, nu m-am învrednicit. Nu-s bun, tu, de aşa ceva, poate, dar uite să mă duc la doctor vreme n-am avut.

— No, las că nici fără copii nu-i rău. Mama o avut paisprezece, o făcut săraca şi pentru mine.

— Doamnă Emilie, iertaţi-mă că vă pun o asemenea întrebare, cine-i femeia aia care am impresia că nici nu poate vorbi, dar nici nu aude? întrebă Bunicul urmărind în farfurie scurgerea din lingură a unor tăiţei galbeni ca mierea de albine.

— Saveta, interveni Urdăreanu, fata lui Turdean, dacă aţi auzit de un asemenea nume.

— Prieten cu Vasile în tinereţe, nu-i aşa, mă, că aţi fost prieteni?

— Da, numa că pe vremea aceea Saveta nu era surdă şi nici mută. Poveste lungă, spuse Urdăreanu, oarecum plictisit de felul cum continua discuţia.

— Tovarăşe Urdăreanu, pentru că tot am ajuns la un asemenea subiect, ce s-a întâmplat cu ea? Am avut azi impresia că vrea să-mi spună ceva, din păcate vă daţi seama că nu s-a putut face înţeleasă şi nici eu nu i-am putut spune nimic.

— Când şi-a găsit tatăl împuşcat în fânar, cu faţa desfigurată de alice, de spaimă i s-a rupt ceva la creier. Dumnezeu ştie, că din noaptea aceea n-a mai putut vorbi. A fost la doctor, eu am dus-o de câteva ori, dar în zadar, doctorul a zis că se miră cum a scăpat cu viaţă. Un cheag de sânge, mi se pare.

— Lasă, mă Vasile, că Saveta poate ar fi vorbit dacă Corbei nu s-ar fi purtat cum s-a purtat. Că, dragă domnule maior, că dumneata eşti maiorul, aşa-i? se adresă ea Bunicului, deşi se vedea cât de colo că i-ar fi plăcut ca maiorul să fi fost Panaitescu. După ce-o murit taică-său ea mai gângăvea, adică oamenii se mai puteau înţelege cu ea. Da’ Corbei, avem noi unul aici în sat, se ducea la fată şi pare-se că nu s-a mulţumit numai să se ducă, ca bărbaţii… da’ după ce ea s-o betegit, Corbei n-a mai dat pe la ea, şi fata era grea, după cum se zicea atunci. No, şi fata o făcut un copil şi pe urmă a asurzit şi n-o mai putut scoate o vorbă. Aşa o fost. Numa că tu tătdeauna ai vrut să-l scoţi pe Corbei basma curată, zise Emilia şi se duse în bucătărie după friptură…

— Acum fiecare spune ce ştie, tovarăşe maior. Spre deosebire de femei, care totdeauna spun ce-ar vrea să fie.

—Vasile, să nu spui oarece fără să aud şi eu, se auzi glasul Emiliei din bucătărie.

— Bine, tu, nu zic, răspunse râzând Urdăreanu şi mâncă restul de supă.

Bunicul se uită la preşedinte, apoi la femeia care venea cu un alt castron plin ochi cu cartofi prăjiţi şi cu friptură de pui şi avu un sentiment de simpatie faţă de cei doi soţi, pentru care felul lor de-a se hârjoni devenise fără îndoială un obicei de familie.

— Corbei a văzut-o ultimul pe Ana Draga, înainte de a muri, spuse Panaitescu, şi Bunicul, nemulţumit de această vorbărie a colaboratorului său, se uită la el încruntat.

— De unde până unde? se interesă Urdăreanu.

— Venea din satul vecin, interveni Bunicul, a văzut-o pe deal stând la soare.

— Dacă a văzut-o Corbei stând la soare, mira-m-aş să nu se fi dus s-o vadă mai de aproape. Că muieraticul ăsta…

— Emilie, se auzi vocea de tunet a lui Urdăreanu, şi femeia scăpă de spaimă lingura din mână. Cum poţi să spui asemenea lucruri? Nu-ţi dai seama ce poate însemna asta?

— Ce să însemne, mă bărbate, adică ce să însemne? Ori poate tu acuma afli că-i muieratic!? Da' acu un an pe cine era să daţi afară din partid, dacă nu pe el, că s-a dus la Maria Cucului, noaptea, că bărbatu-so era la piaţă cu roşiile? Adică de ce dumnealor să nu ştie? Da' ce-i un păcat să spui despre un om ce-i adevărat, că-i plac muierile? Numa ţie nu-ţi plac, că tu dacă ai putea, te-ai culca cu planul şi cu hârţoagele şi cu iapa ta. No, tu pe mine să nu mă faci să tac, auzit-ai? Că acu le spun dumnealor că ai în grajd un cal, că moşu-so o trăit în Balta Brăilei, că atâta o moştenit de la el, dragoste de cai, şi ţine în grajd, închisă, o iapă, de mai bine de şapte ani, că o orbit, săraca.

Urdăreanu lăsă pâinea şi lingura pe masă şi într-un soi de neputinţă strânse puternic din buze.

— Tu, femeie, tu te-ai prostit cu totul, zise el calm într-un târziu. Da, am un cal şi ce-i cu asta? Am încălcat legea?

— No, n-ai încălcat-o, da' am vrut să zic că aşa cum ţie îţi plac caii şi lui Corbei îi plac muierile, că păcatul lui zău că-i mai mic.

— Pune tu nişte vin şi lasă acu, dacă ai zis, ai zis, cu tăte că pentru asta ai să mi-o plăteşti tu mie.

— Cum, mă Vasile? Cum ţi-o plătesc? Poate dacă vii la noapte să mă strângi în braţe, atunci să te iert, zise ea, arătându-şi din nou dinţii albi şi frumoşi atât de contrastanţi cu faţa ei mică şi îmbătrânită.

— Nu sunteţi însurat, tovarăşe maior?...

— Am fost...

— Dumneata, tovarăşe plutonier?

— Slujba, când să mă mai însor? spuse Panaitescu.

— Păi n-ai pierdut nimic, se adresă Urdăreanu lui Panaitescu. Numai că uitaţi-vă la ea, aşa cât e de rea, nu mă pot supăra şi pace. Parcă are pe dracul în ea. Nu o dată mi-am zis că-i dau una, aşa, să mă ţină minte, dar de fiecare dată când am ridicat mâna, în gând, ea se punea pe râs şi ce râs avea când era mai tânără. Acum ce-or crede dumnealor, care sunt de la miliţie, tu, Emilie, cu calul? Or zice, halal preşedinte care ţine ascuns în grajd un cal.

— Că numai noaptea călăreşte. Mai bine de o jumătate de an n-am ştiut nici eu. Că ce, parcă dumneavoastră, care aţi fost în grajd, l-aţi văzut? Se scoală noaptea de lângă mine şi numai după nechezat ştiu că s-a dus la el. Toată noaptea bate câmpurile şi a doua zi vine mort şi doarme ca un buştean. Patimă rea.

— Ai fi vrut, Emilie, să fiu un beţivan?

— Atâta ţi-ar fi trebuit. Numa că nu ştiu de ce nu călăreşti şi tu ziua.

— Să mă vadă oamenii? Atâta mi-ar mai lipsi… Tovarăşe maior, în satul ăsta n-au fost cai niciodată. Oameni domoli, ei nu ştiu ce-i aia să simţi aerul nopţii în nări şi nici să-ţi crape şira spinării ca un buştean, de oboseală. Când am venit prima dată aici şi a trebuit să merg până la raion şi am încălecat un cal de pripas, rămas după război de la nemţi, tot satul a râs de mine. Uite-l pe deşălatu…

— Mâncaţi, dragii mei, şi nu vă supăraţi că mai toată vremea am vorbit de-ale noastre. Că şi eu îl văd tot atât de des cât îl vedeţi şi dumneavoastră. Da’ eu zic că Ana Draga n-o murit de moarte bună, iaba zice satul şi cine mai zice.

— Tu, Emilie, iar începi să spui prostii.

— De ce să nu spun? Că dumnealor măsoară pământul ca copiii, şi crimenalul poate râde şi-şi bate joc de dumnealor şi de noi.

— Da’ de unde ştii tu, Emilie, că n-o murit de moarte bună?

— Nu ştiu de nicăieri.

— Şi ce-ai cu dumnealor că măsoară pământul? Poate vor să înveţe cum se măsoară!… Că azi cineva o şi dat de veste la judeţ. Că avem nişte clănţăi, dragi tovarăşi, să te ferească bunul Dumnezeu.

— În ce sens s-a dat telefon?

— Că dumneavoastră măsuraţi pământul şi că aşa şi pe dincolo. Şi pe cine credeţi dumneavoastră că s-or supărat tovarăşii, dacă nu pe mine, că de la primărie veneam beştelit când v-am văzut la miliţie şi v-am chemat aici. Că eu le-am zis că dacă aţi venit cu o treabă, ce cădere am eu să nu vă las să vă faceţi treaba, nu-i aşa?

— Tu, Emilie, nu vii o ţâră până la gard şi de la gard până la noi, că vreu mintenaş să-ţi zic ceva, se auzi o voce de la poartă,

şi Emilia, după ce schimbă o privire cu Urdăreanu, îşi legă mai bine broboada sub coc şi se îndreptă spre poartă.

— Numai că un lucru nu înţeleg eu, tovarăşe maior, reluă Urdăreanu discuţia, după ce auzi trântită uşa porţii, semn că nevastă-sa ieşise în drum. De ce a mai trebuit să luaţi acest caz din nou, când medicul a constatat că o fost un accident? S-o întâmplat oarece în plus, a cerut cineva să se facă o altă anchetă? Vă întreb aşa, că nici mie nu mi-e deloc indiferent ce se petrece în satul ăsta.

Bunicul îşi aprinse o ţigară şi, înainte de a trage primul fum, sorbi din paharul din faţa lui. Vinul era bun, cu miros de busuioc şi după fiecare înghiţitură maiorul simţea cum îl pătrunde toată căldura soarelui strânsă în el.

— Tovarăşe Urdăreanu, în practica noastră, reluarea unei anchete nu este un lucru nou. Am fost trimişi aici, asta este tot ce ştiu. Dar ceva nu pricep, de ce atâta nemulţumire din partea unora şi a dumitale, deşi nu mi-ai spus-o direct, în legătură cu măsurarea pământului? Amariei ţi-a cerut această învoire, dar să zicem că ar fi făcut imprudenţa să n-o ceară, ce crimă văd acei oameni în asta?

— Nicio crimă, tovarăşe maior, niciuna. E vorba de prestigiul cooperativei, atâta tot şi nimic altceva.

— Îmi pare nespus de rău dacă am contribuit cu ceva la ştirbirea acestui prestigiu, personal nu doresc nimic din ceea ce ar putea fi nedorit de dumneavoastră. Dar trebuie, nu-i aşa, să ne facem şi noi meseria.

Urdăreanu bău paharul de vin din faţa lui şi după ce plescăi din buze îşi umplu altul, nu înainte de a se uita la paharele celorlalţi.

— Ca în orice parte a lumii, sunt şi la noi destui oameni răi, tovarăşe maior. Oamenii vorbesc şi până nu ştiu ceea ce ştiţi dumneavoastră fac fel şi fel de presupuneri. Uite, şi eu îmi fac probleme, de ce să vă mint. Credeţi, într-adevăr, că la mijloc e ceva necurat cu Ana Draga?

Bunicul nu ezită.

— Sunt convins.

— Atunci îi rău, tare rău, atunci înseamnă că printre noi e un criminal, eu aşa înţeleg. Numa că să mă omorâţi şi nu înţeleg cine ce ar fi avut treabă cu ea. Să omori un om, asta mi se pare mai mult decât strigător la cer. Că dumneavoastră nici nu ştiţi

ce se vorbeşte prin sat. Toată lumea ştie că aţi vorbit cu Crăciun. Uite, ăsta, într-adevăr, n-are nicio milă de prestigiul nostru, dimpotrivă, ar fi primul care s-ar bucura dacă s-ar întâmpla ceva cu cooperativa sau cu cineva dintre noi, cei din conducere.

— Cei care se simt cu conştiinţa împăcată n-au de ce se teme.

— Asta aşa-i, că bine ziceţi, numai că vedeţi dumneavoastră, conştiinţa nu ţine numai de cel ce o are, ci şi de cei care o socotesc într-un fel şi nu în alt fel. Da, zău, tare aş fi curios de ce aţi măsurat pământul, că mi s-a spus că mai mult v-aţi jucat, zise Urdăreanu şi pe faţa lui apăru un zâmbet, care, de fapt, însemna curiozitate disimulată.

— Zău că v-aş fi spus, în fond, nu-i niciun secret, dacă de la început m-aş fi bucurat de loialitate din partea unora din acest sat. Am crezut că-i un caz de rutină, înclinam chiar să cred la început că moartea Anei Draga este un simplu accident, dar cu fiecare zi ce trecea îmi dădeam seama că eram puşi de aceşti oameni care acum par nemulţumiţi într-o situaţie ciudată. Am stat de vorbă cu ei, nimeni nu ştia nimic de Ana Draga, parcă n-ar fi trăit şi murit aici. E rândul meu să te întreb, de ce această tăcere şi mai ales cine a dictat-o, doarece de la sine nu putea veni?

Urdăreanu se încruntă din nou şi câtva timp învârti cu o mână paharul din faţa lui.

— Pesemne cunoaşteţi foarte puţin oamenii de la ţară, tovarăşe maior, felul lor de-a fi şi de a se purta. Oamenii se apără, aşa e felul lor, nu de ieri de azi, ci de totdeauna. Nu vor să se amestece, una pentru că nu vor, alta pentru că nu ştiu exact ce vreţi. Nu vor să fie implicaţi, ca să zic aşa, şi atunci nu numai că nu spun nici atât cât ştiu, dar vor să afle de la dumneavoastră cât anume ştiţi despre ei. Din moşi strămoşi, aşa a fost şi multă vreme de aici înainte va fi la fel. Odată cu colectivizarea, conştiinţa oamenilor nu s-a putut schimba dintr-o dată şi nici nu se va schimba aşa de uşor. Uite, poate v-a spus învăţătorul Apostol, iar dacă nu v-a spus, nu mă feresc să vă spun eu, eu l-am scăpat de la moarte. Au vrut să-l omoare propriii lui elevi ajunşi oameni cu mustăţi şi cu păr cărunt. După ce le-a trecut mânia, mi-au mulţumit, ar fi făcut puşcărie, ar fi fost vai şi amar de viaţa lor. Nu mi-am dat seama în clipa aceea că foarte bine mă puteau omorî şi pe mine; eram singur, abia

venisem în sat. Uite, asta, să mă apăr pe mine, nu mi-a trecut prin cap. Dar dacă eu nu mi-am dat seama că din ziua aceea mi-am câştigat autoritatea în faţa lor, în schimb ei au înţeles exact gestul meu şi apoi, mai târziu, la alte încercări mai grele, m-au ascultat, şi spre binele lor. Nu zic că în acest sat n-am făcut greşeli. Am făcut. Judecate acum, după trecerea anilor, aşa le numesc şi nu mă feresc, în perioada aceea nu puteai în orice clipă să-ţi judeci purtările aşa cum o facem acum. Uite, eu puteam să-l scap atunci pe Apostol de puşcărie, puteam, dar mi-a fost şi mie frică. Dacă nu mi-aş fi adus aminte prin ce-am trecut eu atunci, la râpă, nu s-ar fi născut frica aceea în mine. Ştiu că învăţătorul nu mă iartă nici azi, cum nu mi-o iert nici eu. Vi le spun toate astea despre el, deoarece staţi la el şi nu cred că nu v-a povestit cum s-a întâmplat atunci. A fost o greşeală cu el, mi-am dat seama imediat, dar mă credeţi că dacă mă opuneam, acelaşi lucru s-ar fi întâmplat şi cu mine? Cu o singură deosebire, că nimeni n-ar fi sărit să mă apere. Mi-am făcut socoteala că, dacă mă opun, are să se creadă că m-am dat cu duşmanul de clasă şi m-am mai gândit la ceva şi acest ceva a fost hotărâtor. De-acuma cunoşteam oamenii, ei mă respectau. Dacă m-ar fi trimis de aici în altă parte şi ar fi venit altul nou, Dumnezeu ştie ce s-ar fi întâmplat. Am preferat să pierd o oaie din turmă şi să salvez turma, cu toate că astăzi oricui aş spune acest lucru nu m-ar crede. Am fost deschis cu dumneavoastră, cum n-am fost cu nimeni. Dumneavoastră aţi venit şi plecaţi, noi aici rămânem, şi dacă acum sunt îngrijorat de tot ce se spune, tot din pricina oamenilor sunt îngrijorat. Nu mi-e indiferent cum rămân ei în ochii lumii, după ce toate lucrurile se vor linişti. Dar eu vă mai zic ceva. Nu ştiu cine, dar acel cineva există, sunt sigur, e interesat în ponegrirea noastră, poate chiar mai mult, în distrugerea noastră. Că e de aici din sat, că e din altă parte, nu ştiu, dar acel cineva veghează cu ochi de lup, ne pândeşte să ne sucească gâtul. Ascultaţi ce vă spun. Dacă nu era aşa, nu s-ar fi reluat acest caz. O să vedeţi până la urmă, asta e credinţa mea, că totul a fost un foc de paie, că cel ce a aţâţat autorităţile împotriva noastră nu ne vrea binele, ce zic, ne este duşman.

Urdăreanu ciocni cu Panaitescu, apoi cu Bunicul şi bău de unul singur în gâlgâituri mărunte.

— Interesant, interesant, dar din experienţa mea ştiu că nimeni nu se poate teme de nimic atâta vreme cât nu există

argumente pentru o asesnenea teamă. Cine să urmărească distrugerea satului sau a dumneavoastră? Şi pe urmă, nu uitaţi că suntem oamenii aceleiaşi ordini, nu urmărim altceva decât luminarea acestui caz trist. Cred că aceiaşi interes îl aveţi şi dumneavoastră şi nu mă îndoiesc că şi oamenii din sat. Din moment ce există o teamă, cred că există şi mobiluri care o determină, dar care sunt aceste mobiluri?

Urdăreanu se uită în pahar, apoi la Bunic, voi să spună ceva, dar se opri şi îşi şterse transpiraţia de pe frunte.

— Uite, tare mult aş da să le ştiu şi eu. Dar nu le ştiu. Ştiu doar un lucra, tovarăşe maior, că viaţa noastră nu-i chiar aşa uşoară nici ea. Avem obligaţii tot mai mari faţă de stat, planul trebuie în fiecare an depăşit. Numai anul ăsta trebuie să dăm cu câteva tone, cu vreo douăzeci, dacă nu greşesc, grâne peste ce-am dat anul trecut. Zbate-te, Urdărene, fă-te frate cu dracul şi îndeplineşte angajamentele. Mai acu trei ani, încă nu erau judeţe. Cineva de la raion a zis că nu sunt condiţii pentru depăşirea planului şi că el nu-şi poate lua angajamentul cerut de regiune. A doua zi l-au schimbat. Au pus pe altul şi acest altul a venit la mine şi mi-a zis: Urdărene, te priveşte cum faci, dacă vrei să rămâi preşedinte, dai atât cât îţi cer. Şi am dat, nu pentru că am vrut să rămân preşedinte, ci pentru că am înţeles că dacă omul n-are încotro trebuie să fac şi pe dracul în patru. Şi, uite, an de an, aşa. Dar îngrăşăminte n-am câte trebuie şi nici mecanizare cât îmi trebuie. Nu contează, descurcă-te, Urdărene. Mă descurc, încă un an, doi, ori poate n-am să mă descurc nici atât. Şi mă credeţi că aştept clipa când n-am să mă mai pot descurca? Am aproape şaizeci de ani, aş fi vrut să ies la pensie liniştit, să-mi văd liber de calul meu, singura mea bucurie, acum vă spun, că Emilia nu este aici. Dar tare mi-e teamă că n-o să am parte de această linişte. Să nu vă fie cu supărare că m-am plâns ca o muiere, n-am de felul meu obiceiul şi nici n-am cui. Şi acum, colac peste pupăză, treaba asta cu Ana Draga. Văd eu că se duce dracului prestigiul nostru, văd eu.

— Să nu exagerăm, tovarăşe Urdăreanu, se amestecă Panaitescu, sincer emoţionat de destăinuirile preşedintelui. Eu unul nu mă pricep la agricultură şi din tot ce-aţi spus am reţinut numai că nici aici nu e uşor. Dar credeţi că nouă ne e uşor? Dumneavoastră lucraţi, orice s-ar zice, cu lucruri ştiute, noi viceversa, adică vreau să spun că noi avem câteva date şi

milioane de lucruri necunoscute. Şi cu toate astea niciodată nu ne-am dat bătuţi. Să mai bem un pahar, că parcă e aur, nu vin, şi să ne păstrăm elanul, tovarăşe Urdăreanu, ce dracu, doar suntem bărbaţi, spuse Panaitescu şi umplu el de data asta paharele cu vin.

De la poartă se auziră paşi şi vocea Emiliei răzbătu până la ei.

— No, Vasile, avut-ai, dragul meu, vreme să te plângi, că io cum nu-s lângă tine cum te plângi ca o muiere. Că de-aia, dragilor mei, nu-l las de bărbat, că fără mine ar fi vai şi amar de capul lui, aşa-i, Vasile?

— Aş minţi, tu, muiere, dacă aş zice că nu-i aşa. Ai, bea din paharul meu, că amândoi ne-am mâncat şi binele şi răul, ’tu-i mama ei de lume.

18

Aşezaţi pe malul Mureşului, Bunicul şi Panaitescu pescuiau; încropise şoferul două undiţe din nuiele de alun şi învăţătorul Apostol le dăduse două cârlige şi câteva bucăţi înnădite de nailon, de la vechile lui instrumente de pescuit pe care nu le mai folosea de mult. Bunicul nu pescuise în viaţa lui şi nici chef deosebit de aşa ceva nu avea, dar îi mărturisise colegului de breaslă dorinţa de a medita şi şoferul îi spusese că nicăieri pe lume nu se poate arde gazul mai bine decât stând pe malul unei ape şi lăsându-ţi mintea să umble la voia întâmplării. Tot de la învăţător Panaitescu luase miez de pâine de casă, pe care-i amestecă cu mămăligă; mămăliga i-o dăduse o vecină, cam moale mămăliga, ce-i drept, dar prin amestec consistenţa ei deveni exact aceea de care Panaitescu, mare cunoscător în ale meseriei, avea nevoie. Ca să nu răcească, Panaitescu aşternu sub şezutul superiorului său un braţ de frunze uscate, iar peste ele puse un ziar; totdeauna avea la el un ziar şi nu o dată, în desele lui peregrinări, fie cu maşina, fie pe jos, hârtia îi fusese de un real folos.

— Acum, maestre, ascultă încoa’, la treburi din astea sunt mareşal în comparaţie cu dumneata. Deşiri firul în apă până la plută şi dacă observi că muşcă laşi duşmanul să tragă pluta afund şi numa’ după ce vezi că o ia la vale atunci smuceşti, dar

nu brusc, ci aşa într-o doară. Dacă trage pluta spre dumneata, ai noroc de crap; crapul merge lin, şmechereşte, adică se face criminalul că se joacă, că-şi poartă botul pe lângă momeală, dar de fapt el e cu mămăliga în gură. Numai când a ajuns acul în măruntaie pluta se afundă mai puternic şi atunci smuceşti tot aşa cum ţi-am spus înainte. Dacă criminalul trage într-o parte şi tăios ca un câine, să ştii că-i somn, somn nu prea mare, că ăia trag cu cap, îs deştepţi, altfel n-ar fi ajuns să trăiască atât de mult. La somn smuceşti, are gura mare şi el când simte că cineva vrea să-l smulgă din adâncurile negre, de frică, îşi închide gura lui băloasă şi atunci undiţa i se afundă, mama lui, acolo unde trebuie. Dacă vezi că numai pişcă pluta, aprinde-ţi o ţigară şi nu băga de seamă; sunt hoţi mărunţi de buzunare, şi noi cu din ăştia nu avem de-a face. Mreana trage tare şi iute, ca să nu mai vorbesc de şalău, dar mira-m-aş în apa asta poluată să trăiască bietul de el. Am auzit mai în ultima vreme că şalăul migrează, ca păstrăvul, la deal, la curăţenie, peşte scump, ce mai, îşi ştie preţul. Iar dacă nu se vede suflare pe luciul apei, aşa cum cred eu, după locul ăsta unde dumneata ai vrut să te aşezi şi nu eu, înseamnă că l-ai ales bine de tot. Eu voi trage un pui de somn la frumosul ăsta de soare şi dumneata n-ai decât să te gândeşti că muzică-ţi fac eu, nu te teme. În ultima vreme, nu-ş ce dracu să întâmplă că sforăi.

— Sforăi tu, dragă colega, de vreo treizeci de ani, dacă mai ştiu să adun cum trebuie.

— Adevărat, Bunicule, dar trebuie să recunoşti că în ultima vreme sforăi ceva de speriat. Uneori mă trezeşte propriul meu sforăit şi atunci mă sperii de groază.

Apa era limpede, câteva învârtecuşuri făcute de scurgerea lină, la trunchiul unei sălcii putrede, aminteau că nu era vorba de un lac, şi Panaitescu, după ce constată că nu se simte nicio mişcare, începu să caşte.

— Ce părere ţi-a făcut Urdăreanu, dragă colega, întrebă Bunicul nevoind să-l lase pe ajutorul său să adoarmă aşa de repede. Ştia că odată rugat să vorbească, şoferul nu va termina prea repede şi maiorul avea obiceiul să-l asculte cu o ureche, în timp ce mintea lui putea, concomitent, să se ocupe de alte sarcini, pe care el i le dădea spre rezolvare.

— Maestre, pă cuvânt, dacă tipul nu mi-e simpatic, ca să nu mai zic de nevastă-sa. Ce draci o fi avut Emilia asta la vremea

ei? Uite, o femeie din asta îţi poate da aripi şi te poate duce la fel de bine de râpă. Bag mâna în foc că Urdăreanu nu numai că n-ar fi rămas în sat, dar ar fi putut ajunge departe, dar ea l-a legat de fustă pe-o viaţă şi dintr-un om a-ntâia a ajuns să nu mai poată scoate o vorbă fără aprobarea ei. Numai că, maestre, eu ştiu foarte bine de ce mi-ai pus această întrebare şi mai ştiu la fel de bine că ai ceva cu somnul meu. Vezi că parcă la undiţă… Nu, nici vorbă, cred că-i un rac, ia scoate firul.

Bunicul ridică undiţa în sus, cu două mâini, cum ar fi ridicat o lopată, şi la capătul firului, într-adevăr, Panaitescu văzu un rac. Ajuns la lumină, racul dădu drumul la cleşte şi căzu în apă ca o piatră.

— E clar, hoituri, poluare majoră, zise Panaitescu, având o plăcere deosebită pentru ultimul cuvânt, atât de des întâlnit de el în presă, a cărui semnificaţie n-o pricepuse decât după ce Bunicul i-o explicase în toate variantele ei. Aşa că, Bunicule, continuă Panaitescu după ce puse în undiţa maestrului său o altă momeală, stau şi eu şi mă întreb. Ştiu foarte bine că la fel te întrebi şi dumneata, ce facem cu pământul ăla măsurat şi la ce anume ne-ar trebui? Uite, stau aici la aer curat, lângă dumneata, dar de priceput tot nu pricep cine l-a sunat pe Leonte? Mai mult, pot băga mâna în foc că nu l-au sunat direct pe Leonte. De unde să ştie că noi avem un superior pe nume Leonte, nu-i aşa? Înseamnă că au dat telefoane nu glumă, n-au făcut economii. Şi dacă s-a făcut o asemenea tevatură pe chestia cu pământul, înseamnă că la mijloc e ceva şi mintea dumitale şi de data asta a judecat major. Am dreptate?

— Tocmai pentru asta te-am rugat să găsim un loc liniştit unde să nu ne deranjeze nimeni, dragul meu. Trebuie să recunosc că, deşi au trecut câteva zile, n-am progresat prea mult, aş putea spune că ne aflăm încă la început. Orice faptă are un mobil, or mobilul aici mi se pare uluitor de greu de găsit. Că printre celelalte mobiluri posibile poate să fie şi pământul, nu mă îndoiesc. Dar, în acelaşi timp, nu pot să fac legătura logică între moarte şi pământ. Înainte oamenii se omorau pentru o palmă de loc. Unul intra cu plugul în hatul vecinului, vecinul intra şi el cu plugul în hatul respectivului şi de-aici până la ciomăgeală nu era decât un pas. Acum cine să fure şi de la cine? Pământul nu poate fi furat, în concepţia veche a acestui termen. Statul nu poate fura de la stat, în cazul de faţă o organizaţie

obştească nu se poate autofura. În folosul cui şi pentru ce? Crede-mă că de când am plecat de la Urdăreanu simt pur şi simplu că-mi crapă capul de întrebări şi culmea este că nu pot găsi niciun răspuns. Greutatea constă, neîndoios, şi în faptul că noi nu cunoaştem în toată intimitatea lor noile legi ale dezvoltării vieţii la ţară, nu suntem înarmaţi cu ştiinţa evoluţiei acestor forme agrare de care, prin meseria noastră, ne-am ţinut departe. Necunoscându-le, este foarte greu de stabilit raportul dintre ele şi, în egală măsură, dintre ele şi oameni. Poţi fura, să zicem, de la cooperativă o căruţă de porumb, adică o persoană particulară fură de la o organizaţie obştească un bun al ei. Mobilul este clar şi legea în acest caz poate fi aplicată fără dubiu. Dar la moartea Anei Draga se pare că au intervenit elemente cu mult mai dificil de explicat, din moment ce nu sunt în stare nici la ora asta să-mi dau seama ce anume i-a putut deranja când ea a măsurat pământul! Că asta i-a deranjat e clar, altfel nu i-ar fi deranjat aceeaşi măsurare a pământului de către noi. Te rog, dragă colega, vreau să-mi duc raţionamentele mai departe cu voce tare, simt nevoia unei verificări şi cred că tu cu mintea ta practică mi-ai putea fi de un imens ajutor! Nu pricep de ce Apostol Moraru m-a dus de două ori la acelaşi loc, adică deasupra râpei unde eu bănuiesc că s-a petrecut crima! În al doilea rând, în furtul acela de pământ de către Crăciun Ghideon eu văd şi un alt furt, simbolic. Crăciun, după toate concluziile mele, nu e nebun sadea. Adică am impresia că e schizofrenic, mintea lui având posibilitatea din când în când să se disocieze. Uneori judecă ca un om normal, alteori procedează ca un nebun, deoarece, dragul meu, să mergi pe fostul tău pământ şi să înghiţi ţărână, apoi să vii acasă şi din ea să construieşti macheta fostei tale case, în care un loc preponderent îl au mormintele posibililor tăi duşmani, toate acestea nu justifică în niciun fel o minte sănătoasă. Sănătoasă este însă raţiunea ascunsă care stă la temelia unui asemenea comportament, de aceea aş vrea să-ţi spun că tipul este destul de periculos, tocmai prin incapacitatea lui de a se autojudeca şi, la nevoie, înfrâna. Cred, dragul meu prieten, că pentru prima dată ne aflăm într-un asemenea hăţiş de probleme. Uite, nu întâmplător te-am întrebat ce părere ai despre Urdăreanu şi nu despre Urdăreni, deşi eram convins, aşa cum, de fapt s-a şi întâmplat, că ai să vorbeşti de amândoi. Am certitudinea, dar cât oare este totuşi certitudine, că întreaga, lor

discuţie a fost rodul unei regizări de moment, o punere în scenă admirabilă, noi fiind nişte bieţi spectatori, al căror singur drept a fost acela de a se bucura de recuzita consumabilă, trebuie să recunoaştem, de o calitate cu totul şi cu totul remarcabilă. Să nu mă înţelegi greşit, nu era ceva pus la cale de ei, nu era intenţionalitate în comportamentul lor, era ceva instinctiv, aşa cum e talentul adevărat, singurul care poate domina şi cuceri fără rezerve. Poate nici ei nu şi-au dat seama de plasa pe care ne-o pregăteau cu fiecare replică, din dorinţa de a scoate de la noi, pe neobservate, faptele care-i interesau în acest caz particular. Dragul meu colega, am avut impresia, şi o mai am, că, de fapt, cei care ne interogau erau ei, iar noi eram modeştii infractori de la care voiau să afle adevărul. Te-ai întrebat, şi m-am întrebat, cine anume a putut telefona la judeţ? Cine altul decât el? Crede-mă, numai el a putut fi, dar a negat cu atâta participare faţă de cauza noastră, încât am observat la tine, după cum îl priveai, că erai pe deplin convins că Urdăreanu era străin de acest telefon. N-aş vrea să greşesc prea mult afirmând că regina, în acest joc de şah al preocupărilor noastre, este Emilia, ea ştie absolut totul.

Panaitescu se scărpină în barbă, apoi la ceafă, semn pentru el şi pentru Bunic că multele adevăruri spuse de maior erau cu totul străine înţelegerii lui. Niciodată frazele cu mai mult de o subordonată nu făceau trai bun cu puterea lui de a pricepe, or, de data asta, Bunicul îşi dăduse în petic, şoferul nepricepând din polilogia lui simandicoasă absolut nimic. Ştia însă că Bunicul, de fapt, nu avea nevoie de el, ci avea nevoie să se audă pre sine, prin acest mod de a medita cu glas tare, creierul său admirabil alcătuit, cu capacităţi de sinteză sporite faţă de creierul oamenilor obişnuiţi, reţinând din propriile lui enunţări numai pe acelea care rezistau adevărului.

— Bunicule, spuse Panaitescu, transpirat de încordare – la undiţa lui se simţea o uşoară mişcare –, geaba tot îi dai matale în sus şi în jos cu chestii şi altele, nu pot crede că Urdăreanu ştie ceva de criminal. Poţi dumneata cu logica de fier pe care o ai să spui ce vrei, eu nu cred. Că o fi avut omul niscai interese personale sau zi-le cum vrei, o fi avut sau are, da’ ca el să ştie de criminal şi să nu ne spună, asta nu poate fi adevărat nici în ruptul capului.

— Interesant, interesant, dragul meu, vino la mine să-ţi strâng mâna, nici nu ştii ce mare adevăr mi-ai spus. De fiecare dată când contribui, într-un fel sau altul, la lămurirea unei supoziţii, am impresia că a îmbătrânit în faşă un mare detectiv. Da, dragul meu, adică convingerea ta este că el de crimă nu ştie nimic? Bun, în schimb, are niscai interese. Dragă Panaitescule, – şi Bunicul îi strânse mâna cu ardoare, spre bucuria şoferului, care se simţea din cale afară de flatat –, mi-ai răspuns exact la întrebarea la care mă pregăteam eu să-mi răspund şi n-aveam curajul. Deci, Urdăreanu este amestecat şi într-un fel, şi în altul, deoarece nu poţi să ai un interes oarecare fără ca argumentele acestui interes să-ţi fie străine.

— Maestre, eu n-am spus asta.

— Ştiu, dragul meu, dar eu împing silogismul mai departe. Deci, dacă argumentele nu-i sunt străine, indiferent că ştie sau nu ştie de criminal, existenţa lui, a criminalului, este clară şi pentru el şi de-aici teama prinderii lui. Ştiind că odată cu arestarea se vor nărui şi interesele lui personale sau, cum îţi place ţie, dragă colega, să le spui, interese majore. Înseamnă, dragă Panaitescule, că pe ziua de azi mai avem câteva lucruri de făcut: tu să afli situaţia hărţii agricole şi, printr-un mijloc ingenios, să pui mâna pe o carte de matematică. În acest timp, continuă Bunicul, fără să observe că ultima însărcinare dată de maior îi displăcea cumplit, eu voi avea de pus la punct câteva detalii de extremă importanţă, în funcţie de care voi şti exact dacă este nevoie de deshumarea Anei Draga sau nu.

— Cum, maestre, să dezgropăm moarta? Şi Panaitescu îşi făcu o cruce cât toate zilele. Uite, asta...

— Dragă Panaitescule, nu sunt sigur nici eu, te-am prevenit tocmai pentru ca la nevoie să fii pregătit şi pentru acest neplăcut moment.

— Şi cu peştele ce facem, maestre, uite că s-a înserat şi a început să tragă.

Într-adevăr, la undiţa Bunicului pluta se afunda uşor înspre mal, şi Panaitescu, uitând de grelele şi neplăcutele sarcini ce le mai avea de îndeplinit în ziua aceea, îşi simţi inima bătând cu frenezie sub umărul stâng.

— Acum, maestre, acum...

Bunicul smuci de undiţă, dar nuiaua de alun se îndoi ca un arc şi Panaitescu, dintr-o săritură, fu lângă superiorul său. Apucă

undiţa, apoi, ca să nu strice plăcerea maiorului, i-o lăsă din nou şi-i dădu indicaţii cum să procedeze ca să nu scape încărcătura, după aprecierea lui, mai grea de două kilograme.

— Aşa, măi piciule, trage acum, încet, nu smuci, că te cârpesc, aşa, deşteptule, zise Panaitescu, uitând cu desăvârşire că nu se adresează copilului din vecini, cu care avea obiceiul să meargă duminicile la pescuit.

Bunicul reuşi să tragă până la mal peştele cu solzii aurii, şi Panaitescu, uitând că e încălţat cu pantofii lui cei mai buni şi cu costumul din stofă de Azuga, intră în apă până la glezne şi prinse de urechi crapul solzos. Odată scos la suprafaţă şi măsurat de Panaitescu pe latul pantofului, peştele să fi tot avut un kilogram opt sute patruzeci şi cinci de grame, după spusele lui.

— Dragă Panaitescule, dacă aş crede în semne, ar trebui să spun că vom avea noroc.

— Eu cred, maestre, eu cred mai ales într-o saramură cu mămăliguţă şi cu un ardei iute, deşi ardelenii ăştia la acest capitol sunt pur şi simplu nişte caraghioşi.

— Dragă colega, în timp ce trăgeam cu maximum de efort acest minunat exemplar acvatic la suprafaţa apei, mi s-a părut sau, într-adevăr, ai rostit câteva cuvinte magice, cu un înţeles tainic.

— Da, maestre, aşa zic eu când am peştele în undiţă, să nu-l scap, hai, piciule, şi el vine de-a dreptul hipnotizat.

— Şi eu care credeam că mi te adresai mie, într-un argou necunoscut.

— Se poate, maestre, cum mi-aş permite? spuse Panaitescu şi, după ce se mai dezmetici din plăcerea că prinsese peştele, se înfurie că intrase în apă încălţat.

— Uite, maestre, ce-am făcut. Zevzec mai sunt, pă cuvânt, nici nu mă recunosc şi doar am costumul ăsta din nouă sute treizeci şi cinci, când mă pregăteam să mă însor şi când din pricina unui semn, eram tot la pescuit şi am scăpat un crap, mi-am zis că nu mă mai însor, şi neînsurat am rămas. Ce chestie, dom'le!

Cu bastonul din lemn de teck în mână, instrument de care arareori se despărţea atunci când era îmbrăcat civil, Bunicul intră în cimitir. Era vineri, o vinere dintr-o săptămână oarecare şi cum într-o asemenea zi şi nu în alta avea obiceiul în Bucureşti să meargă la mormântul soţiei sale, îşi zise că n-ar strica, indiferent că era vorba de un cimitir de pe alte meleaguri, să-şi poarte paşii prin acest loc de pace eternă. Ştia unde era înmormântată Ana Draga şi pentru că din toţi cei răposaţi doar pe ea o cunoştea, se opri lângă pământul încă reavăn şi se descoperi cu adânc respect faţă de cei ce trecuseră prin viaţă şi acum se odihneau, fără să stingherească pe nimeni. Crucea din lemn de brad, cu înscrisul ei simplu, şi movila de pământ pe care se odihneau cele câteva flori din hârtie ceruită, îl făcură pe Bunic să se întristeze adânc. Într-un fel, îi invidia pe morţii din Sălcioara pentru spaţiul de care dispuneau, pentru pământul afânat în care îşi dormeau somnul de veci, pentru iarba verde care era stăpână pe mormintele lor. În colţul din dreapta al cimitirului, o vacă lăsată slobodă rupea cu greu iarba jilavă, şi dacă maiorul fu tentat un moment, din acelaşi respect pentru morţi, să o alunge, îşi zise până la urmă că ce poate fi mai optimist decât să vezi cum viaţa triumfă şi în acest loc unde omul se întâlneşte cu propria lui nefiinţă. Lăsă vaca în pace şi dintr-o pornire necalculată luă în palmă câteva firimituri de ţărână şi le frământă cu strania convingere că peste un anumit număr de ani, pe care îi dorea cât mai îndepărtaţi, avea şi el să se transforme într-o ţărână asemănătoare, în aceeaşi materie în care se vor topi, la timpul cuvenit, toate orgoliile vii şi trecătoare ale vieţii. Nicăieri Bunicul nu se simţea atât de liniştit ca într-un cimitir; se obişnuise de ani de zile să le cutreiere, nu numai din interes profesional, ci dintr-o plăcere nemărturisită, din necesitatea de a se familiariza, pentru ca propria lui trecere în eternitate să i se pară firească. Reuşise. Şi aici, în Sălcioara, cimitirul îi devenise în câteva clipe familiar, ca o rudă apropiată, la care venise pentru un modest omagiu. Îşi aşeză, în sfârşit, pălăria pe cap. Cu gând să plece, când auzi uşa bisericii trântindu-se. Era un zgomot brutal şi nefiresc în liniştea tulburată doar de mugetul uşor al necuvântătoarei din colţul cimitirului care, sătulă, se tolănise pe un mormânt. Uşa fusese trântită de un om în vârstă, îmbrăcat într-o reverendă murdară

de vopsele, şi Bunicul, curios cum era din fire, se îndreptă spre omul cu barbă, al cărui chip îi plăcu de la prima vedere.

— A, dumneata erai, domnule maior, se auzi Bunicul întâmpinat, şi omul care se pregătea să pună drugul greu de-a curmezişul uşii lăsă fierul din mână şi îi întinse Bunicului o palmă mare şi puternică. Pantelie, Pantelie mă cheamă, domnule maior, fost preot şi actualmente pictor de mâna a cinsprezecea, zise el şi băgă cheia în broască.

— Bine, dar de unde mă cunoaşteţi? îşi permise Bunicul să întrebe cu o sfială vizibilă.

— Într-un sat, domnule maior, se ştie totul, şi cum fiecare sat are babe care din obişnuinţă şi din comoditate apelează tot la preotul bătrân, indiferent că el a ieşit la pensie, mai aflăm şi noi câte ceva, şi trebuie să vă mărturisesc că dintr-o asemenea îndeletnicire sfântă am aflat de dumneavoastră. Ştiţi cum sunt femeile bătrâne, marele lor necaz este că nu mai pot face păcate şi atunci îşi inventează păcatele singure. Închipuiţi-vă că în visul uneia aţi apărut dumneavoastră, iar a doua zi, păcătoasa, s-a mărturisit.

Părintele Pantelie aprinse toate becurile şi în faţa Bunicului apărură nişte schele rudimentare, iar în spatele lor surprinse culorile încă vii ale unor companii întregi de sfinţi, pictaţi, după aprecierile lui, cu oarecare aplicaţie.

— Dar sunteţi un om dăruit, părinte, îl flată maiorul pe preot.

— Credeam că ziceţi că sunt talentat, că vă ziceam una de… şi Pantelie râse, un râs sănătos, încât burta lui proeminentă tresărea în contratimp cu hohotele de râs. Pensie mică, domnule maior, aşa mai adaug şi eu câte ceva acestor bătrâneţi care nici nu ştiu cum au venit, ca să fiu sincer. Credeam, eu care trebuia să cred cel mai puţin, că viaţa e veşnică.

— Bine, dar am aflat că această biserică, dealtfel nu e greu de ghicit, e greco-catolică sau a fost clădită în acest spirit, se corectă Bunicul…

— Da, aşa a fost şi vreme de mulţi ani am păstorit-o cu conştiinciozitate dacă nu cu devoţiune totală.

— Dar la catolici, din câte ştiu, picturile…

— Lucrez la cerere, domnule maior, la cerere. Acum, că sunt pesionar, numai barba mi-a rămas din vechile credinţe. Dealtfel, ca să nu vă miraţi prea mult de graiul meu, trebuie să vă spun că m-am despărţit de această îndeletnicire cu vreo douăzeci şi

ceva de ani în urmă. Nu ştiu dacă aţi aflat, dar aici în sat, pe vremea aceea, eu am fost preşedintele comisiei de împroprietărire. Eram cum s-ar zice un vizionar şi un progresist. De câteva ori, înainte de acea dată în care am pus cruce unei activităţi pe care am ales-o pentru că n-am avut încotro, am fost mustrat pentru desele mele încălcări ale canoanelor, introducând în predicele mele mult prea mult patos social. Când oamenii m-au ales în comisia de care v-am vorbit, am fost sigur că nu va dura prea mult şi voi fi scos din pâinea şi vinul mântuirii. Aşa s-a şi întâmplat… Deci, vă plac sfinţii mei…

— Cred că abuzaţi prea mult de culoarea portocalie. Albastrul şi auriul mi se par, printr-o fericită îngemănare, mai sobre, nu credeţi?

Părintele Pantelie se dădu un pas înapoi, îşi închise un ochi, privi intens cu celălalt, apoi bătu aerul cu mâna.

— Portocaliul e mai ieftin şi mai bătător la ochi şi oamenii asta vor. Ei au dat banii, şi enoriaşii, de fiecare dată când vin pe-aici, văd că exaltă în faţa lui. Şi-atunci am mers din plin pe portocaliu.

Ieşiră. Bunicul îl ajută pe Pantelie să pună drugul la uşă, apoi, amândoi, cu pasul domol, se îndreptară spre uliţă.

— Curios, domnule Pantelie, foarte curios, mie mi-au fost înfăţişaţi oamenii de aici ca nişte conservatori în ale tradiţiei, mi s-a spus chiar că ţăranii refuză să meargă la biserică pentru că nu slujeşte un preot…

— Nu, domnule maior, nu pentru asta… Vreau să vă spun că românul, în general, este puţin credincios în ale bisericii. În Dumnezeu? Asta e altceva. Nu se duc din pricina mea. Un soi de protest din care şi-au făcut argument pentru lenea lor spirituală. Au un motiv, dacă nu l-ar fi avut pe acesta ar fi găsit altul… Altfel, oamenii buni, uite, nu mă lasă muritor de foame. Deşi nu se duc, la biserică, pictează pe banii lor biserica. Vor, subtil vorbind, să mă ajute, şi îşi închipuie că eu nu-mi dau seama. Şi, dacă asta vor, le respect voia. Dar am impresia, domnule maior, că după timpul pe care l-aţi petrecut în sat n-aţi prea evoluat în privinţa cazului Anei Draga.

— Nu ştiu la ce evoluţie vă referiţi, domnule Pantelie.

— La toate, o tăie scurt părintele… nici n-o să vă fie uşor cu oamenii ăştia. Îi ştiu mai bine ca nimeni altul. M-au vrut atunci la împroprietărire mai mare peste ei, asta până când s-a împărţit

pământul. Pe urmă, au început necazurile pentru mine. Nu mă refer la cele bisericeşti, pe acelea le aveam în vedere, necazuri lumeşti. Uite, la astea pe-atunci nu mă gândeam. Dar nu de necazurile mele de atunci îmi arde mie acum, domnule maior… Au fost, s-au dus, nu mi-aş fi permis să vă deranjez, dar v-am văzut sincer preocupat, aşa cum stăteaţi la mormântul acelei fete pe care am cunoscut-o şi eu. Şi mi-am zis că datoria mea este să vă spun ce ştiu, pur şi simplu, dintr-un sentiment de dreptate. Ana Draga şi cu Pricope au venit într-o seară la mine să le dau binecuvântarea. Neavând părinte în sat, oamenii, aşa cum v-am spus, mai vin cu rugăminţi diverse pe care eu le satisfac, atâta vreme cât nu încalc legile bisericeşti de care eu m-am despărţit. O simplă binecuvântare părintească, mai ales că ea n-avea nicio rudă apropiată. Am stat de vorbă cu ei. Şi le-am explicat că nu stă în puterea mea oficială să-i logodesc, dar că adevărata logodnă e în sufletul lor, dacă se iubesc şi se cinstesc unul pe altul. Băiatul venise din armată. Ana Draga era nervoasă, aveam impresia că are ceva pe suflet. A vrut să rămână câteva clipe numai cu mine şi în timp ce Pricope aştepta afară mi-a spus că vrea să-i împărtăşească viitorului ei soţ ceva, dar că n-are încredere s-o facă dacă, fie şi formal, nu le dau acordul pentru care veniseră. Ce anume voia să-i spună nu mi-a zis. Fata a insistat şi vreau să vă spun că din slăbiciune şi dragoste pentru ea, şi pentru că nu avea pe nimeni pe lume, am consimţit să le împreun mâinile şi să rostesc o rugăciune pentru fericirea lor. Ce s-a întâmplat nu ştiu, dar a doua zi Pricope a plecat, pare-se că i se terminase permisia, iar pe Ana Draga am văzut-o seara plângând pe uliţă. „S-a dus şi m-a spus“, mi-a zis ea. În aceeaşi seară, s-a zvonit că s-a înecat.

— Interesant, interesant, spuse Bunicul.

— Nu ştiu, domnule maior, dacă tot ceea ce v-am spus vă poate fi de folos, dar am vrut să fiu cu conştiinţa împăcată. N-am trădat spovedania ei, deoarece n-a fost vorba de o spovedanie, dealtfel, aşa cum v-am amintit, mie mi s-a ridicat acest drept de mult. Dar oamenii, pentru toate păcatele lor şi mai ales pentru laşitatea lor, acum la bătrâneţe, mă ajută să-mi duc zilele. Sunt singur şi eu, n-am pe nimeni. Am venit prin aceste părţi de tânăr. Nu era biserica pentru mine, aveam alte înclinaţii, dar nimeni în afară de biserică, pe vremea aceea, nu m-a ajutat să-mi continui studiile. Am ajuns popă fără vrerea

mea, şi atunci când faci ceva ce nu ţi-e la suflet se întâmplă să greşeşti. Nu-mi pare rău că am ieşit dintr-o sutană ce nu mi-se potrivea şi pe care acuma o port ca halat ca să nu-mi murdăresc hainele de vopsele.

— Îţi mulţumesc, domnule Pantelie, pentru amănuntele pe care mi le-ai spus în legătură cu Ana Draga. Nu ştiu în ce măsură îmi pot fi de folos, dar în orice caz, la timpul cuvenit, s-ar putea să-şi găsească locul în raţionamentele mele. Să nu te superi dacă curiozitatea mea, de data asta o curiozitate pur omenească, mă face să te întreb ce anume s-a întâmplat după perioada aceea când ai fost preşedintele comisiei de împroprietărire?

— Domnule maior, ce rost mai au faptele de atunci, pentru mine sunt pur şi simplu aducere aminte, dar dacă vă interesează... S-ar fi putut să nu mă fi exprimat eu cum trebuie, şi dumneavoastră să vă aşteptaţi la cine ştie ce, când în esenţă lucrurile nu sunt sau n-au fost chiar aşa de importante. După ce s-a împărţit pământul şi după ce eu fusesem scos din tainele păstoritului, am vrut să-mi refac viaţa, social vorbind. Eram sigur că puteam să-i fiu satului meu de ajutor şi ca mirean, nu numai aşa, cum le-am fost, ca preot. Când au aflat cine sunt şi ce meserie am avut, au cerut să fiu îndepărtat din funcţiile obşteşti. Nu m-am întors în sat vreme de zece ani. Am lucrat într-o mină, apoi la pădure, la şosele, nu mai aveam ochi pentru oamenii cu care îmi petrecusem atâţia ani. Dar de dus în altă parte n-aveam unde să mă duc. Singurul om care mă ajutase atunci a fost Urdăreanu şi la el m-am întors. M-a băgat în colectivă, mi-a dat un loc de casă şi de atunci nimeni nu s-a mai agăţat de mine. V-am povestit asta, mai mult ca să vă daţi seama de ce Consiliul parohial, consiliu doar cu numele, mi-a cerut să pictez biserica. Nici nu ştiţi cât se discută şi ce pronosticuri se fac pe seama venirii dumneavoastră. Sunt unii care vor să ascundă adevărul şi totodată aceştia îl vor luminat, dintr-o dorinţă mai puternică decât ei de a se aşeza, de a se stabili sufleteşte, de a ieşi din trecut şi amintiri şi mai ales din propria lor urâţenie sufletească. Există, domnule maior, am vrut neapărat să vă spun acest lucru, un spirit de conservare, lucru pe care eu nu l-am înţeles atunci. În sufletul meu îi condamnam, aş fi vrut să iasă oamenii dacă nu să mă apere pe mine cel puţin să-şi apere tainele lor. De atunci Urdăreanu mi-a rămas într-un

fel apropiat şi cu trecerea anilor am devenit prieteni. Mai stăm de vorbă, mai jucăm o tablă, m-a învăţat şi şeptic, şi uneori noaptea ies cu el şi cu iapa lui chioară şi mă uit peste haturi cum aleargă amândoi ca nişte năluci. Mi-a zis Urdăreanu că Emilia v-a spus de secretul lui. Aşa că n-am sentimentul că-l trădez zicându-vă că rar mi-a fost dat să văd un om fericit şi mulţumit cum e el în acele nopţi cu lună, nopţile hoţilor de cai, cum zice el, când cu o furie oarbă calcă pământul sub copite şi înjură ca un bezmetic; înjurături cum n-am auzit în viaţa mea. Şi el e aşa cum am fost eu, domnule maior, şi deseori în nopţile lui de pomină mă văd în el, cel de acum, eu cel de odinioară. Şi bem amândoi, domnule maior, din apa vieţii, că am un vin de te scoală din mormânt. Am via mea în grădină, optzeci de butuci, vin pe care îl beau cu Urdăreanu şi de cele mai multe ori numai eu, şi cu dumneata, dacă nu te sfieşti să ciocneşti un pahar cu un om plin de atâtea păcate. Şi-acum mă duc să dau la găini şi să-mi iau vaca din cimitir, e vaca mea, are aproape douăzeci şi cinci de ani. N-o duc la tăiat; oamenii mi-au păstrat-o din zilele acelea şi mi-au dăruit-o când m-am întors. Nu dă lapte, e stearpă. Nu e bună de nimic, dar e prea bătrână ca să nu-mi semene, şi atunci când două fiinţe se aseamănă au şi o dragoste amară una faţă de cealaltă.

— Am să trec pe la dumneata, domnule Pantelie, am să trec cu mare plăcere, spuse Bunicul şi, după ce preotul se despărţi de el, Bunicul rămase în gură cu un gust amar şi ca să-l alunge îşi aprinse o mărăşească şi mai amară.

20

Popa Pantelie îl lăsă pe Bunic în mijlocul uliţei şi câtva timp, din pricina grabei cu care celălalt plecase, maiorul nici nu ştiu ce să facă. Lovea cu bastonul pietrişul drumului, încercând să-şi adune gândurile ce se învălmăşeau în capul lui, incapabile să se ordoneze, ca el să le poată aşeza cuminţi pe fiecare la locul lui în scheletul dinainte stabilit. De un singur lucru era convins Bunicul: se apropia de adevăr, şi senzaţia că nu mai avea mult până la el îi crea, spre deosebire de alte dăţi, o stare de nelinişte ce nu avea nimic comun cu bucuria. Îi plăcuse popa

sau fostul popă, nici el nu ştia prea bine pentru ce, îi plăcuse în întregul lui, poate pentru francheţe, pentru lumescul vorbelor lui, poate pentru tăria sufletească ce îl ţinuse deasupra apelor tulburi, poate pentru toate astea la un loc. Se simţea întărit sufleteşte de întâlnirea cu el, de acel ceas de sporovăială în care înţelese o dată mai mult că fiecare om este un univers aparte, o lume, un unicat imposibil de reprodus, o taină ca şi marea taină a lumii, fără de început şi fără de sfârşit. Îi fusese jenă să-i spună lui Pantelie părerea lui adevărată despre desenele de pe pereţii bisericii, în care identificase din primul moment, în diferite ipostaze, figuri de oameni din sat; văzuse pe uliţă chipurile multora din ei şi le revăzuse groteşti sau cu înfăţişare de îngeri, pe peretele umed al bisericii. Nu avea nicio îndoială că ochiul acela imens, pictat în albastru şi roşu deasupra catapetesmei, semăna cu ochiul lui Urdăreanu, sprânceana groasă era de neconfundat, tot aşa cum îl recunoscuse din prima clipă pe Corbei sub chipul zmeului cu două capete pe care în zadar nebunul Crăciun, care-l întruchipa pe sfântul Gheorghe, încerca să-l străpungă cu oicul de la plug. Aceste desene, care nu valorau din punct de vedere artistic nici măcar preţul efortului cheltuit pentru întinderea vopselei pe pereţi, îi dădură Bunicului, dincolo de cele spuse de Pantelie, „cheia“ unor întâmplări din sat. Maica Precistă semăna leit cu Ana Draga, şi pictorul, dacă era incapabil să transmită vreo emoţie prin desenele lui, în schimb avusese intuiţia de a reda figurile consătenilor săi, atribuind fiecăruia rolul pe care-l crezuse cel mai nimerit, după firea şi după faptele pe care le săvârşise în viaţă. Nu încape nicio îndoială că în străduinţa sa de a-i potrivi cât mai exact, se strecuraseră exagerări, şi în ceea ce priveşte binele, şi în ceea ce priveşte răul. Dar tocmai aceste exagerări îi deschiseseră maiorului ochii asupra unor oameni. Ca şi figurile lui Pantelie de pe pereţi, reprezentările lui nu duceau deocamdată nicăieri, erau simple existenţe în alb sau în negru; ele nu-i puteau da acel întreg de care avea atâta nevoie, nu-i puteau sugera calea pe care o avea de ales pentru a ajunge la acel punct culminant către care tinde orice anchetă şi care, de fapt, înseamnă într-un fel sfârşitul ei.

Bunicul făcu câţiva paşi spre deal. Auzea cum popa Pantelie îşi mâna vaca spre casă. Nedorind să fie văzut, aşteptă puţin şi, după ce Pantelie se pierdu pe uliţa care ducea la Monumentul

Eroilor, Bunicul se strecură din nou în cimitir şi fără mare greutate se căţără pe mărul din apropierea unei ferestre a bisericii. Vreme îndelungată, la lumina soarelui care se strecura în interiorul lăcaşului sfânt, privi la figurile de pe pereţi. Nu, nu se înşelase deloc şi acum, la o verificare a propriilor lui impresii, rămase stupefiat de cele ce gândea Pantelie despre consătenii lui. Întâlni figura lui Corbei întruchipând personaje diverse. Tot el era şi Iuda, era şi Maria Magdalena, şi Bunicul cu greu îşi putu înfrâna râsul, deoarece Maria Magdalena, aşezată sub crucea Mântuitorului, avea urme de mustăţi pe care pictorul le ştersese fără prea mare convingere. Îl găsi şi pe Apostol Moraru în postura lui Toma necredinciosul şi ochii lui blânzi şi mari erau cei care luminau şi chipul îndurerat şi scârbit de viaţă al Mântuitorului Iisus. Mai spre altar se lăsau vederii picturile din ultimele zile, şi Bunicul se surprinse pe el şi, de asemeni, pe Panaitescu în cei trei magi, al treilea semănând leit cu primii doi, alcătuit din trăsăturile lui şi ale şoferului. Mare pezevenghi, îşi spuse Bunicul despre Pantelie. Coborî în sfârşit din pom şi, de emoţie, vreme de mai bine de un sfert de oră, îşi căută bastonul, deşi bastonul era prins de propriul său buzunar de la haină.

Nu mai stătu prea mult pe gânduri. Se îndreptă spre sediul cooperativei şi văzând maşina albă la poartă îşi zise că norocul îi surâdea. Îl găsi pe Pricope la cantină, înfulecând de zor ciorbă de fasole. În faţa farfuriei se vedea o ceapă roşie tăiată în patru, iar într-un coş pâinea proaspătă, de casă, aburea încă. În cantină nu era nimeni în afară de bucătăreasă care, fredonând un cântec, spăla vasele. La vederea maiorului, Pricope tresări, şi Bunicul, ca să nu atragă atenţia femeii din bucătărie, îl strânse pe tânăr de mână.

— Nu te supăra că te deranjez, domnule Pricope, dacă ştiam că mănânci te-aş fi lăsat să-ţi termini această admirabilă ciorbă pe care, din pricina ficatului, eu n-o mai pot suporta de mult. Dar pentru că tot am intrat, te rog, dumneata vezi-ţi mai departe de cină şi, în măsura în care poţi şi ai cunoştinţă de lucrurile la care mă voi referi, să-mi răspunzi.

Tânărul dădu farfuria la o parte şi se întoarse într-o parte ca să-l poată privi pe Bunic direct în faţă.

— V-am spus tot ce-am ştiut, mă aşteaptă tovarăşul preşedinte, spuse el şi dădu să se ridice.

Bunicul îl prinse de umăr şi zâmbind îl aşeză la loc.

— Am vorbit cu preşedintele, şi mi-a spus să stăm de vorbă cât va fi nevoie. În ceea ce priveşte adevărurile pe care mi le-ai spus, se pare că din motive necunoscute mie nu mi-ai spus decât o parte din ele.

— V-am spus tot ce-am ştiut, mai mult…

— Tinere, eu tocmai acest mai mult îl vreau. Uite, sunt în posesia unei mărturisiri scrise din partea Anei Draga, mărturisire pe care am găsit-o cu totul întâmplător; în seara aceea, când ai venit în permisie, te-ai logodit cu Ana Draga, cel puţin aşa spune ea. Dealtfel, din mesajul primit azi de la unitatea dumitale, plutonierul Amariei a aflat că motivul permisiei tocmai acesta era, logodna. Când două surse spun acelaşi lucru, cred că este imprudent din partea dumitale să mai negi.

— Ştiu că mă bănuiţi că eu am omorât-o, dar vreau să… Când am plecat, era vie şi sănătoasă…

— Şi tristă, foarte tristă. Tristă, pentru că fata ţi-a mărturisit ceva, un ceva pe care dumneata ai jurat să-l păstrezi şi pe care nu l-ai păstrat.

Pricope se înroşi şi cu mâna tremurândă îşi aprinse o ţigară.

— Ce-ai de spus, tinere?

Pricope trase puternic din ţigară. Expresia de aroganţă îi dispăru de pe chip. La tâmple părul ondulat străluci sub picăturile de transpiraţie izvorâte la rădăcina părului din abundenţă.

— Domnule maior, de ce nu mă lăsaţi în pace? Eu ştiu că Amariei are ce are cu mine… Ştiu asta, nu numai eu sunt convins… dar gelozia lui mă lasă rece, să ştiţi. Din gelozie a făcut-o. Dacă ea m-a preferat pe mine în locul lui…

— Cu atât mai mult, dacă te-a preferat pe dumneata înseamnă că Ana Draga a avut încredere în dragostea dumitale. Şi pe urmă o să verific dacă spusele dumitale în privinţa plutonierului Amariei sunt reale. Nu uita însă că orice calomnie se pedepseşte conform unui alt articol de lege.

— Şi credeţi că mi-e teamă de lege? Lege… spuse Pricope şi zâmbi amar… Da, domnule maior, dacă vreţi să ştiţi, m-am logodit cu Ana Draga, dacă ce am făcut noi atunci se poate numi logodnă. Vreau să vă spun însă că ceea ce mi-a spus ea în seara aceea m-a făcut să cred că a voit să se logodească cu mine nu pentru că mă iubea. Avea nevoie să-i încredinţeze cuiva

secretele ei şi m-a găsit pe mine de fraier. Dacă ştiţi atât de bine ce s-a întâmplat, atunci poate ştiţi şi că i-am spus să se oprească cu mărturisirile ei, că eu am nevoie de ea, nu de problemele ei, din pricina cărora şi-a ridicat tot satul în cap.

— Eu sunt convins că nu tot satul, domnule Pricope.

— Aveţi dreptate, nu tot satul…

— De ce crezi că te-a ales anume pe dumneata să-ţi spună secretele ei şi mai ales de ce avea nevoie ca cineva să ştie de aceste secrete?

— Era bănuitoare, n-avea încredere în nimeni. Să ştiţi, dealtfel v-am mai spus, credea că cu descoperirile ei centrul are s-o facă eroină şi că va putea pleca de aici în cine ştie ce funcţie… Proastă. I-am spus nu o dată. Trăia cu frica în ea… Tot timpul avea impresia că e urmărită şi că cineva vrea să-i facă un rău. De asta a încercat să-mi spună mie o parte din descoperirile ei, să le ştie la adăpost, dacă se va întâmpla ceva cu ea, eu să pot spune lumii adevărul.

— Înţeleg, deci, că o parte din secretele ei ţi le-a spus şi, adaug eu, ar trebui să regreţi că nu le-ai ţinut pentru dumneata.

— De unde ştiţi că nu le-am ţinut pentru mine…

— Să presupunem că ştiu…

Femeia din bucătărie înţelese că între cei doi oameni se purta o discuţie nu prea plăcută; după ce puse în grabă o gogoaşă pe pervazul ferestrei, se făcu nevăzută.

— Acum tot satul o să afle că eu stau aici cu dumneavoastră.

— Domnule Pricope, aş dori foarte mult să nu ne îndepărtăm de subiectul nostru. Ce secrete ţi-a mărturisit Ana Draga?

— Păi parcă spuneaţi că le ştiţi.

— Să presupunem că vreau să te verific pe dumneata, să-mi dau seama dacă divulgarea mărturisirilor fetei cu care voiai să te căsătoreşti şi pe care o iubeai, cum singur ai spus-o, au fost atât de importante, încât meritai să primeşti drept recompensă maşina nouă cu care umbli acum, deşi şoferul care a trecut pe Buceagă, cum aveţi obiceiul să-i spuneţi camionului, n-a avut nicio abatere la legile circulaţiei şi e mai vechi ca dumneata în meserie cu zece ani. Înţeleg că ţi s-a plătit acum la întoarcere, cum a plătit şi ea, dar infinit mai scump, că a avut încredere în dumneata.

La cele spuse de Bunic, Pricope se aprinse la obraz şi mai mult. Neştiind ce să facă cu mâinile, se apucă să fabrice mici cocoloaşe din pâine, din miezul rămas pe masă.

— Dacă cineva v-a spus că pentru asta am primit maşina, eu pot s-o dau înapoi, n-am nevoie de ea şi nici n-am ştiut că mi s-a dat pentru ceea ce, de fapt, n-am spus. Şi n-am spus, că n-am ştiut, domnule maior. În seara aceea, după ce am ieşit de la popa Pantelie, ne-am oprit în drum şi m-a făcut să mă jur că n-am să spun la nimeni ceea ce aveam să aflu de la ea. N-am vrut. I-am mărturisit că ea a dorit să ne logodim şi dacă şi după această logodnă nu are încredere în mine, nu înţeleg de ce mi-a trimis telegramă să viu acasă, deoarece telegramă ea mi-a trimis.

— După ce te-ai despărţit în seara aceea de Ana Draga, care a fost primul om la care te-ai dus?

— La Corbei, el trebuia să-mi spună…

— Ce trebuia să-ţi spună, doar exact peste două ore aveai tren să te întorci la unitate şi din datele mele reiese că, într-adevăr, a doua zi la ora nouă ai ajuns acolo?! Deci, ca să ajungi acolo la ora nouă trebuia să prinzi personalul de ora unsprezece până la Războieni şi de acolo acceleratul de ora douăsprezece şi cinci pentru Bucureşti. Este adevărat?

Pricope strivi miezurile de pâine la care trudise atâta timp şi le mătură de pe masă.

— Adică, m-aţi urmărit…

— Nu, deşi aş putea foarte bine să nu-ţi răspund la această întrebare. Aşa cum dumneata îţi iei măsuri de precauţie ca să ne poţi induce în eroare, ne luăm şi noi ca să putem descoperi adevărul. Eşti tânăr, foarte tânăr chiar, şi este trist că la vârsta dumitale, din motive care încă îmi scapă, te-ai înconjurat de atâta minciună. Stăm de vorbă de mai bine de zece minute şi în acest răstimp mi-ai spus atâtea lucruri neadevărate, încât mă întreb dacă merită să-mi pierd timpul cu dumneata. Probabil motive serioase te determină să nu-mi spui adevărul, dar vreau să te conving de pe acum că acest adevăr, cu ajutorul sau fără ajutorul dumitale, tot am să-l aflu. Şi după ce am să-l aflu, cea mai grea pedeapsă pentru dumneata are să vină dinlăuntrul dumitale, are să te macine şi n-are să-ţi dea pace. Pentru multă vreme, în propriii dumitale ochi vei fi un om de nimic. Bănuiesc că la mijloc e un simţământ care nu-ţi dă pace să vorbeşti, un

sentiment de gelozie, al unui om viu faţă de o moartă, dar nu uita că erai gata să-ţi legi viaţa de această fată şi, dacă nu murea, probabil că acum eraţi şi căsătoriţi. De unde la dumneata convingerea că voia să-şi pună descoperirile în slujba propriei sale parveniri, de ce crezi că era atât de măruntă la suflet? Oare, dacă voia, nu putea să se ducă la judeţ sau undeva mai sus? Uiţi, deşi n-ar trebui să uiţi, în ce lume trăim. Crezi că adevărurile ei n-ar fi găsit porţi deschise? Dacă voia să parvină, crede-mă pe mine, s-ar fi dus imediat, dar n-a făcut-o şi n-a făcut-o pentru că ei îi era drag acest sat, îi erau dragi oamenii, în ciuda afirmaţiilor dumitale care spun contrariul. Aparţii unei noi generaţii şi această generaţie am crezut-o şi o cred mai pură, capabilă să se bată pentru adevăr, să sufere la nevoie. Faptul că eu am dreptate este şi destinul tragic al unei fete pe care din motive mărunte, meschine, n-ai vrut s-o înţelegi şi mai ales s-o ajuţi. Trist te pregăteşti pentru viaţă, foarte trist.

Pricope îşi încheie nasturii la scurta impermeabilă, apoi la fel de mecanic îi descheie. Se uită la Bunic cu o ironie amară, pe care nu şi-o putea ascunde, bătu aerul cu mâna voind să se ridice, dar cine ştie ce forţă mai puternică decât voinţa lui de-o clipă îl determină să se aşeze la loc.

— Adevărul, domnule maior, adevărul. Poate în romanele poliţiste să se întâmple ca adevărul să învingă totdeauna, da' viaţa, viaţa este cu totul altceva… Eu i-am oferit ei o singură cinste, un singur adevăr, dragostea mea faţă de ea, dorinţa mea de a întemeia un cămin. Un cămin poate mai simplu decât l-ar fi dorit, o dragoste poate. Mai puţin gălăgioasă decât i-ar fi fost pe plac. Dar astea le aveam, altceva nu-i puteam da. De prima dată când v-am auzit pe dumneavoastră am avut senzaţia că, de fapt, îmi vorbeşte ea; cinste, adevăr, nu scotea trei cuvinte şi al patrulea era cel pe care îl folosiţi şi dumneavoastră atât de des. Nu vă mint, de data asta, şi asta înseamnă că, într-adevăr, până acuma v-am minţit. Mi-a fost frică, am crezut că de fapt ea n-a murit, că în particular a stat de vorbă cu dumneavoastră şi că acum nu faceţi altceva decât să-i duceţi mai departe gândurile, folosind aceleaşi fraze. M-am dus de două ori la cimitir să mă conving că nu-mi joacă o festă, aşa cum mi-a jucat nu una dealtfel. E uşor să vii dinafară, aşa cum a venit ea şi cum aţi venit dumneavoastră, şi să ne judecaţi în fel şi chip. Noi aici trăim, aici ne vom duce viaţa, chiar dacă viaţa noastră nu

corespunde totdeauna concepţiei dumneavoastră despre adevăr şi cinste. Mai mult n-am ce vă spune, domnule maior, nu, ştiu mai mult, deşi recunosc că v-am minţit în anumite privinţe, dar amănuntele care ţin de minciună, să ştiţi, nu vă sunt cu nimic folositoare adevărului pe care îl căutaţi. Ele fac parte din viaţa mea. Iar viaţa mea este numai a mea. Ştiu că în ochii dumneavoastră nu mă pot bucura de prea multă consideraţie, o ştiu şi vă dau dreptate, dar s-ar putea ca din această categorie tristă din care eu fac parte să nu fie foarte mulţi. Eu însă fac parte, şi culmea, nu mi-e ruşine s-o spun. Sunteţi de atâtea zile în sat şi n-aţi aflat aproape nimic şi vă asigur că oricât veţi sta tot n-o să aflaţi nimic. Şi dacă, să zicem, că până la urmă veţi afla acel adevăr ascuns, în cazul că el ar exista… dar uite, pur şi simplu, nu mai am chef nici măcar să mă întreb….

— Eşti cinic din tristeţe, dintr-o dragoste pierdută şi neîmplinită, iar judecăţile dumitale sunt de moment, rodul unor insatisfacţii trecătoare, ascultă ce-ţi spun. Ar fi foarte trist, într-adevăr, să fii aşa cum te descrii. Am cunoscut-o pe mama dumitale, cunosc împrejurările tragice în care şi-a pierdut auzul şi graiul şi mai ştiu, deşi dumneata nu vrei s-o recunoşti, că tatăl dumitale este Corbei. Ai adunat prea multă ură în dumneata. Înfrângerea dumitale este de moment, dar ea poate continua dacă nu te smulgi din această stare, impusă nu de educaţie, ci de o viaţă care nu a fost totdeauna darnică cu dumneata. Şi mai vreau să-ţi spun un lucru. Nu-ţi fie ruşine de cea care ţi-a dat viaţă, n-o lipsi de dragostea pe care o merită. Această femeie te-a legănat, această femeie ţi-a păzit nopţile ca dumneata să ajungi la vârsta asta sănătos şi, de ce să nu recunosc, frumos. Ai venit de câteva zile şi n-ai fost o dată la ea. Ştiu până şi aceste amănunte, domnule Pricope Turdean.

Bunicul se opri. Pricope, cu capul aşezat pe mâinile butucănoase, plângea încet, ca un copil, cu sughiţuri.

— Am iubit-o, domnule maior, am iubit-o… Şi credeţi-mă că, deşi mi s-a spus să tac ca un mort, nu acesta este motivul pentru care tac. Nu ştiu mai mult. În seara aceea când am ieşit de la Pantelie m-am supărat într-adevăr pe ea. A apucat să-mi spună că a făcut o descoperire extraordinară cu pământul. Atât mi-a spus, pe urmă m-a pus să jur. N-am vrut. Ne-am despărţit, înainte de a ajunge acasă – înseamnă că ştiţi că înainte de a pleca în armată mi-am ridicat o casă la marginea satului –, m-

am întâlnit cu Corbei. Niciodată n-am discutat cu el mai mult decât strictul necesar legat de munca noastră. Nu-l pot suferi, pentru laşitatea lui, pentru că a lăsat-o pe mama aşa cum a lăsat-o după ce ea s-a îmbolnăvit. Dacă nu-şi bătea joc de ea, mama şi-ar fi putut reveni, dar, aşa, boala s-a agravat. Mi-a zis atunci Corbei să nu uit că aparţin acestui sat şi că toată treaba cu pământul, aşa a zis, toată treaba cu pământul e a satului şi n-au ce să se amestece oameni străini. Să nu care cumva să bat din gură. Am vrut să-l întreb ce anume ascundeau cuvintele lui referitoare la pământ. Dar n-am avut cum. M-a lăsat în mijlocul drumului şi a plecat. După vreo zece paşi, s-a întors şi a strigat la mine: „Să nu uiţi că eşti copilul meu, indiferent de ce s-a întâmplat între mine şi maică-ta“. Noaptea, adică exact aşa cum aţi spus dumneavoastră, peste o oră, am plecat cu trenul la Războieni ca să prind acceleratul.

Câtva timp domni liniştea. Bunicul nu voi să mai insiste cu întrebările. Îi puse lui Pricope Turdean o mână pe umăr, îl apăsă prieteneşte şi se ridică de pe banca tare, din cauza căreia îi amorţise şira spinării.

Pe drum, Bunicul îşi aduse aminte de ceva şi grăbit se îndreptă din nou spre cimitir. Era întuneric beznă. O bufniţă ascunsă în clopotniţă îşi luă zborul şi când Bunicul se uită în sus nu văzu decât ghearele ei în care se zbătea neputincios un liliac. Maiorul îşi simţi fruntea transpirată. Se urcă din nou pe pomul de lângă fereastra altarului şi cu ajutorul lanternei privi încă o dată chipul Sfântului Gheorghe. Ovalul fasciculului de lumină insistă îndelung asupra capului şi mâinilor şi, câtva timp, de mirare, maiorul rămase cu gura căscată.

21

Bunicul se întorcea spre casă copleşit de toate întâmplările din ziua aceea. Se uită la ceas, era aproape zece seara. De peste dealul din dreapta Mureşului apăruse luna, şi maiorul îşi privi îndelung prietenul din nopţile fără somn. Deşi era înjumătăţită de umbra pământului, secera cu irizaţii roşietice strălucea puternic, şi dacă Bunicului nu i-ar fi fost foame ar mai fi stat probabil să-i urmărească alunecarea imperceptibilă pe

căuşul bolţii. Când îşi aduse aminte că Panaitescu îl aştepta cu promisa saramură de crap, simţi un gol în stomac. Bunicul îşi frecă mâinile, obicei împrumutat de la Panaitescu şi folosit cu discreţie, doar în intimitate. Deschise poarta. În odaia lor era lumină, dar cu toate acestea nu-l zări pe şofer la masă, aşa cum se aşteptase. „Probabil de supărare că s-a răcit peştele s-a culcat ca să-mi dea o lecţie'', îşi spuse maiorul nu fără teamă, şi se gândi la repezeală să inventeze ceva cât mai senzaţional ca să-i ofere subalternului şi prietenului o scuză plauzibilă. Mare îi fu mirarea odată intrat în casă. Panaitescu nu dormea şi nici peştele nu se făcea simţit cu aromele lui de ardei iute şi prăjeală... Crapul se odihnea într-o farfurie pe marginea sobei stinse, în timp ce Panaitescu, cu desăvârşire absent la tot ce se petrecea în jurul lui, stătea pe un scaun cu trei picioare; calcula ceva pe genunchi şi din când în când îşi arunca ochii pe o carte de matematică. Puţinul păr pe care Panaitescu îl mai avea era ridicat vâlvoi, iar fruntea de obicei netedă era atât de chinuită din cauza, efortului, încât Bunicul se temu o clipă ca bunul lui prieten şi ajutor în meserie să nu sufere de vreo boală.

— Dragul meu, ce s-a întâmplat? întrebă Bunicul, văzând că şoferul nici măcar nu-l bagă în seamă.

Panaitescu făcu un semn cu creionul cum că doreşte să nu fie deranjat şi, după ce scrise ceva cu migală, îi făcu semn Bunicului spre peşte.

— Curăţă-l, zise el fără să mai întrebuinţeze pronumele de reverenţă, şi maiorul, uluit de acest imperativ, îşi dădu haina jos şi se apropie de sobă.

— Întâi solzii, pe urmă urechile, speli bine de două ori şi mă anunţi, continuă el să comande, după care, cu aceeaşi frunte încordată, se apucă să-şi continue calculele.

— Gata, spuse el la un moment dat şi fără să-şi schimbe poziţia continuă. La Forţate este mai mult pământ decât e înscris pe harta agricolă. Maestre, descoperirea noastră e epocală. Din primul moment mi-am dat seama că aici e cheia succesului. Nu întâmplător am luat compasul de lemn al Anei Draga şi, cred eu, tot o sugestie de-a mea a stat la baza hotărârii de a măsura pământul.

Tonul cu care vorbea Panaitescu şi mai ales calităţile de unic descoperitor pe care şi le atribuia, lucru neobişnuit la el, îl

uimiră într-atât pe Bunic, încât se crestă cu cuţitul la degetul mare din care pricină se strâmbă.

— Dragul meu, dar e extraordinar, spuse Bunicul şi fără să lase peştele din mână se apropie de şofer.

Maiorul se uită la hârtia de caiet pe care Panaitescu cu scrisul lui mare făcuse câteva adunări şi înmulţiri. Nu era niciun dubiu, la verificarea făcută mintal, rezultatul era acelaşi.

— Meştere, lasă dracului peştele ăla. Uite, mi-ai umplut ceafa de solzi, spuse Panaitescu, şi Bunicul, docil, ca un copil care a făcut un lucru nepermis, se duse şi aşeză peştele pe jumătate curăţat în farfurie.

— Deci ăsta era marele lor secret, vorbi ca pentru sine Bunicul şi cu grijă, ca să nu-şi deranjeze prea mult subalternul, îşi trase un scaun lângă el.

— Şederea noastră s-a cam terminat, asta e, conchise Panaitescu. Îl arestăm pe Corbei şi gata.

Când văzu că Bunicul nu-i împărtăşeşte părerea şi continuă să tacă, Panaitescu începu să se plimbe prin cameră cu mâinile la spate. Bunicul îl lăsă în pace. Din stimă pentru colaboratorul său, nu voia să-i strice bucuria şi să-şi mărturisească propriile îndoieli.

— Bineînţeles, meştere, că nu eşti de acord. Cum să fii dumneata de acord până nu complici puţin lucrurile. Sunt sigur că nu-ţi vine să crezi că Ana Draga a descoperit pământul nedeclarat şi din pricina asta au…

— Nu, dragă Panaitescule, că ăsta a fost secretul ei nu mă îndoiesc nicio clipă, dar de aici până la actul criminal eu cred că drumul nu este încă încheiat, ar fi mult prea simplu.

— Meştere, era să uit, se trezi brusc Panaitescu şi luându-şi cartea de unde o aruncase se apucă să cerceteze iar cifrele. Am uitat să-ţi relatez un lucru foarte important. Am luat compasul şi m-am dus la primul teren, acesta din dosul satului. Aveam harta agricolă în buzunar. Am căpătat-o de la paznic. Nu, nu te speria, n-am încălcat regulamentul. Harta era afişată chiar la intrare, aşa că nu mi-a fost greu să măsor suprafeţele şi să le copiez pe hârtie. Ei bine, şi la acest teren, lung de patru sute de metri, semănat cu porumb, există o diferenţă de nişte hectare de teren. Şi acum, meştere, tot eu am să fac şi peştele, deoarece ai început să-l cureţi ca pe o ridiche. De fapt, e vina mea, am uitat să-ţi spun că toate vitaminele la peşte stau ascunse, ca la mere,

imediat sub piele, adică exact partea pe care dumneata, din neştiinţă, ai început s-o înlături. Peştele nu e fazan, meştere, să tragi pielea de pe el, peştele este un animal cu totul special şi ai nevoie de cunoştinţe aparte ca să-l pregăteşti.

Bunicul nu-şi mai auzea subalternul. Calculele îl uluiseră într-adevăr. Numai că ele nu explicau moartea Anei Draga, deşi, după părerea lui, între pământul dosit şi sfârşitul ei era neîndoios o legătură. Ar fi fost foarte simplu ca pe baza mărturiilor fetei lui Turdean să-l acuze pe Corbei de crimă. Ştia însă din nenumăraţii lui ani de muncă ce răspundere enormă presupunea o asemenea acuzaţie şi ce greu erau dispuşi oamenii să retracteze o acuzaţie odată făcută. Nu era novice în meserie. Chiar dacă în afirmaţiile surdo-mutei n-ar fi existat dubii în privinţa făptaşului, marea lui experienţă îl obliga să acţioneze cu prudenţă. Nu avea nicio dovadă în afara mărturiei împotriva lui Corbei, or mărturia surdo-mutei se cerea verificată, supusă probelor, şi aceste probe îi lipseau. Pe urmă, Bunicului i se păru mult prea simplă această relaţie Corbei – pământ – Ana Draga. De ce s-o omoare el? Pentru ce? Doar nu Corbei era preşedintele cooperativei şi nici nu purta el răspunderea pământului dosit. Atunci cum să explice crima lui? Din moment ce colonelul Leonte îl sunase de la Bucureşti, era sigur că cineva era interesat de secretul descoperit de ei. Şi din moment ce un secret nu mai era un secret cel puţin pentru câţiva din conducerea cooperativei, care putea fi motivul ca vrerea acestora, în caz că există o asemenea vrere, să fie dusă la îndeplinire de Corbei printr-un omor? Cu cât intra mai mult în tainele propriei sale descoperiri, cu atât Bunicul se convingea de greşeala pe care ar fi făcut-o acuzându-l pe Corbei de crimă. Îşi aduse din nou aminte de amănuntul văzut în pictura părintelui Pantelie şi consideră că şi acest amănunt venea împotriva tentaţiei de a-l socoti vinovat pe Corbei. Practic, descoperirea făcută în legătură cu pământul nu numai că nu le dădea o perspectivă imediată de a descoperi pe făptaş, dar îi îndepărta şi mai mult de criminalul existent până atunci, în persoana lui Corbei. Atunci, cine era criminalul şi ce interes putea avea ca Ana Draga să fie omorâtă? Bunicul se ridică de pe scaun şi ceea ce făcuse cu câteva minute în urmă Panaitescu, din infatuare, făcu de data asta el, din deznădejde. Panaitescu îi urmărea plimbarea cu mâinile la spate şi când văzu că superiorul său

bate cu degetul mijlociu al mâinii stângi în palma mâinii drepte îşi dădu pe loc seama că toată descoperirea lor nu făcea două parale. De supărare, începu să hăcuiască peştele fără milă.

— Maestre dragă, începu el conciliant şi supus, te rog din toată inima să nu spui că toată munca noastră de până acum o putem arunca la gunoi.

— Nu, dragul meu, nu numai că n-o aruncăm. Ea are o valoare covârşitoare pentru ancheta noastră. De fapt, constituie punctul cheie al anchetei, dar n-o rezolvă, din păcate. Că Urdăreanu, Corbei ştiu de acest pământ netrecut în scripte, sunt aproape sigur. La fel de sigur sunt că ştiu şi alţii. Deci, acest mobil nu poate duce la o crimă. Existau mii de posibilităţi ca Ana Draga să fie îndepărtată, aşa cum dealtfel a mai fost. Acum un an a fost îndepărtată din acelaşi motiv, tot în legătură cu pământul, şi acum sunt convins că, din teamă ca să nu bată din gură, a fost adusă şi înapoi. La o crimă nu se poate ajunge, aşa cum prea bine ştii, dragul meu, decât în cazuri excepţionale, când nu mai există alte soluţii, or aici tocmai aceste soluţii abundă. Făptaşul avea alte interese, crede-mă, şi tocmai aceste interese nu le ştim noi.

— Meştere, zise Panaitescu, mie nu-mi pare rău daca stăm aici şi un an. Gâşte sunt, slavă Domnului, văd că dumneata ai noroc la peşte, de celelalte ce să mai zic. Deci, problema nu stă în timp. Cu toate astea, eu nu cred în ruptul capului, poţi să-mi suceşti gâtul ca la o gâscă din aia superb, că în seara asta am numărat zburând pe puţin o mie de bucăţi, una şi una, de puteai să le duci la expoziţie, că Corbei şi Urdăreanu nu sunt amestecaţi. Au omorât-o ca să ascundă surplusul de pământ. Aşa cum a stabilit prima anchetă, ea a murit ca o proastă, nu-i aşa? S-au liniştit şi îşi vedeau mai departe de ale lor până ce am apărut noi. Dumneata porneşti de la ideea că atât Urdăreanu, cât şi Corbei nu puteau s-o omoare din pricina pământului. Bine, dar de unde ştii dumneata că de pe surplusul acesta de pământ nu-şi însuşeau ei produsele, nu le vindeau la piaţă sau mai ştiu eu unde, ca să-şi facă venituri ilicite? Ai dumneata vreun argument care să-ţi dea dreptul, cât eşti dumneata de maior şi eu de eu în problemă? N-ai, aşa că iată că dintr-o dată furtul plutonier major, să infirmi vrăbiuţa pe care ţi-am băgat-o devine particular şi crima tot particulară.

Bunicul se opri din plimbat şi bătu de data asta cu degetul de la mâna dreaptă în palma mâinii stângi, ceea ce pentru Panaitescu însemna clar că-şi pusese superiorul în încurcătură.

— Dragul meu, despre surplusul de pământ ştie şi altcineva şi atunci este exclus ca roadele, adică recoltele să fie însuşite particular de cineva. Nu mă poţi convinge, nici tu, dragă colega, fără argumente, că un oarecare, instructor judeţean să zicem, se bucură de surplusul de pământ din Sălcioara. Asta nu pot să cred. Nu ştiu dacă sunt bine înţeles. Dacă pământul ar fi constituit secretul lui Urdăreanu şi Corbei, supoziţiile tale şi declaraţiile fetei lui Turdean n-ar mai fi fost puse la îndoială, dar aşa? Ţine minte că din prima zi am presupus amândoi, pe căi cu totul separate, că la mijloc ar fi vorba de o „conspiraţie” a tăcerii. Fals, bineînţeles, deoarece oamenii nu puteau vorbi despre ceea ce nu ştiu. În schimb, cei care erau la curent cu surplusul de pământ nu-l ştiu nici ei pe făptaş, de asta te asigur.

— Bine, meştere, dar atunci nu pricep un lucru, de ce ţin acel pământ nedeclarat, ce rost are să ţii ascuns ceva ce nu-ţi aparţine?

— O să aflăm şi asta, dragul meu, deşi, dacă erai mai atent la ce ne-a spus Urdăreanu la masa lui, ai fi bănuit. Interese false, după opinia mea, i-au determinat la acest pas regretabil.

Se auzea peştele sfârâind în tigaie, dar Bunicul nu mai avea chef de mâncare. Mirosul îi făcea rău şi ştia foarte bine că pofta de mâncare nu avea să-i revină până când nu avea să dezlege această enigmă. Că era o crimă nu se mai îndoia.

Se auzi poarta trântindu-se şi peste câteva clipe îşi făcu apariţia în casă plutonierul Amariei.

— E de rău, Bunicule, a sunat din nou colonelul Leonte. Mi-a zis să-ţi comunic că ar fi bine să te întorci pentru explicaţii.

— Bine, dar de ce nu m-ai chemat să stau eu de vorbă cu el?

— I-am sugerat, Bunicule, să mă sune peste zece minute, doar de la post până aici sunt trei minute de mers pe jos, dar dânsul a zis să nu vă deranjez la o oră aşa târzie.

— Deci, a spus să nu fiu deranjat la o oră aşa târzie?

— Da, tovarăşe maior.

— Mulţumesc, dragul meu. Mergi şi te culcă. Noaptea e un sfetnic bun. Vreau să te anunţ că marea noastră descoperire, din păcate, nu rezolvă cea mai importantă problemă: făptaşul. Am descoperit că vestita cooperativă din Sălcioara are un

surplus de pământ. Nu ştiu exact cât, dar, după relatările colegului meu, pe lotul de la Forţate există un asemenea surplus! Nu te văd prea mirat.

— Nu, Bunicule, nu sunt.

— Adică dumneata ştiai de acest surplus?

— Nu ştiam. Am văzut-o pe Ana Draga măsurându-l şi acum mi-am dat seama de ce-l măsura… deci de aici au pornit neplăcerile ei…

— Neplăceri, dragul meu, dar, deocamdată, aceste neplăceri, cel puţin până acum, nu justifică moartea ei.

— Şi de asta eram convins, Bunicule.

— Văd, dragul meu, că ai aşteptat atâtea zile ca să ne spui de ce eşti şi nu eşti personal convins.

— Tovarăşe maior, n-aveam niciun drept să vă creez un punct de pornire greşit. După cum v-am spus, n-am avut dubii în privinţa accidentului… din păcate pentru mine…

— Dragul meu, vreau să te asigur că această descoperire, în ciuda insuccesului de moment, joacă totuşi un mare rol în dispariţia acestei fete. Iar comunicarea pe care ne-ai făcut-o explică şi mai mult, dragă Panaitescule, raţionamentul făcut cu câteva minute înainte, se adresă Bunicul lui Panaitescu. Numai că de data asta nu mă aşteptam la un telefon. Eram sigur că are să vină cineva de la judeţ.

— A fost, Bunicule, de la judeţ. Instructorul agricol. A stat de vorbă cu Urdăreanu. De la el a plecat cu maşina acestuia la centru.

— Interesant, interesant, spuse Bunicul şi îşi aprinse o ţigară.

După ce plecă Amariei, Bunicul se aşeză pe scaun şi îşi sprijini capul în palme, semn de supremă concentrare. Panaitescu luă cratiţa cu peşte de pe sobă şi aproape în poziţie de drepţi aşteptă hotărârea pe care avea s-o ia Bunicul. De luat însă o hotărâre nu era simplu. Telefonul colonelului Leonte era un ordin şi cei doi o ştiau foarte bine. Numai că Bunicul mai ştia ceva. Faptul că Leonte nu voise să-l deranjeze însemna că în adâncul sufletului era de acord cu continuarea cercetărilor.

Era unsprezece şi jumătate noaptea şi, oricum, la această oră nu putea fi vorba de plecare. Deci, până a doua zi mai avea încă mandat, din moment ce însuşi superiorul lui îi ceruse plutonierului să nu-l deranjeze la acel ceas târziu. Maiorul îi fu profund recunoscător prietenului său mai mare în grad.

— Panaitescule, ia să vedem, dragul meu, ce-a ieşit din peştele prins de mine şi maltratat cu atâta talent de tine. După miros, îmi dau seama că la „Lido“ ar fi gata oricând să ia un asemenea bucătar-şef.

— Eu la „Lido“, maestre? răspunse Panaitescu voios. Nici la „Intercontinental” , maestre, când va fi gata bineînţeles, nu m-aş face de râs. Dealtfel, ca să fiu sincer, continuă Panaitescu în timp ce împărţea porţiile conform gabaritului fiecăruia, cred că această meteahnă a mea cu gătitul m-a făcut să nu mă însor. Un bărbat singur care nu ştie să gătească este un om pe treisferturi candidat la ulcer. Crede-mă, maestre dragă, că din femeile pe care le-am adus la încercare niciuna nu era în stare să-mi pregătească un prânz atât de gustos şi mai ales atât de rapid pe cât îl făceam eu. Şi atunci, te întreb pe dumneata, care ai fost căsătorit, la ce bun să-ţi iei o belea pe cap, mai ales într-o meserie ca a noastră, unde azi suntem la Brăila şi poimâine la Sălcioara? Trebuie să recunoşti că sunt tare la saramură, cu toate că un asemenea preparat cere ca peştele să fie puţin învechit sau fezandat, cum îţi place dumitale să strici frumoasa noastră limbă română. Ce chestie!

— Un deliciu, dragul meu, dealtfel în multele deplasări pe care le-am făcut nici nu ştiu ce m-aş fi făcut fără ajutorul tău preţios. Cred că de mult aş fi fost în lumea celor ce nu mai cuvântă fără această grijă aproape paternă, pentru care îţi sunt profund recunoscător. Dar cred, dragul meu, că de data asta porţia mea a fost infinit mai mică decât dorinţa lacomă a unui stomac atât de rar răsfăţat cu bunătăţi. Dacă n-ai nimic împotrivă, oferă-mi, dragă colega, partea aceea de coadă din farfuria ta. Din câte mi-ai spus, coada are un gust aparte.

— Cu dragă inimă, maestre, sunt de-a dreptul flatat, cum îţi place dumitale să zici. Dar atenţie la oscioare, crapul e dat dracului, şi nu vreau ca din pricina unui nenorocit de os să nu putem continua ceea ce am început aici, că am înţeles bine că hotărârea pe care ai luat-o este aceea de a rămâne pe scut.

— Dragul meu, dar văd că în ultima vreme ai făcut progrese serioase în materie de istorie.

Încă nu se luminase de ziuă când Bunicul şi Panaitescu ieşiră din casă. Peste sat plutea o ceaţă uşoară, tulburată doar de fâlfâitul miilor de aripi de gâşte care se îndreptau spre apă. Panaitescu îşi strânse haina pe lângă trup. Era răcoare şi zgomotul acela care se auzea de sus, fără să se vadă zburătoarele, îi făcură pielea de găină.

— Panaitescule, dragul meu. Te duci la Amariei şi, aşa cum ne-am înţeles, în cel mult două ore să am autorizaţie de la procuratură. S-ar putea să aveţi greutăţi. În cazul acesta, mergeţi la Miliţia judeţului. În plic e scris tot ce trebuie pentru procuror, în celălalt pentru colonelul Gavriliu. Uzezi de al doilea plic numai dacă este cazul. Sper să te bucuri de înţelegerea cuvenită de la început. Îl cunosc pe Gavriliu, am făcut câteva anchete împreună când lucra la Bucureşti.

— Am înţeles, Bunicule, în cel mult două ore, repetă Panaitescu şi îşi scoase nu fără regret maşina din curtea învăţătorului.

În urma Buick-ului praful drumului se ridică într-un nor gros, apoi ceaţa îl apăsa în jos şi colbul des şi cu miros amestecat de bălegar şi praf se vălătucea spre curţile oamenilor. Un câine ieşit dintr-o ogradă se repezi la picioarele maiorului, dar, ca prin minune, odată ajuns la pantalonii lui, începu să se gudure, şi Bunicul, sensibil la acest gest de prietenie, scoase dintr-un buzunar o bucată de zahăr şi o întinse pe latul palmei, dulăului costeliv. Câinele mirosi zahărul şi îşi scutură capul. Nu era obişnuit cu delicatesuri. Cu coada între picioare, intră din nou în curte pe sub ostreţele lipsă de la gard, şi Bunicul, măsurând tăria drumului cu vârful bastonului, se îndreptă spre casa lui Urdăreanu.

Nu-i era la îndemână să deranjeze un om la o asemenea oră, dar n-avea încotro. Telefonul lui Leonte apăsa deasupra capului său ca o sabie a lui Damocles şi maiorul nu voia cu niciun chip să abuzeze de înţelegerea omului în faţa căruia totdeauna se bucurase de o deosebită stimă. Spre surprinderea Bunicului, Urdăreanu stătea în poartă şi trăgea vârtos din tutunul acriu.

— Te-am aşteptat, tovarăşe maior, spuse el şi nu ştiu dacă e nimerit sau nu să-i întindă omului ordinii mâna. Aţi descoperit, aşa-i? întrebă el calm şi tuşi uşor, fără să aştepte din partea Bunicului răspunsul. Poftiţi vă rog în casă. Urdăreanu aruncă

ţigara, înainte de a închide poarta, o stâlci bine cu piciorul, apoi o porni spre pridvor.

— Da, am descoperit ceva, spuse Bunicul, care nu, voia să înceapă discuţia în acest fel.

Mizase pe surpriza preşedintelui: fusese aproape convins că drumul până ce Urdăreanu avea să recunoască va fi anevoios. Crezuse chiar că Urdăreanu va invoca toate puterile cerului în sprijinul său, ca, dintr-o dată, nimic din cele presupuse să nu se întâmple. Citea pe chipul preşedintelui aproape o satisfacţie şi în clipa când maiorul îi spuse că într-adevăr descoperise ceva oftă uşurat, ca şi cum şi-ar fi aruncat de pe umeri o povară grea. Urdăreanu îl conduse în casă. Emilia era sculată şi ea. Când îl văzu pe maior, se ridică şi făcându-şi două cruci largi zise un „Doamne, iartă-mă“, apoi aruncă cu o basma după pisica neagră care pândea cloşca aşezată într-un colţ al camerei.

— No, aşa-i că am avut dreptate, Vasile?

— Aşa-i, Emilie.

— No, ăsta să fie ăl mai mare bai, spuse ea şi ieşi în bucătărie să aprindă focul. Da’ ceva îţi mânca, nu-i aşa, că doară nu suntem duşmani, cu tăte că de-acu, Vasile, gata cu preşedinţia ta, ducă-se pe pustii, zise ea şi aruncă chibritul aprins pe căriga scoasă de la sobă.

Se aşezară la masă. Pe faţa lui Urdăreanu se citi adevărata grijă, aceea legată de vizita maiorului la acel ceas de zori.

— Domnule Urdăreanu, vreau să-ţi spun de la bun început că toată problema pământului pentru mine, ca anchetator, are valoare doar în măsura în care mă poate ajuta la prinderea criminalului. Să nu vă închipuiţi că vreau să vă trag la răspundere pentru asta. N-am niciun drept în acest sens. Dreptul acesta îl au superiorii dumitale. Vreau să reţineţi deci exact latura care mă interesează pe mine din această problemă a surplusului de pământ. Nu vreau ca până la urmă să mi se reproşeze că mi-am depăşit atribuţiile. Regret însă că nu ne-aţi spus dumneavoastră, de la început, cum stau lucrurile, să nu pierdem atâta timp.

— Cum era să vă spunem, tovarăşe maior? Astea sunt lucruri de spus? Dacă erau de spus, vi le spuneam, n-aveţi nicio grijă. Şi mai vreau să vă asigur de un lucru: niciun bob de grâu, niciun cartof şi niciun ştiulete de porumb din afurisitul acela de pământ

n-a intrat nici în buzunarul meu şi nici al altora, totul s-a dus la stat.

Veni Emilia cu ouă prăjite cu slănină, cu un blid de murături şi cu pâine proaspătă făcută la cuptor.

— Mâncaţi vă rog, că pe foalele gol şi vorbele au un gust de catran, zise ea şi, după ce îşi aşeză bucatele, cu o voie bună care nu o părăsea nici în acel moment, umplu paharele cu ţuică.

— Să trăiţi şi să nu-i faceţi lui Vasile niciun rău, că mai tare-s eu de vină decât el.

— Du-te tu, femeie, şi vezi-ţi de ale tale, spuse Urdăreanu blând şi femeia se duse, nu înainte de a mai pune un rând de ţuică în pahare.

— Că ţi-am spus eu, Vasile, de la început, că muieraticul ăla de Corbei te bagă la dos, uite c-ai ajuns, fătul meu, la vorbele mele de muiere.

— Acu ce-i fi vrând, Emilie? Îţi pare rău că n-o să mai fiu preşedinte?

— Ba la dracu. Îmi pare rău că eşti prost şi nu ştiu ce-o să iasă din toată povestea asta.

Urdăreanu tăcu, lăsându-şi capul în pământ. Femeia trecu pe lângă el, îşi trecu degetele cu pielea încreţită prin părul lui alb, apoi îşi duse un capăt al năframei la ochi şi ieşi afară.

— O fost aşa, domnule maior, începu Urdăreanu, aşa o fost cum vă spun. Cu vreo zece ani în urmă, lotul ăla de la Forţate era mai mult păşune, era un loc rău, ţinea apă şi oamenii nu-şi aduc aminte să se fi semănat vreodată pe el. A fost o vreme p-atunci când se făceau desţeleniri şi după ce-am făcut nişte şanţuri, de scurgere şi nişte fântâni colectoare am desţelenit pământul şi l-am îngrijit. Pământ galben, nu prea bun, nu ştiam ce are să iasă din el. Corbei, care îmi e de atunci ajutor, prim brigadier, a zis să nu anunţăm raionul de pământ până nu vedem ce dă. Dar pământul a dat, şi a dat chiar mai bine decât celălalt. An de secetă am avut atunci. Dacă nu semănăm la Forţate, nu aveam ce da oamenilor de mâncare. În al doilea an, i-a venit ideea lui Corbei, şi rău îmi pare şi nu prea c-am fost de acord cu el; a zis că pământul de acolo să rămână ca un fel de rezervă şi în caz că producţia la hectar nu va fi la kilogramele planificate adăugăm din plusul acela de pământ şi ne facem treaba şi faţă de stat, şi faţă de oameni. În al doilea an, recoltele n-au fost prea bune şi ne-am ajutat cu pământul celălalt. În al

treilea an, s-a întâmplat ca raionul să nu stea prea bine cu planul şi, atunci, prinzind momentul, i-am zis tovarăşului de la raion cum stă problema. La început, s-a supărat, apoi a zis că-mi dă răspunsul peste câteva zile. Şi mi l-a dat. M-a dojenit aspru şi mi-a zis că să las acum pământul aşa cum e, că s-ar putea ca în anii proşti să ne facem planul din surplus. Tovarăşul acela de la raion a fost schimbat peste un an, a venit altul şi altul, dar cei ce-au venit n-au mai ştiut ce şi cum. A ştiut numai instructorul. Dar baiul nu-i în acest pământ numai, baiul îi altul, tovarăşe maior, şi rezultatul acestei minciuni l-am văzut mai repede decât mă aşteptam. Corbei, că numai el ştia ce şi cum, la un pahar a mai spus şi altora din conducerea cooperativei cum e situaţia. Şi oamenilor acelora nu le-a mai ars de muncă, şi nici a-i trage la răspundere, aşa cum făceam altădată, nu mai puteam. Odată mă ameninţau că aşa şi pe dincolo. Ştiţi dumneavoastră cum e, corb la corb nu-şi scoate ochiul şi, într-un fel, primul corb eram eu. Dacă înainte nu prea ştiam noi ce-s alea îngrăşăminte chimice, cu vremea ne-au venit şi nouă. Cereau alte cooperative, ceream şi noi, dar îngrăşămintele noastre rămâneau pe câmp, planul îl făceam şi fără îngrăşăminte. Cam în vremea aia ne-a fost repartizată Ana Draga. N-avea pe nimeni, fată de pripas, cuminte şi, la început, nu ne-a ieşit din vorbă. Prima dată s-a amestecat la îngrăşăminte, că de ce le ţinem pe câmp, de ce nu le folosim. Corbei i-a zis să răspundă ea de ele, că dacă nu le împrăştie pe pământ îi bai. Până la urmă, neglijenţa i-a fost imputată ei, aşa cum dealtfel aţi aflat şi dumneavoastră.

— Dar cum şi-a dat ea seama că aveţi pământ mai mult? Uite, îţi spun cinstit că, dacă n-am fi găsit compasul acela de lemn, nici prin minte nu ne-ar fi trecut că pământul acesta ascunde un secret.

— Pe asta ne-am bizuit şi noi, că cine-i prost să măsoare pământul. Să măsori zece mii de hectare, cât e harta agricolă, nu-i glumă, şi de la formarea colectivei nimeni nu s-a mai gândit la aşa ceva. Pământul era al nostru, mult sau puţin, nimeni n-avea vreun interes să-l bată cu pasul. Hărţile noastre agricole sunt cele de la început, afişate în văzul lumii; nimeni nu ne bănuia de nimic. Eu cred, tovarăşe maior, că cineva i-a băgat ei în cap chestia asta cu pământul, din capul ei nu putea veni. La început, am crezut că-i vorba de Corbei, el avea un oarece

interes să vină în locul meu, dar până la urmă mi-am zis că nu se poate, că şi el e amestecat. Acum ştiam eu că de toate răspunde preşedintele, chiar dacă ştia şi el şi că, la o adică, preşedintele e cel înlocuit. Asta o ştia şi Corbei, dar curaj să-i fi spus el nu cred să fi avut. În orice caz, numai unul care se uită la recolte şi ştie după ochi cât poate da un hectar putea să-i spună. Dar dintre oamenii noştri, dacă nu Corbei, cine să-i fi spus? De ajuns doar că într-o bună zi am văzut-o că măsoară pământul, dar ea măsura alt pământ, în care n-aveam un hectar în plus, pământul de la Rogini. Am lăsat-o să măsoare, chiar mă bucuram că-l măsoară, ca să se convingă singură. A măsurat mai bine de trei săptămâni parcela aia de v-am zis şi a văzut că corespunde cu harta agricolă. Câteva zile am văzut-o supărată foc, adică era supărată că nu-i ieşise socoteala şi tocmai din supărarea asta mi-am dat seama că i-a spus cineva de pământ. Şi-am mai înţeles ceva din supărarea asta a ei, că nu poate să fie Corbei la mijloc. Corbei i-ar fi spus unde anume să măsoare. Adică era alt om la mijloc, dar care anume n-aş putea să vă zic. Ca să-i scot din cap gândul ăsta al ei, ascuns, am chemat-o la mine şi i-am poruncit că de vreme ce şi-a pierdut timpul cu măsuratul, n-ar strica să mai măsoare şi altă bucată, şi poruncit să măsoare Holoamele, avem vreo cinci mii de hectare acolo. A măsurat de s-a spetit, până a venit iarna. Iară am văzut-o plină de amărăciune şi atunci am chemat-o să stau de vorbă cu ea. Am întrebat-o cine i-a băgat în cap să măsoare pământul. Ca preşedinte aveam dreptul s-o opresc, ea trebuia să se supună dacă voia să aibă trai bun cu mine. A zis că nimeni. Toată iarna aia şi-a văzut de ale ei, şi trebuie să recunosc că era o fată pricepută şi cu dragoste pentru pământ. Când răsărea soarele, era pe câmp. Pe câmp era ea şi cu mine şi Emilia, că la început mai venea şi ea la treabă, mai ales când a aflat cu ce se ocupă fata. Voia s-o cunoască, să-i vadă părţile slabe şi, la nevoie, în acele părţi să lovească, că aşa-s femeile. Oamenii care ştiau de la Corbei veneau la treabă ca domnii, pe la nouă şi la zece; aşa ceva nu se mai pomenise prin părţile noastre niciodată. Cum a dat primăvara, Ana Draga, asmuţită iar de acel om, s-a pus din nou pe măsurat. De data asta s-a apucat de Forţate şi aci ştiam că dăm de bai. I-am interzis să mai măsoare pământul, i-am zis să-şi vadă de treburile ei, că îngrăşămintele stau neîmprăştiate pe câmp şi că, dacă o mai prind că face treburi împotriva

dispoziţiilor mele mă lipsesc de ea. Ce credeţi că a făcut? Măsura noaptea. Atunci i-am desfăcut contractul de muncă şi iar am înţeles că Corbei nu era amestecat, că doară şi el a semnat hârtia de scoatere. S-a dus în alt sat, la vreo patruzeci şi cinci de kilometri de aici. I-am pierdut urma, până într-o zi. La târg la L., m-am întâlnit cu preşedintele de acolo unde lucra ea şi niciuna, nici alta mi-a zis că Ana Draga s-a apucat să măsoare pământul. După alte două săptămâni, aveam drum la judeţ şi, în gară, dormind în sala de aşteptare, pe cine văd? Pe Ana Draga. Arăta ca vai de lume, că m-a şi apucat mila de ea. O scoseseră şi de acolo şi acum n-avea de lucru. Mi-am zis că numai faptele bune cuminţesc pe oameni. I-am dat o hârtie să meargă la Corbei s-o angajeze, dar n-am uitat să-i spun să-şi vadă de treburile ei şi să nu se mai amestece unde nu-i fierbe oala. O lună, toate au fost în regulă, pe urmă s-a apucat iar de măsurat, fără ştirea noastră. Că ceva a aflat, asta sunt sigur. Dar de aflat totul, aşa cum aţi aflat dumneavoastră, n-a putut afla. La o şedinţă s-a apucat să spună că în cooperativă sunt nereguli şi că ea nu vrea să fie părtaşă la ele. A fost întrebată ce nereguli, dar n-a vrut să spună, de unde am înţeles că nu ştia anume cam cât îs de mari neregulile. Pe urmă, s-a întâmplat ce s-a întâmplat, tovarăşe maior.

— Cine a dat dispoziţii ca procesele verbale ale şedinţelor să fie măsluite?

— N-a trebuit să dea nimeni ordin, tovarăşe maior. Contabila face parte din conducere. Fiecare ştie la un caz ce are de făcut.

Urdăreanu tăcu. Turnă ţuică în pahare, dar Bunicul nu mai voi să bea.

— Acu nu beţi cu mine, că sunt un om de nimic, aşa-i?

— Domnule Urdăreanu, cum v-am spus de la început, treaba mea aici în sat este alta. Nu pământul. Problema lui o vor rezolva alţii. Pentru mine pământul este un argument care-mi spune că Ana Draga a murit din pricina lui. Fireşte, pentru un om de meseria mea orice infracţiune, de orice fel ar fi ea, o tratez ca atare şi pe cei vinovaţi, de asemenea. În fond, v-aţi furat singuri căciula, deoarece dacă aţi fi lucrat pământul cum trebuie, mă refer la întreaga cantitate, recoltele ar fi fost cu mult mai bogate şi câştigurile, bănuiesc, mai mari. Ce mă întristează însă în mod deosebit este calmul cu care dumneata ai oprit acest proces de limpezire. Ana Draga putea fi pentru

dumneata exact ceea ce n-a vrut să fie Corbei şi ceilalţi care ştiau. Ea te putea ajuta să ieşi cinstit din acest impas, dacă o ajutai singur să descopere frauda De fapt, dumneata te-ai obişnuit cu această situaţie şi până la urmă ţi-a şi convenit. Aici ai fost dumneata necinstit, şi asta nu înţeleg de ce. Oamenii ţi-au acordat încrederea, şi dumneata? Îmi dau seama cât de moralist sună cuvintele mele, am spus şi o spun, nu mă pricep la pământ, dar la cinste mă pricep, domnule Urdăreanu. Am simţit în povestirea dumitale două tendinţe pe care nu le-ai putut ascunde, una de părere de rău că erai obligat să minţi şi alta dominantă, de bucurie că puteai minţi în continuare. A învins până la un moment dat ultima. Şi dacă nu murea Ana Draga, lucrurile ar fi continuat aşa, sunt sigur, deoarece este uşor de înţeles ce presiuni se puteau face asupra bietei fete. Nu reuşeai să te descotoroseşti dumneata de ea, se descotoroseau alţii.

— Asta aşa-i. Că dumneata crezi că eu n-am făcut nimic pentru adevăr. Aicea greşeşti, tare greşeşti. Nu o dată am vrut să anunţ adunarea generală. Aşa cum v-am spus, oamenii din sat nu ştiau de acest pământ. Nu o dată am zis că am să informez pe cei în drept de toată treaba asta, dar până la urmă m-am lăsat pe tânjeală.

— Cu ce preţ, cu ce preţ însă? Cu moartea unui om şi cu această tensiune permanentă a minciunii? Un preţ mult prea mare. Un singur om din cei care ştiau ceva a vrut să ne spună ceva şi acel om e surdo-mut. Asta dumitale nu-ţi spune nimic?

Urdăreanu se încruntă, bău un pahar de ţuică şi luă de pe masă un castravete murat. Cuvintele Bunicului îl puseseră pe gânduri.

— Saveta Turdean? Numai ea e mută în sat.

— Muţi aţi fost dumneavoastră, domnule Urdăreanu, numai ea a vrut să vorbească, dar din păcate vorbele ei nu le puteam înţelege.

— Şi ce-a vrut să vă spună? întrebă Urdăreanu.

— Domnule Urdăreanu, nu uita că cel care pune întrebări sunt eu. Dumneata mi-ai spus ceva până nu am descoperit noi toată tărăşenia cu pământul? Nu ne-ai spus nimic. Atunci, ce pretenţii ai de la mine?

— Aveţi dreptate, aveţi dreptate. Dar poate nu mă credeţi, în sufletul meu am dorit să descoperiţi şi nu o dată Emilia s-a rugat

pentru asta. Nu mai puteam trăi aşa. Îmi era ruşine de sat. Acu pot respira şi eu în voie, orice s-ar întâmpla. Numai că cineva ne-a vrut răul, asta-i sigur. Dar cine anume, nu pot şti. Că noi cu moartea Anei Draga n-avem nicio legătură. Dar ăla care ne-a vrut răul are şi cu ea.

— Cine în sat se poate înţelege cu Saveta Turdean? Cineva trebuie să se înţeleagă. Cum pricepe ce să lucreze, cine-i trasează sarcini aici în cooperativă?

Urdăreanu rămase pe gânduri. Aruncă restul de castravete în farfurie şi îşi scoase căciula. Din părul aspru, sârmos, ieşeau aburi.

— Iustina lui Crăciun şi băiatul Savetei, Pricope, dar cu ăsta, mamă-sa, de când el a cerut loc de casă, n-a prea avut de-a face.

— Dar ce legături există între Iustina şi Saveta?

— De-atunci, de când a fost omorât Turdean, Iustina avea atunci vreo douăzeci şi cinci de ani. Saveta vreo cincisprezece. După ce Turdean a murit şi Crăciun a fost băgat la puşcărie, Saveta a rămas singură, n-avea pe nimeni. I-a mai venit pe lume şi copilul. Iustina a ajutat-o, se zicea că-i pare rău pentru tot ce s-a întâmplat. La urma urmei, amândouă erau la fel de năpăstuite. O vreme, au stat chiar împreună, când Saveta s-a bolnăvit şi n-avea cine să-i aibă grijă de copil. Adică Saveta a vrut să vorbească, da’ ce anume voia ea să vorbească, doară ea nu ştia nimic de pământ. În afară de câţiva oameni, nimeni n-a ştiut. Cine să-i spună ei?

— Poate copilul, Pricope, el a fost logodit cu Ană Draga.

— Nu, domnule maior, el n-avea ce să-i spună. El în vremea asta era la armată. Şi pe urmă, Pricope nu ridică glasul dacă ştie că ceva în acel glas ar fi împotriva mea. Mie mi-e drag acest băiat. Suntem singuri pe lume, n-avem copii. L-am ajutat mult şi la şcoală, şi la armată, eu i-am trimis pachete. I-am zis Savetei că am vrea să-l înfiem noi, n-a vrut. Dar dacă mor, tot lui îi las tot ce am, cui să-i las altcuiva? Pricope de aia s-a supărat pe maică-sa, că n-a vrut să-şi dea consimţământul. L-am certat că nu-i frumos să te porţi urât cu o mamă, dar ştiţi cum sunt tinerii.

— Atunci sunt aproape sigur că ideea de a se căsători cu Ana Draga a pornit de la dumneata, domnule Urdăreanu.

Urdăreanu îşi aşeză căciula pe cap şi zâmbi amar.

— La acest ceas n-am ce ascunde, domnule maior. L-am îndemnat, dar numai după ce am văzut că-i e dragă.

— În seara când Pricope a venit în permisie pentru două zile, mai bine zis în seara aceea după ce părintele Pantelie le-a făcut un soi de logodnă, băiatul a fost la dumneata, aşa-i?

— Da, a fost.

— Şi ţi-a spus că Ana Draga i-a mărturisit ceva?

— Da, mi-a zis că Ana Draga a descoperit ceva cu pământul. Mai mult nu ştia nici el.

— Ai discutat cu cineva pe urmă în legătură cu ce ţi-a spus el?

Urdăreanu stătu pe gânduri câtva timp.

— Noaptea, după ce a plecat Pricope, cu Emilia, iar a doua zi, cu Corbei.

— Îţi mulţumesc pentru aceste informaţii, spuse Bunicul şi se ridică să plece.

23

Saveta Turdean locuia în partea de jos a satului; era ultima casă, şi din spatele ei Bunicul putu privi coama dealului cu grâul de toamnă care acum, la acel ceas de dimineaţă, avea culoarea mugurelui de liliac. Răsărise soarele peste dealul Găbudului; discul roşu încă nu apăruse, numai razele sale gălbui şi tremurate aruncau peste aşezarea abia trezită o lumină crudă de opaiţ. Un dulău lăţos veni în întâmpinarea maiorului, şi Bunicul deschise poarta rostind câteva cuvinte cunoscute numai de el şi care se dovedeau de fiecare dată fără greş. Era unul din marile lui secrete, dobândit în cariera lui îndelungată; de mic copil avusese de-a face cu câinii şi în concepţia lui aceste animale erau cu mult mai dăruite şi mai inteligente decât îşi închipuiau chiar cei ce îşi făcuseră din studiul lor o meserie. Dulăul se trăgea din faţa lui pas cu pas, nescăpându-l pe Bunic din priviri, iar când maiorul ajunse în preajma uşii câinele se lăsă pe coadă, lătră prelung şi nu mai voi să se mişte de la locul lui. Se auzi o agitaţie în interiorul casei şi la câtva timp apăru Pricope cu o haină pusă direct peste pijama. Se miră când îl văzu pe maior, dar mirarea lui nu mai era cea de cu o zi înainte;

un soi de bucurie nemărturisită se putea citi pe faţa lui obosită şi muncită de griji.

— Poftiţi, am dormit la mama, nu vă supăraţi că ne găsiţi aşa. Mama e în bucătărie, vrea să facă plăcinte cu varză.

Bunicul păşi în prima încăpere, un soi de vestibul în care, în afară de un cuier, se mai vedea o ladă ţărănească pictată, cu culorile şterse, deasupra căreia trona o păpuşă din burete de plastic, cu volanele de la fusta largă dezlipite. Apăru şi Saveta, îmbujorată la obraz, cu mâinile pline de aluat. Gângăvi ceva melodios în loc de bună dimineaţa şi se şterse cu mâinile de şorţul negru, cu buline albe.

— A zis că bine-aţi venit la noi în casă, traduse Pricope gesturile femeii. Poftiţi, poftiţi, mai zise el, şi Bunicul, în locul mirării de la început, citi pe faţa lui Pricope altceva, jena că era fiul acelei femei. Sau poate nu era nici jenă şi nici ruşine, părerea de rău că era surprins aici la o zi după ce stătuseră de vorbă; adică maiorul putea înţelege acum că el venise în urma cuvintelor lui de dojană, nu din proprie iniţiativă. Ori poate toate aceste sentimente adunate la un loc îl făcuseră să se simtă strâmtorat, dar oricare ar fi fost motivul, Bunicul se bucură nespus de mult că băiatul era acasă, că venise la maică-sa, că avea cine să-l ajute să se înţeleagă cu Saveta.

Camera unde intrară era fără îndoială camera mare; zeci de perne frumos cusute erau rânduite în cele două paturi largi, închise la culoare de vechime, cu lemnul mâncat de carii, mai ales la marginea spetelor, unde tâmplarul sculptase flori din lemn care acum, după atâţia ani, aveau marginile rupte de atâta şters. Un dulap din acelaşi lemn, lustruit cu untdelemn, o masă şi patru scaune era tot mobilierul acelei încăperi, în care aerul de afară intra rar, de două ori pe an; curăţenie desăvârşită domnea peste tot. Pe pereţi aproape că nu mai era loc pentru lucrurile de mână, cusute neîndoios de Saveta, în ceasurile ei lungi de tăcere şi nesomn. Acolo, în arniciurile acelea, roşii, albastre şi negre, culori pe care le întrebuinţa cel mai ades, se aflau toate gândurile ei, toată viaţa ei de om singuratic, acolo în pătratele şi dreptunghiurile de pânză, în scenele primitive, mereu între doi oameni, un el şi o ea, erau cuvintele ei de dragoste nerostite, erau spaimele ei şi viaţa ei înconjurată de tăcere. Până aduse Pricope câteva plăcinte cu varză aburinde încă, unse pe partea rumenă cu o bucată de slănină afumată,

Saveta se îmbrăcă şi atunci când apăru pentru a doua oară în faţa Bunicului, rochia ei neagră, bluza neagră ca şi baticul negru scoaseră şi mai mult în evidenţă chipul ei frumos de altădată, acum trudit, cu zeci de cute ce ce împreunau la colţul gurii şi în jurul ochilor.

— Mama zice să mâncaţi şi să fiţi bine venit la noi, nu prea avem des oaspeţi, tovarăşul Urdăreanu şi Emilia şi Iustina, mai la început, adăugă de la el tânărul ca Bunicul să înţeleagă cam ce fel de oameni se perindau prin acea casă. Bunicul luă o plăcintă mare, bine coaptă, o rupse în două, se arse la degete şi o scăpă pe farfurie şi Saveta, de ruşine, roşi ca para focului. Când Bunicul râse, descătuşată, râse şi ea; şi râsul ei era la fel de înfundat şi gângav ca şi vorbele, venea parcă dintr-o mare adâncime.

Mâncă şi tânărul Turdean şi în timp ce mânca mamă-sa nu-şi lua ochii de la el. La un moment dat maiorul mai mult ghici lacrimile ei ascunse în dosul pleoapelor unde le ţinea zăvorâte ca emoţia acelei clipe de bucurie să fie cât mai îndelungă.

— Băiatul meu, arătă ea spre Pricope cu degetele şi printre înghiţituri Pricope zise:

— Da, al tău, cam rău şi nedrept, uneori, dar totdeauna al tău.

Nimeni nu-i traduse femeii spusele propriului său fiu, şi Saveta, neînţelegând, se uită la el cu teamă.

— N-am zis nimic rău, mamă, mi-am făcut autocritica, nu pentru dumneata, pentru dumnealui, cu dumneata mă mai văd eu, îţi pot spune cu ce-am greşit, cu dumnealui nu.

Vorbele spuse pe un ton vesel o îmbujorară la obraz pe Saveta; înţelese acum după buzele lui ceea ce spusese Pricope, deşi se adresase Bdnicului, vorbise cu faţa îndreptată spre ea şi femeia se simţi fericită.

— Ştiţi, eu am fost supărat pe mama. Poate aşa a fost să fie, dar moartea Anei m-a schimbat, m-am făcut mai altfel, nu ştiu nici eu cum; înainte îmi venea tare greu să recunosc ceva, acum recunosc, şi ce recunosc spun mai uşor, adică se poate să fi devenit mai mare, așa înţeleg eu. Urdăreanu a vrut să mă ia la el acasă, adică să fiu copilul lor. Soluţie care îmi surâdea, sunt oameni buni, m-au ajutat foarte mult, dar el voia să-i port numele şi mama n-a vrut să consimtă. Îmi era poate ruşine că sunt aşa un copil de pripas, fără tată şi cu o mamă cu care mai mult trebuia să tac. Acum înţeleg că de fapt marile mele

supărări, pornite din dorinţa de a fi altul, alt om, cu un nume nou, sunt copilării şi poate n-am să-mi iert niciodată că am putut fi supărat pentru aşa ceva. Nu-şi putea da consimţământul; cum putea să piardă singurul ei suflet apropiat?

Tot timpul cât vorbise tânărul, Saveta se uitase la el, cu gura făcută pungă, şi numai buzele, numai uşorul lor tremur puteau spune ce gândeşte; faţa îi rămăsese nemişcată, la fel şi ochii măriţi, ciudat de măriţi. Toată fiinţa ei sorbea cuvintele băiatului ca pe un dar aşteptat de multă vreme.

— Spune-i că-i mulţumesc pentru aceste bunătăţi, zise Bunicul, dar Pricope nu mai trebui să traducă spusele lui; femeia înţelesese totul şi la rândul ei gângăvi iar ceva melodios, ca un cântec.

— Îi pare rău că n-a avut făină de la site; adică făina a fost măcinată la moară de apă, nu la valţuri, nu e aşa de fină, spuse Pricope.

— Înseamnă că asemenea plăcinte trebuie totdeauna făcute cu făină de la o moară de piatră, zise Bunicul şi nu exagera deloc, faptul că mâncase o plăcintă întreagă, pentru el, era un record.

Saveta aduse un ştergar curat de cânepă şi Bunicul se şterse pe mâini. Când duse şervetul la gură, nările i se umplură cu miros de flori de câmp.

— Tinere, mă bucur că te-am găsit aici. Vreau să-i ceri mamei dumitale scuze pentru această vizită neanunţată. Motive cu totul speciale m-au determinat ca astăzi să-mi continui cercetările la o oră atât de matinală, aşa că nu te superi dacă voi apela la bunăvoinţa dumitale. Vreau de la bun început să te informez că, de fapt, vei fi un simplu interpret şi în virtutea acestui lucru te rog ca nimic din ce voi discuta aici şi nimic din ce-mi va spune mama dumitale să nu se afle. Altfel s-ar putea ca cel ce se face vinovat de moartea Anei Draga să ne scape. Înţelegi deci seriozitatea rugăminţilor mele. Ca să fii de la bun început în temă, acum câteva zile, atât eu cât şi colaboratorul meu, Panaitescu, am avut senzaţia că suntem urmăriţi. Până la urmă, mi-am dat seama că era vorba de mama dumitale. Această convingere mi s-a întărit când într-o seară mi-a mărturisit, cel puţin aşa am înţeles eu, din reconstituirea pe care am făcut-o împreună, că cel care ar putea fi presupus, la ora actuală, ca principalul vinovat în moartea Anei Draga să fie

Corbei. Mama dumitale m-a însoţit până la marginea Mureşului şi mi-a arătat locul unde a căzut Ana Draga în apă. Ca să înţeleg mai bine despre cine era vorba, ne-am dus împreună până la casa lui Corbei şi mi-a arătat pe cine anume avea ea în vedere. Un singur lucru n-am înţeles exact şi te rog aminteşte-i că de depoziţia ei depinde arestarea unui om. Corbei a omorât-o, sau fata, speriată de el, nedându-şi seama, a căzut singură în prăpastie?

Pricope, la cele auzite, se încruntă, de unde maiorul deduse că Saveta nu-l ţinuse la curent cu mărturia ei. Tânărul voi să spună ceva, probabil propriile lui consideraţii, dar Saveta îl apucă de mână într-un fel aproape duşmănos, gângăvi îndelung, apoi cu o rapiditate nemaipomenită începu să gesticuleze într-un anumit fel.

Pricope îi povesti pe larg mamei sale spusele maiorului, prin semne, iar acolo unde credea că nu este suficient înţeles, repeta anumite gesturi, dar gesturile lui purtau în ele un fel de dojană pe care Bunicul n-o înţelese. Urmă un timp în care femeia relată ea, de data asta gângăvitul avea în el asprimi inexistente până atunci, iar gesturile care completau acele sunete stridente erau tăioase; semn pentru Bunic că la mijloc era neînţelegere. Discuţia dintre mamă şi fiu dură mai bine de zece minute şi, pe măsură ce femeia se apropia de sfârşit, fruntea tânărului era tot mai încruntată şi până la urmă se acoperi de broboane de sudoare.

— Domnule maior, mama spune că nu v-a urmărit niciodată. În general, vreau să folosesc expresiile ei, ca vorbele mele să nu adauge vreun sens nedorit sau să elimine ceva ce v-ar putea fi de folos. Deci, mama nu v-a urmărit niciodată, spuse Pricope, şi femeia, care înţelegea, dădu din cap în semn că aşa e cum spune băiatul ei. În seara când v-aţi întâlnit, ea venea la dumneavoastră, la învăţător, să vă spună ce a văzut, ce a văzut ea şi ce-au văzut alţii, deoarece nu ea era singurul martor. Mama era la scosul cartofilor; lotul nostru, adică al ei, căci eu am alt lot, pentru grădină, e acolo lângă Mureş, în spatele stufărişului: dacă aţi fost acolo, aţi putut vedea că de la Forţate curge un pârâiaş până la Mureş. Ei bine, în spatele acestui pârâiaş era ea şi n-avea nimeni cum s-o vadă dinspre drum. Mama scotea cartofi, apoi s-a dus în stufăriş să-şi ia apă de

băut, acolo oamenii au făcut un mic scoc, un fel de fântână. Printre tufe a văzut-o pe Ana Draga cum se dezbrăca.

— S-a dezbrăcat jos, acolo unde i-au fost găsite hainele, sau sus, pe coamă? Te rog întreab-o pe mama dumitale, este foarte important pentru mine.

Tânărul se apucă să gesticuleze din nou, dar Saveta, înţelegând parcă dinainte ce anume vrea Bunicul să afle, îl prinse pe băiat de mână şi dădu din cap articulând câteva sunete disperate.

— Acolo jos, acolo s-a dezbrăcat, traduse Pricope.

— S-a dezbrăcat de tot sau a mai rămas cu ceva pe ea? Te rog, nu te supăra că insist şi că mai ales intervin în discuţie cu amănunte poate supărătoare pentru dumneata din cauza intimităţii lor.

Pricope se şterse la frunte cu dosul mânecii de la cămaşă, apoi, cu jenă, o întrebă pe Saveta.

Răspunsul veni prompt, femeia tot timpul fiind numai ochi, ochii ei căpătaseră acum dimensiuni aproape anormale, iar urechile, deşi nu o puteau ajuta cu nimic, aveau o mişcare ciudată.

— Avea pe ea chiloţii de baie şi sutienul.

Femeia întări din cap arătând ceva spre pieptul ei plat, şi când îşi duse mâinile la piept faţa i se îmbujoră de ruşine şi gângăvi ceva pe un ton de copil care-şi cere iertare.

— Mama spune, continuă tânărul, că s-a uitat multă vreme la ea; Ana Draga era frumoasă, că nicicând n-a văzut o fată atât de frumoasă. Ştia că mie îmi place, că vreau să-mi leg viaţa de a ei, pentru asta s-a uitat. Anuţa şi-a lăsat pe iarbă şi sutienul, apoi s-a întins la soare. Mama s-a întors la ale ei, la strânsul cartofilor. A strâns câteva rânduri şi când a ajuns la marginea dinspre stufăriş cu rândul următor s-a uitat iar printre crengi. Dar Ana Draga nu mai era acolo. Mama s-a afundat în mocirliş, avea ea o presimţire a ei. Din locul unde se afla se zărea coama dealului. L-a văzut pe Corbei, se îndrepta spre drum, dar pe fată n-a mai văzut-o de atunci. Mama zicea că în sinea ei se gândea că fata a intrat în apă, pentru aia nu se mai vedea. A strâns cartofi până după apusul soarelui. Când a plecat acasă, era întuneric.

— Tinere, atâţ cât am putut înţelege, din semnele mamei dumitale, în acea seară când mi-a relatat cum s-au petrecut

lucrurile, am dedus că Ana Draga făcea plajă pe coama dealului, nu jos în vale.

Turdean discută iar câtva timp cu mama lui, apoi se întoarse din nou spre Bunic.

— Nu ştiu dacă cunoaşteţi exact relaţiile dintre mama şi Corbei, asta ce vă spun eu acum îmi aparţine mie, nu ei. Am înţeles că ştiţi că e tatăl meu şi dacă ştiţi asta înseamnă că aţi fost pus la curent şi cum s-au petrecut lucrurile. Mama l-a iubit pe omul ăsta. După felul cum s-a purtat Corbei cu ea şi cu noi, nu e greu de priceput ce e acum în sufletul ei, ce a purtat în sufletul ei toată viaţa. Eu nu vreau să-l apăr pe Corbei, nu vreau să apăr pe nimeni, dar am impresia că mama, din ură faţă de el, a exagerat lucrurile, deşi mi-a spus şi acum, ca şi mai înainte, că de fapt toată relatarea ei era făcută să vă aducă la cunoştinţă că cineva mai ştia de Ana Draga, adică ce s-a petrecut cu ea în ultimele clipe ale vieţii.

Bunicul îşi aprinse o ţigară; era nervos, avea impresia că cineva intervenise pe parcurs şi schimbase primele „depoziţii” ale femeii. Din gesturile ei din aceea seară înţelesese că tot ce-s-a petrecut între Corbei şi Ana Draga s-a petrecut sus pe deal şi nu jos, ori acum, femeia declara cu totul altceva.

— Domnule Turdean, de ce mama dumitale nu s-a dus la Miliţie în perioada când se făceau cercetările, de ce mi-a comunicat doar mie ce a văzut?

Pricope Turdean îşi aplecă fruntea. Câtva timp mâinile lui stătură strânse, şi Bunicului nu-i fu greu să vadă din această încleştare disperată aproape starea lui sufletească.

— Prin sat s-a zvonit, când aţi venit, că eu aş fi de vină de moartea Anei. Eu am fost în permisie şi probabil că oamenii cu care aţi stat de vorbă v-au spus că ultimul care a văzut-o în viaţă eram eu. Mama a discutat cu Iustina Crăciun, am impresia că Iustina a ajuns la această concluzie, după ce a vorbit cu dumneavoastră şi cu colegul care vă însoţeşte. Iustina a sfătuit-o pe mama să-mi scrie ca eu să fac tot ce-mi stă în putinţă să viu cât mai repede în sat. Mama cu Iustina au trimis o telegramă, de fapt a trimis-o Iustina, cum că mama e pe moarte şi aşa am venit mai iute, adică m-am eliberat cu două zile mai devreme. Eu n-aveam de unde să ştiu adevărul. Odată venit acasă, mama mi-a povestit ce se spune prin sat despre mine şi mi-a mai spus şi ce-a văzut ea acolo, sub deal, în ziua

aceea. Eu am trimis-o să vă relateze ce a văzut. Părerea mea este că ea a exagerat, din dorinţa de a mă scoate pe mine de sub orice bănuială, fără să-şi dea seama că, scoţându-mă pe mine, putea, prin mărturiile ei, să-i facă altuia un mare necaz. N-am nimic cu Corbei, v-am mai spus, nu mi-e drag, dar nici duşman şi criminal nu cred că e, aşa cum aţi priceput dumneavoastră. Mama îl urăşte pe omul ăsta. Adevărul e cel pe care vi l-am spus eu astăzi. În sufletul ei, probabil, ar fi vrut ca Corbei să pătimească. Din pricina lui a fost omorât tatăl ei, din pricina lui m-am născut eu, din pricina lui s-a chinuit ea toată viaţa, şi tot din pricina lui a murit, în credinţa ei, femeia care îmi era sortită mie.

Pricope se ridică, merse la cuierul din vestibul, apoi se întoarse cu o hârtie mototolită. Era telegrama trimisă de mama lui. Bunicul o luă, o citi, apoi o aşeză în faţa tânărului. Saveta Turdean se uita speriată când la băiat, când la maior, neînţelegând exact ce anume au discutat cei doi şi mai ales neştiind ce măsuri are să ia omul ordinii împotriva lor pentru minciuna de a-i fi trimis la armată o telegramă falsă. Femeia începu să gângăvească duios, apoi se aplecă şi pe neobservate îi sărută Bunicului mâna. Nefiind aşteptat, gestul ei îl surprinse pe Bunic. Îşi retrase cu grabă mâna, dar când înţelese exact ce anume voia ea să-l roage, îl cuprinse un sentiment de amărăciune.

— Vă roagă s-o iertaţi, vă rog eu de data asta, spuneţi-i că n-o să i se întâmple nimic pentru telegramă. Cât despre restul, ea n-a văzut mai mult, am întrebat-o nu o dată cum s-au petrecut lucrurile. Probabil că dumneavoastră aţi înţeles, din felul cum v-a arătat, altfel decât a vrut ea să spună.

— Linişteşte-o, tinere, în privinţa telegramei, gestul ei de mamă îndurerată este de înţeles. Voia să te apere şi din această cauză a recurs la acest mijloc, sfătuită fireşte de Iustina, aşa cum aţi spus. Dar acum vreau să te întreb pe dumneata, aşa cum a sfătuit-o pe mama dumitale să-ţi trimită telegrama, n-a putut-o sfătui şi altceva această Iustina? Ştiu, n-ar trebui să te întreb, n-ar trebui să insist asupra acestui lucru, dar mi se pare un decalaj prea mare între ce am înţeles atunci şi ce mi se spune acum. Te rog să mă ierţi, dacă observi, eu solicit ajutorul dumitale, aşa cum l-aş solicita pe-al unui coleg de breaslă. În mod normal, o anchetă are alte legi de desfăşurare, dar eu mă

văd în imposibilitatea de a proceda altfel. În plus, mă bazez pe dreptul pe care îl ai şi dumneata de a afla cât mai iute adevărul în privinţa dispariţiei Anei Draga. Te rog, întreab-o, dar întreab-o de data asta în aşa fel încât să înţeleagă că, de fapt, dumneata eşti acela care pui întrebările şi nu eu; mie s-ar putea să nu-mi spună adevărul.

— Înainte de a o întreba, ţin să vă spun că Iustina, după toate cele care s-au petrecut, a avut mare grijă de mama şi de mine. Nu ştiu dacă din părere de rău, din remuşcare pentru tatăl ei sau pentru că aşa e sufletul ei. După mine, a procedat aşa, pentru că aşa îi e sufletul, bun, generos; ea nu voia să se întâmple cu tata mare ceea ce s-a întâmplat. Apoi, anii au trecut, domnule maior, lucrurile triste se şterg şi oamenii, liniştiţi, devin iar oameni.

Urmară câteva clipe de tăcere. Pricope se duse în camera alăturată, probabil voia să-şi găsească un răgaz între discuţia abia încheiată şi întrebarea pe care voia să i-o pună mamei lui. Nu găsise pentru acest răgaz altceva la îndemână decât cana cu lapte aflată pe masa din bucătărie şi venise cu paharul şi-l aşeză în faţa Bunicului.

— Îi lapte proaspăt, zise el.

În timp ce Bunicul sorbea lichidul alb cu spumă la gura paharului, mamă şi fiu vorbiră mult şi agitat.

— Mama spune că Iustina n-a sfătuit-o nimic altceva decât să-mi trimită telegrama.

— Îţi mulţumesc, tinere.

Bunicul se ridică de la masă, fără să fie convins că răspunsul femeii era cel drept.

24

Îl găsi pe Corbei în grajdul de vite, ţesăla singura vacă aflată acolo, în construcţia imensă, care ar fi putut adăposti zece perechi de bovine.

— Bag seamă c-aţi venit cu treabă, de v-aţi ostenit aşa de dimineaţă, spuse Corbei din spatele vacii şi îşi văzu mai departe de lucru ca şi când menirea lui, la venirea oaspetelui, era aceea

de a sta cu ţesala în mână, iar a Bunicului să-l privească din rama uşii.

— Vizita mea, într-adevăr matinală, pentru care îţi cer mii de scuze, are un scop precis. Dacă acest cadru îţi convine, putem discuta şi aici, eu n-am nimic împotrivă.

— Nici eu n-am, tovarăşe maior. Sunt grăbit, mai avem încă destul de cules, apoi dacă te ţin aşa în picioare ai să termini şi dumneata mai repede, nu-i aşa? zise Corbei şi cicatricea lui de pe obrazul drept se strânse uşor. Pe urmă, eu nu-s cu musca pe căciulă, ca alţii, să mă simt obligat să vă pun înainte de-ale gurii, eu nu vă pun nimic, că nu mă ştiu vinovat cu nimic. Am aflat ce-aţi descoperit, brava, n-am ce zice, dar ce-aţi descoperit pe mine nu mă priveşte.

— Domnule Corbei, tonul dumitale, prea răspicat pentru ceea ce pot eu suporta de la un interlocutor, de data asta nu mă deranjează. Cât despre vinovăţie şi în ce măsură eşti amestecat sau nu, asta intră în competenţa noastră.

— Nu numai a dumneavoastră, tovarăşe maior, ci şi a mea, că cine ştie mai bine decât mine ce şi cum. Toate astea s-au petrecut în sat, că unii au cam pus spiritul gospodăresc în cui, cum se zice la noi, asta aşa-i, chiar dacă ăia de care v-am amintit acum se domnesc, atunci când au de-a face cu domnii. Nu m-aş mira ca Urdăreanu să vă fi spus că eu am fost acela care am vrut să ţinem ascuns pământul de la Forţate care a intrat de-atunci în cultură, dar nu şi pe harta de culturi a cooperativei. Să fie sănătos, dar lucrurile nu stau chiar aşa. El mă bănuie pe mine că vreau să-i iau locul, n-are decât să mă bănuie, o face nu de azi de ieri, dar cu toate astea el e preşedinte, şi nu eu. Să zicem acu că ar fi aşa cum zice el, cine l-a împiedicat să nu se opună, doar un preşedinte se poate opune, nu-i aşa, are legea de partea lui, el e cel mai mare şi el răspunde dacă i-a plăcut să fie mai mare? Acu mărimea asta o să-i cam dea dureri de cap.

— Şi dumneata văd că te bucuri pentru durerile lui de cap, domnule Corbei.

— Mă bucur, da, de ce să nu mă bucur?! E străin de sat şi n-a iubit oamenii cum trebuie. Dacă-i iubea, nu-i lăsa să se lenevească, nu le dădea zile muncă peste ce-au făcut, numai ca să pară că el e preşedinte bun, şi alţii, dacă ar veni în locul lui, ar fi răi. Da’acu hotărârea asta cu pământul n-o mai putem lua

noi, s-o ia alţii mai mari, că ştii dumneata, bulgărele de zăpadă când începe să se rostogolească se tot duce la vale şi se face dihai. Acu' eu nu ştiu cât e bulgărele ăsta de mare şi până unde a ajuns, dar de mare e mare, asta pot să garantez. Aşa că descoperirea dumitale mare lucru n-a făcut, că dumneata ai descoperit ce unii ştiam de mult.

— Îţi dau perfectă dreptate, nu e treaba noastră să ne amestecăm în problemele pământului, dealtfel am impresia că dumneata ai avut grijă să anunţi la vreme pe cine trebuia ca această problemă, dacă se poate, să ne preocupe cât mai puţin. Într-adevăr, pământul ascuns ne interesează doar în măsura în care putem, prin intermediul lui, să descoperim pe cel ce a omorât-o pe Ana Draga, şi dacă până acum nu te-am solicitat, în măsura în care aş fi putut şi aş fi avut dreptul, de data asta mă simt obligat s-o fac, cu atât mai mult cu cât factorul grabă a fost determinat de dumneata.

Corbei trecu de partea cealaltă a vacii, o perie îndelung, în duşmănie, încât vaca întoarse capul şi se uită cu ochii măriţi la omul care se trudea să-i smulgă părul parcă, nu să i-l cureţe de bălegar. Din când în când, Corbei strângea părul de pe ţesală, îl aduna cu grijă, îl făcea golomoaţe şi-l arunca în partea cealaltă a ieslei, apoi îşi lua îndeletnicirea de unde o lăsase. În aceeaşi duşmănie ca la început.

— Deci, domnule Corbei, reluă Bunicul, când văzu tăcerea de piatră a celuilalt, înainte de a trece la subiect, mi-aş permite a te întreba, dintr-o simplă curiozitate profesională: dumneata ai dat telefon la judeţ ca să spui că noi măsurăm pământul?

Corbei mustăci, apoi, dându-şi pălăria soioasă pe ceafă, se uită la Bunic pieziş, în timp ce gura se străduia să schiţeze o urmă de zâmbet.

— Cine v-a spus că eu aş fi dat, doară cred că n-am ajuns aşa de rău să fiu spionat. Nu uitaţi că eu în satul ăsta, după ce popa Pantelie s-o dus cu ale lui şi cu domnul în alte părţi, eu am tras tot greul, eu am muncit de dimineaţă până seara pentru tot ce s-a făcut aici. Mie nu mi-e, cum se zice, indiferent, tovarăşe, de ce se întâmplă la noi şi mai ales de ce se poate vorbi pe seama noastră mai sus. Nu, deloc. Eu am dat, dară da, de ce să nu dau? Să nu mă înţelegeţi cum nu trebuie, n-am dat ca să ascund, n-aveam ce ascunde, am dat să se ştie şi să nu se întindă pacostea asta de poveste, mai bine n-ar fi fost. Eu ţin la

obrazul comunei. Am dat, da, şi-mi pare rău că n-or putut să vă lecuiască de pofta de a mai măsura. Că dumneavoastră aţi venit, ne-aţi dat peste cap şi vă vedeţi de drum, dar noi avem plan de îndeplinit, sarcini de rezolvat şi guri, foarte multe guri, de hrănit. Uite, eu nu ştiu, tovarăşe, cum se va termina treaba asta cu pământul, dar bine nu s-o termina, de asta pot băga mâna în foc. Să veniţi la anul şi să culegeţi roadele muncii dumneavoastră de acum, vă spui eu, bogate roade. Or să plece la făbrici, or să ne lase şi n-o să avem cu cine trudi pământul. Asta ne-aţi făcut dumneavoastră. Ca să nu mai zic că pe noi, adică pe Urdăreanu şi pe mine, da, şi pe alţii, o să ne dea de-a dura. De-am scăpa doar cu atât, că ştiţi dumneavoastră, de când e lumea lume, totul se plăteşte.

— Nu-mi vine să cred că preţul unui trai îmbelşugat trebuie să fie neapărat neadevărul. Unde am ajunge dacă toţi ar proceda la fel…

— Să crezi dumneata, tovarăşe maior. Omul gospodar trebuie să se asigure, noi n-am făcut altceva decât să ne asigurăm.

— Bine, domnule Corbei, dar atunci când din drumul pe care veneai din satul vecin, drum de care mi-ai amintit, te-ai abătut, adică ai luat-o la dreapta, spre Mureş, deoarece ai văzut-o dezbrăcată pe Ana Draga, care a fost scopul? Te văd om la aproape cincizeci de ani, ai nevastă, copii… Când te-ai hotărât să te abaţi din drum, cred că ai reflectat, nu-i aşa? În privinţa pământului, am înţeles, ai ascuns, ţineai la prestigiu, dar la Ana Draga de ce te-ai dus, ce-ai urmărit în clipa aceea când te-ai hotărât s-o faci la dreapta şi să nu mergi înainte, aşa cum te ducea drumul? A existat un anumit raţionament, un om de vârsta dumitale face gândit ceea ce face.

Intră în grajd nevasta lui Corbei; o femeie sfrijită, slabă ca o arătare, cu o tuse ascunsă în piept, care se răcea din când în când simţită ca un ecou. Nici nu-l băgă în seamă pe Bunic, n-o interesa prezenţa lui acolo, ea venise cu şiştarul şi, tot fără o vorbă, îl aşeză sub ugerul vacii şi îşi văzu de drum.

Răgazul, cât venise nevastă-sa, îi conveni lui Corbei. Bunicul urmări teama care-l cuprinse brusc, în urma întrebării ce-i pusese, pe mâinile mari care se înmuiară pe spinarea vacii, în ţesala care abia se mai mişca de la şira spinării spre burta umflată a animalului. Nu se aşteptase Corbei ca, aşa, fără nicio trecere, omul de la uşă să-l întrebe de altceva, de acel ceva la

care el nici nu se gândise. Curmarea bruscă a primei discuţii legată de pământ şi atacarea celei de a doua, fără o pregătire prealabilă, îl amuţise şi dacă n-ar fi venit nevastă-sa, cu totul întâmplător, cu greu şi-ar fi putut reveni din buimăceală.

— Asta credeţi dumneavoastră, că m-am abătut din drum?! zise el, după ce se gândi şi se răzgândi ce să spună. Acum dacă vreţi cu orice preţ să-mi găsiţi hibe, îmi puteţi găsi, de la început am sămuit eu că mă aveţi la ochi, că nu vă place, de atunci când m-aţi întrebat dacă i-am băgat nevestei lui Crăciun paie între picioare şi i-am dat foc. Dar cum să stea paiele între picioare, tovarăşe maior, chiar aprinse ori neaprinse, paiele nu stau, cad, apăi nu?

Corbei se gândise, deci, de atunci, de la drumul lor printre porumbişti, la această întrebare; îi găsise răspuns şi acum se grăbise să-şi pronunţe logica pe care în ziua aceea nu fusese în stare s-o închege.

— Eu te-am întrebat altceva, şi te rog să-mi răspunzi la obiect, fără digresiuni. N-am timp de pierdut cu dumneata, dealtfel asta ţi-a fost dorinţa din prima clipă, să stau cât mai puţin. Uite, îţi satisfac această dorinţă. Peste cel mult o oră trebuie să deshumăm rămăşiţele pământeşti ale femeii pe care ai văzut-o acolo, la malul Mureşului înainte de-a muri, goală. Te-am întrebat, de ce te-ai dus acolo, doar drumul dumitale era altul?

Corbei, la auzul celor spuse de Bunic, îşi pierdu şi mai mult siguranţa de sine. Mâna îi tremura şi ţesala se afunda şi mai adânc în părul animalului. De durere, vaca îşi întorcea mereu capul, neştiind ce se petrece cu stăpânul ei.

— Da’ cine v-a spus că eu am văzut-o? întrebă Corbei, voind probabil să câştige timp.

— Domnule Corbei, să ne înţelegem odată, întrebările le pun eu.

— Şi dacă nu vreau să-ţi răspund?

— Dacă nu vrei să-mi răspunzi, eşti liber s-o faci, dar atunci mă văd nevoit să cer procuraturii un mandat pentru completarea depoziţiilor, deoarece, domnule Corbei, asupra dumitale planează o acuzaţie gravă. Numai că de data asta, te asigur, n-ai nicio şansă ca brutalităţile dumitale să mai aibă circumstanţă atenuantă.

Corbei se puse pe râs, era acelaşi râs înşelător ca în ziua când îi condusese la locul de pe Forţate, cu singura deosebire că

acum râsul era în gât, venit de la adâncime şi rămas la jumătatea drumului.

— Zău, parcă dumneata n-ai fi bărbat, parcă dumneata n-ai vrea să vezi o...

— Domnule Corbei, lasă-mă pe mine, nu încerca să-ţi anulezi propriile porniri, considerând că şi alţii ar fi capabili să procedeze la fel. Înainte de a pleca băiatul dumitale, Turdean, din permisie, i-ai spus să nu uite că îi eşti tată, dar acest tată se abate din drum să meargă s-o vadă pe fata care avea să-i fie nevastă băiatului lui.

— Ştii multe dumneata, tovarăşe maior, tare multe, numa' că pe mine mă lasă rece, cum se zice pe la dumneavoastră, toate gândurile dumitale ascunse. Viaţa noastră a fost aspră pe-atunci şi n-am a mă judeca pentru ce-am făcut. M-a judecat Dumnezeu, dându-mi drept nevastă o slută, şi cu sluta asta trăiesc, cu toate că puteam să-i fac vânt de mult. N-am vrut. Asta îmi e pedeapsa, asta mi-e crucea ce trebuie s-o port toată viata. Am greşit atunci cu Saveta, tare am greşit. Atunci eram tânăr, ajunsesem mai mare în sat şi n-a lipsit mult să ajung şi mai mare, chiar la raion. N-am vrut să ajung, crede-mă, tovarăşe maior. Am greşit că n-am avut grijă de ea şi de copilul ce trebuia să se nască. N-aveam pe atunci vreme de astea. Dumneata nu ştii, asta gurile rele nu ţi-au spus-o, de câte ori s-a tras în mine prin păduri. Răii acelor vremi au vrut să mă răpună şi eu nu m-am lăsat. Eram tânăr şi, de ce să nu zic, prost. Se punea bază pe oamenii săraci, or mai sărac ca mine nu era nimeni. Uite, puterea asta a omului sărac mi s-a urcat la cap şi din pricina ei şi-a visurilor, de ce să nu zic, n-am mai avut vreme nici de Saveta, nici de copilul ei. N-am făcut bine, dar pentru răul ăsta oare merit de-atunci toată ura ei, toate vorbele pe care le-a aruncat aşa cum a putut pe seama mea? Nici satul nu mă iubeşte, dar, tovarăşe maior, eu am învăţat că omul nici nu-i bine să fie iubit. Aşa credeam atunci, mi se părea că eu sunt Dumnezeu. Şi am fost un fel de Dumnezeu, de ce să nu recunosc, că ăştialalţi, avuţii, se codeau de noile rânduieli, nu se înghesuiau la sarcini, aşa cum făceam eu. Tot din grija de a nu zice lumea că mi-am luat fată cu stare m-am încurcat cu sluta asta de-ati văzut-o, că nici ziua bună nu ştie să dea. Ştiam de pe atunci că e bolnavă de piept, dar asta mi se părea cea mai mare sărăcie, adică cea mai mare laudă pe vremea aia. De-aia am

luat-o, nu din dragoste. Voiam să dovedesc că mi-s curat ca lacrima şi am dovedit-o, cu toate că acum, după ce s-au scurs atâţia ani şi lucrurile s-au aşezat, am înţeles că multe nu le-am făcut cum trebuie. Uite, n-am recunoscut atunci cu focul, dar aşa a fost. Da, am împins-o spre foc şi dacă ar mai trăi aş mai arunca-o o dată, mama ei de boieroaică. Dumneata n-ai fost slugă la ea, aşa cum am fost eu. Şi n-am batjocorit-o numai că era bogată, am batjocorit-o pentru altceva, şi dacă există lumea ailaltă şi ne-om mai vedea, am s-o batjocoresc tăt ca pe pământ, aşa să ştiţi. Că eu m-am născut cu sângele iute, şi iutele ăsta se vedea nu numa’ când puneam mâna pe o femeie, se vedea şi la treabă, că de tras la ei, la Crăciun, eu trăgeam greul. Îmi dădea doamna, că aşa îi plăcea să i se spună, doamnă, era dintr-un neam mai ales, avea şi şcoala de menaj, adică era dumneaei înşcolată, şi eu un prost, şi îmi dădea să mănânc cât şapte, şi cerea trudă de la mine după aia cât de la şapte. Dar baiul n-a fost ăsta. Eram flăcău şi ne-nceput, n-aveam când să-mi văd de măruntaiele mele. Numa’ în somn şi în vise îmi aduceam aminte de ele şi acolo în vise numa’ asta, nevasta lui Crăciun, îmi răsărea înainte. Că aveau casa lângă moară şi dumneaei ieşea în costum de baie, ce costum, acolo o cârpă în faţă şi una în dos, şi numa’ aşa umbla vara prin faţa mea când Crăciun era plecat cu negoţurile lui multe la târg. Şi într-o zi vine ea la mine, eram în fânar, şi mă prinde pe la spate. Nu-mi plătiseră banii de şase ani, erau mari zgârcăi, şi nici încălţări şi haine nu-mi dădeau decât la două paşti, cu tăte că înţelegerea era să-mi dea în fiecare an. Şi mă prinde dumneaei aşa, pe la spate. Da’ ceva nu mi s-o părut mie, prea era totul la vedere, prea se vedea prin fereastra de la bucătărie ce făcea ea. Şi Crăciun era acolo, acolo îl lăsasem când am intrat în şură. S-a lipit de mine, ca o lipitoare, şi-mi simţeam sângele năvălind în creier. Da’ mintea nu mi-am pierdut-o, nu vai, şi i-am tras una de-am trântit-o cât colo. Atunci, muierea dracului, a început să strige cât o ţinea gura că am vrut să-i fac felul. A ieşit Crăciun din bucătărie cu cuţitul. Nu mi-a mai rămas decât să fug. Turdean stătea în sat, la el am fugit, l-am găsit acasă, se învoise, sau îl învoiseră anume, n-am de unde şti. M-au găsit cu jândarii şi până la post numai ţărână am avut în gură şi sânge. Aşa ne-am despărţit, fără să-mi plătească ce mi se cuvenea. M-am jurat atunci că am să-i fac felul doamnei cu bughigăii de

mătasă şi n-am aşteptat prea mult. Poate am fost rău, poate sărăcia din mine trăită de când m-am născut m-a făcut rău. Pintru asta am făcut ce-am făcut, şi când am făcut asta a ştiut şi ea şi el de ce fac aşa. Numai că jândarii nu mai erau de partea lui, nu, nu mai puteau fi... Că dumneata mă întrebi de fata aia, că nici nu-mi vine să-i spui pe nume. Păi fata aia cu cine crezi că se înţelegea cel mai bine? Cine crezi dumneata că i-a băgat în cap toată treaba cu pământul dacă nu alde Crăciun? Că numai el ştia cam cum devine cu pământul, cum stau recoltele, şi numai el în sat putea să-şi dea seama că noi avem pământ mai mult din vreme ce zicem că recoltele noastre au fost aşa şi pe dincolo. Dar el nu ştia cum să înceapă şi cum să ne distrugă, că, de fapt, el asta voia, să ne distrugă, din ură, pe toţi, tot satul. Că după ce Urdăreanu i-o spus fetei să-şi vadă de treabă şi i-o desfăcut contractul, şi aicea ce e drept e drept, eu l-am sfătuit aşa, şi ea a plecat în alt sat, la întoarcere în Sălcioara tot Crăciun i-o zis să ia măsurătorile de la început. Din sat nu putea să-i spună decât el sau domnul învăţător Apostol Moraru, care nici el nu ne are la inimă. Dar domnul învăţător ştia ce şi cum, am stat o dată de vorbă cu el. Mi-a zis: „Mă Corbei, de ce nu eşti tu cinstit, că eu te-am învăţat carte şi-mi crapă obrazul de ruşine că ascunzi faţă de stat pământul.“ Eu i-am zis să tacă din gură dacă vrea să aibă linişte. Adică bag samă că nu învăţătorul i-a zis fetei, că doară el ştia exact unde aveam noi pământul nedeclarat, la Forţate adică. Atunci, spune dumneata, cine putea să-i spună? Poate te gândeşti dumneata la Iustina. Nu, uite fata astă, cu toate că e din sămânţa lui Crăciun, e altfel de fată. Şi pe urmă nici ea nu ştia, tovarăşe maior. Atunci te întreb eu pe dumneata cine a jidărit-o pe mucoasa aia, cine i-a băgat în cap să ne cerceteze în fel şi chip, dacă nu duşmanul de Crăciun. Că în sufletul lui a rămas duşman şi numa' ura lui mare faţă de sat îl mai ţine în viaţă. Aşa că acum, tovarăşe maior, vezi şi dumneata ce şi cum. M-am abătut din drum s-o văd cum era ea aşa dezbrăcată, că de-atunci de când cu nevasta lui Crăciun nu mai pot vedea femei care să umble despuiate. Am văzut-o şi mi-am văzut de drum. Că oamenilor le vine aşa să creadă, şi dumitale la fel, că mortul dacă e mort se cade că în viaţă a fost cel mai bun om. Să crezi dumneata asta, eu n-o cred. Că ea s-a dat bine pe lângă Pricope, nu pentru că-l plăcea, s-a dat bine că el era prost şi i se scurgeau ochii după ea, să afle de la el

adevărul. Că chiar atunci seara când el a venit din permisie şi ea a vrut să se logodească, a făcut-o asta nu pentru că voia să se mărite cu el, pentru asta se găsea un popă adevărat, în satul vecin, ea a vrut un popă din ăsta fără putere, ca să afle de la el dacă ce-a descoperit ea era adevărat sau nu. Că mult ea n-a putut descoperi. N-a măsurat la Forţate decât o parte de pământ, o dungă cum se zice la noi, or din dunga asta cel mult putea bănui şi atâta tot. De la el, de la prostul de Pricope, voia ea să afle adevărul, dar proasta habar n-avea că el nu ştie. Şi cu Amariei, de e comandant la noi, tot din interes s-a dat pe lângă el. Că eu te întreb pe dumneata, ca om al legii, ori ce eşti, de ce drumul ei era mai scurt până la Crăciun, la bătrânul, decât până la noi?

Bunicul îl ascultă pe Corbei cu atenţie. Nu voise să scape din spusele lui nimic, şi un amănunt din povestea lui, cel legat de nevasta lui Crăciun, de felul cum îi plăcea ei să umble prin faţa lui Corbei în vremea aceea când el fusese slugă, îi reţinuse atenţia în mod deosebit. N-avea dreptul pe moment să tragă nicio concluzie, concluzia începea să se constituie singură şi bătrânul criminalist se bucură că drumul atât de întortocheat începea să se limpezească.

— Deci dumneata, domnule Corbei, susţii că te-ai uitat doar la ea şi că ai plecat. Dar fata, în timp ce te-ai uitat, te-a observat?

–

Corbei rânji din nou, de data asta cu răutate.

— D-apăi ce uitat îi ăla dacă cel la care te uiţi nu ştie? Să ştie că mă uit, doar nu-s din ăia ca la turci, că am învăţat, ori mi-o zis cineva, că acolo femeile sunt păzite de bărbaţi fără c… oare aşa o fi? Pe vremuri, se zice, că doar acum nu mai cred să fie aşa.

— Dar la degetul acela arătător, da, da, de la mâna dreaptă, când ţi-ai pierdut unghia, adică ce unghie, văd că şi buricul degetului ţi-e lipsă? se interesă Bunicul.

— Da curios mai eşti, tovarăşe, bag mâna în foc că mă întrebi de el ca în capul dumitale de miliţian să te gândeşti ce să mă întrebi pe urmă, aşa-i?

Bunicul râse.

— Dacă vrei cu orice preţ să ştii, acesta este adevărul.

— Păi, atunci află, tovarăşe, că după război noi prindeam peşte din Mureş cu grenade şi proiectile, cu tot ce rămăsese prin

părţile noastre, că frontul aici o zăcut mai două luni. În patruşcinci, toamna, că toamna era, că parcă acuma văd, m-am dus cu o grenadă defensivă să prind peşte. Am aruncat-o, dar a explodat înainte de vreme şi de atunci am rămas însemnat, spuse el şi îşi duse o mână la obraz.

25

Iustina Crăciun era în pridvor, stătea pe un scaun şi plângea; sughiţa mai mult, pe obrajii ei nu se vedea nici urmă de lacrimi, plânsul era înlăuntrul ei şi oricât se străduia să se descătuşeze, teama îi ţinea lacrimile în dosul pleoapelor, îngheţate parcă. Aşa o găsi Bunicul, stând ghem, cu obrajii scofâlciţi dintr-o dată. Nu-i mai arsese Iustinei să-şi dea pe pometii osoşi cu hârtie roşie creponată, să le încingă culoarea, rămăsese aşa de dimineaţă, de când venise la ea Emilia şi-i spusese că povestea cu pământul fusese descoperită de omul venit de la Bucureşti. Din clipa aceea îl aşteptase pe Bunic, era sigură că trebuie să sosească, că odată treaba cu pământul fiind scoasă la iveală omul acela va veni nesmintit la ea, s-o întrebe tot ce ştia, s-o certe pentru tot ce ştiuse şi ţinuse ascuns.

— Doamnă Iustina, spuse Bunicul intrând direct în temă, sunt sigur că aşteptai această vizită, te-am văzut când am ieşit de la Urdăreanu. Din clipa aceea erai convinsă că am să intru aici, dar n-am intrat, intenţionat n-am intrat, să-ţi ofer timp să te gândeşti la toate şi mai ales la consecinţele posibile dacă mai ai de gând să ascunzi lucrurile pe care până acum le-ai tăinuit.

Bunicul ochi laviţa goală de pe pridvor, o trase lângă el şi se aşeză pe ea, drept în faţa Iustinei, încât fata lui Crăciun nu mai putu să-i ocolească privirile.

— Nu v-am spus de pământ, cum era să vă spun, nu puteam tocmai eu, eu, fata lui Crăciun.

— Problema pământului este rezolvată din punctul meu de vedere, dacă ar fi fost vorba numai de el nu te mai deranjam. Eu te deranjez pentru altceva. În satul ăsta sunt doi oameni care pot sta de vorbă fără nicio dificultate cu Saveta Turdean. Băiatul ei şi dumneata. În timp ce tânărul Pricope era încă militar şi noi am venit în sat, dumneata ai fost aceea care te-ai dus la ea şi i-

ai spus că băiatul ei e bănuit de moartea Anei Draga, dumneata ai fost aceea care ai determinat-o să-i trimită telegramă, dacă nu cumva telegrama ai trimis-o chiar dumneata. Toate astea le ştiu acum, atunci când am stat de vorbă cu dumneata nu le ştiam. Nu mi le-ai spus, aşa cum nu i-ai spus nimic nici colegului meu. Poate aveai raţionamentele dumitale, poate te gândeai la ceva anume, nu-mi dau seama. În fond, ai tăcut nu numai dumneata, au tăcut şi alţii, din motive pe care acum le cunosc. Dumneata i-ai spus Savetei că omorul ar fi fost comis de Corbei, dumneata ai influenţat-o în acest sens. De ce ai făcut-o, pe ce anume te-ai bazat când i-ai sugerat să-mi spună mai mult decât văzuse? Saveta era, aşa după cum singură a mărturisit, în spatele pânzei aceleia de stufăriş, adică la poalele dealului, de acolo l-a văzut pe Corbei şi pe Ana Draga. Dar ea nu putea auzi nimic, aşa cum e lesne de înţeles. Deci, între momentul când a văzut-o pe Ana Draga, prima dată – pentru că a văzut-o de două ori – şi cel de-al doilea moment, s-au petrecut lucruri pe care urechile ei bolnave nu le-au putut înregistra. Dar ce s-a petrecut între aceste două momente cineva a văzut, dumneata sau altcineva, altfel nu văd sensul pentru care dumneata ai convins-o pe Saveta să spună mai mult, cu mult mai mult decât văzuse ea. Din câte am înţeles, dumneata eşti în relaţii bune cu Corbei, el a vorbit frumos de dumneata, nu-mi vine să cred că i-ai dorit răul numai dintr-un capriciu, numai din dorinţa de a te răzbuna pentru ceea ce a fost atunci, de mult, între familia dumitale şi el. De ce ai sfătuit-o pe Saveta, deci, să spună mai mult decât a văzut, aceasta este întrebarea la care te rog, în numele legii, să-mi răspunzi.

Femeia îşi dădu drumul lacrimilor, acum ele curgeau în voie; aşteptarea odată terminată şi temerile legate de ea dispărute, o făcură să nu mai poată suporta încordarea şi de încordare nu putu scăpa decât plângând. Nu se ştergea la ochi, cu toate că bobiţele se adunau şi se legau sub bărbie ca o năframă; ea stătea mai departe cocârjată de spate, cu coatele rezemate de genunchi şi cu pumnii adunaţi sprijiniţi de bărbie.

— Mi-a spus tata că v-a povestit viaţa noastră, dacă viaţa noastră… da’ eu ce să zic, numa viaţă n-o fost, o fost altceva, că şi înainte de ce s-o întâmplat atunci, când tata l-o omorât pe Turdean, şi după ce s-o întors de la puşcărie, eu, domnule ofiţer, numa cu spaima în suflet am trăit. Mi-am văzut de lucru să nu

poată zice oarecine că nu-mi văd de muncă, am tras ca o vită de dimineaţa până seara, da' frica, domnule ofiţer, oriunde eram, o purtam cu mine ca pe o boală spurcată. Că ce vină am eu, ori avut-am, pentru tot ce-o fost; eu eram atunci la început de viaţă şi cu acel început am rămas. Că io cu fata lui Turdean, chiar şi atunci când el era slugă la noi, mă împăcăm şi cu Turdean m-am împăcat chiar mai bine decât cu tata, că cu tata pe vremea aia era greu să se împace cineva. Cu străinii se mai înţelegea el, dar cu mine şi cu mama ba, că era rău şi zgârcit şi fugea după avere, asta era viaţa lui, să fugă după avere, restul pintru el nu însemna nimica. Că, aşa cum am zis, eram pretenă cu fata lui Turdean şi când eram şi mai mică ne jucam împreună şi la joc întâia dată eu am scos-o. Da' şi după ce Turdean a murit şi tata o fost dus la puşcărie eu am avut grijă de ea, n-avea pe nimenea, nici eu n-aveam pe nimenea şi lângă o surdă şi mută mă simţeam mai bine decât lângă oamenii întregi. Că de frică şi griji nu m-am măritat, poate nici n-am prea avut eu cu cine, că oamenii la început se fereau de mine, bărbaţii ziua nu mă cunoşteau, iar noaptea când îmi căutau patul se culcau cu mine parcă în duşmănie, parcă cine ştie ce rău le-aş fi făcut. Cât tata o stat acolo unde l-or dus, batăr am avut o leacă de linişte, dar după ce s-o întors liniştea aia puţină câtă am avut-o s-o dus, bătrânul o venit de acolo bolnav de minte şi de trup, de m-am temut pintru asta mai tare decât pintru toate. Că el era ţăran când o plecat de aici, doară eu ştiu că n-o făcut mai mult de patru clase primare, şi o venit cu mintea hăbăucă şi cu răutate în inimă. Satul iar a început să se uite la mine costiş, ori numai mie mi s-o părut aşa, da' oamenii nu mai vorbeau cu mine ca înainte şi nici noaptea nu mai treceau pe la mine de frică ori pintru altceva, nu poci să zic. Cu tăte astea, eu îi duceam şi îi duc şi acum de mâncare, eu îl spăl, cu tăte că nu mă lasă să intru la el când nu-i acasă şi o căpătat obiceiul să mănânce pământ, că el o zis că aşa îşi ia pământul înapoi, mâncându-l. De ce i-o fi trebuit pământ, nu ştiu, mie una nu mi-ar trebui şi cred că la nimeni în sat nu i-ar trebui pământul înapoi. Că domneavoastră m-aţi întrebat de ce i-am zis Savetei să vă zică ce n-a văzut. Apăi, domnule ofiţer, i-am zis că dacă n-o văzut ea, o văzut altcineva cum s-or petrecut lucrurile şi acest altcineva o fost tata. Că eu ştiu ce înseamnă să juri strâmb ori să minţăşti, şi eu acu nu mint şi nici înainte n-am minţit, înainte am tăcut,

atâta tot. Că tata era acolo la pământul lui când Corbei s-o dus la Anuţa, cu tăte că el n-o putut vedea la început nimic, că era pe partea astalaltă a dealului, dar el o auzit cum ea striga şi se ruga s-o lase în pace şi pe urmă o plâns şi o fugit de el deasupra dealului. Acolo jos era tata, Corbei n-avea de unde să ştie. El era cu fierbinţeala în oase, cum îs câinii primăvara, nu văd, nu aud, numa mirosul li-i tare şi după miros se iau. Şi când Anuţa a ajuns sus şi Corbei a ajuns-o, el i-o făcut felul, apoi a aruncat-o în apă, aşa a zis tata. Poate mă întrebaţi de ce n-am venit eu să vă zic, ori de ce nu v-am spus de la început? Ce puteam să vă spun? Saveta mi-o povestit ce-o văzut ea şi ce-o văzut ea eu cred, Saveta nu minte. În ziua aia m-am dus la tata să-i duc cămeşa de schimb, el îşi vedea de casa lui de pământ, adică aţi văzut-o, formă de casă, nu casă, după mintea lui beteagă, şi i-am zis ce-am aflat de la Saveta. Atunci mi-o zis şi el ce-o văzut, da' înainte de a-mi spune s-o luminat aşa la faţă, ca un soare, s-o bucurat, domnule ofiţer, tare s-o bucurat. Mi-o zis şi el cum s-o întâmplat şi din ce mi-o spus Saveta şi din ce mi-o spus el, am înţeles, după moartea Anei, că adevărul aicea era, în povestea asta a lor. I-am zis tatei să meargă la Amariei să-i spună cum s-or petrecut lucrurile, dar el o zis că nu-i treaba lui, că toată lumea are să zică că de-aia l-o pârât pe Corbei ca să se răzbune pe ce-o fost, mai ales că în capul lui, Corbei, de tătdeauna, o crezut că tata vrea să-l piară. Că în ziua cân' o fost procesul în sat, că tata în sat o fost judecat, în şcoală, şi l-or luat pe bătrân, tata a zis în drum; „Mă întorc eu, Corbei, şi tăt de mâna me ai să mori", aşa o zis, şi atunci Corbei s-o dus la el şi l-o stupit între ochi. Leşinat l-or urcat pe tata în căruţă, dar aşa leşinat cum era, io am văzut cu ochii mei că buzele lui ziceau ceva. Şi cum mă uitam aşa la el şi plângeam, el asta zicea, ce zisese şi înainte, adică de mâna mea ai să mori, Corbei. Aşa că tata mi-o zis, el nu se duce să spună nimic, ce-o fost o fost, Corbei nu i-i drag nici acum, dar puţinii ani cât îi mai are de trăit el vrea să-i trăiască în linişte şi pace cu toată lumea. Numai că io şi atunci m-am întrebat şi mă întreb şi acum de ce s-o bucurat aşa tare când i-am povestit eu ce-a văzut Saveta şi de ce nu s-a bucurat aşa tare de ce-o văzut el, doară el o văzut cum Corbei o aruncat-o de acolo, de pe prăpastie, în Mureş. Eu, domnule ofiţer, nu i-aş fi spus Savetei ce ştiam de la tata dacă nu era vorba de copilul el, de Pricope, că numele ăsta eu i l-am dat,

când era mic el tot zicea picop picop, altceva nu vorbea, şi am crezut că şi copilul o să fie smintit de vorbire ca şi Saveta, săraca.

Iustina se opri să-şi mai tragă sufletul: de atâta vorbit, buzele îi erau uscate, şi Bunicul auzea cum limba, ca iasca, se smulgea din cleiul gurii, ca să se poată mişca mai departe.

— Tata nu mi-o zis niciodată să spun cuiva ce-am aflat de la el; de la început m-o povăţuit să nu mă amestec, nu-i treaba mea, n-am de ce să-mi stric viaţa cu ăştia, că el niciodată nu le-o zis altfel decât ăştia. Că am luat-o de la sfârşitelea, domnule ofiţer, iartă-mă acu, doară, şi dumneata, că-s femeie, şi n-am învăţat la şcoli, şcoala mea or fost necazurile mele, multe şi grele. Când o venit în sat, Anuţa a stat întâi la Leontina lui Sâmion, acolo a stat două ori tri luni, da' Leontina are bărbat tânăr şi nu i-o plăcut că fata se mai hlizea cu el. Pe urmă, s-o mutat la mine, că-mi dădea şi ceva bani şi aveam şi eu un suflet cu cine să stau de vorbă, mai ales iarna, că, vai, lungi îs nopţile de iarnă. Şi mi-o povestit viaţa ei, amarnică, şi viaţa aia fără părinţi, fără nimenea pe lume. Era înscrisă şi la tineret, da' tineretul cum face ochi, cum zboară la făbrici şi prin alte părţi ca să câştige bani. Numa de la o vreme, de când ne facem şi noi planul şi am făcut tătdeauna şi peste plan, or rămas, că înainte ziua muncă era doisprezece lei pe zi, şi şase pe zi o fost şi numa după aia, o ajuns ziua muncă la douăzeci şi cinci de lei, şi de când vindem pene de gâscă, la patruzeci şi cinci de lei pe zi. Într-o zi, Anuţa m-a văzut că intru în pivniţa aia unde stă tata şi dacă m-o văzut i-am povestit ce şi cum şi de atunci parecă Anuţa m-o avut şi mai dragă. Da' ea mulţi pureci n-o vrut să facă la noi în sat. Stăteam seara aşa, în pat, ea în cămeşe de noapte eu în poale, şi vorbeam ba de una, ba de alta şi mi-o zis nu o dată că are de gând, pe lângă şcoala care o făcut-o, să facă alta, să fie ingineră, să poată câştiga mai bine şi să se mărite cu un domn. No, şi dacă mă duceam eu la tata, venea şi ea, şi pe urmă se ducea singură şi stăteau de vorbă, ba de una, ba de alta. Bătrânul i-o băgat în cap ce-i cu recoltele. Ea m-a întrebat pe mine despre pământ, eu ştiam, dar eu nu i-am zis nimic şi am povăţuit-o ca o soră mai mare să nu se ia după bătrân, că-i smintit şi că o poate duce cu toate ale lui la rele. Nu m-o ascultat. Într-o zi, văd că vine seara de la tata cu metărul ăla de măsurat pământul. Când o văzut că eu nu-s de partea ei şi-a

bătrânului, n-o mai fost aşa deschisă la vorbă ca înainte, nu-mi mai spunea tot ce-i trecea prin cap. Venea pe la noi, înainte de a pleca la armată, Pricope, eu i-am zis nu o dată să vie, că fata-i frumoasă şi că n-ar strica, dacă-i place, să se ieie şi să-şi facă şi el un rost. O vinit Pricope, o vinit nu o dată, da’ inima ei nu-i era la el. Eu nu poci să spui dacă l-o iubit ori nu, mai tare aş crede că s-o jucat cu el şi că mai mult îi plăcea Amariei, cu tăte că eu i-am zis, nu o dată, să nu se mărite cu miliţieni, că ăştia nici case nu-ş pot face; numa’ noi am avut până acum în sat vreo zece şi cum or vinit aşa s-or dus. Într-o seară, o vinit de la tata şi m-o făcut cum i-o vinit la gură, că-l las să stea acolo sub pământ, că, după ea, tata avea minte mai multă decât tot satul la un loc şi că ar trebui să-l chem să stea cu mine. Dar parcă numa o dată l-am chemat să vină? Nu era zi lăsată de Dumnezo să nu-l chem, îmi era ruşine că stă în groapa aia umedă, dar el nu voia, el voia să vadă satul în ce stare l-o adus, să vadă şi să se căiască. El trăia tot ca pe timpuri, nu putea pricepe că oamenii s-or schimbat, că puţin le pasă unde stă el, din vreme ce ei stăteau bine şi și-or ridicat case una şi una. Pe urmă, o plecat în ălălalt sat Anuţa şi când s-o întors tot la mine o venit, cu tăte că ea ar fi vrut să stea în altă parte, dar oamenii, după ce-or aflat că nu se împacă cu Urdăreanu, n-au mai vrut s-o primească. Atâta mi-o zis, că după ce află ea ce trebuie să afle, scrie ea nu ştiu ce şi se duce la Bucureşti şi că acolo o să-i înveţe ea minte cum să fie cinstiţi şi să lucre pământul. Eu cred că tata i-o băgat asta în cap. Asta-i tot ce ştiu, domnule ofiţer, şi mă puteţi omori că mai mult nu ştiu. Că eu am bănuit de ce n-o mai venit pretenul ăla al dumneavoastră pe aici, o crezut că eu ştiu ceva şi n-am vrut să spui. Acu’ poate să vină, că iaca ce-am ştiut v-am spus, că-s femeie singură şi necăjită şi n-am pe nimeni, că pe bătrân nu m-am putut bizui niciodată şi nici acum nu mă pot.

Iustina se şterse cu un colţ de năframă şi privi apoi la Bunic, aşteptând de la el o vorbă din care să înţeleagă că de-acum n-avea de ce să-i mai fie frică.

Bunicul îşi aprinse o ţigară, trase câteva fumuri, apoi o stinse brusc.

— Fiţi vă rog amabilă şi aduceţi-vă aminte, tatăl dumneavoastră a insistat să nu spuneţi ce-aţi aflat de la el în privinţa morţii Anei Draga?

— Da, domnule ofiţer, o zis să tac din gură, că dacă nu tac se pot năpusti peste mine, că doar nu mi-or da dreptate mie, fată de fost puşcăriaş, şi nu l-or osândi pe Corbei, care-i de-al satului şi mai mare la cooperativă.

— Vă mulţumesc pentru tot ce mi-aţi relatat, spuse Bunicul şi când auzi din depărtare motorul Buick-ului se ridică şi Iustina îl conduse până la poartă.

— Domnule ofiţer, şi chiar credeţi că Corbei a omorât-o?

— Dumneata ce crezi? întrebă, la rândul lui, Bunicul.

— Domnule ofiţer, că i-o făcut felul, acolo, eu asta cred, dar… dar ce să zic eu, bărbatul la nebunie numai de legat îi bun. Da’ nu-i aşa că pe mine nu mă pedepsiţi, că eu…

Bunicul nu-i mai răspunse. La semnul lui, Panaitescu opri maşină şi din ea sări un medic legist, un procuror, după cum se recomandaseră, şi un bărbat de vârstă mijlocie, care în loc să-i întindă mâna Bunicului îl prinse pe acesta de cot şi-l trase la o parte.

— Vă mulţumim, tovarăşe maior, pentru imensul ajutor pe care ni l-aţi dat. Este aproape incredibil cum un om ca Urdăreanu, un om de încredere, ne-a putut face figura asta. Desigur că avem o mare vină că n-am controlat la timp, că n-am fost exigenţi, că n-am avut intuiţia pe care aţi avut-o dumneavoastră, dar, tovarăşe maior, nu toţi pot avea o experienţă de acest gen şi un spirit de observaţie atât de dezvoltat. Apropo, într-adevăr, este vorba de o crimă? întrebă necunoscutul şi Bunicul, în loc să răspundă, puse la rândul lui o întrebare.

— Aţi venit în sat pentru problema pământului?

— Da, şi chiar astăzi după masă vom face o şedinţă de analiză pentru a pune lucrurile la punct.

— Un punct din pricina căruia a fost omorât un om, spuse Bunicul calm.

— În orice caz, pentru mine lucrurile sunt despărţite, sarcina mea este să mă ocup de pământ, dumneavoastră de făptaş, dacă într-adevăr e vorba de aşa ceva. Eu vă doresc succes, spuse necunoscutul şi, fără să-i întindă mâna Bunicului, plecă, vânturându-şi geanta.

—Cine-i amicul, Panaitescule? întrebă Bunicul, arătând spre omul care cu paşi mari se îndrepta spre sediul cooperativei.

— A rămas în pană la vreo douăzeci de kilometri de aici şi ne-a rugat să-l luăm. M-am orientat rapid şi mi-am zis că nu se face să-l refuz. Tot drumul n-a zis nimic, aşa că habar n-am cine e, tot aşa cum habar n-are nici el cine suntem noi. Sau a făcut pe prostul, că doară în maşină nu s-a discutat decât despre Ana Draga.

— Bunicule, sunt încântat să te cunosc, se adresă procurorul maiorului. Expertiza medicală ne-a indus în eroare. În cazul ăsta, criminalul e de faţă, spuse procurorul arătând spre un medic tânăr, care nu se simţea prea în apele lui.

— Nu, tovarăşe procuror, n-aş putea spune că expertiza a avut lacune... M-a muncit însă un amănunt, încă de când am primit fotografia la Bucureşti, şi aş vrea să verific în ce măsură supoziţiile mele pot fi adevărate.

Bunicul scoase din geantă fotografia Anei Draga din ziua când apa Mureşului o aruncase la mal. Fotografiată din spate, pe trupul fetei se vedeau mai multe semne şi Bunicul duse degetul la unul anume.

— Asta mă interesează, zise el.

— Zgârieturi de ramuri, spuse medicul şi obrazul i se lumină când îşi dădu seama că, de fapt, deshumarea viza într-adevăr un lucru de amănunt şi nu aşa cum se temuse el, o greşeală de diagnostic.

— Să mergem, domnilor, spuse Bunicul şi văzându-l pe Amariei şi pe sergent coborând uliţa le făcu semn să vină şi ei.

— Dragă colega, eu zic să mergi singur cu maşina înainte, tot nu încăpem toţi, spuse Bunicul, şi şoferul, fericit că nu trebuie să-şi încarce maşina cu şase oameni, se urcă grăbit la volan. Demară în trombă cu o viteză de cel puţin cinsprezece kilometri la oră.

— Am trimis după gropari, tovarăşe maior, de-aia am coborât la sediu, spuse Amariei, când se ataşă şi el grupului. Procurorul şi medicul discutau cu voce tare despre cazurile de înec în Mureş, din fiecare vară, cazuri stupide, după cum mărturiseau ei, şi cu toate acestea erau obligaţi să se deplaseze, să cerceteze şi în cazuri mai speciale să facă autopsii, în condiţii cu totul şi cu totul inadecvate.

— Toate datele duceau, şi în acest caz, la un înec obişnuit, spuse tânărul medic destul de stăpân pe situaţie. Nu exista un mobil, or, fără mobil... credeţi că ar fi într-adevăr unul? întrebă

medicul, în timp ce-şi aranja părul adus de vânt înainte, peste fruntea lată şi osoasă.

— Unul singur, domnule doctor, adevărul…

— Adevărul, repetă doctorul neconvins de acest termen cu un înţeles atât de larg, de cuprinzător şi care neurmat de altceva, de eventuale consecinţe materiale, cu greu putea fi considerat un motiv plauzibil.

La un difuzor, aşezat pe unul din stâlpii de telegraf din apropiere, vocea unui crainic rostea calm şi grav: Şedinţă mare la cooperativă, erau rugaţi să participe toţi cooperatorii. La ordinea de zi probleme de producţie, mai adăugă crainicul, ca apoi să se audă în microfon un suflat de nas, asemănător unui sunet înfundat de trompetă. La scurt timp, urmă muzică populară, dar probabil că placa roasă de atâta întrebuinţare blocă pe un singur canal acul patefonului şi se auziră la nesfârşit, ca o litanie, aceleaşi cuvinte răguşite… „La noi e sărbătoare, cai putere-s pe ogoare, pe ogoare, pe ogoare…“

Ajunşi în faţa cimitirului, Amariei postă la intrare sergentul adus cu ei. Nu voia să fie deranjaţi de posibilii curioşi, deşi erau puţine speranţe în acest sens, lumea adunându-se grăbită la şedinţa abia anunţată şi care pentru ei însemna cu mult mai mult decât dezgroparea unui mort. Veniră şi groparii, doi la număr, doi fraţi, lucrau totdeauna împreună, unul cu târnăcopul, altul cu lopata. Unul dintre ei, înainte de a pune mâna pe lopată, scoase din traista de sub braţ o vioară rebegită şi dădu drumul la câteva acorduri. Aşa era obişnuit la înmormântări, să scoată câteva lacrimi în plus, or, ceea ce făcea acum i se părea tot un soi de înmormântare. Când cei doi gropari aflară cu precizie despre ce-i vorba, se codiră, apoi se tocmiră fără jenă şi numai după aceea scuipară în palmă şi se apucară de treabă.

Sicriul din lemn de brad, geluit şi vopsit în galben, apăru curând la suprafaţă, intact; nu plouase în luna aceea deloc şi lemnul era curat de parcă numai ieri fusese îngropată Ana Draga. Ridicară sicriul cu două funii la suprafaţă. Odată această treabă terminată, cei doi gropari se dădură la o parte, apoi se traseră câţiva paşi în urmă. Pe chipul celui mai tânăr, care cântase la vioară, se vedea limpede tremurul spaimei. Văzuse omul mulţi morţi, el era bărbierul satului, el cânta la nunţi şi botezuri, el ducea pe oameni la locul de veci, dar ca de la locul de veci să scoată pe cineva era pentru prima dată, şi ineditul

situaţiei îl făcea să fie reticent faţă de îndeletnicirea domnilor veniţi tocmai de la oraş, pentru o treabă, în concepţia lui, atât de neomenească. Şi, ca să-şi înfrângă tristeţea, omul se apucă să cânte, un cântec trist, şi tremurul arcuşului pornit de la mâna tremurată dădu melodiei sensuri necunoscute, şi de mulţumire că-i ieşise cântarea aceea atât de meşteşugită vărsă câteva lacrimi care se opriră în colţul mustăţii.

Amariei ţinea buzele strânse şi oricât încerca să fie calm nu reuşea. Bunicul, dându-şi seama de starea lui, îl rugă să meargă până la casa învăţătorului, ca să-i aducă geanta în care îşi ţinea aparatura specială, de care nu se despărţea niciodată atunci când pleca pe teren.

Amariei se supuse recunoscător.

Capacul sicriului, îmbinat de meşter în aşa fel încât să nu mai fie nevoie de cuie, fu dat la o parte şi Ana Draga apăru privirilor învelită într-un cearceaf alb. Nimeni nu se încumetase să pună pe ea o rochie, de fapt din pricina mâinilor răsucite la spate, aşa cum o prinsese moartea, ar fi fost şi greu ca cineva s-o poată îmbrăca.

— Autopsia i-am făcut-o într-o şură, se scuză medicul când văzu suturile grosolane şi mai ales mâna Bunicului, deloc mulţumit de felul cum medicul îşi făcuse datoria. El fusese obişnuit de Gogu Pomişor, prietenul lui de la Urgenţă, cu largi aplicaţii în domeniul autopsiilor, să vadă morţi frumoşi, uneori chiar mai frumoşi decât fuseseră în viaţă, or Ana Draga avea încă pământ pe faţă. Chipul ei intrase în nefiinţă într-o stare de adâncă durere. Pleoapa unui ochi era întredeschisă şi o mică vânătaie de sub pleoapa inferioară semăna cu o lacrimă. Bunicul înţelese de ce pe fotografie fata părea că plânge. Moarta fu întoarsă cu spatele şi Bunicul cercetă cu atenţie, cu ajutorul unei lupe, semnele pe care el le urmărise pe fotografie; trei semne pe verticală, ca trei tăieturi de cuţit, aproape paralele, una doar fiind mai groasă. Bunicul se apropie apoi de ceafa fetei; aici se vedeau mai multe semne, semne adânci, lovituri primite de la rădăcini sau de la pietre, cum suna procesul verbal al medicului legist, convins şi acum că nu putuse greşi în aprecierile făcute. Rănile, lipsite acum de tumefierile care se zăreau pe fotografie, păreau mai mici şi mai curate, corpul dezhidratat micşorase rănile, le schimbase forma. Bunicul urmări cu maximă atenţie doar una, de la îngemănarea gâtului cu şira spinării, în zona

bulbului. Medicul legist, înarmat cu aparatul, fotografie încă o dată zonele posibile de a fi supuse unor noi interpretări. Nu era ceea ce se cheamă un orgolios, deşi, desigur, i-ar fi plăcut să se rămână la concluziile lui, dar fericirea de a lucra cu un om de talia maiorului era nouă, şi experienţa lui, imensa lui experienţă, îi putea fi de un mare folos.

— Vă mulţumesc, spuse Bunicul, şi când Amariei se opri la marginea gropii, Bunicul acoperi spatele fetei, lăsând privirilor, ca un chirurg, doar acel loc ce trebuia supus unei cercetări şi mai amănunţite. Bunicul scoase din servieta lui de piele uzată un aparat special, apoi tamponă contuzia cu un lichid. Gogu Pomişor îl învăţase cum să elibereze pielea de eventualele impurităţi, dar pielea, în acel loc şi numai în acel loc, nu se ridica în sus ca în celelalte părţi, şi doctorul, în clipa când îşi dădu seama că greşise în concluziile lui, păli.

— Am terminat, mai spuse Bunicul şi făcu semn medicului să fotografieze încă o dată locul care pe el îl interesa în mod deosebit.

26

Erau cu toţii adunaţi în biroul plutonierului adjutant Amariei. Tot acolo fu adus şi Corbei. Intră pe uşă senin, ascunzându-şi teama în dosul unui zâmbet ce aducea mai mult a mirare că nu era lăsat la şedinţă, acum când se hotăra soarta cooperativei şi a oamenilor din sat.

— Pune mâna dreaptă pe masă, domnule Corbei, zise Bunicul autoritar, şi Corbei, văzând pentru ce anume fusese chemat, se puse pe râs. Îşi scoase mâna din buzunarul hainei şi, înainte de a o aşeza acolo unde i se spusese, se uită el însuşi la ea, neînţelegând ce rost aveau toate copilăriile astea la care era supus. Îşi întinse mâna pe masă adăugând:

— O să ne vorbească lumea de rău, tovarăşe maior, spuse el.

Mâna grea, cu degetul arătător bont, se odihnea pe masă şi atât procurorul, cât şi medicul legist înţeleseră pe dată de ce avusese Bunicul nevoie să o deshumeze pe Ana Draga. Priviră îndelung la mâna mare şi arsă de soare, la degetele întregi ale căror unghii negre şi ascuţite vorbeau de îndeletnicirea de dimineaţă a brigadierului şef – fusese la cules de cartofi — la degetul bont, fără unghie, tăiat aproape de la jumătate şi unde pielea întinsă peste os zvâcnea sub impulsurile bătăilor inimii.

— Cum s-a întâmplat, domnule Corbei? întrebă Bunicul calm.

— Adică ce să se întâmple? întrebă la rândul lui Corbei, neştiind la ce anume se referea maiorul.

— Atunci, pe deal, cum s-a întâmplat? Ce-ai făcut cu Ana Draga…

Corbei schiţă un gest anume, după care în mod obişnuit ar fi trebuit să apară râsul lui gros şi noduros, dar când se uită pe rând la oamenii adunaţi acolo, la chipurile lor grave, râsul îi muri în gâtlej şi în locul lui nodul lui Adam sări ca un arc în sus, până sub maxilarul inferior şi pe dată buzele, până atunci roşii, se învineţiră şi Corbei înghiţi.

— N-am omorât-o eu, mă jur pe…

— Nu te-am întrebat dacă ai omorât-o sau nu, te-am întrebat ce s-a întâmplat acolo sus pe deal – sau poate că vrei să-ţi povestesc eu?

— Ce Dumnezeu, omule, nu-ţi dai seama că eşti acuzat de crimă? începu procurorul cu o voce aspră, şi imediat îşi dădu seama, după felul cum se uita Amariei la el, că vorbele lui sunaseră prea conciliant, că altul trebuia să fie tonul pe care ar fi trebuit să-l întrebuinţeze.

Se auzi un clinchet metalic şi când Corbei văzu că pe uşă intră sergentul major cu cătuşele în mâini, siguranţa îi pieri cu desăvârşire. Sergentul major, dându-şi seama că apariţia lui cu cătuşele ar putea fi interpretată de cei de faţă ca un mijloc de intimidare, aşeză cătuşele la locul lor într-un dulap şi închise dulapul cu cheia.

— Tovarăşe maior, geaba încercaţi să scoateţi de la mine ce n-am făcut, că eu… că eu nu mă las…

— Nu te-am întrebat ce n-ai făcut, te-am întrebat ce-ai făcut, Corbei, şi în tonul Bunicului apărură inflexiuni noi, glasul lui nemaiavând în el nimic prietenos. Bunicul scoase din dosar

fotografia mărită a acelei porţiuni din spatele Anei Draga, care-l interesase în mod special, şi cum Corbei continua să stea ca un şcolar cu mâna pe masă, Bunicul aşeză fotografia lângă mâna lui şi la vederea dârelor care coincideau perfect cu poziţia degetelor lui îşi retrase mâna ca ars. Se uită la degete ca la ceva străin de corpul lui, ca la un duşman care voia să-l ducă la moarte.

— N-aveai de unde şti, Corbei, că în timp ce te-ai abătut din drum şi te îndreptai spre locul unde ai văzut-o pe Ana Draga cineva mai era de faţă la scena care s-a petrecut între voi. Martorii există, sunt consăteni de-ai dumitale, oricând pot depune mărturie.

— La urmă şi ea a vrut şi ei i-a plăcut, spuse el şi brusc îşi aruncă haina de pe el şi cu gesturi brutale îşi rupse cămaşa de la gât, arătându-şi umerii în care se mai vedeau şi acum urmele adânci lăsate de dinţi. Că atunci când i-o fost bine şi m-o prins de după grumaz o zis că se lasă, dacă-i zic ce şi cum cu pământul. Şi i-am zis şi după ce i-am zis…

— Adică ai siluit-o, interveni procurorul, dar privirile Bunicului îi tăiară cheful să se amestece, mai ales că el, ca procuror la prima anchetă, trăsese cu totul şi cu totul alte concluzii în privinţa morţii fetei.

— Domnule maior, dacă am ajuns aici şi omul trebuie să-şi dea poalele peste cap, cu martori, fie, mie nu mi-e ruşine. Da, m-am abătut din drum când am văzut-o. Era îmbrăcată, că… numa că nici nu era îmbrăcată, avea un petec înainte şi altul înapoi şi deasupra pe ea nimic, adică era aşa cum o făcut-o mamă-sa, dacă o fi avut vreodată mamă. Am văzut negru înaintea ochilor, mai ales că nu era prima dată că o vedeam aşa. Bag mâna în foc, domnule maior, ori tovarăşe, că amu mă ţineţi aici de duşman, că ea a văzut când am plecat în satul vecin, o văzut, da… că şi mai în urmă cu vreo două săptămâni, când m-am dus acolo după furaje, m-o văzut şi tot acolo pe deal am văzut-o, la întoarcere, şi tăt aşa despuiată era. Nu m-am dus la ea prima dată, mi-am muşcat buzele şi nu m-am dus, da seara când am văzut-o în sat i-am zis că dacă o mai văd aşa fără ruşine îi fac felul… adică i-am zis de nevasta lui Crăciun, care umbla aşa, şi că am pătimit atâta din pricina ei. Că numa bătrânul i-o putut spune ce şi cum, numa el i-o zis să umble aşa despuiată şi să afle de la mine ce n-a putut afla de la alţii,

duşmanul, că toată viaţa lui o vrut să mă omoare. Atunci era aproape sară, domnule maior, ce om cu mintea întreagă mai stă pe umbră la soare, că soarele nici nu mai era pe cer. De ce stătea atunci, dacă nu ca să mă bage pe mine în draci?!… M-am abătut din drum şi până lângă ea am zis că nu fac bine, că de aici o să mi se tragă necazuri. Şi uite unde am ajuns. Când m-a văzut, nici că a strigat, cum ar trebui să strige o femeie la care îi e frică, a piuit doar şi, aşa, cu petecul ăla în faţă şi în spate, a fugit sus pe deal. Da' fugea aşa că te îndemna să te duci după ea, nu era fugă din aia de om sănătos la care îi e frică şi vrea să scape. Acu vi le pot spune toate astea, că m-am gândit, da' atunci numa' simţeam ce vă spui eu acum. Acolo am ajuns-o şi cum eram hăbăuc am vrut s-o prind, da' nu i-am putut prinde decât guma de la budigăi şi s-o rupt guma şi am rămas cu ei în mână, că ea a căzut. Numa când a căzut şi s-o întors cu faţa la mine mi-am dat seama că n-ar trebui, dar, domnule maior, îs bărbat şi n-am mai ştiut de mine. Da' ea, cum v-am spus, altceva voia de la mine şi eu eram atât de pierit încât, ca prostu, i-am spus. M-am sculat şi am stupit-o şi mi-am văzut de drum, suduind pentru toate semnele pe care mi le-a lăsat, că dinţii ei tăiau în mine ca cuţitul, că i-o plăcut… N-am omorât-o eu, domnule maior, şi nici n-am aruncat-o în apă, mai bine o aruncam ca să ştiu de ce trebe să pătimesc şi nice n-am siluit-o, că dacă o siluiam mai bine făceam, atunci nu-i spuneam ce i-am spus.

— Tovarăşe sergent, du-l în camera alăturată, spuse Bunicul şi după ce Corbei dispăru urmat de sergent, medicul şi procurorul, ca şi Amariei, se uitară împietriţi la Bunic.

— Sunt sigur că el a omorât-o, tovarăşe maior, nu mai am acum nicio îndoială, spuse medicul, dealtfel, rana aceea de la ceafă…

Bunicul nu comentă. Se ridică în picioare şi le făcu semn celorlalţi să-l urmeze.

Coborâră în grabă drumul care ducea spre Crăciun, spre pivniţa unde Bunicul îl vizitase ultima dată. Pe măsură ce se apropiau de beciul folosit de Crăciun ca locuinţă, Bunicul auzea tot mai distinct plânsul unei femei. Amariei deschise uşa şi maiorul o văzu pe Iustina trântită peste patul în care se afla trupul tatălui ei. Crăciun era umflat la pântec, neverosimil, şi la început Bunicului nici nu-i veni să creadă: întreaga construcţie

de pământ cu grădina şi mormintele ei de lut se aflau acum în stomacul omului din pat. Crăciun deschise pentru o clipă ochii, îi măsură cu privirile ceţoase pe cei adunaţi acolo şi mai apucă să zică:

— Corbei a omorât-o, l-am văzut cu ochii mei. Capul se ridică de pe pernă, gura se deschise nefiresc de mult şi în lăuntrul ei Bunicul nu văzu decât urme de pământ, pământ cleios, amestecat cu salivă. Apoi, capul căzu pe pernă, şi Crăciun rămase cu ochii deschişi şi cu gura căscată.

Bunicul se uită spre colţul pivniţei şi zări ceea ce căuta; era instrumentul pe care-l observase de prima dată şi care era pictat de părintele Partenie în mâna Sfântului Gheorghe.

Bunicul făcu un semn şi medicul îşi aplecă urechea spre pieptul nefiresc de umflat al lui Crăciun. Medicul dădu din cap, şi Bunicul, după ce se mai uită o dată la omul din pat, se adresă Iustinei cu rugămintea să-l acopere pe mort.

— Tovarăşe maior, nu mai înţeleg nimic, spuse tânărul medic, mergând pe lângă Bunic, încă buimăcit de tot ce văzuse.

— O să înţelegeţi îndată, domnule doctor, şi Bunicul, urmat de cei trei oameni, urcă dealul spre locul unde îl văzuse întâia dată pe Crăciun. Dealul era strălucitor în bătaia soarelui, şi grâul, în zilele care trecuseră de la prima lui vizită, crescuse şi se împlinise.

— Stai chircit aici, domnule doctor, aşa, pe vine şi cu oicul ăsta scurmă pământul. Uite, de fapt, groapa de unde Crăciun avea obiceiul să care acasă pământ. Stai, te rog, normal, aşa cum ai face îndeletnicirea asta cu un scop anume. Bunicul traversă coama dealului şi ajunse în locul unde Apostol Moraru îl dusese în prima zi când venise în sat.

Bunicul se lăsă la pământ şi strigă.

— Mă vezi, domnule doctor…

— Nu, din poziţia asta nu vă văd.

Bunicul se ridică în picioare.

— Acum mă vezi?

— Numai vârful capului.

— Asta a văzut şi Crăciun când Corbei a apărut pe deal, deşi s-ar putea să nu fi văzut nici atât, în schimb a auzit tot şi probabil că s-a şi ridicat să vadă tot. Corbei era duşmanul lui de moarte. Crăciun a auzit şi ce-a povestit brigadierul fetei, de pământ, de surplusul de pământ. Atunci, poate, în clipa aceea,

pornind de la ura adâncă din el, i-a venit ideea diabolică s-o omoare ca să poată arunca vina pe Corbei şi în felul acesta să-l distrugă, pe el şi pe ceilalţi. S-a apropiat de ea, probabil Ana Draga era cu ochii închişi. Când i-a simţit prezenţa, s-a ridicat, şi el a lovit cu obiectul care se află în mâna doctorului, obiect cu care de obicei se curăţă fierul plugului. Lovitura nu era mortală, nici n-avea nevoie să fie. A aruncat-o apoi în apă. Cu toate loviturile căpătate în cursul căderii, fata n-a murit. Aici jos apa are o adâncime apreciabilă. Două zile Ana Draga a zăcut pe fundul acestei gropi, apoi a fost dusă la vale, când trupul s-a ridicat în sus. Doctorul a fost indus în eroare de apa găsită în plămânii fetei. Probabil că în ultimele ei zvârcoliri Ana Draga a mai respirat de câteva ori.

— Bine, tovarăşe maior, dar mai este un punct nevralgic…

— Sunt mai multe, tovarăşe procuror, fireşte, pentru dumneavoastră, şi asta pentru că nu cunoaşteţi toate datele problemei, dar pe drum am să vi le înfăţişez şi pe acelea. Acum mai avem o mică formalitate de îndeplinit.

Bunicul se opri în faţa casei învăţătorului. Apostol Moraru era în curte, mătura ograda şi se uita insistent spre poartă.

— Domnule învăţător, luaţi această scrisoare, vă aparţine. De obicei, intelectualii semnează când au ceva de spus, dumneata văd că ai preferat să rămâi în anonimat.

Învăţătorul făcu feţe feţe, uitându-se la scrisoarea pe care Bunicul o ţinea încă în mână.

— În seara crimei, Crăciun a venit la dumneata, este aşa, domnule învăţător?

— A venit într-adevăr, dar despre ce…

— A venit la dumneata, continuă Bunicul, şi ţi-a spus că a văzut cum Corbei a siluit-o şi a omorât-o pe Ana Draga, mărturisindu-ţi în acelaşi timp şi motivele pentru care acesta i-a curmat viaţa. Fata descoperise surplusul de pământ şi Corbei a ucis-o ca să nu se afle. E adevărat?

Învăţătorul lăsă capul în pământ.

— Crăciun ţi-a explicat de ce anume nu poate el să dea în vileag crima. Lumea ar fi zis că o face din ură. A venit medicul şi a constatat că Ana Draga, pur şi simplu, se înecase. Atunci ai scris această scrisoare Miliţiei, cu toate datele care pe colonelul Leonte şi pe mine ne-au pus pe gânduri. Un singur lucru n-ai amintit. Amănuntul referitor la pământ. Nu l-ai trecut, la

rugămintea lui Crăciun. Ai semnat scrisoarea aşa: *Un grup de cetăţeni cinstiţi*. Întâmplător, Panaitescu a adus o carte de matematică şi am văzut observaţiile dumitale pe marginea unei probleme. Atunci mi-am dat seama că scrisoarea era scrisă de dumneata. Ai vrut, fireşte, să ne ajuţi, trimiţând această scrisoare şi, într-adevăr, fără ea, noi n-am fi fost trimişi aici, dar aş fi preferat s-o semnezi, domnule învăţător.

Maşina duduia în stradă.

Bunicul se urcă în Buick alături de procuror şi medic.

— Amariei, spuse el înainte de a se despărţi. Îţi mulţumesc pentru toate şi când vii la Bucureşti să nu mă ocoleşti. Din casa bătrânului nu lipseşte niciodată un vin bun. Păcat că nu ţi-am putut da pe mână un criminal, ci numai un mort. Dar mortul, să ştii, în parte şi-a ajuns ţelul. Nu l-a putut omorî definitiv nici pe Corbei, nici satul, dar de ucis a ucis totuşi ceva, în afara fetei…

Maşina porni. Ajunşi dincolo de Mureş, Panaitescu opri deodată maşina.

— Ce-i, dragă colega. Ai uitat ceva?

— Nu, maestre, dar ia uită-te.

Pe dealul de dincolo de Mureş se vedea un călăreţ. Calul se ridică în două picioare, apoi porni într-un galop năprasnic, aruncând bulgări mari de pământ în urma lui. Cal şi călăreţ se îndreptau într-o goană nebună spre orizontul larg şi însorit, ca după câteva clipe amândoi să se facă una cu linia lui de nălucă.